DE SLEUTEL TOT DE THEOSOFIE

DOOR

H. P. BLAVATSKY

Koninklijke Bibliotheek
2627 0865

Koninklijke
2627

DE SLEUTEL TOT DE THEOSOPHIE

DE SLEUTEL TOT DE THEOSOFIE

DOOR

H. P. BLAVATSKY

VERTALING NAAR DEN TWEEDEN
DRUK DER OORSPRONKELIJKE UITGAVE
MET UITGEBREIDE WOORDENLIJST

N.V. C. A. J. VAN DISHOECK's UITGEVERS MIJ., BUSSUM

MEDEDEELING

Bij de vertaling van dit werk, oorspronkelijk uitgegeven door de N.V. „Servire" te Den Haag, werd mede gebruik gemaakt van de reeds bestaande Nederlandsche uitgave naar de Point Loma Editie, die in 1908 door het Theosophisch Genootschap werd bezorgd. Enkele passages, die wel in de oorspronkelijke Engelsche uitgave, doch niet in laatstgenoemde Nederlandsche vertaling staan, werden ingelascht.

Voor gebruik dezer uitgave in het Theosophisch Genootschap werd door de N.V. C. A. J. van Dishoeck's Uitg. Mij. te Bussum een deel der oplage overgenomen.

Voor „Theosofische Vereeniging", waar in dit werk gebruikt, kan desverkiezende ook „Het Theosophisch Genootschap" worden gelezen. Het Hoofdkwartier van het Theosophisch Genootschap is thans te Point Loma, Cal. U.S.A. gevestigd.

De lezer brenge voorts de volgende verbeteringen aan:

blz. 5, regel 9 v.o., er staat: „hem", lees: kern

blz. 6, regel 17 v.o., lees voor „de Academie en het Lyceum": de wijsgeeren van de Academie en het Gymnasium

blz. 9, regel 6 v.b., er staat: „eeuwenoude godsdienstige overlevering", lees: openbare vormen van eeredienst

blz. 11, regel 1 v.o., er staat: „deed beschrijven", lees: moet beschreven hebben

blz. 16, regel 1 v.o., er staat: „de heilige engelen kunsten . . ." lees: der heilige engelen kunsten . . .

blz. 20 aan de noot toevoegen: (het Hoofdkwartier der geheele Vereeniging was toen — d.w.z. ten tijde, dat dit werk het

licht zag, 1889 — gevestigd te Adyar, Madras. (Noot van den Vertaler.)

blz. 21, regel 5 v.b., er staat: *beëedigd*, lees: *door gelofte verbonden*

blz. 24, regel 3 v.b., achter „toeschrijft," bijvoegen: zonder een meester om hem te leiden, en dat alles

blz. 27, regel 13 v.b., er staat: „voor rekening" lees: als plaatsvervanger

blz. 39, regel 13 v.o., er staat: „verlaten" lees: verloren

blz. 40, regel 5 v.o., achter „trouw." bijvoegen: Is hij hiermede gerechtvaardigd, meent gij?

blz. 44, regel 2 v.o., achter „regeering" invoegen: (Roomsch-Kath.)

blz. 49, regel 5 v.o., achter „Madras," een *) plaatsen en onder aan de blz. de noot opnemen als op blz. 20 is vermeld.

blz. 53, regel 4 v.o., achter „ontdoen?" de volgende zinsnede tusschenvoegen: Welke zekerheid, welk vertrouwen zou er ooit onder de menschen kunnen bestaan, wanneer geloften als deze in 't geheel geen werkelijk bindende kracht hadden?

blz. 54, regel 3 v.o., achter „reden" invoegen: ze

blz. 81 regel 10 v.o., er staat: *Boeddhisme*, lees: *Boedhisme* (in verband met het onderscheid, dat H. P. Blavatsky tusschen deze twee woorden maakt)

blz. 94, regel 13 ea 14 v.o., er staat: „bepalen wij ons tot", lees: gaan wij niet verder dan

blz. 114, regel 2 v.o., er staat: „sterfelijk" lees: onsterfelijk

blz. 142, regel 3 v.o., vóór *Ego*, invoegen: Geestelijk

blz. 166 en 167, overal voor „Taijasi" te lezen: Taijasa en voor „Pragna": Prajna

blz. 167, regel 10 v.b., er staat: „maakt." lees: wordt gemaakt

blz. 242, regel 6 v.o., er staat: „Doode Zee vrucht" lees: Sodomsappel

blz. 251, regel 11/12 v.o., er staat: „fatalisme" lees: fanatisme

blz. 293. regel 12 v.b., vóór „het Phallische element" invoegen: de aanwezigheid van

blz. 329, ANUGITA, er staat: „Een der Oepanishads" lees: Een Oepanishad in algemeenen zin genomen. Een der wijsgeerige verhandelingen uit het Mahâbhârata, het groote Indische heldendicht.

OPGEDRAGEN

DOOR

„H. P. B"

AAN AL HARE LEERLINGEN

OPDAT

ZIJ MOGEN LEEREN EN OP HUN BEURT ONDERWIJZEN

VOORWOORD

Het doel van dit boek wordt door zijn titel „De Sleutel Tot De Theosofie", nauwkeurig omschreven, en behoeft dan ook slechts een paar woorden van toelichting. Het is geen volledig noch uitgebreid leerboek der Theosofie, doch enkel een sleutel, die tot dieper onderzoek de deur ontsluit. Het schetst in breede omtrekken de Wijsheids-Religie, en ontvouwt haar grondbeginselen. Terwijl het aan de menigvuldige bezwaren, door den gewonen Westerschen onderzoeker opgeworpen, tegemoet komt, tracht het ongewone denkbeelden te kleeden in een vorm en in een taal, die zoo eenvoudig en duidelijk mogelijk zijn. Dat het er in slagen zou de Theosofie begrijpelijk te maken zonder verstandelijke inspanning van de zijde des lezers, zou te veel verwacht zijn; wij hopen echter, dat hetgeen duister blijft, aan de gedachten en niet aan de taal, aan diepte en niet aan verwardheid is te wijten. Theosofie moet een raadsel blijven voor hen, die verstandelijk traag of verstompt zijn; want in de verstandelijke, zoowel als in de geestelijke wereld, moet ieder mensch vooruitkomen door eigen inspanning. De schrijfster kan niet voor den lezer denken, en deze zou er luttel door gebaat zijn, als zulk plaatsvervangend denken mogelijk ware. De behoefte aan een uiteenzetting, als hier wordt gegeven, werd door hen, die in Theosofie, de Vereeniging en haar werk belangstelden, reeds lang gevoeld, en daar technische termen zooveel mogelijk vermeden zijn, hopen wij, dat het werk aan de velen, wier belangstelling is gewekt, doch die tot nu toe slechts verrast, maar niet overtuigd werden, menige opheldering zal verschaffen.

De schrijfster heeft zich eenige moeite getroost om in de Spiritistische leeringen omtrent het leven na den dood het ware van het valsche te ziften, en den wezenlijken aard der Spiritis-

tische verschijnselen in het licht te stellen. Vroegere uitleggingen van overeenkomstigen aard hebben bij velen gevoelens van wraak opgewekt, die zij op het arme hoofd der toegewijde schrijfster hebben uitgestort, want evenals zoovele anderen, gelooven ook de Spiritisten liever wat hun aangenaam is, dan wat waar is en nemen zij het zeer kwalijk als men hun een geliefkoosde illusie ontneemt. Theosofie heeft het afgeloopen jaar voor elken giftpijl van het Spiritisme tot mikpunt gediend, als gevoelden de bezitters eener halve waarheid meer vijandschap jegens die der geheele waarheid dan zij, die zich op geheel geen aandeel kunnen beroemen.

Veel hartelijken dank is de schrijfster verschuldigd aan de vele Theosofen, die wenken en vragen zonden, of haar op andere wijze van dienst zijn geweest bij het schrijven van dit boek. Het werk zal er des te bruikbaarder door zijn, en dit zij hun beste belooning.

H. P. B.

Londen, 1889.

VOORWOORD BIJ DE TWEEDE UITGAVE

Om de studie van de Theosofie, die door De Sleutel reeds tot een lichte taak gemaakt is, nog verder te vergemakkelijken, heb ik er een uitvoerige verklarende *Woordenlijst* aan toegevoegd, bevattende alle technische uitdrukkingen, die er in voorkomen. De meeste der definities en verklaringen zijn afschriften of verkortingen van de grootere *Theosofische Woordenlijst*, welke binnenkort uitgegeven zal worden tezamen met een verhandeling over „Archaïsche Symboliek". Het is te hopen, dat beide woordenlijsten in een lang gevoelde behoefte zullen voorzien en dat de grootere woordenlijst de geheele omvang van de occulte terminologie zoo volledig mogelijk zal omvatten.

Londen, 1890.

H. P. B.

VOORWOORD BIJ DE NEDERLANDSCHE VERTALING

Deze vertaling is bedoeld als een bijdrage tot de honderdjarige herdenking van H. P. Blavatsky, de stichtster van de moderne Theosofische beweging.

Zij onderscheidt zich van de bestaande Nederlandsche vertalingen door haar *nauwkeurige overeenstemming met de oorspronkelijke uitgaaf*, die nog door H. P. B. zelve werd bezorgd.

Er is *niet* gestreefd naar verbeteringen of veranderingen in den tekst, zooals geschied is in de uitgaven van de „Sleutel", die na den dood van H. P. B. verschenen.

De cijfers naast den tekst geven de bladzijden der oorspronkelijke uitgave aan.

INHOUD

	pag.
HOOFDSTUK I: THEOSOFIE EN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING	1—15
De beteekenis van den naam	1
Het werkplan van de Theosofische vereeniging	4
De Wijsheids-Religie in alle eeuwen esoterisch	7
Theosofie is geen Boeddhisme	13
HOOFDSTUK II: EXOTERISCHE EN ESOTERISCHE THEOSOFIE	16—40
Wat de hedendaagsche Theosofische Vereeniging niet is	16
Theosofen en Leden van de „T. V."	20
Het onderscheid tusschen Theosofie en Occultisme	26
Het onderscheid tusschen Theosofie en Spiritisme	28
Wat de Theosofie ingang doet vinden	36
HOOFDSTUK III: HET WERKPLAN VAN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING	41—54
Doeleinden van de Vereeniging	41
De gemeenschappelijke oorsprong van den mensch	43
Onze andere doeleinden	49
Over de heiligheid der gelofte	51
HOOFDSTUK IV: DE VERHOUDING VAN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING TOT DE THEOSOFIE	55—63
Over zelfloutering	55
Het abstracte en het concrete	59
HOOFDSTUK V: DE GRONDBEGINSELEN DER THEOSOFIE	64—86
Over God en gebed	64
Is bidden noodzakelijk?	69
Gebed doodt zelfvertrouwen	75
Over den oorsprong van de menschelijke ziel	78
De Boeddhistische leeringen omtrent het bovenstaande	80

	pag.
HOOFDSTUK VI: THEOSOFISCHE LEERINGEN AANGAANDE DE NATUUR EN DE MENSCH . . .	87—105
De eenheid van alles in alles	87
Ontwikkeling en begoocheling	88
Over de zevenvoudige samenstelling van onze planeet	92
De zevenvoudige aard van den mensch	95
Het onderscheid tusschen ziel en geest	98
De Grieksche leeringen	101
HOOFDSTUK VII: OVER DE VERSCHILLENDE TOESTANDEN NA DEN DOOD	106—128
De stoffelijke en de geestelijke mensch	106
Over eeuwige belooning en straf en over Nirwana	115
Over de verschillende „beginselen" in den mensch	122
HOOFDSTUK VIII: OVER REINCARNATIE OF WEDERGEBOORTE	129—149
Wat is geheugen volgens Theosofische leering? .	129
Waarom herinneren wij ons onze vorige levens niet?	133
Over individualiteit en persoonlijkheid	140
Over belooning en straf van het Ego	144
HOOFDSTUK IX: OVER KAMA-LOKA EN DEVACHAN .	150—184
Het lot der lagere „beginselen"	150
Waarom Theosofen niet aan den terugkeer van reine „geesten" gelooven	153
Enkele woorden over de skandha's	161
Over het bewustzijn na den dood en na de geboorte	164
Wat werkelijk bedoeld wordt met vernietiging . .	170
Bepaalde termen voor bepaalde dingen	178
HOOFDSTUK X: OVER DEN AARD VAN ONS DENKEND BEGINSEL	185—205
Het mysterie van het Ego	185
De samengestelde aard van Manas	191
De leer wordt in het evangelie van Johannes onderwezen	194
HOOFDSTUK XI: OVER DE MYSTERIEN VAN REINCARNATIE	206—238
Periodieke wedergeboorten	206
Wat is Karma?	210
Wie zijn zij, die weten?	226
Het verschil tusschen geloof en kennis, of blind en redelijk geloof	229
Heeft God het recht te vergeven?	233

	pag.
HOOFDSTUK XII: WAT IS PRACTISCHE THEOSOFIE?	239—270
Plicht	239
Hoe staat de T. V. tegenover politieke hervormingen?	244
Over zelfopoffering	250
Over barmhartigheid	254
Theosofie voor de massa	258
Hoe de leden de Vereeniging van dienst kunnen zijn	260
Waar de Theosoof zich voor wachten moet	262
HOOFDSTUK XIII: OVER MISVATTINGEN OMTRENT DE THEOSOFISCHE VEREENIGING	271—301
Theosofie en ascese	271
Theosofie en huwelijk	275
Theosofie en opvoeding	276
Vanwaar dan de vele vooroordeelen tegen de T.V.?	284
Is de Theosofische Vereeniging een geld-makend bedrijf?	294
De staf van de T. V.	299
HOOFDSTUK XIV: DE „THEOSOFISCHE MAHATMA'S"	302—318
Zijn zij „Geesten des Lichts" of „Kwelduivels"?	302
Het misbruik van heilige namen en uitdrukkingen	314
BESLUIT	319—322
De toekomst van de Theosofische Vereeniging	319
WOORDENLIJST	323—382

I

THEOSOFIE EN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING. [1]

DE BETEEKENIS VAN DEN NAAM.

BELANGSTELLENDE: Men hoort de Theosofie en hare leeringen vaak een nieuwerwetschen godsdienst noemen. Is zij dan een godsdienst?

THEOSOOF: Dat is zij niet. Theosofie is Goddelijke Kennis of Wetenschap.

B. Wat is de eigenlijke beteekenis van het woord?

Th. „Goddelijke Wijsheid" *Θεοσοφία* (Theosophia), of Wijsheid der goden, zooals *Θεογονία* (theogonia) afstamming der goden beteekent. Het woord *Θεὸς* beteekent een god in het Grieksch, een van de goddelijke wezens, zeker niet „God" in de beteekenis, die tegenwoordig aan dit woord gehecht wordt. Daarom is het niet „Wijsheid van God", zooals het door sommigen wordt vertaald, maar *Goddelijke Wijsheid,* zooals die, welke de goden bezitten. De benaming is vele duizenden jaren oud.

B. Hoe is de naam ontstaan?

Th. Hij komt tot ons van de Alexandrijnsche wijsgeeren, beminnaars der waarheid genaamd, Philalethen, van *φιλ* (phil) „liefhebben" en *'αλήθεια* (aletheia) „waarheid". De naam Theosofie dagteekent uit de derde eeuw onzer jaar- [2]
telling, en kwam in gebruik door Ammonius Saccas en

zijn leerlingen [1]), die het Eclectisch Theosofisch stelsel ontwierpen.

B. Wat was het doel van dit stelsel?

Th. Allereerst om zekere verheven zedelijke waarheden aan zijn leerlingen, en al diegenen die „beminnaars der waarheid" waren, in te prenten. Vandaar het motto, door de Theosofische Vereeniging aangenomen: „Er is geen godsdienst boven waarheid." [2]) Het voornaamste streven van

---

1) Ook Analogeten genaamd. Zooals Prof. Alex. Wilder, Lid van de T. V. in zijn „Eclectic Philosophy" uitlegt, werden zij aldus genoemd, omdat zij alle heilige legenden en verhalen, mythen en mysteriën plachten uit te leggen volgens een regel of beginsel van analogie en overeenkomst, zoodat gebeurtenissen waarvan verhaald werd, dat zij in de uiterlijke wereld hadden plaats gegrepen, beschouwd werden als weergaven van de werkingen en ervaringen van de ziel. Zij werden ook Neo-Platonisten genoemd. Hoewel de Theosofie, of het Eclectisch Theosofisch stelsel gewoonlijk tot de derde eeuw wordt teruggebracht, is, als men Diogenes Laërtius gelooven mag, haar oorsprong veel vroeger te stellen, daar hij het stelsel aan een Egyptisch priester, Pot Amun, die in de eerste dagen der Ptolemaeische dynastie leefde, toeschreef. Dezelfde schrijver zegt ons, dat de naam Koptisch is, en iemand aanduidt, die aan Amun, den God der Wijsheid is gewijd. Theosofie is hetzelfde als Brahma-Vidya, goddelijke kennis.

2) De Eclectische Theosofie omvatte drieërlei: (1) Het geloof in één volstrekte, onbegrijpelijke en allerhoogste Godheid, of oneindige essentie, die de wortel is van de geheele natuur, en van alles wat is, hetzij zichtbaar of onzichtbaar. (2) Het geloof in 's menschen eeuwige onsterfelijke natuur, die, aangezien zij een uitstraling is der Universeele Ziel, van dezelfde essentie is. (3) De *Theurgie*, „goddelijk werk", of *het teweegbrengen van een werk der goden*, van *theoi* „goden", en *ergein* „werken". De benaming is zeer oud, maar omdat zij tot de taal der MYSTERIËN behoorde, was zij niet algemeen in gebruik. Het was een mystiek geloof — door ingewijde adepten en priesters proefondervindelijk bewezen — dat door zich even rein te maken als de onbelichaamde wezens — d.w.z. door terug te keeren tot de oorspronkelijke reinheid zijner natuur — de mensch de goden bewegen kon hem Goddelijke geheimen mede te

de Stichters van de Eclectisch Theosofische school was het- [3]
zelfde als uitgedrukt is in een van de drie doeleinden van haar tegenwoordige opvolgster, de Theosofische Vereeniging, namelijk: alle godsdiensten, secten en volkeren te vereenigen onder een gemeenschappelijke zedeleer, gegrondvest op eeuwige waarheden.

---

deelen, en zelfs nu en dan, hetzij subjectief of objectief voor hem zichtbaar te worden. Het was het transcendentaal aspect van wat men nu Spiritisme noemt, maar daar het door de menigte misbruikt en verkeerd begrepen werd, is men het gaan beschouwen als necromantie en werd het algemeen verboden. Een verwrongen nabootsing der theürgie van Jamblichus leeft nog voort in de ceremonieele magie van sommige moderne Kabalisten. De hedendaagsche Theosofie mijdt en verwerpt deze beide vormen van magie en „necromantie", als zeer gevaarlijk. De ware *goddelijke* theürgie vereischt een bijna bovenmenschelijke reinheid en heiligheid van leven; anders ontaardt zij in mediumschap of zwarte magie. De directe leerlingen van Ammonius Saccas, die *Theodidaktos*, „de door God onderwezene" genoemd werd — zooals Plotinus en diens volgeling Porphyrius — verwierpen eerst de theürgie, maar werden er ten slotte mede verzoend door Jamblichus, die te dien einde een werk schreef „De Mysteriis" geheeten, onder den naam van zijn eigen leermeester, een beroemd Egyptisch priester, Abommoni genaamd. Ammonius Saccas was de zoon van Christen ouders, maar daar hij reeds van zijn jeugd af een afkeer had van het dogmatisch spiritualistisch Christendom, werd hij Neoplatonist, en men beweert, dat hem evenals Jacob Boehme en andere groote zieners en mystici, goddelijke wijsheid in droomen en visioenen werd geopenbaard. Vandaar zijn naam *Theodidaktos*. Hij besloot alle godsdienstige stelsels met elkander te verzoenen, en door de eenheid van hun oorsprong aan te toonen, een universeel geloof te stichten, dat gegrondvest was op zedeleer. Zijn leven was zoo onberispelijk en rein, zijn geleerdheid zoo grondig en uitgebreid, dat verscheidene Kerkvaders in het geheim zijn leerlingen werden. Clemens Alexandrinus spreekt met hooge achting over hem. Plotinus, de „Johannes" van Ammonius, was ook een algemeen geëerd en geacht man van de grootste geleerdheid en onberispelijken levenswandel. Op negen en dertigjarigen leeftijd vergezelde hij den Romeinschen Keizer Gordianus en diens leger naar het oosten, ten einde door de wijzen van Bactrië en Indië onderwezen te worden.

B. Wat kunt gij aanvoeren om te bewijzen, dat zulks niet een droom is, die niet verwezenlijkt kan worden, en dat alle godsdiensten der wereld inderdaad gegrondvest zijn op een en dezelfde waarheid?

Th. De vergelijkende studie en ontleding ervan. De „Wijsheids-Religie" was in de oudheid één; en het algemeen-gangbaar zijn van de oorspronkelijke religieuze wijsbegeerte wordt ons bewezen door de eensluidende leeringen, die aan de Ingewijden werden onderwezen tijdens de MYSTERIEN, een instelling, die eens algemeen verspreid was. „Al de oude eerediensten wijzen op het bestaan van slechts ééne Theosofie, die aan alle voorafging. De sleutel, die er één ontsluit, moet ze alle ontsluiten, anders kan het de rechte sleutel niet zijn." (Eclectic Philosophy.)

HET WERKPLAN VAN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING.

B. Ten dage van Ammonius waren er verscheidene groote, oude godsdiensten, en zelfs de secten in Egypte en Palestina alleen waren zeer talrijk. Hoe kon hij ze alle met elkander verzoenen?

Th. Door datgene te doen, wat wij thans opnieuw trachten te doen. De Neo-Platonisten vormden een groot lichaam, en behoorden tot verschillende religieus wijsgeerige stelsels [1]),

---

Hij leidde een school voor wijsbegeerte te Rome. Porphyrius, zijn leerling, wiens ware naam Malek was (een gehelleniseerde Jood), verzamelde al de geschriften van zijn leermeester. Porphyrius zelf was een groot schrijver, en gaf een zinnebeeldige uitlegging van sommige deelen van de geschriften van Homerus. Het stelsel van overpeinzing, dat de Phillalethen toepasten, was extase, een stelsel, dat verwant was aan de Indische Yoga-beoefening. Wat van de Eclectische school bekend is, hebben wij te danken aan Origenes, Longinus en Plotinus, de directe leerlingen van Ammonius (Zie „Eclectic Philosophy" door A. Wilder).

1) Het was onder Philadelphus, dat het Jodendom zich in Alexandrië vestigde, en al spoedig werden de Helleensche leeraren gevaarlijke mededingers voor het College van Rabbijnen van Babylon. Zooals de schrijver van „Eclectic Philosophy" zeer

zoo ook onze Theosofen. In die dagen verklaarde de Jood Aristobulus, dat de zedeleer van Aristoteles de *esoterische* [5] leeringen van de Wet van Mozes weergaf; Philo Judaeus trachtte aan te toonen, dat de *Pentateuch* met de Pythagoreesche en Platonische filosofie overeenkwam; en Josephus bewees, dat de Esseërs van Carmel de Egyptische Therapeuten (heelmeesters) eenvoudig letterlijk gevolgd hadden. Zoo is het ook heden ten dage. Wij kunnen den oorsprong van elke Christelijke gezindte, zelfs van de kleinste secten, aantoonen. Deze laatsten zijn de twijgen en loten, die aan de grootere takken zijn gegroeid; maar twijgen en takken ontspringen aan denzelfden stam — de WIJSHEIDS-RELIGIE. Het doel van Ammonius was dit te bewijzen, en hij trachtte Heidenen en Christenen, Joden en Afgodendienaren te bewegen hunne twisten en geschillen ter zijde te stellen, en slechts te bedenken, dat zij allen dezelfde waarheid bezaten, onder verschillende sluiers en dat allen de kinderen van een zelfde moeder waren. [1]) Dit is eveneens het doel van de Theosofie.

---

terecht opmerkt: „Boeddhistische, Vedantijnsche en Magische stelsels werden gelijktijdig verkondigd met de filosofieën van het toenmalige Griekenland. Het was dus niet te verwonderen, dat nadenkende lieden van meening waren, dat er aan de woordenstrijd maar een eind moest komen en het mogelijk achtten aan al die verschillende leeringen een harmonisch stelsel te ontleenen... Pantaenus, Athenagoras en Clemens waren grondig onderricht in de Platonische wijsbegeerte en zagen in, dat ze met de stelsels uit het Oosten in kern één was."

1) Mosheim zegt van Ammonius: „Inziende, dat niet alleen de wijsgeeren van Griekenland, maar ook die van de verschillende barbaarsche volkeren volkomen met elkaar overeenstemden, wat alle voornaamste punten betrof, legde hij zichzelf de taak op, de duizenden leerstellingen van deze verschillende secten zoo te verklaren, dat het duidelijk werd, dat zij alle uit een en dezelfde bron waren ontstaan, en een en hetzelfde doel beoogden." Indien de schrijver over Am-

B. Welke zijn uwe gezaghebbende bronnen voor hetgeen gij hier van de oude Alexandrijnsche Theosofen beweert?

[6] Th. Een bijna ontelbaar aantal welbekende schrijvers. Mosheim, een van hen, zegt het volgende: —

„Ammonius leerde, dat de godsdienst van de menigte hand in hand ging met de filosofie, en met deze het lot had gedeeld van allengs te worden bedorven en verduisterd door louter menschelijke inbeelding, bijgeloof en leugens, en daarom teruggebracht moest worden tot zijn oorspronkelijke zuiverheid, door hem van dien droesem te reinigen en volgens wijsgeerige beginselen uit te leggen; en alles wat Christus beoogde was de wijsheid der ouden tot hare oorspronkelijke ongereptheid terug te brengen, aan de algemeen heerschende macht van het bijgeloof paal en perk te stellen, en de vele dwalingen, die ingeslopen waren in de verschillende volksgodsdiensten, deels te verbeteren, deels uit te roeien."

Dit nu is wederom hetzelfde, wat de hedendaagsche Theosofen zeggen. Doch, terwijl de groote Philaleeth in zijn streven gesteund en geholpen werd door twee kerkvaders, Clemens en Athenagoras, door de geleerde Rabbijnen van de Synagoge, de wijsgeerenvan de Academie en het ~~Lyceum~~ GYMNASIUM, en terwijl hij een gemeenschappelijke leer voor allen verkondigde, vinden wij, zijn opvolgers, die in zijn voetspoor wandelen, niet alleen geen erkenning, maar worden integendeel beschimpt en vervolgd. Het blijkt dus, dat menschen van

---

monius in de *Edinburgh Encyclopaedia* weet waarover hij het heeft, dan beschrijft hij de hedendaagsche Theosofen, hun denkbeelden en hun werk, want hij zegt, sprekende over den *Theodidaktos:* „Hij nam de leeringen aan, welke in Egypte in zwang waren (de esoterische waren die van Indië) betreffende het Heelal en de Godheid, beschouwd als vormend een groot geheel: en ook de leeringen aangaande de eeuwigheid van de wereld... en ontwierp een stelsel van zedelijke tucht, hetwelk de menschen in het algemeen toeliet volgens de wetten van hun land en de voorschriften van de natuur te leven, doch van de wijzen vergde, dat zij hun denken door bespiegeling zouden verheffen."

voor 1500 jaar verdraagzamer waren, dan zij nu in deze *verlichte eeuw* zijn.

B. Werd Ammonius aangemoedigd en gesteund door de Kerk, omdat hij, niettegenstaande zijn ketterijen, het Christendom verkondigde en een Christen was?

Th. Volstrekt niet. Hij was Christen door geboorte, maar had het Kerkelijk Christendom nooit aanvaard. Zooals dezelfde schrijver van hem zegt:

„Hij had zijne leeringen slechts voor te stellen volgens de aloude zuilen van Hermes, welke Plato en Pythagoras vóór hem hadden gekend en waarop zij hun wijsbegeerte gebouwd hadden." Daar hij hetzelfde terugvond in het voorwoord van het Johannes-Evangelie, veronderstelde hij zeer terecht, dat het doel van Jezus was geweest de groote leer van wijsheid [7] tot haar oorspronkelijke zuiverheid terug te brengen. De vertellingen van den Bijbel en de verhalen van de goden beschouwde hij als beeldspraken, die de waarheid moesten verduidelijken, of anders als fabels, die verworpen moesten worden." Voorts zooals de *Edinburgh Encyclopaedia* zegt: „hij erkende, dat Jezus Christus een uitnemend *mensch* was geweest, en ‚de vriend van God,' maar voegde er bij, dat het niet in zijn bedoeling had gelegen de vereering van demonen (goden) geheel af te schaffen, doch dat zijn eenig streven was geweest den ouden godsdienst te zuiveren."

DE WIJSHEIDS-RELIGIE IN ALLE EEUWEN ESOTERISCH.

B. Hoe kan men zeker zijn, dat dit de leerstellingen van Ammonius waren, daar hij nooit iets te boek gesteld heeft?

Th. Evenmin lieten Boeddha, Pythagoras, Confucius, Orpheus, Socrates of zelfs Jezus ons geschriften na. Toch zijn de meesten van hen historische persoonlijkheden, en hebben hunne leeringen hen allen overleefd. De leerlingen van Ammonius (waaronder Origenes en Herrennius) schreven verhandelingen en verklaarden zijn zedelaar. Deze verhandelingen hebben evenveel geschiedkundige waarde, zoo al

niet meer, dan de geschriften der Apostelen. Bovendien hebben zijn leerlingen Origenes, Plotinus en Longinus (raadsman van de beroemde koningin Zenobia) allen omvangrijke aanteekeningen van het stelsel der Philalethen nagelaten — althans in zooverre als hun openbare geloofsbelijdenis bekend was, want de school was verdeeld in exoterisch en *esoterisch* onderricht.

B. Hoe heeft dit laatste ons dan kunnen bereiken, daar gij beweert, dat hetgeen de eigenlijke WIJSHEIDS-RELIGIE werd genoemd, esoterisch was?

Th. De WIJSHEIDSRELIGIE was steeds één en dezelfde, en aangezien zij het laatste woord is van wat de mensch bij mogelijkheid kan weten, werd zij zorgvuldig bewaard. Zij be-
[8] stond eeuwen lang vóór de Alexandrijnsche Theosofen, bereikte onzen tijd, en zal elken anderen godsdienst en wijsbegeerte overleven.

B. Waar en door wie werd zij aldus bewaard?

Th. Door de Ingewijden van ieder land; door ernstige zoekers naar waarheid — hun leerlingen; en in die oorden der wereld, waar zulke onderwerpen ten allen tijde het meest gewaardeerd en gezocht werden: in Indië, Midden Azië en Perzië.

B. Kunt gij mij eenige bewijzen geven, dat deze leeringen esoterisch waren?

Th. Het beste bewijs er voor is het feit, dat iedere religieuze of beter gezegd wijsgeerige cultus der oudheid bestond uit een esoterisch of geheim onderricht en een exoterische (uiterlijke, openbare) eeredienst. Voorts is het een welbekend feit, dat de MYSTERIEN der ouden, bij elk volk de Grootere" (geheime) en „Kleinere" (openbare) MYSTERIEN bevatten — zooals het geval was bij de in Griekenland zoo vermaarde plechtigheden, *Eleu-*

sinia genaamd. Vanaf de Hiërophanten van Samotracië, Egypte en de ingewijde Brahmanen van het oude Indië, tot de latere Hebreeuwsche Rabbijnen, hielden allen, uit vrees voor ontheiliging, hun werkelijke bona fide overtuigingen geheim. De Joodsche Rabbijnen noemden hun eeuwenoude godsdienstige overlevering de *Mercavah* (het uiterlijk lichaam), het „voertuig" of wel, *het omhulsel, dat de verborgen ziel bevat* — d.w.z. hun hoogste geheime kennis. Bij geen van de oude volkeren deelden de priesters hunne wijsgeerige geheimen aan de menigte mede, maar zij gaven haar slechts het omhulsel. Het Noordelijk Boeddhisme heeft zijn „grooter" en „kleiner" voertuig, bekend als de *Mahayana,* de esoterische en de *Hinayana,* de exoterische School. Men kan hen wegens deze geheimhouding niet laken; gij zoudt er toch evenmin aan denken uw kudde schapen met geleerde verhandelingen over botanie, in plaats van met gras te voeden! Pythagoras noemde zijn *Gnosis,* „de kennis der dingen, die zijn", of ἡ γνῶσις τῶν ὄντων, en bewaarde deze kennis alleen voor die leerlingen, die door gelofte waren gebonden: voor diegenen, die zulk geestelijk voedsel verdragen konden en wie dit kon bevredigen; en hij nam hun de gelofte af van stilzwijgen en geheimhouding. Occulte alphabetten en geheimschriften hebben zich ontwikkeld uit het oude Egyptische *hiëratische* schrift, waarvan in die dagen de sleutels alleen in het bezit waren van de Hiërogrammaten, of ingewijde Egyptische priesters. Volgens zijn levensbeschrijvers verplichtte Ammonius Saccas zijn leerlingen bij eede zijn *verhevenste leerstellingen* niet te openbaren behalve aan hen, die reeds in de eerste beginselen onderricht, en eveneens door een gelofte gebonden waren. Vinden wij ten slotte ook niet hetzelfde bij het eerste Christendom, bij de Gnostieken, en zelfs in de [9]

leeringen van Christus? Sprak hij niet tot de menigte in gelijkenissen, die een tweeledige beteekenis hadden en ontvouwde hij zijn redenen hiervoor niet uitsluitend aan zijne discipelen? „Het is u gegeven", zegt hij, „te verstaan de verborgenheid van het koninkrijk Gods, maar dengenen, die buiten zijn, geschieden al deze dingen door gelijkenissen" (Markus IV : 11). „De Esseërs van Judea en Carmel maakten een soortgelijk onderscheid, door hun aanhangers te verdeelen in neophyten, broeders en *volmaakten*, of ingewijden" (Eclec. Phil.). Voorbeelden van dezen aard zou men uit elk land kunnen aanhalen.

B. Kan men de „Geheime Wijsheid" eenvoudig door studie verkrijgen? De Encyclopedieën omschrijven *Theosofie* vrijwel zooals Webster's Dictionary het doet, n.l. als *„een veronderstelde gemeenschap met God en hoogere geesten, en een daaruit voortvloeiend bereiken van bovenmenschelijke kennis door fysische methoden en chemische processen."* Is dit zoo?

Th. Ik zou het niet denken. Evenmin is eenig samensteller van
[10] een woordenboek in staat voor zichzelf of anderen te verklaren hoe *bovenmenschelijke kennis* verkregen kan worden door middel van *fysische* of *chemische* processen. Had Webster gezegd, „door middel van *metafysische* en alchemische processen", dan zou de omschrijving ten naasten bij juist zijn geweest; doch zooals het er nu staat, is het onzin. De oude Theosofen beweerden, evenals de hedendaagsche, dat het oneindige niet door het eindige gekend kan worden — m.a.w. niet waarneembaar is voor het eindig Zelf — maar dat de goddelijke essentie zich aan het hooger Geestelijk Zelf kan mededeelen in een toestand van extase. Deze toestand kan bezwaarlijk bereikt worden, zooals *hypnose*, door middel van „fysische en chemische processen".

B. Hoe verklaart gij het dan?

Th. Plotinus beschreef de werkelijke extase als „de bevrijding van de ziel van haar eindig bewustzijn, door te worden vereenigd en vereenzelvigd met het oneindige." Prof. Wilder zegt, dat dit de hoogst bereikbare toestand is, maar dat deze niet van blijvenden aard is, en slechts door *enkele* weinigen bereikt wordt. Het is inderdaad hetzelfde als de toestand, die in Indië als *Samadhi* bekend is. Deze laatste wordt door de Yogi's beoefend, die het langs stoffelijken weg bevorderen door de grootst mogelijke onthouding in spijs en drank in acht te nemen en mentaal, door onophoudelijk te trachten het denken te zuiveren en te verheffen. Meditatie is stil en *onuitgesproken* gebed, of zooals Plato het uitdrukte, „het zich vurig richten der ziel naar het goddelijke, niet om een bijzonder goed te vragen (zooals de gewone zin van het gebed is) maar ter wille van het goede zelf — voor het universeele Hoogste Goed", waarvan wij op aarde een deel zijn en uit welks wezen wij allen zijn voortgekomen. Daarom, voegt Plato hieraan toe, „wees stil in de tegenwoordigheid van de *goddelijke wezens,* totdat zij de nevelen van uwe oogen wegvagen en u in staat stellen bij het licht, dat van henzelven uitstraalt, te zien, niet wat u goed toeschijnt, maar [11] wat waarlijk goed is." [1])

---

1) Ziehier, wat de geleerde schrijver van „The Eclectic Philosophy", Prof. A. Wilder, L.T.V., als *„geestelijke fotografie"* beschrijft: „De ziel is de camera, waarin de feiten en gebeurtenissen, toekomst, verleden en heden zich gelijkelijk afdrukken; en het verstand wordt er zich van bewust. Buiten onze alledaagsche wereld van begrenzingen is alles één dag of toestand — het verleden en de toekomst, begrepen in het heden... De dood is de laatste *extase* op aarde. Dan wordt de ziel bevrijd van de boeien des lichaams, en haar edeler deel wordt vereenigd met de hoogere natuur en deelgenoot in de wijsheid en voorkennis van de hoogere wezens." Werkelijke Theosofie is voor de mystici die toestand, welke Apollonius van Tyana als volgt ~~deed beschrijven~~ niet beschreven hebben: „Ik kan het heden en

B. De Theosofie is dus niet, zooals sommigen meenen, een nieuw uitgedacht stelsel?

Th. Slechts onwetende menschen kunnen er aldus over spreken. Wat haar leeringen en zedeleer, zoo niet haar naam betreft, is zij zoo oud als de wereld, en is zij tevens het ruimste en meest universeele stelsel van alle.

B. Hoe komt het dan, dat de Theosofie aan de Westersche volken zoo onbekend is gebleven? Waarom moest zij voor de ontegenzeggelijk meest beschaafde en ontwikkelde rassen een verzegeld boek blijven?

Th. Wij gelooven, dat er in vroeger tijden volkeren waren, even beschaafd en zeker geestelijk meer „ontwikkeld" dan wij nu zijn. Maar er zijn verschillende redenen voor deze vrijwillige onwetendheid. Een ervan werd door Paulus aan de beschaafde Atheners vermeld: een eeuwenlang gemis aan waar geestelijk inzicht en zelfs aan geestelijke belangstelling, veroorzaakt door hun al te groote gehechtheid aan de
[12] voorwerpen der zinnen en hun langdurige verslaafdheid aan de doode letter van dogma en ritueel. Maar de voornaamste reden ligt in het feit, dat de werkelijke Theosofie altijd geheim is gehouden.

B. Gij hebt bewijzen aangevoerd, dat zulk een geheimhouding heeft bestaan; maar wat was de ware reden hiervoor?

Th. De redenen ervoor waren: Ten eerste, de verdorvenheid van de gewone menschelijke natuur en haar zelfzucht, die altijd gericht is op de bevrediging van *persoonlijke* begeerten, ten koste van naasten en verwanten. Aan zulke men-

---

de toekomst zien, als in een klaren spiegel. De wijze behoeft niet te wachten op de dampen der aarde en het bederf van de lucht om gebeurtenissen te voorspellen... De *theoi*, of goden zien de toekomst; gewone stervelingen het heden; wijzen datgene, wat staat te geschieden." „De Theosofie der Wijzen", waarvan hij hier spreekt, wordt zeer goed omschreven door de bewering „Het Koninkrijk Gods is binnen in ons".

schen konden *goddelijke* geheimen nooit worden toevertrouwd. Ten tweede, het feit, dat men er niet op kon vertrouwen, dat zij de gewijde en goddelijke kennis voor ontheiliging zouden behoeden. Het is dit laatste, dat geleid heeft tot de ontaarding van de meest verheven waarheden en zinnebeelden, en tot het geleidelijk vervormen van geestelijke dingen in anthropomorfische, concrete en grove voorstellingen, m.a.w. tot het verlagen van de gods-idee en tot afgoderij.

THEOSOFIE IS GEEN BOEDDHISME.

B. Men noemt u vaak „Esoterische Boeddhisten." Zijt gij dan allen volgers van Gautama Boeddha?

Th. Evenmin als alle musici volgelingen van Wagner zijn. Sommigen onzer beleiden het Boeddhisme als godsdienst; doch er zijn veel meer Hindoes en Brahmanen dan Boeddhisten onder ons, en meer Christen-geboren Europeanen en Amerikanen, dan *bekeerde* Boeddhisten. De vergissing is ontstaan door een misverstaan van de werkelijke beteekenis van den titel van het uitnemende werk van A. P. Sinnett, „Esoterisch Boeddhisme," waarvan het laatste woord gespeld had moeten worden *met één, in plaats van twee d's,* want dan zou *Boedhisme* beteekend hebben, hetgeen ermee bedoeld was, namelijk Wijsheid-*isme* (Bodha, bodhi, [12]
„intelligentie," „wijsheid") in plaats van *Boeddhisme,* de godsdienstige wijsbegeerte van Gautama. Zooals reeds gezegd, is Theosofie de WIJSHEIDS-RELIGIE.

B. Wat is het verschil tusschen Boeddhisme, de godsdienst door den Prins van Kapilavastu gesticht en *Boedhisme,* het „Wijsheid-isme", dat volgens uw zeggen hetzelfde is als Theosofie?

Th. Juist hetzelfde verschil als er bestaat tusschen de geheime leeringen van Christus, die „de mysteriën van het

Koninkrijk der Hemelen" genoemd worden en het latere ritualisme en de dogmatische theologie der Kerken en Secten. *Boeddha* beteekent de „Verlichte" door *Bodha,* inzicht of Wijsheid. Deze Wijsheid is met wortel en tak opgenomen in de *esoterische* leeringen, die Gautama slechts aan zijn uitverkorene *Arhats* mededeelde.

B. Maar sommige Oriëntalisten ontkennen, dat Boeddha ooit een esoterische leer onderwezen heeft?

Th. Zij kunnen even goed ontkennen, dat de Natuur voor de mannen der wetenschap nog geheimen in haar schoot bergt. Ik zal u verderop het tegendeel bewijzen uit een gesprek van Boeddha met zijn leerling Ananda. Zijn esoterische leeringen waren eenvoudig de *Gupta Vidya* (geheime kennis) der aloude Brahmanen, waarvan hunne hedendaagsche opvolgers, op weinige uitzonderingen na, den sleutel geheel verloren hebben. En deze *Vidya* werd belichaamd in wat thans als de *innerlijke* leeringen der *Mahayana* school van het Noordelijk Boeddhisme bekend staat. Degenen, die dit ontkennen, zijn eenvoudig onwetend en hebben het recht niet zichzelve Oriëntalisten te noemen. Ik raad u aan „*Chinese Buddhism*" van den Eerwaarden Edkins te lezen — en wel in het bijzonder de hoofdstukken over de Exo-
[14] terische en *Esoterische* scholen en leeringen — en dit verder te vergelijken met de getuigenis van heel de oude wereld omtrent dit onderwerp.

B. Maar is de zedeleer van de Theosofie niet dezelfde als die welke Boeddha onderwees?

Th. Zeer zeker, want deze zedeleer is de ziel van de Wijsheids-Religie en was eens het gemeenschappelijk eigendom van de ingewijden bij alle volken. Maar Boeddha was de eerste, die deze verheven zedeleer in zijn openbare leeringen opnam en haar tot grondslag en kern van zijn openbaar

stelsel maakte. Hierin ligt het ontzaglijke verschil tusschen het exoterisch Boeddhisme en elken anderen godsdienst. Want terwijl bij andere godsdiensten ritualisme en dogma de eerste en voornaamste plaats innemen, wordt bij het Boeddhisme altijd de meeste nadruk gelegd op de zedeleer. Dit nu verklaart de aan identiteit grenzende overeenkomst van de zedeleer der Theosofie met die van den godsdienst van Boeddha.

B. Zijn er belangrijke verschilpunten?

Th. Een groot onderscheid tusschen Theosofie en *exoterisch* Boeddhisme, zooals de Zuidelijke kerk het vertegenwoordigt, is wel, dat de laatste ten eenen male loochent: (a) het bestaan van eenigerlei Godheid en (b) elken vorm van bewust leven *in het hiernamaals,* ja, zelfs alle zelfbewust voortbestaande individualiteit in den mensch. Zoodanig is tenminste de leer van de Siameesche secte, die nu als de *zuiverste* vorm van exoterisch Boeddhisme wordt beschouwd. En zij heeft gelijk, wanneer wij ons tot Boeddha's openbare leeringen bepalen; de reden voor Boeddha's terughoudendheid op dit punt zal ik verderop mededeelen. Maar de scholen van het Noordelijk Boeddhisme, gevestigd in de landen, waarheen de ingewijde Arhats zich na 's Meesters dood terugtrokken, onderwijzen alles wat thans bekend staat als Theosofische leeringen, daar zij deel uitmaken [15] van de kennis der ingewijden — aldus het bewijs leverend, hoe door de al te ijverige orthodoxie van het Zuidelijk Boeddhisme de waarheid opgeofferd werd aan de doode letter. Maar hoeveel grootscher en edeler, wijsgeeriger en wetenschappelijker is deze leering, zelfs in haar doode letter, dan die van welke andere Kerk of godsdienst ook. Niettemin is Theosofie geen Boeddhisme.

II

[16] ## EXOTERISCHE EN ESOTERISCHE THEOSOFIE.

WAT DE HEDENDAAGSCHE THEOSOFISCHE VEREENIGING NIET IS.

B. Uwe leeringen zijn dus geen herleving van het Boeddhisme, noch geheel aan de Neoplatonische Theosofie ontleend?

Th. Dat zijn zij niet. Maar op deze vragen kan ik u geen beter antwoord geven, dan door een lezing over Theosofie aan te halen, die door Dr. J. D. Buck, L.T.V. op de laatste Theosofische Vergadering te Chicago, in Amerika (April 1889) gehouden werd. Geen nu nog levend Theosoof heeft het ware wezen van Theosofie beter uitgedrukt en begrepen, dan onze geëerde vriend Dr. Buck: —

„De Theosofische Vereeniging werd opgericht met het doel de Theosofische leeringen te verkondigen en een Theosofische levenswijze te bevorderen. De tegenwoordige Theosofische Vereeniging is niet de eerste van haar soort. Ik bezit een boekwerk, getiteld: „Theosofische Verhandelingen van de Philadelphische Vereeniging", uitgegeven te Londen 1697; en een ander met den volgenden titel: „Inleiding tot de Theosofie, of de Wetenschap van het Mysterie van Christus; dat wil zeggen van Godheid, Natuur en Schepsel, de wijsbegeerte omvattend van al de magische en geestelijke krachten des levens, en zijnde een praktische gids voor de verhevenste reinheid, heiligheid en evangelische volmaaktheid; ook voor het verkrijgen van goddelijke visie, en
[17] der heilige engelen kunsten, vermogens en andere prerogatie-

ven tot wederopleving", uitgegeven te Londen 1855. De opdracht van dit boek luidt als volgt:

„Aan de studenten van Hoogescholen, Colleges en Christelijke scholen: Aan de Professoren in de Metafysica, Mechanica en Natuurwetenschap in alle vormen: Aan mannen en vrouwen van Algemeene Ontwikkeling, van goed orthodox geloof: Aan Deïsten, Arianen, Unitariërs, volgelingen van Swedenborg en andere gebrekkige en ongegronde geloofsbelijdenissen, rationalisten en sceptici van elke soort: Aan alle welgezinde en verlichte Mohammedanen, Joden en Oostersche Patriarch-geloovigen; maar vooral aan den evangelie-leeraar en zendeling, hetzij voor barbaarsche of voor ontwikkelde volken, is deze inleiding tot de Theosofie, of de wetenschap van den grond en het mysterie van alle dingen zeer nederig en met liefde opgedragen."

„In het volgende jaar (1856) werd een ander boekwerk uitgegeven, royaal-octavo, van 600 bladzijden, diamant druk, over „Gemengde Theosofische Onderwerpen". Van laatstgenoemd werk werden slechts 500 exemplaren uitgegeven om gratis uit te deelen aan Bibliotheken en Universiteiten. Deze vroegere bewegingen, waarvan er velen waren, ontstonden in den boezem der Kerk, bij menschen van groote vroomheid en ernst, en van onbesproken karakter; en al deze geschriften waren in orthodoxen vorm opgesteld, en maakten gebruik van Christelijke termen en onderscheidden zich voor den gewonen lezer slechts door hun grooten ernst en vroomheid, gelijk ook de geschriften van den voortreffelijken Geestelijke, William Law. Al deze geschriften waren slechts pogingen om de diepere bedoeling en oorspronkelijke beteekenis der Christelijke Schriften naar voren te brengen en te verklaren, en de Theosofische levenswijze te belichten en uiteen te zetten. Deze werken werden spoedig vergeten en zijn nu in het algemeen onbekend. Zij poogden de geestelijkheid te verbeteren en ware vroomheid te doen herleven, doch waren nooit welkom. Dat ééne woord, „Ketterij" was voldoende om ze in de prullemand te doen terecht komen, waarnaar al dergelijke Utopiën verwezen werden. Ten tijde van de Hervorming deed John Reuchlin een dergelijke poging met hetzelfde gevolg, hoewel hij de intieme en vertrouwde vriend van Luther was. Nooit immers begeerde de Orthodoxie inge-

licht en voorgelicht te worden. Aan deze hervormers werd te verstaan gegeven, wat Festus aan Paulus zeide, n.l. dat te veel geleerdheid hen had gek gemaakt, en dat het gevaarlijk zou zijn verder te gaan. Als men de omhaal van woorden over het hoofd ziet, die bij deze schrijvers gedeeltelijk een quaestie van gewoonte en opvoeding was, en gedeeltelijk te wijten aan godsdienstigen dwang, uitgeoefend door de wereld-
[18] lijke macht der kerk, en men tot de kern der zaak doordringt, blijken deze geschriften in den strikten zin Theosofisch te zijn en uitsluitend betrekking te hebben op 's menschen kennis van zijn eigen aard en het hooger leven van de ziel. Er wordt somtijds beweerd, dat de tegenwoordige Theosofische beweging een poging is om het Christendom tot het Boeddhisme te bekeeren, hetgeen eenvoudig beteekent, dat het woord „Ketterij" zijn verschrikking heeft verloren en zijn kracht heeft ingeboet. Ten allen tijde hebben enkelingen de Theosofische leeringen min of meer duidelijk begrepen en in hun dagelijksch leven toegepast. Deze leeringen behooren niet uitsluitend aan een enkelen godsdienst toe, en zijn niet beperkt tot een enkele vereeniging of tijdperk. Ze zijn het geboorterecht van elke menschelijke ziel. Wat als rechtzinnige leer beschouwd dient te worden, behoort elk voor zichzelf uit te maken naar gelang van zijn aard en behoeften, en zijn wisselende ervaring. Dit kan verklaren, hoe het komt dat zij, die zich voorstelden, dat Theosofie een nieuwe godsdienst was, tevergeefs gezocht hebben naar haar geloofsbelijdenis en ritueel. Haar geloof is Getrouwheid aan de Waarheid en haar ceremonieel „Elke waarheid te eeren, door haar te beoefenen."

„Hoe weinig dit beginsel van Universeele Broederschap door de meerderheid der menschen begrepen wordt, hoe zelden zijn allerhoogste belang erkend wordt, kan men zien uit de verscheidenheid van meeningen en de verkeerde opvattingen aangaande de Theosofische Vereeniging. Deze vereeniging werd op grond van dit ééne principe, de waarachtige Menschelijke Broederschap opgericht, zooals hier in het kort geschetst en op onvolmaakte wijze uiteen gezet wordt. Zij werd aangevallen als zijnde Boeddhistisch en anti-Christelijk, alsof zij dit tegelijkertijd kon zijn, waar zoowel het Boed-

dhisme als het Christendom, zooals zij door hunne geïnspireerde stichters verkondigd werden, broederschap tot het eene essentieele van leer en leven maken. Men heeft Theosofie ook beschouwd als zijnde iets nieuws onder de zon, of ten hoogste als oude mystiek schuilgaande onder een nieuwen naam. Terwijl het waar is, dat vele Vereenigingen, gevestigd op de beginselen van altruïsme of universeele broederschap, en gevormd om deze te bevorderen, verschillende namen gedragen hebben, is het ook waar, dat velen daarvan inderdaad Theosofisch werden genoemd, en beginselen en doeleinden hadden, als de tegenwoordige vereeniging van dien naam. De essentieele leer was bij al deze vereenigingen dezelfde en al het andere bijkomstig, hoewel dit het feit niet wegneemt, dat vele menschen zich aangetrokken voelen tot bijkomstigheden, en daarbij de essentieele dingen over het hoofd zien of er van onkundig blijven."

Geen beter of duidelijker antwoord — door iemand, die een onzer meest gewaardeerde en ernstige Theosofen is — kon op uwe vragen gegeven worden. [19]

B. Welk stelsel volgt gij dan bij voorkeur, behalve de Boeddhistische zedeleer?

Th. Geen enkel en alle. Wij hangen geen godsdienst of wijsbegeerte in het bijzonder aan, doch nemen het goede, dat wij in elk vinden. Maar ik moet u hier andermaal doen opmerken, dat de Theosofie evenals alle overige stelsels der oudheid haar Exoterische en *Esoterische* zijde heeft.

B. Wat is het verschil?

Th. De leden van de Theosofische Vereeniging in het algemeen, zijn vrij elken godsdienst of wijsbegeerte te belijden, die hun aanstaat, of in het geheel geen, mits zij sympathiseeren met de drie doeleinden van de Vereeniging, en bereid zijn hiervan één of meer ten uitvoer te brengen. De Vereeniging is een menschlievende en wetenschappelijke instelling voor de verspreiding van de broe-

derschapsgedachte langs *practische* in plaats van *theoretische* lijnen. De Leden kunnen Christenen of Muzelmannen, Joden of Parsi's, Boeddhisten of Brahmanen, Spiritualisten of Materialisten zijn, het doet er niet toe; maar ieder lid moet zijn: hetzij een filantroop, hetzij een bestudeerder of vorscher in Arische en andere oude letterkunde, hetzij een bestudeerder van psychologie. Kortom, indien hij ertoe in staat is, moet ieder lid helpen, om ten minste één van de doeleinden van het programma uit te voeren, anders heeft hij geen reden om „Lid" te worden. Zoodanig is het meerendeel van de exoterische Vereeniging, die uit „aangesloten" en „niet aangesloten" leden be-
[20] staat. [1]) Deze kunnen al dan niet *ware* Theosofen worden. Zij zijn leden krachtens hun toetreden tot de Vereeniging; maar deze kan geen Theosoof maken van iemand, die geen gevoel heeft voor de *goddelijke* geschiktheid der dingen, of van degene, die de Theosofie volgens zijn eigen — indien de uitdrukking kan gebezigd worden — *sectarische* en zelfgenoegzame manier opvat. „Goed is, die goed doet", kon in dit geval worden omgezet tot: „Theosoof is, die Theosofie doet".

THEOSOFEN EN LEDEN VAN DE T. V.

B. Dit alles slaat, als ik het goed begrijp, op gewone leden. Maar hoe staat het met diegenen, die zich toeleggen op de esoterische studie van de Theosofie, zijn zij de werkelijke Theosofen?

Th. Niet noodzakelijkerwijs, althans niet voordat zij bewezen hebben dit te zijn. Zij zijn tot de innerlijke groep toege-

1) Onder „aangesloten lid" wordt verstaan, iemand die tot een bepaalde afdeeling van de T. V. is toegetreden. Een „niet aangesloten lid" is iemand, die tot de Vereeniging in het algemeen behoort, in het bezit is van zijn lidmaatschapsdiploma van het Hoofdkwartier (Adyar, Madras), maar bij geen afdeeling of loge aangesloten is. (het hoofdkwartier der gehele Vereeniging was toen a.w.z. den tijd, dat dit werk het licht zag, 1889 – gevestigd te Adyar (Madras) (Noot vd vertaler)

treden en hebben de gelofte afgelegd, de regels van het occulte lichaam zoo nauwgezet mogelijk op te volgen. Dit is een moeilijke taak, daar de allereerste regel een algeheele verzaking der persoonlijkheid meebrengt — d.w.z. een [illegible] lid zal een volkomen altruïst moeten worden en nooit om zich zelf mogen denken, hij moet zijn eigen ijdelheid en hoogmoed vergeten in de bezorgdheid om het welzijn van zijn medeschepselen, benevens dat van zijn medebroeders in den esoterischen kring. Zullen de esoterische instructies hem van nut zijn, dan moet hij een leven van volstrekte onthouding, zelfverloochening en strikte zedelijkheid leiden, zijn plicht doende tegenover alle menschen. De weinige ware Theosofen in de T. V. behooren tot deze leden. Dit wil niet zeggen, dat er buiten de T. V. en de innerlijke groep geen Theosofen zijn; want er zijn er meer dan de menschen vermoeden; zeker veel [21] meer dan er onder de *gewone* leden van de T. V. gevonden worden.

B. Welk nut heeft het dan toe te treden tot de zoogenaamde Theosofische Vereeniging? Wat kan ons daartoe aansporen?

Th. Niets anders dan het feit, dat men het voorrecht heeft esoterische instructies en de leeringen van de Wijsheids-Religie in haar zuiveren vorm te ontvangen, en voorts, als het eigenlijk plan ten uitvoer wordt gelegd, aanmerkelijk geholpen te worden door onderlinge steun en sympathie. Vereenigd te zijn baart kracht en harmonie, en goed geregelde, gezamenlijke pogingen verrichten wonderen. Dit is het geheim geweest van alle vereenigingen en gemeenschappen sinds de menschheid bestond.

B. Maar waarom zou iemand met een evenwichtig verstand en wiens streven op één enkel doel gericht is, iemand, laten wij zeggen van ontembare energie en doorzettingsvermogen, niet een Occultist kunnen worden en zelfs een Adept, indien hij geheel zelfstandig studeert?

Th. Het zou mogelijk zijn, maar er zijn tien duizend kansen tegen één, dat hij niet zal slagen. Om één reden uit vele te noemen, zijn er tegenwoordig geen boeken over Occultisme of Theurgie te vinden, die de geheimen der alchemie of die der middeleeuwsche Theosofie in duidelijke taal beschrijven. Zij zijn alle symbolisch of in gelijkenissen geschreven; en hoe zou iemand dan de juiste beteekenis te weten kunnen komen van hetgeen hij bestudeert, waar de sleutel hiervan in het Westen reeds lang geleden verloren is geraakt? Hierin ligt het grootste gevaar; het leidt tot onbewuste *zwarte* magie of wel het meest hulpelooze mediumschap. Wie geen Ingewijde tot leeraar heeft, doet beter zich met deze gevaarlijke studie niet in te laten. Sla een blik om u heen, en merk op. Terwijl twee derde van de *beschaafde* wereld de gedachte alleen reeds, dat er achter Theosofie, Occultisme, Spiritisme of de Kabbala iets meer dan onzin zou schuilen, belachelijk vindt, bestaat het ander derde uit de meest ongelijksoortige en tegenstrijdige
[22] elementen. Sommigen gelooven in het mystieke en zelfs in het *bovennatuurlijke* (!), maar ieder gelooft op zijn eigen manier. Anderen werpen zich zonder eenige leiding op de studie van Kabbala, Psychisme, Mesmerisme, Spiritisme of eenig anderen vorm van Mysticisme. Resultaat: geen twee menschen denken hetzelfde, geen twee, die het eens zijn over eenig occult grondbeginsel, hoewel velen voor zichzelf het *ultima thule* van kennis opeischen, en buitenstaanders zouden willen wijsmaken, dat zij volleerde adepten zijn. Er is niet alleen geen wetenschappelijke en nauwkeurige kennis van het Occultisme bereikbaar in het Westen — zelfs niet van werkelijke astrologie, de eenige tak van Occultisme, die in zijn *exoterische* leeringen bepaalde wetten en een bepaald stelsel volgt — maar niemand heeft er zelfs eenig idee

van, wat het ware Occultisme beteekent. Sommigen beperken de aloude wijsheid tot de *Kabbala* en de Joodsche *Zohar*, die een ieder op zijn eigen manier, volgens de doode letter der Rabijnsche methoden, verklaart. Anderen beschouwen Swedenborg of Boehme als de hoogste vertegenwoordigers van de verhevenste wijsheid; terwijl nog weer anderen in mesmerisme het groote geheim van de oude magie zien. Allen zonder uitzondering vervallen uit onkunde al ras tot zwarte magie, zoodra hun theorie praktijk wordt. Zij, die hieraan ontsnappen, mogen zich gelukkig achten, daar zij toets noch maatstaf hebben om het ware van het valsche te onderscheiden.

B. Moeten wij hieruit opmaken, dat de innerlijke groep van de T. V. er aanspraak op maakt, dat hetgeen zij leeren, hen door werkelijke ingewijden en meesters van esoterische wijsheid onderwezen wordt?

Th. Niet rechtstreeks. De persoonlijke tegenwoordigheid van zulke meesters is geen vereischte. Het is voldoende, dat zij aan sommigen van hen, die lange jaren onder hun leiding gestudeerd, en hun geheele leven aan hun dienst gewijd hebben, instructies geven. Dan kunnen deze op hun beurt de aldus verkregen kennis weer mededeelen aan anderen, [23]
die zulk een gelegenheid niet hadden. Een klein deel van de ware wetenschappen is beter dan een massa onverwerkte en verkeerd begrepen geleerdheid. Een ons goud is wel een ton stof waard.

B. Maar hoe kan men weten, of het ons wel echt goud is, of slechts namaak?

Th. Men kent den boom aan zijn vruchten, een stelsel aan zijn resultaten. Wanneer onze tegenstanders het bewijs kunnen leveren, dat er ooit in de eeuwen, die achter ons liggen, een op zichzelf staand beoefenaar van het Occultisme een heilig adept geworden is zooals Ammonius Sac-

cas, of zelfs een Plotinus, of een Theürg, gelijk Jamblichus, of daden volbracht heeft, zooals die, welke men aan St. Germain toeschrijft, zonder een medium, een zichzelf misleidend psychisch persoon of een kwakzalver te zijn geweest — dan zullen wij erkennen ons vergist te hebben. Maar tot zoo lang geven wij Theosofen er de voorkeur aan, de beproefde natuurwet te volgen, die ons door de Heilige Wetenschap is overgeleverd. Er zijn mystici geweest, die op het gebied der scheikunde en natuurkunde groote ontdekkingen hebben gedaan, bijna grenzend aan alchemie en Occultisme; anderen, die louter door hun genie, gedeelten zoo niet alles, van verloren alfabetten van de „Mysterietaal" weer ontdekt hebben, en daardoor in staat waren Hebreeuwsche rollen nauwkeurig te ontcijferen; weer anderen, zieners zijnde, hebben wonderbare flikkeringen opgevangen van de verborgen geheimen der Natuur. Maar zij waren allen *specialisten*. De een is een theoretisch uitvinder, de ander een Hebreeuwsch, d.w.z. een Sectarisch Kabalist, een derde een moderne Swedenborg, allen en alles verwerpende, wat buiten hun bijzondere wetenschap of godsdienst valt. Niet één van hen kan er zich op beroemen, daarmede een universeele of zelfs maar een nationale weldaad te hebben bewerkt, zelfs niet voor zichzelf. [24] Met uitzondering van enkele wonderdokters — als door het „Royal College" van Artsen of Heelmeesters kwakzalvers zouden worden genoemd — heeft geen van hen de Menschheid of ook maar zijn eigen omgeving met zijn kennis gebaat. Waar zijn de Chaldeeërs der oudheid, die wonderbare genezingen teweegbrachten „niet door toovermiddelen, maar door kruiden"? Waar is een Apollonius van Tyana, die de zieken genas en dooden opwekte onder alle klimaten en omstandigheden? Wij kennen enkele *specialisten* van de eerstgenoemde soort, zelfs in Europa,

doch de anderen worden slechts in Azië aangetroffen, waar het geheim van den Yogi — „hoe in den dood te leven" — nog steeds bewaard wordt.

B. Is het vormen van zulke genezende adepten het doel der Theosofie?

Th. Zij heeft verschillende oogmerken; maar de belangrijkste hiervan zijn die, waarvan men verwachten kan, dat zij tot de verlichting van het menschelijk lijden, onder elken vorm, zedelijk zoowel als lichamelijk, zullen leiden. En wij gelooven, dat het eerste veel belangrijker is dan het laatste. De Theosofie moet zedeleer inprenten; zij moet de ziel reinigen, indien zij verlichting wil brengen aan het lichaam, welks kwalen, behalve in het geval van ongelukken, alle erfelijk zijn. Het is niet door het Occultisme te bestudeeren met zelfzuchtige doeleinden voor de bevrediging van zijn eigen persoonlijke eerzucht, hoogmoed of trots, dat iemand ooit het wezenlijke doel: het helpen van de lijdende menschheid, zal bereiken. Evenmin wordt iemand Occultist, door een enkelen tak van de esoterische wijsbegeerte te bestudeeren, maar door ze allen te bestudeeren, zoo niet te vermeesteren.

B. Wordt hulp, om dit zeer belangrijke doel te bereiken, alleen gegeven aan diegenen, die de esoterische wetenschappen bestudeeren?

Th. Volstrekt niet. Ieder *gewoon* lid heeft, desgewenscht, recht op algemeen onderricht, doch weinigen zijn bereid om, wat men noemt, „werkende leden" te worden, en de meesten blijven liever *hommels* in den Theosofischen bijenkorf. [25]
Weet wel, dat zelfstandig onderzoek in de T. V. wordt aangemoedigd, mits de grens, die het exoterische van het esoterische — de *onbewuste van de bewuste* magie — scheidt, niet worde overschreden.

HET ONDERSCHEID TUSSCHEN THEOSOFIE EN OCCULTISME.

B. Gij spreekt van Theosofie en Occultisme; is dit hetzelfde?

Th. In 't geheel niet. Iemand kan inderdaad een heel goed Theosoof zijn, hetzij *in* of *buiten* de Vereeniging, zonder in eenig opzicht een Occultist te zijn. Maar niemand kan een waarachtig Occultist zijn, zonder een werkelijk Theosoof te wezen; anders is hij slechts een zwart magiër, bewust of onbewust.

B. Wat bedoelt gij hiermede?

Th. Ik heb reeds gezegd, dat een waar Theosoof het meest verheven zedelijk ideaal in praktijk moet brengen, zijn best moet doen, om zijn eenheid met de geheele menschheid te beseffen, en onophoudelijk voor anderen te werken. Indien nu een Occultist dit alles niet doet, handelt hij onvermijdelijk zelfzuchtig en ten eigen bate; en zoo hij werkelijk meer macht verkregen heeft dan gewone menschen, wordt hij aanstonds een veel gevaarlijker vijand voor de wereld en voor zijn omgeving, dan een gewoon sterveling. Dit is duidelijk.

B. Is een Occultist dan eenvoudig iemand, die meer macht bezit, dan een ander?

Th. Veel meer — indien hij een *practisch* Occultist met werkelijke kennis is en niet slechts Occultist in naam. Occulte wetenschappen zijn *niet*, zooals zij in de Encyclopaediën beschreven worden, „de *denkbeeldige* weten-
[26] schappen van de Middeleeuwen, welke betrekking hebben op de *veronderstelde* werking of invloed van Occulte eigenschappen of bovennatuurlijke krachten, zooals alchemie, magie, necromancie en astrologie," daar zij werkelijk bestaande en zeer gevaarlijke wetenschappen zijn. Zij geven den sleutel tot de kennis der geheime krachten, die in de

Natuur verborgen liggen, en houden zich bezig met de ontwikkeling en het aankweeken van 's menschen „sluimerende" vermogens, waardoor hij een ontzaglijk overwicht krijgt over zijn meer onwetende medemenschen. Het hypnotisme, dat nu zoo algemeen bekend en een onderwerp van ernstig wetenschappelijk onderzoek is geworden, is een goed voorbeeld om aan te stippen. De macht der *Hypnose* is zoo goed als door toeval ontdekt, het mesmerisme heeft er den weg toe gebaand; en thans kan een bekwaam hypnotiseur er bijna alles mee doen; om te beginnen kan hij iemand dwingen zichzelf buiten zijn medeweten om als een gek aan te stellen, en hem zelfs een misdaad doen plegen — vaak ~~voor rekening~~ als plaatsvervanger van den hypnotiseur *of te zijnen bate*. Is dit niet een ontzettende macht, in de handen van gewetenlooze menschen? En bedenk wel, dat dit slechts één van de minder belangrijke takken van het Occultisme is.

B. Maar worden niet al deze Occulte wetenschappen, magie en tooverij door de meest beschaafden en ontwikkelden beschouwd als overblijfselen van vroegere onwetendheid en bijgeloof?

Th. Laat mij er u op wijzen, dat deze opmerking hout snijdt naar twee kanten. De „meest beschaafden en ontwikkelden" onder u beschouwen immers ook het Christendom en elken anderen godsdienst als een overblijfsel van onwetendheid en bijgeloof. Men begint nu ten minste in *hypnotisme* te gelooven en sommigen — zelfs onder de *meest ontwikkelden* — in Theosofie en psychische verschijnselen. Maar wie onder hen behalve predikers en blinde fanatici, zullen erkennen aan de *Bijbelsche wonderen* geloof te slaan? En hier komen wij tot het punt van verschil. Er kunnen zeer goede en brave Theosofen zijn, die in [27] het bovennatuurlijke gelooven, goddelijke *wonderen* inbe-

grepen, maar geen Occultist zal zulks doen. Want een Occultist beoefent *wetenschappelijke* Thesofie, gegrond op een nauwkeurige kennis van de verborgen werkingen der Natuur; maar een Theosoof, die zoogenaamde abnormale vermogens uitoefent, *minus* het licht van het Occultisme, gaat eenvoudig een gevaarlijken vorm van mediumschap tegemoet, want al houdt hij zich aan de Theosofie en haar onovertroffen zedeleer, hij arbeidt toch in het duister, in oprecht, maar *blind* geloof. Ieder, hetzij Theosoof of Spiritist, die een van de takken van het Occultisme wil leeren beheerschen — zooals Hypnotisme, Mesmerisme of zelfs de geheimen, hoe stoffelijke verschijnselen en dergelijke te weeg te brengen — zonder de kennis van de wijsgeerige *verklaring* dezer vermogens, gelijkt een boot zonder roer op den stormachtigen oceaan.

HET ONDERSCHEID TUSSCHEN THEOSOFIE EN SPIRITISME.

B. **Maar gelooft gij niet in Spiritisme?**

Th. Indien gij met „Spiritisme" bedoelt de verklaring, die de Spiritisten geven voor sommige abnormale verschijnselen, dan *doen wij dit beslist niet*. Zij houden vol, dat deze verschijnselen alle worden veroorzaakt door de „geesten" der afgestorvenen, meestal hun verwanten, die naar het heet, tot de aarde terugkeeren om met hen, die zij liefgehad hebben, en aan wie zij gehecht waren, gemeenschap te hebben. Wij ontkennen dit ten eenen male. Wij beweren met klem, dat de geesten der dooden niet tot de aarde kunnen terugkeeren — behalve in zeldzame en buitengewone gevallen, waarover ik later mogelijk spreken zal; evenmin kunnen zij met de levenden in gemeenschap treden, tenzij *langs louter subjectieven weg*. Wat in waar-
[28] neembaren vorm verschijnt, is slechts de schim van den

vroegeren fysieken mensch. Maar in *psychisch* en zoo te zeggen „Geestelijk" Spiritualisme gelooven wij wel degelijk.

B. Verwerpt gij ook de verschijnselen?

Th. Zeker niet — alleen die gevallen, waar bewust bedrog in het spel is.

B. Hoe verklaart gij ze dan?

Th. Op verschillende wijze. De oorzaken van zulke verschijnselen zijn in geen geval zoo eenvoudig, als de Spiritisten gaarne zouden gelooven. Vóór alles is de *deus ex machina* van de zoogenaamde „materialisaties" gewoonlijk het astraal lichaam of „dubbel" van het medium, of van een der aanwezigen. Dit *astraal* lichaam is ook de voortbrenger of operateur bij leischrift-manifestaties, of bij verschijnselen „à la Davenport", en dergelijke.

B. Gij zegt „gewoonlijk"; *wat* veroorzaakt dan de rest?

Th. Dat hangt van den aard der verschijnselen af. Somtijds zijn het de astrale overblijfselen, de *Kamalokische* „omhulsels" der verdwenen *persoonlijkheden,* soms ook Elementalen. „Geest" is een woord van menigvuldige en wijde beteekenis. Ik weet werkelijk niet, wat de Spiritisten met deze uitdrukking bedoelen; doch zoover ik begrijp, komt hun beweren hierop neer, dat de stoffelijke verschijnselen teweeg gebracht zouden worden door het reïncarneerend *Ego,* de *Geestelijke* en onsterfelijke „individualiteit". En deze hypothese verwerpen wij geheel. De Bewuste *Individualiteit* van den ontlichaamde *kan zich niet materialiseeren,* noch kan zij van uit haar eigen gedachte-sfeer in Devachan tot het gebied van aardsche objectiviteit terugkeeren.

B. Maar vele der van „geesten" ontvangen mededeelingen getuigen niet alleen van verstand, doch ook van een kennis van

feiten, onbekend aan het medium, en somtijds zelfs niet be-
[29] wust aanwezig in den geest van den vrager, of van een der aanwezigen.

Th. Dit bewijst niet noodzakelijk, dat het verstand en de kennis, waarvan gij spreekt, aan *geesten* toebehooren of uitgaan van *ontlichaamde* zielen. Het is bekend, dat somnambules muziek gecomponeerd, gedichten geschreven, en wiskundige problemen opgelost hebben, terwijl zij in trance waren, zonder ooit muziek of wiskunde te hebben geleerd. Anderen gaven zeer verstandige antwoorden op vragen, die hen gesteld werden, en in enkele gevallen spraken zij zelfs talen, zooals Hebreeuwsch en Latijn, waarvan zij in wakenden toestand geheel onkundig waren — dit alles in een toestand van diepen slaap. Wilt gij dan staande houden, dat dit door „geesten" was veroorzaakt?

B. Maar hoe wilt gij dit dan verklaren?

Th. Wij beweren, dat, aangezien de goddelijke vonk in den mensch in wezen identiek is met den Universeelen Geest, ons „geestelijk Zelf" feitelijk alwetend is, maar zijn kennis niet kan openbaren, vanwege de belemmeringen der materie. Naarmate deze belemmeringen nu worden weggenomen, m.a.w. naarmate het stoffelijk lichaam in zijn eigen zelfstandige werkzaamheid en bewustzijn geparalyseerd wordt, zooals in diepen slaap of diepe trance, of ook bij ziekte, des te volkomener kan het *innerlijk* Zelf zich op dit gebied openbaren. Dit is onze verklaring van deze waarlijk wonderbare verschijnselen van een hoogere orde, waarbij verstand en kennis onbetwistbaar een rol spelen. Wat de lagere orde van manifestaties betreft, zooals stoffelijke verschijnselen en de banale praatjes en gemeenplaat-
[30] sen van den doorsneê-„geest", zou de verklaring van zelfs enkel de belangrijkste onzer leeringen op dit punt, meer ruimte en tijd in beslag nemen, dan wij er hier voor kun-

nen beschikbaar stellen. Het is ons niet te doen om het geloof van de Spiritisten aan te vallen, net zoo min als dat van eenig ander. De *bewijslast* rust op hen, die in „geesten" gelooven. En hoewel hun leiders en de meest ontwikkelden en verstandigen onder de Spiritisten tegenwoordig nog steeds overtuigd zijn, dat de hoogere soort verschijnselen plaats vinden door toedoen van ontlichaamde zielen, zijn zij de eersten om te erkennen, dat niet *alle* verschijnselen door geesten teweeg gebracht worden. Zij zullen allengs de geheele waarheid leeren inzien; maar wij hebben ondertusschen noch het recht, noch het verlangen, hen tot onze inzichten te bekeeren. Te minder, daar in gevallen van zuiver *psychische en geestelijke manifestaties* wij gelooven in de onderlinge gemeenschap van den geest van den levenden mensch met dien van ontlichaamde persoonlijkheden. [1])

[1]) Wij zeggen, dat in zulke gevallen het niet de *geesten* van de dooden zijn, die tot de aarde afdalen, maar de geesten der levenden, die *zich verheffen* tot de zuiver Geestelijke Zielen. In werkelijkheid is er geen sprake van afdalen of opstijgen, maar van een *verandering van toestand* voor het medium. Is het lichaam van het medium geparalyseerd, of „in trance", dan is het geestelijk Ego bevrijd van zijn belemmeringen, en bevindt zich op hetzelfde gebied van bewustzijn als de ontlichaamde geesten. Vandaar dat, indien er eenige geestelijke verwantschap tusschen de twee bestaat, *zij gemeenschap met elkaar kunnen hebben,* zooals vaak in droomen geschiedt. Het onderscheid tusschen een mediumieke en een niet-sensitieve natuur is dit: de bevrijde geest van een medium beschikt over de gelegenheid en het vermogen, om de passieve organen van zijn in trance zijnd stoffelijk lichaam te beïnvloeden, en ze volgens zijn wil te laten handelen, spreken en schrijven. Het EGO kan het als een echo, en in menschelijke taal, de gedachten en ideeën van de ontlichaamde entiteit, zoowel als zijn eigene, doen herhalen. Maar het *niet-ontvankelijke* of niet-sensitieve organisme van iemand, die zeer positief is, kan op deze wijze niet beïnvloed worden. En dus, hoewel er nauwelijks één menschelijk wezen bestaat, wiens Ego, gedurende den slaap van

[31] B. Beteekent dit, dat gij de filosofie van het Spiritisme *geheel en al* verwerpt?

Th. Indien gij met „filosofie" de onrijpe theorieën der Spiritisten bedoelt, dan doen wij dit. Maar zij hebben in waarheid geen wijsbegeerte. Hun beste, hun meest intellectueele en ernstige verdedigers erkennen dit. Hun voornaamste en eenige onaantastbare waarheid, namelijk, dat verschijnselen met behulp van mediums, onder invloed van onzichtbare krachten en intelligenties plaats vinden — *kan* of zal niemand ontkennen, behalve een verblind materialist van de Huxley „big-toe" school. Laat ik u, wat betreft hun filosofie, voorlezen, wat de bekwame uitgever van *Light* zegt, en de Spiritisten zullen geen verstandiger, noch toegewijder voorstander vinden. Zie hier wat „M. A. Oxon", een van de zeer weinige *wijsgeerige* Spiritisten, schrijft over hun stelselloosheid en blinde dweepzucht: —

> Het is de moeite waard aan dit punt onze volle aandacht te schenken, want het is van zeer groot belang. Wij bezitten een ervaring en een kennis, waarbij vergelijkenderwijze gesproken, alle andere kennis onbeduidend is. De gewone Spiritist is ten hoogste gebelgd, wanneer iemand het waagt zijn onomstootelijke kennis van de toekomst en zijn absolute zekerheid aangaande het leven hiernamaals in twijfel te trekken. Waar andere menschen hun zwakke handen hebben uitgestoken, om in een duistere toekomst rond te tasten, daar schrijdt hij koen voort, gelijk iemand, die een landkaart bezit en den weg weet. Waar andere menschen het niet verder gebracht hebben dan tot een vrome wensch, of zich met het geloof der vaderen hebben tevreden gesteld,

---

zijn lichaam geen vrije gemeenschap heeft met hen, die het liefhad en verloor, blijft er tengevolge van de positiviteit en niet-ontvankelijkheid van zijn lichamelijk omhulsel en hersenen toch geen herinnering, of slechts een zeer vage, droomachtige herinnering in het geheugen achter, op het oogenblik, dat hij ontwaakt.

daar is het zijn trots te weten, wat zij slechts vermoeden, en uit zijn rijken overvloed de wankelende gelooven, die slechts op hoop gebouwd zijn, steun te kunnen geven. Hij gaat er prat op alle zekerheid omtrent de vervulling van 's menschen dierbaarste verwachtingen te hebben. Hij schijnt te zeggen: „Gij hoopt slechts, waar ik aantoonen kan. Gij naamt een traditioneel geloof aan in hetgeen ik proefondervindelijk en volgens een strikt wetenschappelijke methode kan bewijzen. De oude geloofsvormen kwijnen weg; ontworstel u daaraan en sta op u zelf. Zij bevatten evenveel dwaling als waarheid. Slechts door op een rotsgrond van bewezen feiten te bouwen, kan uw bovenbouw vast staan. [32]
Overal om u heen vallen de oude gelooven in puin. Ontwijk het gevaar en redt u er uit."

Wat blijkt er nu, wanneer men dezen grootdoenden mensch eens flink aan den tand voelt? Iets zeer vreemds en teleurstellends. Hij is zoo zeker van zijn zaak, dat hij niet de moeite neemt de uitlegging, die anderen aan zijn feiten geven, na te gaan. De wijsheid der eeuwen heeft zich bezig gehouden met de verklaring van hetgeen hij terecht als bewezen beschouwt; maar hij verwaardigt hare onderzoekingen met geen enkelen blik. Hij is het zelfs niet geheel en al eens met zijn broeder-spiritist. Het is wederom de geschiedenis van de oude Schotsche sloof, die tezamen met haar man een „gemeente" vormde. Zij hadden bijzondere sleutels voor den Hemel, of liever zij had ze, want zij was „niet heelemaal zeker van Jamie." Zoo is het nu ook met de talloos verdeelde en onderverdeelde en nog eens onderverdeelde secten der Spiritisten: zij schudden het hoofd en zijn „niet heelemaal zeker" van elkaar; en dit niettegenstaande de ervaring van heel het menschdom toch stellig en onveranderlijk heeft aangetoond, dat eendracht macht maakt en tweedracht een bron is van zwakheid en mislukking. Schouder aan schouder, afgericht en gedisciplineerd, wordt een volksmenigte een leger, waarvan ieder man het hoofd kan bieden aan een honderdtal ongeoefenden, die tegen hen te velde worden gebracht. Op ieder gebied van menschelijke activiteit beteekent organisatie succes, besparing van tijd en

arbeid, voordeel en vooruitgang. Gebrek aan methode, gebrek aan plan, werken op goed geluk, krachtsverspilling, ordelooze pogingen — dit alles beteekent jammerlijke mislukking. De getuigenis der menschheid bevestigt de waarheid. Zal de Spiritist haar uitspraak aanvaarden en dienovereenkomstig handelen? Zeker niet. Hij wil niet organiseeren. Hij is zijn eigen wet, en een doorn in het oog van zijn buurman. — *Light*, 22 Juni 1889.

B. Men vertelde mij, dat de Theosofische Vereeniging oorspronkelijk was opgericht, om het Spiritisme en het geloof aan het voortbestaan van de menschelijke individualiteit den kop in te drukken.

Th. Gij zijt verkeerd ingelicht. Al onze leeringen zijn juist op die onsterfelijke individualiteit gegrondvest. Maar, gelijk zoo vele anderen, verwart ook gij *persoonlijkheid* met individualiteit. Het schijnt, dat uwe Westersche psychologen geen duidelijk onderscheid tusschen die twee hebben vastgesteld. En toch is het juist dit verschil, dat den sleutel geeft tot het begrijpen van de Oostersche wijsbegeerte, en dat aan het uiteenloopen van de Theosofische en Spiritistische leeringen ten gronde ligt. En hoewel het ons nog meer vijandschap van de zijde der Spiritisten op den hals kan halen, moet ik hier toch zeggen, dat de Theosofie het *ware* en onvervalschte Spiritualisme is, terwijl het hedendaagsche stelsel, Spiritisme genaamd, zooals het thans door de menigte wordt beoefend, eenvoudig bovenzinnelijk materialisme is.

B. Wees zoo goed dit nader uit te leggen.

Th. Wat ik bedoel, is, dat, hoewel onze leeringen den nadruk leggen op de identiteit van geest en stof, en hoewel wij zeggen, dat geest *potentieele* stof is, en stof eenvoudig gekristalliseerde geest, (evenals ijs verdichte stoom is), wij niettemin volhouden, dat, aangezien de oorspronkelijke en eeuwige toestand van het *Al* niet geest, maar om zoo te

zeggen „*meta-geest*" is (waarvan de zichbare en vaste stof eenvoudig de periodieke manifestatie is) de naam geest alleen op de *ware* Individualiteit kan worden toegepast.

B. Maar wat is het verschil tusschen deze „ware Individualiteit" en het „Ik" of „Ego", waarvan wij ons allen bewust zijn?

Th. Alvorens ik u kan antwoorden, moeten wij het eens worden over wat gij met „Ik" of „Ego" bedoelt. Wij maken onderscheid tusschen het eenvoudige feit van zelf-bewustzijn, het bloote gevoel van „ik ben ik," en de samengestelde gedachte van „Ik ben mijnheer Smith of mevrouw Brown." Daar wij gelooven in een reeks van geboorten of reïncarnaties voor hetzelfde Ego, is dit onderscheid de voornaamste spil, waarom het geheele denkbeeld draait. Gij begrijpt, dat met „mijnheer Smith" feitelijk een lange reeks van dagelijksche ervaringen wordt bedoeld, samengeregen aan den draad van het geheugen en zoo datgene vormende, wat „mijnheer Smith" „zichzelf" noemt. Maar geen van [34] deze „ervaringen" zijn werkelijk het „Ik" of het Ego, evenmin geven zij „mijnheer Smith" het gevoel, dat hij zichzelf is, want hij vergeet het grootste deel van zijn dagelijksche ondervindingen, die hem het gevoel van *Ikheid* geven slechts zoolang zij duren. Daarom maken wij, Theosofen, onderscheid tusschen deze reeks van „ervaringen", die wij de *valsche* (als zijnde zoo eindige en vergankelijke) *persoonlijkheid* noemen, en dat beginsel in den mensch, waaraan dat gevoel van „ik ben ik" te danken is. Het is dit „ik ben ik," dat wij de *ware* individualiteit noemen, en wij zeggen, dat dit „Ego" of deze Individualiteit, evenals een acteur op het schouwtooneel des levens vele rollen speelt. [1]) Laat ons elk nieuw leven op aarde van het

[1]) Zie voorts Hoofdstuk viii „Over Individualiteit en Persoonlijkheid."

Ego met een avond op het tooneel van een schouwburg vergelijken. Den eenen avond verschijnt de acteur of het „Ego" als „Macbeth", den volgenden als „Shylock", een derden als „Romeo", een vierden als „Hamlet" of „Koning Lear", en zoo voorts, totdat hij de geheele cyclus van incarnaties doorloopen heeft. Het Ego begint zijn levensreis als natuurgeest, een „Ariel" of een „Puck"; treedt op als *figurant*, is soldaat, bediende, iemand van het koor; klimt dan op tot de „sprekende rollen", speelt *hoofdrollen*, afgewisseld door minder beduidende rollen, totdat hij eindelijk als een „Prospero", de *magiër* van het tooneel verdwijnt.

B. Ik begrijp het. Gij zegt dus, dat dit ware *Ego* na den dood niet op aarde kan terugkeeren. Maar voorzeker staat het den tooneelspeler toch vrij, als hij zulks verkiest en hij zijn individualiteitsgevoel behouden heeft, naar het tooneel van zijn vroegere handelingen terug te keeren?

Th. Wij beweren van niet; eenvoudig omdat zulk een terugkeer naar de aarde onvereenigbaar zou zijn met een toestand van *onvermengde* gelukzaligheid na den dood, zoo-
[35] als ik u hoop aan te toonen. Wij zeggen, dat de mensch gedurende zijn leven zooveel onverdiende smarten moet verduren, door toedoen van anderen, met wie hij in betrekking staat, of tengevolge van zijn omgeving, dat hij zeker alle aanspraak heeft op volstrekte rust en kalmte, zoo niet op zaligheid, alvorens den last des levens wederom op zich te nemen. Doch dit kunnen wij evenwel later in bijzonderheden bespreken.

WAT DE THEOSOFIE INGANG DOET VINDEN.

B. Tot op zekere hoogte begrijp ik u; maar ik bemerk, dat uw leeringen veel meer ingewikkeld en metafysisch zijn, dan het Spiritisme of welke andere gangbare godsdienstige gedachte ook. Kunt gij mij zeggen, hoe het komt, dat dit stelsel

van Theosofie, dat gij voorstaat, tegelijkertijd zooveel belangstelling en zooveel vijandschap verwekt?

Th. Daar zijn verschillende redenen voor, denk ik. De volgende oorzaken kunnen o.m. genoemd worden: (1) De groote reactie op de grof-materialistische theorieën, die thans bij de mannen der wetenschap de overhand hebben. (2) De algemeene onvoldaanheid over de gekunstelde theologie der verschillende Christelijke Kerken en het groeiende aantal met elkaar overhoop liggende secten. (3) Een steeds toenemend besef van het feit, dat gelooven, die zoo onmiskenbaar met zichzelf — en onderling — in tegenspraak zijn, *niet waar kunnen wezen*, en dat aanspraken, die op losse gronden staan, *niet juist kunnen zijn*. Dit verklaarbare wantrouwen tegen de conventioneele godsdiensten wordt slechts versterkt door hun volslagen onmacht om zoowel het zedelijkheidsbesef in stand te houden als de samenleving en de menigte op te heffen. (4) De overtuiging van velen, en een *weten* voor enkelen, dat er ergens een wijsgeerig en religieus stelsel moet zijn, dat wetenschappelijk en niet enkel speculatief [36] is. Ten slotte, een gelooven, wellicht, dat zulk een stelsel gezocht moet worden in leeringen, die wat ouderdom aangaat elk hedendaagsch geloof verre overtreffen.

B. Maar hoe komt het, dat dit stelsel juist nu naar voren wordt gebracht?

Th. Eenvoudig omdat de tijd er rijp voor bevonden werd — hetgeen bleek uit de volhardende pogingen van zoo vele ernstige onderzoekers om de *waarheid* tot elken prijs, en waar zij ook verborgen mocht zijn, te vinden. Dit opmerkende, stonden haar bewaarders toe, dat ten minste enkele gedeelten dier waarheid zouden openbaar gemaakt worden. Ware de stichting van de Theosofische Vereeniging eenige jaren uitgesteld, dan zou de beschaafde wereld thans

voor de helft uit verstokte materialisten hebben bestaan en voor de andere helft uit aanbidders van een anthropomorphen God of najagers van psychische verschijnselen zijn geworden.

B. Moeten wij de Theosofie in eenig opzicht als een openbaring beschouwen?

Th. Volstrekt niet, zelfs niet als een nieuwe en rechtstreeksche onthulling, komende van hoogere, bovennatuurlijke, of zoo gij wilt *bovenmenschelijke wezens*, doch alleen als een „ontsluieren" van oude, zeer oude waarheden aan menschen, die er tot nog toe onkundig van waren, ja zelfs onbekend met het feit, dat er zulk een aloude kennis bestond en bewaard werd. [1])

[37] B. Gij spraakt van „Vervolging." Indien datgene, wat door de Theosofie wordt gebracht, waarheid is, waarom heeft zij dan zulk een tegenstand ontmoet en geen algemeenen bijval?

Th. Alweer om vele en verschillende redenen. Een daarvan is

---

1) Vooral in den laatsten tijd is het „mode" geworden, om met het denkbeeld den draak te steken, dat er in de *mysteriën* van groote en beschaafde volken, zooals de Egyptenaren, Grieken of Romeinen ooit iets meer zou gescholen hebben, dan priesterbedrog. Zelfs de Rozenkruisers werden niet beter dan halve dwazen en bedriegers geacht. Tallooze boeken zijn er over hen geschreven; en beginnelingen, die enkele jaren te voren hun naam ternauwernood gehoord hadden, traden op als diepzinnige critici en kenners inzake alchemie, de vuurfilosofen en mystiek in het algemeen. Toch is het bekend, dat een lange reeks Hiërofanten in Egypte, Indië, Chaldea en Arabië, zoomede de grootste wijsgeeren en wijzen van Griekenland en het Westen alle kennis pleegden samen te vatten onder de benaming van Wijsheid en Goddelijke Wetenschap, daar zij den grondslag en oorsprong van elke kunst en wetenschap *in wezen* als goddelijk beschouwden. Plato beschouwde de *mysteriën* als zeer heilig en Clemens Alexandrinus, die zelf in de Eleusinische Mysteriën was ingewijd, verklaarde, „dat de leeringen, aldaar onderwezen, het uiterste van alle menschelijke kennis inhielden." Waren Plato en Clemens twee bedriegers of twee dwazen, vragen wij ons af, of — beide?

wel de afkeer voor „nieuwigheden", zooals men het noemt. De zelfzucht is van nature behoudend, en heeft een hekel aan alle verstoring. Zij verkiest de gemakkelijke, weinig eischende leugen boven de grootste waarheid, indien deze laatste de minste opoffering van iemands gemak eischt. De kracht van verstandelijke traagheid is groot in alles, wat geen onmiddellijk voordeel en belooning belooft. Onze eeuw is bij uitstek onspiritueel en prozaïsch. Daarbij komt nog het ongewone karakter van de Theosofische leeringen; de zeer diepzinnige aard harer stellingen, waarvan enkele lijnrecht in tegenspraak zijn met vele dier bedenksels, die geliefkoosd worden door sectarische lieden, en tot in het merg van het volksgeloof zijn doorgedrongen. Voeg daarbij de persoonlijke inspanning en de groote reinheid van levenswijze, gevorderd van hen, die leerlingen van de innerlijke groep wenschen te worden, en het beperkte aantal menschen, dat iets voelt voor een algeheele zelfverloochening, en gij zult gemakkelijk inzien, waarom de Theosofie gedoemd is zich zoo langzaam bergopwaarts te werken. Zij is bij uitnemendheid de wijsbegeerte voor hen, die lijden en alle hoop verloren hebben, om op andere wijze uit het moeras des levens verlost te worden. En leert voorts niet de geschiedenis van elke geloofs- of zedeleer, die op vreemden bodem werd verplant, hoe zij aanvankelijk te kampen had met allerlei hinderpalen, die domperij en zelfzucht haar maar in den weg [38]
konden leggen? Waarlijk, „de kroon van den hervormer is een doornenkroon!" Het is niet mogelijk oude, vervallen gebouwen zonder gevaar af te breken.

B. **Dit alles heeft voornamelijk betrekking op de zedeleer en de wijsbegeerte der Theosofie. Kunt gij mij een algemeen denkbeeld van de Theosofische Vereeniging, hare oogmerken en statuten geven?**

Th. Die zijn nimmer geheim gehouden. Vraag, en gij zult nauwkeurig antwoord ontvangen.

B. Maar ik hoorde, dat gij door geloften gebonden waart.

Th. Alleen in de *Geheime* of „Esoterische" Sectie.

B. En ook, dat sommige leden, na hun uittreding zich niet meer gebonden achtten. Hebben zij gelijk?

Th. Dit toont aan, dat hun gevoel van eer gebrekkig is. Hoe kunnen zij gelijk hebben? Zooals terecht in The Path, ons Theosofisch orgaan in New York gezegd is, waar zulk een geval behandeld wordt: „Stel u voor, dat een soldaat terechtstaat wegens het schenden van eed en discipline, en uit den dienst ontslagen wordt. Vertoornd over het vonnis, dat hij zelf heeft uitgelokt, en voor welker gevolgen hij duidelijk gewaarschuwd was, loopt hij naar den vijand over, wien hij ongeoorloofde inlichtingen verstrekt — als een spion, en verrader — om zich op zijn voormaligen chef te wreken, en beweert nu, dat zijn straf hem ontheven heeft van zijn eed van trouw." Vindt gij niet, dat hij verdient een eerlooze lafaard genoemd te worden?

B. Dat zou ik meenen, maar sommigen denken er anders over.

Th. Des te erger voor hen. Maar, zoo gij wilt, zullen wij later nog hierop terugkomen.

III

HET WERKPLAN VAN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING. [39]

DOELEINDEN VAN DE VEREENIGING.

B. Welke zijn de doeleinden van de „Theosofische Vereeniging"?

Th. Het zijn er drie, en zij zijn van den aanvang af zoo geweest. (1) Het vormen van een kern van de Algemeene Broederschap der Menschheid, zonder onderscheid van ras, kleur of geloof. (2) Het aanmoedigen van de studie van Arische en andere Geschriften alsmede van 's werelds godsdiensten en wetenschappen, en het aantoonen van het groote belang der Oud-Aziatische litteratuur, zooals die der Brahmaansche, Boeddhistische en Zoroastrische wijsbegeerte. (3) Het naspeuren van de geheimen der Natuur onder elk mogelijk aanzicht, en in het bijzonder van de psychische en geestelijke vermogens, die nog in den mensch sluimeren. Dit zijn in het kort de drie voornaamste doeleinden van de Theosofische Vereeniging.

B. Kunt gij ze mij eenigszins toelichten?

Th. Wij kunnen elk dezer doeleinden zooveel nader toelichten als noodig mocht blijken.

B. Laten wij dan met het eerste beginnen. Welke middelen zoudt gij willen aanwenden, ten einde zulk een gevoel van broederschap te bevorderen onder rassen, waarvan men weet, dat zij de meest uiteenloopende godsdiensten, gewoonten, inzichten en denkwijzen aanhangen? [40]

Th. Sta mij toe, hieraan iets toe te voegen, wat gij, naar het schijnt, liever niet uitspreekt. Wij weten immers, dat met uitzondering van Parsen en Joden — overblijfselen van twee vroegere rassen — elk volk niet alleen tegen alle andere, maar zelfs tegen zich zelf verdeeld is. Dit komt het sterkst uit bij de zoogenaamd beschaafde Christenvolkeren. Vandaar uwe verbazing en de reden, waarom ons eerste oogmerk u een Utopie toeschijnt. Is het niet?

B. Nu ja; doch wat kunt gij er tegen aanvoeren?

Th. Niets tegen het feit zelf, maar wel, hoe noodig het is de oorzaken, die een Algemeene Broederschap op het oogenblik een Utopie maken, uit den weg te ruimen.

B. Wat zijn naar uw meening deze oorzaken?

Th. In de eerste en voornaamste plaats de ingewortelde zelfzucht van den menschelijken aard. Deze zelfzucht wordt in plaats van uitgeroeid, voortdurend versterkt en tot een wreede onweerstaanbare neiging aangewakkerd door de hedendaagsche godsdienstige opvoeding, die er niet slechts toe neigt haar aan te moedigen, maar zelfs positief te rechtvaardigen. Onze denkbeelden omtrent goed en kwaad zijn door de letterlijke opvatting van den Joodschen Bijbel geheel ontaard. Al het onbaatzuchtige in de altruïstische leeringen van Jezus is louter een thema voor kanselwelsprekendheid geworden; terwijl de voorschriften van daadwerkelijke zelfzucht in den Mozaïschen Bijbel gegeven, waartegen Christus zoo vruchteloos predikte, het diepst in het leven der Westersche volken wortel hebben
[41] geschoten. „Oog om oog, en tand om tand" is het richtsnoer uwer wet geworden. Welnu, ik verklaar openlijk en zonder schroom, dat *alleen de Theosofie* de verdorvenheid van deze leerstelling en van zoo vele andere, kan uitroeien.

DE GEMEENSCHAPPELIJKE OORSPRONG VAN DEN MENSCH.

B. Hoe?

Th. Eenvoudig, door op logische, filosofische, metafysische en zelfs wetenschappelijke gronden aan te toonen: (a) dat alle menschen geestelijk en stoffelijk denzelfden oorsprong hebben, hetgeen de grondstelling van Theosofie is. (b) dat krachtens de essentieele eenheid van het menschdom — hetzij wij deze essentie, die één, oneindig, ongeschapen en eeuwig is, God of Natuur noemen — er niets een volk of enkeling kan aandoen, zonder dat al de anderen er mede den invloed van ondervinden. Dit is even zeker en vanzelf sprekend, als dat een steen, die in een vijver geworpen wordt, allengs alle waterdruppels daarin in beweging zal brengen.

B. Maar dat is niet de leer van Christus, doch veeleer een pantheïstische opvatting.

Th. Hierin ligt juist uw dwaling. Het is zuiver *Christelijk*, hoewel *niet* Joodsch en daarom misschien schenken uw Bijbelsche volken er liever geen aandacht aan.

B. Dit is een krasse en onrechtvaardige beschuldiging. Waar zijn uw bewijzen voor zulk een bewering?

Th. Zij liggen voor het grijpen. Men beweert, dat Christus gezegd heeft: „Hebt elkander lief" en „Hebt uwe vijanden lief"; „want indien gij (slechts) liefhebt, die u liefhebben, [42]
wat loon (of verdienste) hebt gij? Doen ook de *tollenaars* [1]) niet hetzelfde? En indien gij alleen uw broeders

1) De tollenaars werden in die dagen als dieven en zakkenrollers beschouwd. Bij de Joden was de naam en het beroep van een tollenaar het afschuwelijkste ding ter wereld. Zij werden niet in den Tempel toegelaten, en Mattheüs (XVIII : 17) spreekt van een heiden en een tollenaar als gelijken. Toch waren het slechts Romeinsche belastinginners en vervulden zij dezelfde betrekking als de Britsche ambtenaren in Indië en andere veroverde landen.

groet, wat doet gij boven anderen? Doen ook niet de tollenaren alzoo?" Dit zijn de woorden van Christus. Maar Genesis IX : 25 luidt: „Vervloekt zij Kanaän, een knecht der knechten zij hij zijnen broederen." En daarom verkiezen Christelijke, maar Bijbelsche lieden de wet van Mozes boven Christus' wet van liefde.Zij beroepen zich op het oude Testament, dat tegemoet komt aan al hun hartstochten, wetten van verovering, annexatie en tirannie over rassen, die zij *inferieur* achten. Hoevele misdaden er op grond van deze helsche woorden in Genesis gepleegd zijn — helsch naar de doode letter opgevat — daarvan kan alleen de geschiedenis, zij het onvolkomen, ons een begrip geven. [1])

---

[1]) „Tegen het einde van de Middeleeuwen, was de slavernij onder den invloed van moreele opvattingen, grootendeels uit Europa verdwenen; maar er grepen twee gewichtige gebeurtenissen plaats, die de zedelijke kracht, welke in de Europeesche samenleving aan het werk was, onderdrukten en een reeks onheilen over de aarde brachten, zooals de menschheid ze nauwelijks gekend had. Een van deze gebeurtenissen was de eerste reis naar een dicht bevolkte en barbaarsche kust, waar menschelijke wezens een gewoon handelsartikel vormden; en de andere, de ontdekking van een nieuwe wereld, waar mijnen vol glinsterenden rijkdom op ontginning wachtten, mits er werkkrachten konden worden ingevoerd om ze te bewerken. Vierhonderd jaar lang werden mannen, vrouwen en kinderen weggerukt van allen, die zij kenden en liefhadden, en werden zij op de kust van Afrika aan vreemde handelaren verkocht; gedurende de verschrikkelijke reis tusschen Afrika en West-Indië werden zij tusschendeks in boeien geslagen — de dooden dikwijls met de levenden — en volgens Bancroft, een onpartijdig geschiedschrijver, werden er twee honderd vijftig duizend van de drie en een kwart millioen, op dat noodlottige traject, in zee geworpen, terwijl de overblijvenden tot een nameloos lijden in de mijnen, of tot werken onder zweepslagen in de suiker- en rijstplantages werden gedoemd. De schuld van deze groote misdaad rust op de Christelijke Kerk. „In naam van de Allerheiligste Drieëenheid teekende de Spaansche regeering meer dan tien verdragen, die machtiging gaven tot den verkoop van vijf

(Roomskatholiek)

B. Ik hoorde u zeggen, dat de eenheid van onzen stoffelijken [43] oorsprong door de wetenschap bewezen wordt, en die van onzen geestelijken oorsprong door de Wijsheids-Religie. Toch zien wij de Darwinisten geen broederlijke genegenheid aan den dag leggen.

Th. Juist. Dit toont de ontoereikendheid van de materialistische stelsels, en bewijst, dat wij Theosofen gelijk hebben. De eenheid van onzen stoffelijken oorsprong doet geen beroep op onze hoogere en diepere gevoelens. Materie, van haar ziel en geest, of goddelijke essentie beroofd, spreekt niet tot ons menschelijk hart. Maar indien de eenheid van ziel en geest van den waren, onsterfelijken mensch, zooals de Theosofie die leert, ons eenmaal bewezen is en diep in onze harten heeft wortel geschoten, zal dit ons op den weg van ware barmhartigheid en broederlijke welwillendheid een heel eind vooruitbrengen.

B. Maar hoe verklaart de Theosofie 's menschen gemeenschappelijken oorsprong dan?

Th. Door te leeren, dat de *grondslag* van de geheele natuur, zoowel objectief als subjectief, en al het andere in het heelal, zichtbaar zoowel als onzichtbaar, *is*, en *was* en *altijd zal zijn* één volstrekte essentie, waarvan alles uitgaat en waartoe alles terugkeert. Dit is Arische wijsbegeerte, slechts ten volle weergegeven door de Vedantijnen en het Boeddhistisch stelsel. Met dit doel voor oogen is het de plicht

---

honderd duizend menschelijke wezens; in 1562 zeilde John Hawkins op zijn duivelschen tocht uit, om slaven in Afrika te koopen, en ze in West-Indië te verkoopen, en wel op een schip, dat den heiligen naam van Jezus droeg; terwijl Elizabeth, de Protestantsche Koningin, hem voor zijn welslagen in deze eerste onderneming van Engelschen in dien onmenschelijken handel, beloonde met de vergunning in zijn wapen „een halven Moor in natuurlijke kleuren, gebonden met een koord" te voeren, of met andere woorden, een geboeiden negerslaaf." — *Conquests of the Cross*, aangehaald uit het *Agnostic Journal*.

van alle Theosofen om met alle praktische middelen en in alle landen een *onsectarische* opvoeding te helpen bevorderen.

B. Wat schrijven de statuten van uw Vereeniging haar leden nog meer voor te doen, behalve dit? Ik bedoel op stoffelijk gebied.

Th. Ten einde een broederlijk gevoel bij de volken te doen ontwaken, moeten wij de internationale uitwisseling van nuttige kunst- en nijverheidsproducten bevorderen, door alle personen en vereenigingen, die zulks waardig zijn, met raad en daad bij te staan (mits in elk geval, zooals de statuten hieraan toevoegen „de Vereeniging of de ‚Leden' voor hare of hunne bemoeiïngen geen winst of commissie zullen genieten"). Om nog een practisch voorbeeld te noemen. De maatschappelijke organisatie, zooals deze door Edward Bellamy is beschreven, in zijn verdienstelijk werk „Het jaar 2000", geeft op bewonderenswaardige wijze het Theosofisch denkbeeld weer van wat de eerste groote stap moet zijn in de richting van de algeheele verwezenlijking van universeele broederschap. De staat van zaken, welke hij daar afschildert, is wel niet geheel volmaakt, doordat zelfzucht er nog altijd bestaat en werkt in het hart der menschen. Maar zelfzucht en individualisme zijn er toch grootendeels overwonnen door een gevoel van solidariteit en wederzijdsche broederschap; en de levenswijze, die daar beschreven wordt, brengt de oorzaken, die leiden tot het scheppen en aankweeken van zelfzucht, tot een minimum terug.

B. Gij wilt dus als Theosoof, deelnemen aan een poging om zulk een ideaal te verwezenlijken?

Th. Zeker; en wij hebben het door daden bewezen. Hebt gij niet gehoord van de Nationalist Clubs en Partij, die in Amerika verrezen zijn sedert de uitgave van Bellamy's

boek? Zij komen nu opmerkelijk naar voren en zullen dit, naarmate de tijd verstrijkt, meer en meer doen. Welnu, [45] deze vereenigingen en deze partij werden in de eerste plaats door Theosofen opgericht. Een van de eerste, de Nationalist Club in Boston, Mass., heeft Theosofen als President en Secretaris, en de meerderheid van haar bestuur behoort tot de T. V. De invloed van de Theosofie en de Theosofische Vereeniging komt duidelijk uit in de samenstelling van al hunne vereenigingen, en van de partij, die zij vormen, daar zij allen hun eerste en voornaamste grondbeginsel, de Broederschap der Menschheid, zooals deze door de Theosofie geleerd wordt, als grondslag nemen. In hunne Beginselverklaring vermelden zij: — „Het beginsel van de Broederschap der Menschheid is een dier eeuwige waarheden, die 's werelds vooruitgang in een richting voeren, die den menschelijken aard van den dierlijken onderscheidt." Wat kan meer Theosofisch zijn dan dit? Maar het is niet genoeg. Wat ook noodig is, is om de menschen het denkbeeld in te prenten, dat, indien de grondslag van het menschdom *één* is, er ook één waarheid moet zijn, die uitdrukking vindt in al de verschillende godsdiensten — met uitzondering van den Joodschen, daar gij haar zelfs in de Kabbala niet eens *uitgedrukt* vindt.

B. Dit slaat op den gemeenschappelijken oorsprong der godsdiensten, en daarin kunt gij gelijk hebben. Doch heeft dit iets met de practische broederschap op het stoffelijk gebied uit te staan?

Th. Zeer zeker. Ten eerste, omdat hetgeen op metafysisch gebied waar is, ook op fysisch gebied waar moet zijn. Ten tweede, omdat er geen vruchtbaarder bodem van haat en strijd bestaat, dan godsdienstige geschillen. Wanneer iemand enkel zijn eigen richting in het bezit der volstrekte waarheid waant, wordt het eenvoudig begrijpelijk, dat hij

zijn buurman geheel in de klauwen der Dwaling of des Duivels waant. Doch als men er in slaagt de menschen
[46] duidelijk te maken, dat geen hunner de *geheele* waarheid bezit, maar dat zij elkaar wederkeerig aanvullen, dat de volledige waarheid alleen gevonden kan worden in de vereenigde zienswijzen van allen, nadat hetgeen onjuist is van elk, er uitgezift is — dan zal er ware broederschap in den godsdienst tot stand gekomen zijn. Hetzelfde is van toepassing op de stoffelijke wereld.

B. Wilt gij dit nader verklaren?

Th. Neem een voorbeeld. Een plant bestaat uit wortel, stam en vele stengels en bladeren. Gelijk de menschheid, als geheel, de stam is, die uit den geestelijken wortel opschiet, zoo is de stam de eenheid van de plant. Beschadig den stam, en het is duidelijk, dat elke loot en elk blad er onder lijden zal. Zoo is het ook met het menschdom.

B. Ja, maar als men een blad of loot beschadigt, brengt men de geheele plant nog geen letsel toe.

Th. En daarom denkt gij, dat door één mensch te schaden, gij de menschheid geen schade berokkent? Maar hoe weet gij dat? Bedenkt gij wel, dat zelfs de materialistische wetenschap leert, dat ieder letsel, hoe gering ook, een plant toegebracht, heel haar toekomstigen groei en ontwikkelingsgang wijzigt? Gij vergist u derhalve, en de analogie is geheel juist. Indien gij echter het feit over het hoofd ziet, dat een snede in den vinger dikwijls het geheele lichaam kan doen lijden, en op het gansche zenuwstelsel kan terugwerken, dan moet ik er u met des te meer nadruk op wijzen, dat er zeer wel andere geestelijke wetten kunnen bestaan, die zoowel op planten en dieren, als op het menschdom inwerken, ofschoon gij haar werking op planten en dieren niet bemerkende het bestaan ervan moogt ontkennen.

B. Welke wetten bedoelt gij?

Th. Wij noemen ze Karmische wetten; maar gij zult de volledige beteekenis van dezen term niet begrijpen, tenzij gij het Occultisme bestudeert. Mijn argument berust even- [47]
wel niet op het aannemen dezer wetten, maar in waarheid op de analogie met de plant. Breid dit denkbeeld uit, pas het universeel toe, en gij zult spoedig zien, dat in de ware wijsbegeerte, elke fysieke handeling haar zedelijke en altoosdurende uitwerking heeft. Schaad iemand, door hem lichamelijk pijn te doen; gij denkt misschien, dat zijn pijn en lijden op geen enkele wijze op zijn naasten kan overgaan, en allerminst op menschen, die tot een ander volk behooren. Wij beweren, *dat dit nochtans te juister tijd wel degelijk zal gebeuren.* Daarom zeggen wij, dat, tenzij ieder mensch ertoe gebracht wordt te begrijpen en als een *axioma* te aanvaarden, dat door iemand onrecht aan te doen, wij niet alleen onszelven, doch op den langen duur de geheele menschheid onrecht aandoen, er geen broederlijke gevoelens, zooals die door al de groote Hervormers, in de allereerste plaats door Boeddha en Jezus, gepredikt werden, op aarde mogelijk zijn.

ONZE ANDERE DOELEINDEN.

B. Wilt gij mij nu uitleggen door welke middelen gij het tweede doeleinde denkt te bereiken?

Th. Door zooveel mogelijk alle waardevolle geschriften over wereldgodsdiensten voor de boekerij van ons hoofdkwartier te Adyar, Madras*), te verzamelen (en ditzelfde door de Leden der verschillende Afdeelingen voor hunne plaatselijke boekerijen te laten doen). Door omtrent de verschillende aloude wijsbegeerten, overleveringen en legenden nauwkeurige gegevens op schrift te stellen, ze op doelma-

*) Zie noot op blz. 20

tige wijze te verspreiden, b.v. door het vertalen en uitgeven van oorspronkelijke werken van waarde, benevens uittreksels ervan en commentaren erop en ten slotte door het mondeling onderricht van op hun respectievelijk gebied bevoegde personen.

[48] B. En wat het derde doeleinde betreft, het ontwikkelen van 's menschen latente geestelijke en psychische vermogens?

Th. Ook dit moet op plaatsen, waar geen lezingen kunnen gehouden, of persoonlijk onderricht gegeven kan worden, door middel van geschriften geschieden. Onze plicht is, om 's menschen geestelijke intuïtie in hem levendig te houden; dweepzucht onder elken vorm, zoowel op godsdienstig, wetenschappelijk, als sociaal terrein, tegen te gaan en te ontzenuwen — natuurlijk na behoorlijk onderzoek, en het onredelijk karakter ervan te hebben blootgelegd — en bovenal *schijnheiligheid*, hetzij die als sectengeest of als geloof aan wonderen en het bovennatuurlijke optreedt, te bestrijden. Wat ons te doen staat, is te trachten *kennis* van alle natuurwetten te verkrijgen en die te verspreiden. Het onderzoek van die wetten aan te moedigen, welke door de moderne wereld het minst begrepen worden: de zoogenaamde Occulte Wetenschappen, *gegrond op ware kennis der natuur*, in plaats van, zooals thans, op *bijgeloovigheid, blind geloof en gezag*. Volksoverleveringen en tradities, hoe fantastisch ze soms ook zijn, kunnen, wanneer ze behoorlijk geschift worden, ons op het spoor brengen van lang verloren, doch belangrijke geheimen der natuur. Daarom beoogt de Vereeniging deze richting van onderzoek te volgen, in de hoop het veld van wetenschappelijke en wijsgeerige waarneming uit te breiden.

OVER DE HEILIGHEID DER GELOFTE.

B. Hebt gij eenig zedelijk stelsel, waarnaar gij u in de Vereeniging gedraagt?

Th. De zedeleer is er, klaar en duidelijk genoeg, voor wie haar maar volgen wil. Zij is de pit en het merg van wat de wereld aan zedeleer bezit, bijeengegaard uit de leeringen van al de groote wereldhervormers. Gij zult er daarom vertegenwoordigd vinden zoowel Confucius als Zoroaster, [49] Laotze en de Bhagavat-Gita, de voorschriften van Gautama Boeddha en Jezus van Nazareth, van Hillel en zijn school, alsmede die van Pythagoras, Socrates, Plato en hunne scholen.

B. Brengen de leden van uwe Vereeniging deze voorschriften in praktijk? Ik hoorde van groote oneenigheden en twisten onder hen.

Th. Dit is zeer natuurlijk, daar, hoewel de hervorming (in haar tegenwoordige gedaante) nieuw mag heeten, de mannen en vrouwen, die hervormd moeten worden van denzelfden menschelijken, zondigen aard zijn als voorheen. Zooals reeds vroeger gezegd is, zijn de ernstige *werkende* leden klein in aantal; maar vele zijn de oprechte, welgezinde personen, die hun best doen naar de idealen van de Vereeniging en hunne eigene te leven. Het is onze plicht de leden individueel in hun poging tot zelfverbetering, zoowel verstandelijk, zedelijk, als geestelijk, aan te moedigen en bij te staan; niet hen die falen te laken en te veroordeelen. Strikt genomen hebben wij geen recht aan wien ook, toelating te ontzeggen — vooral niet in de *Esoterische Sectie* van de Vereeniging, waarin „hij die binnentreedt, als nieuw geboren is." Maar indien een lid, zijn heilige geloften op zijn woord van eer en tegenover zijn onsterfelijk *Zelf* ten spijt, met de ondeugden en gebreken van zijn vroeger leven verkiest voort te gaan, en in de Vereeniging blijvende, er

nochtans aan toegeeft, is het natuurlijk, dat hem verzocht wordt te bedanken en zich terug te trekken; of in geval hij zulks weigert, dat hij uitgestooten zal worden. Wij hebben de strengste voorschriften voor zulke gevallen.

B. Kunnen enkele ervan genoemd worden?

Th. Wel zeker. Om te beginnen heeft geen Lid van de Vereeniging, hetzij exoterisch of esoterisch, het recht zijn persoonlijke meeningen aan een ander Lid op te dringen.

[50] „Geen *Bestuurslid van de Theosofische Vereeniging* [1]) is gerechtigd om in het publiek door woord of daad eenigerlei vijandigheid of voorkeur te doen blijken voor eenige afdeeling, [2]) godsdienstig of wijsgeerig. Alle hebben er gelijkelijk recht op om de essentieele kenmerken van hun godsdienstig geloof voor het scheidsgerecht eener onpartijdige wereld te zien gebracht. En geen Bestuurslid der Vereeniging heeft als zoodanig het recht zijn eigen sectarische beschouwingen en geloof voor de verzamelde leden te prediken, behalve indien de vergadering bestaat uit personen, die denzelfden godsdienst belijden als hij. Na behoorlijke waarschuwing, zal overtreding van dit reglement gestraft worden met schorsing of royement. Dit is een der vergrijpen, die de Vereeniging als geheel betreffen. Wat aangaat de innerlijke Sectie, nu *Esoterische* geheeten, werden reeds in 1880 de volgende bepalingen vastgesteld en aangenomen. „Geen Lid zal eenige kennis, hem toevertrouwd door een lid van de eerste sectie (nu een hoogere „graad") ten eigen voordeele aanwenden; overtreding van dezen regel wordt gestraft met royement." Nu moet evenwel, alvorens zulke kennis kan worden medege-

1) Parent Society.
2) Een „Afdeeling", of loge, alleen bestaande uit belijders van denzelfden godsdienst, of een afdeeling *in partibus*, zooals zij nu ietwat bombastisch genoemd wordt.

deeld, de sollicitant zich door een plechtigen eed verbinden, ze niet voor zelfzuchtige doeleinden te gebruiken, noch iets ervan te openbaren, behalve met toestemming.

B. Maar mag iemand, die als lid der Sectie geroyeerd werd of bedankte, hetgeen hij geleerd heeft openbaar maken of eenig artikel van zijn gedane gelofte verbreken?

Th. Zeker niet. Zijn verwijdering of bedanken ontheft hem slechts van de verplichting, om zijn leermeester te gehoorzamen, en om actief deel te nemen aan het werk der Vereeniging, maar zeker niet van de heilige gelofte van geheimhouding. [51]

B. Maar is dit billijk en rechtvaardig?

Th. Zonder twijfel. Voor ieder man of vrouw, die ook maar het geringste gevoel van eer heeft, zal een gelofte van geheimhouding, zelfs op zijn *eerewoord* gegeven en zooveel te meer een gelofte tegenover zijn Hooger Zelf — den God in ons — bindend zijn tot aan den dood. En ook al verlaat men de Sectie en de Vereeniging, dan zal geen man of vrouw van eer er aan denken een lichaam aan te vallen of te benadeelen, waaraan hij of zij aldus door gelofte is verbonden geweest.

B. Maar gaat dit niet wel wat ver?

Th. Misschien wel, volgens het lage peil der hedendaagsche zedelijkheid. Maar als zij niet in deze mate bindend is, wat voor nut heeft dan een gelofte? Hoe kan iemand ooit verwachten in geheime kennis onderricht te worden, indien het hem vrij zou staan zich van alle verplichtingen, die hij op zich genomen heeft, naar willekeur te ontdoen? Geloof mij, de wet van vergelding (Karma), zou dengene, die aldus zijn gelofte verbrak, spoedig achterhalen, en misschien even spoedig, als de verachting van ieder eerlijk

welke zekerheid, welke vertrouwen zou er ooit onder de mensen kunnen bestaan, wanneer geloften als deze in 't geheel geen werkelijke bindende kracht hadden?

mensch, zelfs op dit stoffelijk gebied het doen zou. Zooals het goed uitgedrukt wordt in de N. Y. „Path," dien wij reeds vroeger aanhaalden betreffende dit onderwerp, „*Een eens gedane gelofte, is voor altijd bindend, zoowel in de zedelijke als in de occulte wereld.*" Indien wij ze eens breken en ervoor gestraft worden, is dit voor ons geen geldige reden, ze nogmaals te breken, en zoo lang we dit doen, zal de machtige hefboom der Wet (van Karma) op ons terugwerken." (The Path, Juli, 1889).

IV

DE VERHOUDING VAN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING TOT DE THEOSOFIE. [52]

OVER ZELFLOUTERING.

B. **Is dus zedelijke verheffing het voornaamste, waarop in uw Vereeniging wordt aangedrongen?**

Th. Ongetwijfeld. Wie een waar Theosoof wil zijn, moet beginnen als zoodanig te leven.

B. **Indien dit zoo is, dan moet ik zeggen dat, zooals ik reeds opmerkte, het gedrag van sommige leden in schrille tegenspraak is met dezen grondregel.**

Th. Inderdaad, zoo is het. Doch men kan ons hiervan geen verwijt maken, evenmin als men hen, die zich Christenen noemen, kan verwijten, dat er onder hen zijn, die als schurken handelen. Het is niet de schuld onzer statuten en reglementen, doch spruit voort uit de menschelijke natuur. Zelfs in sommige exoterische, openbare Afdeelingen beloven de leden plechtig op hun „Hooger Zelf" *het* leven te leiden, dat de Theosofie voorschrijft. Zij moeten bij al hun denken en handelen hun *Goddelijk Zelf* dagelijks, ja ieder oogenblik van het leven tot gids nemen. Een waar Theosoof moet „recht doen en ootmoedig wandelen".

B. **Wat bedoelt gij hiermee?**

Th. Eenvoudig dit: het eene zelf moet zichzelf vergeten voor de vele zelven. Laat mij u antwoorden met de woorden

van een waar Philaleeth, een L.T.V., die dit zeer schoon heeft weten uit te drukken in de *Theosophist*: „Wat ieder mensch in de eerste plaats noodig heeft te doen, is zichzelf te onderzoeken, en daarna een eerlijke inventaris te maken van zijn subjectieve bezittingen, en al moge die er uitzien als die van een bankroetier, alles kan nog gered worden, wanneer wij er ons ernstig toe zetten." Maar hoe velen doen dit? Allen zijn bereid voor hun eigen ontwikkeling en vooruitgang te werken; zeer weinigen voor die van anderen. Om dezelfde schrijver nog eens aan te halen: „De menschen zijn lang genoeg bedrogen en misleid geworden: zij moeten hun afgoden vernietigen, hun veinzerij afleggen, en voor zichzelven aan het werk gaan — doch neen, hier is een woordje te veel, want hij, die voor zichzelven werkt, deed beter in het geheel niet te werken; laat hij liever voor anderen, voor allen werken. Voor elke bloem van liefde en barmhartigheid, die hij in zijn buurman's tuin plant, zal er een leelijk onkruid uit zijn eigen tuin verdwijnen, en zoo zal de hof der goden — de Menschheid — bloeien als een roos. In alle Bijbels, alle religies is dit duidelijk uiteengezet — maar arglistige menschen hebben ze eerst verkeerd uitgelegd en ten slotte krachteloos gemaakt, verstoffelijkt, ja dwaasheid ervan gemaakt. Er is geen nieuwe openbaring noodig. Laat ieder mensch een openbaring voor zichzelf zijn. Laat eenmaal 's menschen onsterfelijke geest den tempel van zijn lichaam in bezit nemen, de geldwisselaars en alle onreinheid er uit verdrijven, en zijn eigen goddelijke natuur als mensch zal hem verlossen, want aldus één geworden met zichzelf, zal hij den „bouwer van den Tempel" kennen."

B. Ik geef toe, dat dit zuiver Altruïsme is.

Th. Dat is het. En indien slechts een op de tien Leden van de

T. V. het in praktijk wilde brengen, zou zij inderdaad een uitverkoren lichaam zijn. Maar er zijn onder de buitenstaanders altijd menschen, die het essentieele verschil [54] weigeren te zien tusschen Theosofie en de Theosofische Vereeniging, tusschen de gedachte en de gebrekkige belichaming daarvan. Dezulken zouden elke zonde en tekortkoming van het voertuig, het menschelijk lichaam, willen verhalen op den reinen geest, die er zijn goddelijk licht op werpt. Is dit rechtvaardig tegenover beide? Zij werpen steenen naar een vereeniging, die zich, tegen een geduchte overmacht in, tracht op te werken naar de verwezenlijking en de verspreiding van haar ideaal. Sommigen beschimpen de Theosofische Vereeniging, enkel omdat zij zich vermeet, datgene te beproeven, waarin andere stelsels — voornamelijk het Christendom als Kerk en Staat — bij uitstek hebben gefaald; anderen, omdat zij gaarne den bestaanden toestand liever zoo houden; Farizeërs en Sadduceërs op den stoel van Mozes gezeten, brassende tollenaren en zondaren op hooge plaatsen, zooals tijdens het verval van het Romeinsche Keizerrijk. In elk geval moesten weldenkende menschen niet uit het oog verliezen, dat hij, die alles doet wat hij vermag, evenveel doet, als hij, die het meeste tot stand gebracht heeft in deze wereld van betrekkelijke mogelijkheden. Dit is een eenvoudige waarheid — en zij, die in de Evangeliën gelooven, vinden haar door den Meester bevestigd in de gelijkenis der talenten: de dienstknecht, die zijn *twee* talenten verdubbelde, werd even rijkelijk beloond als zijn makker, die er *vijf* had ontvangen. Aan een ieder wordt gegeven, „naar zijn vermogen."

B. **Toch is het tamelijk moeilijk om in dit geval de grenslijn te trekken tusschen het abstracte en het concrete, daar wij slechts het laatste hebben om ons oordeel naar te vormen.**

Th. Waarom dan een uitzondering gemaakt voor de T. V.? Ware het niet billijker de hand in eigen boezem te steken? Zoudt gij de „Bergrede" willen gispen of er op smalen, omdat uwe maatschappelijke, politieke en zelfs godsdien-
[55] stige wetten, tot nog toe niet alleen gefaald hebben haar voorschriften naar den geest, maar zelfs naar den dooden letter op te volgen? Schaf den eed af in Gerechtshof, Parlemen, Leger, ja overal, en handel als de Kwakers, zoo gij *inderdaad* Christenen wilt heeten. Schaf de Gerechtshoven zelve af, want indien gij Christus' geboden wilt volgen, dan moet gij hem die uw rok neemt ook den mantel laten, en wie u op de rechterwang slaat ook de linker toekeeren. „Wedersta den booze niet, hebt uwe vijanden lief, zegent ze, die u vervloeken, doet wel dengenen, die u haten," want „zoo, wie dan een van deze minste Geboden zal ontbonden, en de menschen alzóó zal geleerd hebben, die zal de minste genaamd worden in het Koninkrijk der Hemelen," „maar wie zegt: ‚Gij dwaas', zal strafbaar zijn, door het helsche vuur." En waarom zoudt gij oordeelen, indien gij op uw beurt niet geoordeeld wilt worden? Houd vol, dat er tusschen Theosofie en de Theosofische Vereeniging geen verschil bestaat, en ge stelt dadelijk het Christendom in zijn innigst wezen aan dezelfde beschuldigingen bloot, alleen in een ernstiger vorm.

B. Waarom ernstiger?

Th. Omdat, terwijl de leiders der Theosofische beweging in het volle besef hunner tekortkomingen al het mogelijke doen om hun leven te verbeteren, en het kwaad, dat in de Vereeniging bestaat uit te roeien; en bovendien hunne voorschriften en bepalingen in den geest van de Theosofie zijn opgesteld, de Wetgevers en de Kerken van volken en landen, die zich Christelijk noemen, juist het tegendeel doen.

Onze leden, zelfs de slechtsten onder hen, zijn niet slechter dan de doorsnee Christenen. Als bovendien de Westersche Theosofen zooveel moeilijkheid ondervinden om het ware Theosofische leven te leiden, komt dit, omdat [56] zij allen kinderen van hun tijd zijn. Ieder hunner was Christen, opgevoed en grootgebracht in de sofisterijen van zijn Kerk, zijn maatschappelijke gewoonten en zelfs zijn paradoxale wetten. Hij was dit voor hij een Theosoof werd, of liever, een lid van de Vereeniging van dien naam, want men kan niet dikwijls genoeg herhalen, dat tusschen het abstracte ideaal en zijn voertuig er een allerbelangrijkst verschil bestaat.

HET ABSTRACTE EN HET CONCRETE.

B. Wees zoo goed, dit verschil iets nader toe te lichten.

Th. De Vereeniging is een groot lichaam van zeer heterogene samenstelling. De Theosofie daarentegen is in haar abstracte beteekenis Goddelijke Wijsheid of de samenvatting van de kennis en de wijsheid, die aan het Heelal ten grondslag liggen — de homogeniteit van het eeuwig GOEDE; en in haar concrete beteekenis is zij de totaalsom van dit alles, zooals de natuur het den mensch heeft toebedeeld, en niets meer. Sommige leden streven er ernstig naar, Theosofie te verwerkelijken, en als het ware in hun levens aanschouwelijk te maken; terwijl anderen haar slechts begeeren te kennen, zonder haar te beoefenen; weer anderen hebben zich bij de Vereeniging aangesloten, enkel uit nieuwsgierigheid, of uit een voorbijgaande belangstelling, of misschien ook omdat sommige hunner vrienden er toe behooren. Hoe kan dan het stelsel beoordeeld worden naar het peil van degenen, die op den naam aanspraak maken, zonder er eenig recht toe te hebben? Kan de dicht-

kunst en haar Muze beoordeeld worden naar die zoogenaamde dichters, die onze ooren pijn doen? De Vereeniging kan enkel in hare abstracte beweegredenen als de belichaming van Theosofie beschouwd worden; zij kan zich nooit
[57] vermeten haar concreet voertuig te willen heeten, zoolang menschelijke onvolmaaktheden en zwakheden in haar vertegenwoordigd zijn; anders zou de Vereeniging slechts de grove dwalingen en de wijd verbreide godslasteringen der zoogenaamde Kerken van Christus herhalen. Om een Oostersche vergelijking te bezigen: Theosofie is de oeverlooze wereldzee van universeele waarheid, liefde en wijsheid, die haar schittering op aarde weerkaatst, terwijl de Theosofische Vereeniging slechts een zichtbare waterbel op die weerkaatsing is. Theosofie is de goddelijke natuur, zoowel zichtbaar als onzichtbaar, en hare Vereeniging de menschelijke natuur, die zich tot hare goddelijke moeder tracht op te heffen. Theosofie ten slotte is de vaste eeuwige zon, en hare Vereeniging de vliedende komeet, die tracht in een vaste baan te komen en een planeet te worden om steeds te blijven wentelen in de aantrekkingssfeer van de zon der waarheid. Zij werd opgericht teneinde de menschen erop te wijzen, dat er zoo iets als Theosofie bestaat, en hen te helpen zich tot haar te verheffen, door studie en door het verwerken van hare eeuwige waarheden.

B. Ik meende, dat gij zeidet, geen eigen stellingen of leeringen te hebben.

Th. Die hebben wij ook niet. De Vereeniging heeft geen eigen wijsheid te verkondigen of te onderwijzen. Zij is eenvoudig de schatkamer van alles wat zij van de waarheden, door groote zieners, ingewijden en profeten van historische en zelfs voorhistorische tijden, geuit, kan verzamelen. Zij is dus louter het kanaal, waardoor de waarheid, die in de gezamenlijke uitspraken aan de groote leeraren der mensch-

heid gevonden wordt, in meerdere of mindere mate aan de wereld toevloeit.

B. Maar is zulk een waarheid buiten de Vereeniging onbereikbaar? Maakt niet elke Kerk hierop aanspraak?

Th. In het geheel niet. Het onbetwistbaar bestaan van groote ingewijden — ware „Zonen Gods" — toont aan, dat zulk een wijsheid vaak door alleenstaande personen ver- [58]
kregen werd, evenwel nooit zonder de aanvankelijke leiding van een meester. Maar de meeste hunner volgelingen, op hun beurt meester geworden, deden maar al te vaak aan de leeringen afbreuk door het universeel karakter eraan te ontnemen en ze in het enge spoor hunner eigen sectarische dogma's te leiden. Alleen de geboden van *één* uitverkoren meester, met uitsluiting van alle andere, werden dan aanvaard en opgevolgd, — zoo dit al gebeurde wel te verstaan; men denke b.v. aan de Bergrede. Iedere godsdienst is dus slechts een fragment der goddelijke waarheid, waaraan zich een uitgebreid warnet van menschelijke dwaling heeft vastgehecht, dat voor die waarheid wil doorgaan en haar vervangen.

B. Maar gij zegt, dat Theosofie immers geen godsdienst is.

Th. Dat is zij stellig ook niet: zij is het wezen van allen godsdienst, ja van de volstrekte waarheid, waarvan in elke geloofsbelijdenis niet meer dan een druppel te vinden is. Om nog eens tot beeldspraak onze toevlucht te nemen: Theosofie is op aarde, als de witte straal van het spectrum, en elke godsdienst slechts een van de zeven prismatische kleuren. Terwijl ieder afzonderlijke, gekleurde straal niets van de rest wil weten en ze als valsch verkettert, maakt hij niet alleen aanspraak op den voorrang, doch beweert *die witte straal zelf* te zijn en brandmerkt zelfs zijn eigen schakeeringen als ketterijen. Doch als de zon der waarheid

hooger aan de kim van 's menschen waarneming verrijst, als elke gekleurde straal allengs verbleekt, totdat hij weer in zijn oorsprong is opgenomen, zal de menschheid niet langer misleid worden door kunstmatig kleurenlicht, doch zich baden in het reine, kleurlooze zonnelicht der eeuwige waarheid. En dat zal *Theosofia* zijn.

B. Gij houdt dus vol, dat alle groote godsdiensten aan Theosofie ontleend zijn, en dat de wereld, door haar in zich op te nemen, ten slotte van den vloek harer groote begoochelingen en dwalingen zal verlost worden?

[59] Th. Zoo is het. En wij voegen er aan toe, dat onze Theosofische Vereeniging het bescheiden zaad is, dat indien het begoten en in het leven gehouden wordt, ten slotte den Boom der kennis van Goed en Kwaad zal voortbrengen, die geënt is op den Boom van het Eeuwige Leven. Want slechts door de verschillende groote godsdiensten en wijsbegeerten der menschheid te bestudeeren, ze kalm en met een onbevooroordeelden blik te vergelijken, kan men hopen, de waarheid te vinden. En het is voornamelijk door hunne verschillende punten van overeenstemming op te sporen en op te merken, dat wij deze uitkomst zullen verkrijgen. Want zoodra wij — hetzij door studie of door onderricht van iemand die weet — tot hunne innerlijke beteekenis doordringen, vinden wij bijna zonder uitzondering, dat elk ervan de een of andere groote waarheid in de Natuur uitdrukt.

B. Wij hebben van een Gouden Eeuw gehoord, die er geweest is, en hetgeen ge beschrijft, zou een Gouden Eeuw zijn, die eens in de toekomst verwezenlijkt moet worden. Wanneer zal dat zijn?

Th. Niet voordat de menschheid als geheel er behoefte aan gevoelt. Een leerspreuk in de Perzische „Javidan Khirad" zegt: „Er is tweeërlei waarheid — de eene soort is duidelijk en vanzelf sprekend; de andere eischt voortdurend

nieuwe betoogen en bewijzen." Wanneer deze laatste soort even algemeen klaar wordt als zij nu vaag is, en daarom aan verdraaiïng en casuïstiek blootstaat; wanneer de twee soorten wederom één zullen zijn geworden, eerst dan zal eenzelfde zienswijze door allen gedeeld kunnen worden.

B. Maar de weinigen nu, die aan dergelijke waarheden behoefte hebben gevoeld, moeten toch de noodzakelijkheid begrepen hebben om aan iets definitiefs te gelooven. Gij zegt, dat de Vereeniging zelf geen leeringen bezit; elk lid mag gelooven wat hij wil en aannemen wat hem goeddunkt. Het ziet er naar uit, alsof de Theosofische Vereeniging het erop toelegt een nieuwe Babylonische spraak- en geloofsverwarring te [60] stichten. Hebt gij geen gemeenschappelijk geloof?

Th. Wanneer wij zeggen, dat de Vereeniging geen eigen stellingen of leer bezit, bedoelen wij daarmee, dat er geen bijzonder stelsel of geloof voor de leden *verplichtend* wordt gesteld; maar het spreekt van zelf, dat dit enkel voor het lichaam als geheel geldt. Zooals ik u zeide, wordt de Vereeniging in een uiterlijk en een innerlijk lichaam verdeeld. En zij, die tot het laatste behooren, hebben natuurlijk een eigen wijsbegeerte, of zoo gij wilt, een eigen religieus stelsel.

B. Mag ik weten wat het behelst?

Th. Wij maken er geen geheim van. Het werd voor enkele jaren in „The Theosophist" en in „Esoterisch Boeddhisme" geschetst en kan nog meer uitgewerkt in de „Geheime Leer" worden gevonden. Het berust op de oudste wijsbegeerte ter wereld, de Wijsheids-Religie of de Archaïsche Leer genoemd. Gij kunt er desgewenscht vragen over stellen, die ik zal trachten te beantwoorden.

V

[61] ## DE GRONDBEGINSELEN DER THEOSOFIE.

OVER GOD EN GEBED.

B. Gelooft gij aan God?

Th. Dat hangt ervan af, wat gij met dit woord bedoelt.

B. Ik bedoel er den God der Christenen mede, den Vader van Jezus, en den Schepper, kortom den Bijbelschen God van Mozes.

Th. Aan zulk een God gelooven wij niet. Wij verwerpen het denkbeeld van een persoonlijken, of een buiten-cosmischen en anthropomorphischen God, die niets anders is, dan de reusachtige schaduw van den *mensch*, en niet eens van den mensch op zijn best. Wij zeggen — en wij bewijzen dit — dat de God der Theologie een verzameling van tegenstrijdigheden is en logisch eene onmogelijkheid. Daarom willen wij niets met hem te doen hebben.

B. Wees zoo goed uwe redenen hiervoor aan te geven.

Th. Het zijn er vele, doch wij kunnen niet bij alle stilstaan. Maar hier zijn er enkele. Door zijn belijders wordt deze God oneindig en volstrekt genoemd, is het niet?

B. Ik geloof van wel.

[62] Th. Hoe kan hij dan, indien hij oneindig — d.w.z. onbegrensd — en vooral volstrekt is, een vorm hebben, en een schepper van iets zijn? Vorm sluit begrenzing in en een begin,

zoowel als een eind; en om te kunnen scheppen, moet een Wezen denken en ontwerpen. Hoe kan men veronderstellen, dat het VOLSTREKTE denkt — d.w.z. in eenige betrekking, welke dan ook zou staan, tot dat wat begrensd, eindig en voorwaardelijk is? Dit is wijsgeerig en logisch een ongerijmdheid. Zelfs de Joodsche Kabala verwerpt zulk een opvatting, en maakt daarom van het ééne en Volstrekte Goddelijk Beginsel, een oneindige Eenheid, Ain-Soph [1]) genaamd. Ten einde te kunnen scheppen, moet de Schepper actief worden, en daar dit aan het VOLSTREKTE onmogelijk is, moest het worden voorgesteld alsof het oneindig beginsel op indirecte wijze de oorzaak van ontwikkeling (niet schepping) werd — d.w.z. door uit zichzelf de Sephiroth te emaneeren (een andere ongerijmdheid, die ditmaal aan de vertalers van de Kabala te wijten is). [2])

B. Doch wat te zeggen van die Kabalisten, die, hoewel zij zulks zijn, nog gelooven in Jehovah of de *Tetragrammaton?*

Th. Zij zijn vrij te gelooven, wat zij willen, daar hun geloof of ongeloof moeilijk een vanzelf sprekend feit kan beïnvloeden. De Jezuïeten vertellen ons, dat tweemaal twee niet altijd juist vier is, daar het van den wil van God afhangt, [63] om $2 \times 2 = 5$ te maken. Mag dit een reden voor ons zijn hunne drogredenen aan te nemen?

---

1) Ain-soph, אין סוף = τό πᾶν = ἔπειρος, het oneindige of onbegrensde in en met de Natuur, het niet-bestaande, hetwelk IS, maar niet *een* Wezen is.

2) Hoe kan het niet-werkzame eeuwige wezen emaneeren of uitzenden. Het Parabrahman van de Vedantijnen doet niets van dien aard, noch doet dit het Ain-Soph van de Chaldeeuwsche Kabala. Het is een eeuwige en periodieke wet, die veroorzaakt, dat een werkzame en scheppende kracht emaneert uit het immer verborgen en onbegrijpelijk eene beginsel, bij het begin van elke maha-manvantara, of nieuwe levensperiode.

B. Dus zijt gij Atheïsten?

Th. Niet naar wij weten, en niet, tenzij de benaming van „Atheïst" van toepassing is op allen, die niet in een anthropomorphischen God gelooven. Wij gelooven in een Universeel Goddelijk Beginsel, den wortel van het AL, waar alles uit voortkomt, en waarin alles zal opgenomen worden aan het einde van den grooten tijdkring van Zijn.

B. Dit is de oude, oude bewering van het Pantheïsme. Indien gij Pantheïsten zijt, kunt gij geen Deïsten zijn, en indien gij geen Deïsten zijt, dan moet gij u de benaming Atheïsten laten welgevallen.

Th. Dit is niet noodzakelijk. De term „Pantheïsme" is alweer een van de vele misbruikte termen, waarvan de ware en oorspronkelijke beteekenis door blind vooroordeel en eenzijdige opvatting verdraaid werd. Indien gij de Christelijke woordafleiding van dit samengestelde woord aanneemt, en het vormt van παν, „alles" en θεος, „god" en u dan verbeeldt, en onderwijst, dat dit beteekent, dat iedere steen en iedere boom in de Natuur een God is of de EENE God, dan hebt gij natuurlijk gelijk, en men zou dan aan de Pantheïsten, behalve hun geijkten naam, nog dien van fetisch-vereerders moeten toevoegen. Maar hierin zult gij niet zoo gemakkelijk slagen, indien gij het woord Pantheïsme esoterisch afleidt, zooals wij het doen.

B. Wat is dan uw verklaring ervan?

Th. Laat mij u op mijn beurt een vraag stellen. Wat verstaat gij onder Pan of Natuur?

[64] B. De Natuur is, naar ik veronderstel, het totaal der bestaande dingen rondom ons, de samenvatting van al de oorzaken en gevolgen in de wereld der stof, de schepping of het heelal.

Th. Dus de verpersoonlijkte som en aaneenschakeling van bekende oorzaken en gevolgen; het totaal van alle eindige werkingen en krachten, volslagen afgescheiden van een

verstandelijken Schepper of Scheppers en misschien „opgevat als een enkelvoudige en op zichzelf staande kracht" — zooals staat in uwe encyclopaedieën?

B. Zoo meen ik het.

Th. Welnu, wij laten deze objectieve en stoffelijke natuur — die wij een voorbijgaande begoocheling noemen — buiten beschouwing. Evenmin bedoelen wij met *παν*, de Natuur, in den zin van haar gebruikelijke afleiding van het Latijnsche *Natura* (wordend, van *nasci*, geboren worden). Wanneer wij van de Godheid spreken, en haar vereenzelvigen, dus gelijk-eeuwig stellen met de Natuur, dan is de eeuwige, ongeschapen natuur bedoeld, en niet uw verzameling van vluchtige schaduwen en eindige onwerkelijkheden. Wij laten het aan de dichters van lofzangen over, om het zichtbare uitspansel of den hemel, de Troon van God, en onze aarde van slijk, Zijn voetkussen te noemen. Onze GODHEID is noch in een paradijs, noch in een bijzonderen boom, gebouw of berg; zij is overal, in ieder atoom van den zichtbaren, als van den onzichtbaren Kosmos, in, boven en rondom elk onzichtbaar atoom en deelbare molecule; want HET is de geheimzinnige kracht van ontwikkeling en inwikkeling, de alomtegenwoordige, almachtige en zelfs alwetende scheppende potentialiteit.

B. Wacht even. Alwetendheid is het voorrecht van iets, dat denkt, en gij ontzegt aan uwe Volstrektheid het vermogen van denken.

Th. Wij ontzeggen dit aan het VOLSTREKTE, daar de gedachte iets beperkts en voorwaardelijks is. Maar gij vergeet blijkbaar, dat in de wijsbegeerte, volstrekte onbewustheid [65] tevens volstrekte bewustheid is, daar het anders niet *volstrekt* zou zijn.

B. Dus denkt uw Volstrekte?

Th. Neen, HET denkt niet: om de eenvoudige reden, dat het zelf *Volstrekte Gedachte* is. Evenmin bestaat het, want het is volstrekt bestaan, het *Zijn* [1]), niet een Wezen. Lees het prachtige Kabalistische gedicht van Solomon Ben Jehudah Gebirol in de Kether-Malchut, en gij zult het begrijpen: — „Gij zijt één, de wortel van alle getallen, maar niet als element van telling; want eenheid gedoogt vermenigvuldiging, verandering noch vorm. Gij zijt één, en in het Geheim van Uwe eenheid verliezen zich de wijsten der menschen, want zij weten het niet. Gij zijt één, en Uwe eenheid wordt nimmer verminderd, nimmer vermeerderd, en kan niet veranderd worden. Gij zijt één, en geen van mijne gedachten kan voor U een grens stellen of U bepalen. Gij ZIJT, maar niet als iets bestaands, want het begrip en het inzicht van stervelingen kan tot Uw bestaan niet doordringen noch voor U het waar, het hoe en het waarom bepalen", enz. enz. Kortom, onze Godheid is de eeuwige, zich voortdurend *ontvouwende,* niet *scheppende* bouwer van het heelal; dat *heelal,* hetwelk *zichzelf ontwikkelt* uit zijn eigen essentie en niet *gemaakt* wordt. Zinnebeeldig uitgedrukt, is het een bol zonder omtrek, die slechts één, altijd werkzame eigenschap heeft, die alle andere bestaande of denkbare eigenschappen omvat — ZICHZELF. Het is de ééne wet, die haar werking aan geopenbaarde, eeuwige en onveranderlijke wetten mededeelt, binnen die nimmer-geopenbaarde, *wijl* volstrekte WET, die in haar geopenbaarde tijdperken *Het immer-Wordende* is.

B. Ik hoorde een uwer leden eens de opmerking maken, dat, daar de Universeele Godheid overal is, zij zoowel in vaten
[66] ter eere, als ter oneere en dus ook in elk atoom van mijn sigarenasch aanwezig moet zijn. Is dit geen grove godslastering?

---

1) Be-ness.

Th. Dat vind ik niet, daar eenvoudige logica moeilijk als godslastering kan beschouwd worden. Indien wij het Alomtegenwoordig Beginsel zouden moeten uitsluiten van ook maar één enkel wiskundig punt in het heelal, of van een stofdeeltje, dat eenige denkbare ruimte inneemt, zouden wij het dan nog als oneindig kunnen beschouwen?

IS BIDDEN NOODZAKELIJK?

B. Gelooft gij in gebed, en bidt gij ooit?

Th. Dat doen wij niet. Wij *handelen* in plaats van te *praten*.

B. Richt gij zelfs geen gebeden tot het Volstrekte Beginsel?

Th. Waarom zouden wij dit doen? Wij kunnen onzen tijd wel beter gebruiken, dan gebeden op te zeggen tegen een zuivere abstractie. Het Onkenbare kan alleen betrekkingen hebben in zijn deelen onderling, maar is niet-bestaand, wat betreft eindige betrekkingen. Het zichtbare heelal is voor zijn bestaan en verschijnselen afhankelijk van onderling op elkaar inwerkende vormen en hunne wetten, niet van gebed of gebeden.

B. Gelooft gij in het geheel niet aan de kracht van het gebed?

Th. Niet aan een woordelijk van buiten geleerd gebed, dat uiterlijk herhaald wordt, zoo gij met een gebed, een uitwendige smeekbede bedoelt, tot een onbekenden God gericht, zooals het bij de Joden in zwang kwam, en door de Farizeeërs werd verspreid.

B. Bestaat er nog een ander soort van gebed?

Th. Zeer zeker; wij noemen het WILS-GEBED, en dit is veeleer een innerlijk bevel, dan een smeekbede.

B. Tot wien *bidt* gij dan, wanneer gij dit doet?

Th. Tot „onzen Vader in den hemel" — in zijn esoterische beteekenis.

[67] B. Is die verschillend van de beteekenis, die de theologie er aan geeft?

Th. Geheel en al. Een Occultist of een Theosoof richt zijn gebed tot *zijn Vader, die in het verborgen is* (lees Mattheus VI : 6 en tracht den zin ervan te vatten) niet tot een buiten-cosmisch en daarom eindig God; en die „Vader" is in den mensch zelf.

B. Dus maakt gij van den mensch een God?

Th. Zeg alstublieft „God" en niet *een* God. In onze opvatting is de innerlijke mensch de eenige God, waarvan wij kennis kunnen hebben. En hoe kan dit anders? Geef onze stelling toe, dat God een universeel verbreid, oneindig beginsel is, en hoe kan dan enkel de mensch ervan uitgezonderd zijn *in, door* en *van* de Godheid doortrokken te zijn? Wij noemen onzen „Vader in den hemel," die goddelijke essentie, waarvan wij kennis dragen binnenin ons, in ons hart en geestelijk bewustzijn, en die niets te maken heeft met het anthropomorphische begrip, dat wij soms in ons stoffelijk brein of onze verbeelding ervan vormen: „Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt, en dat de geest van (den volstrekten) God in u woont?" [1]) Laat toch

---

[1]) Men vindt dikwijls in Theosofische geschriften tegenstrijdige beweringen omtrent het Christos-beginsel in den mensch. Sommigen geven aan het zesde beginsel *(Boeddhi)* dien naam, anderen aan het zevende *(Atman)*. Indien Christen-Theosofen deze uitdrukkingen wenschen te gebruiken, laten zij het dan wijsgeerig juist doen door de analogie der oude symbolen van den Wijsheids-Religie te volgen. Wij zeggen, dat Christos niet alleen een van de drie hoogere beginselen is, maar alle drie, beschouwd als een Drieëenheid. Deze Drieëenheid vertegenwoordigt den Heiligen Geest, den Vader en den Zoon, die respectievelijk overeenkomen met abstracten geest, gedifferentiëerden geest en belichaamden geest. Krishna en Christus zijn wijsgeerig gesproken hetzelfde beginsel onder een drievoudig openbaringsaspect. In de *Bhagavad-Gita* vinden wij, dat Krishna zichzelf afwisselend Atma, de abstracte

niemand aan deze essentie in ons, menschelijke eigenschappen toekennen. Laat geen Theosoof, zoo hij zich houden wil aan goddelijke en niet aan menschelijke waarheid, zeggen, dat zijn „God in het verborgene" luistert naar, of afgescheiden is, hetzij van den eindigen mensch, hetzij van de oneindige essentie — daar allen één zijn. Evenmin is het gebed een smeekbede, zooals wij reeds opmerkten. Het is veeleer een mysterie, een occult proces, waardoor eindige en begrensde gedachten en verlangens, — welke de volstrekte Geest, die onvoorwaardelijk is, niet kan opnemen — in geestelijke wilsuitingen, ja in den wil zelven worden omgezet. Zulk een proces wordt „geestelijke transmutatie" genoemd. De kracht van onze vurige verlangens verandert het gebed in den „steen der wijzen," of datgene, wat lood in zuiver goud omzet. De eenige homogene essentie, onze „wilskracht" wordt de werkzame of scheppende kracht, die gevolgen veroorzaakt, overeenkomstig ons verlangen. [68]

B. Bedoelt ge hiermede te zeggen, dat een gebed een occult proces is, hetwelk stoffelijke gevolgen teweegbrengt?

Th. Juist! *Wils-Kracht* wordt een levende kracht. Maar wee dien Occultisten en Theosofen, die in plaats van de begeerten van het lagere, persoonlijke *ego* of den stoffelijken mensch uit te roeien, en zich te wenden tot hun *Hoogste* Geestelijk Ego, gehuld in Atma-Boeddhisch licht, zeggende: „Uw wil geschiede, niet de mijne," enz., stroomen van wils-kracht voor zelfzuchtige en onheilige doeleinden uitzenden. Want dit is zwarte magie, een verfoeilijk iets, en geestelijke tooverij. Ongelukkig genoeg is dit alles de [69]

---

geest, Kshetrajna, het Hooger of reïncarneerend Ego en het Universeele ZELF noemt, alle namen, die, wanneer zij van het Heelal op den mensch worden overgebracht, overeenkomen met *Atma, Boeddhi* en *Manas*. De *Anugita* is vol van dezelfde leer.

geliefkoosde bezigheid onzer Christelijke staatslieden en generaals, vooral wanneer deze laatsten twee legers uitzenden om elkander te vermoorden. Beiden geven zich eenigermate aan zoodanige tooverij over, wanneer zij onderscheidenlijk gebeden opzenden tot denzelfden God der Heirscharen, ieder zijn hulp inroepende ten einde zijn vijand den hals af te snijden.

B. David bad tot den Heer der Heirscharen, hem te helpen, de Filistijnen te dooden en de Syriërs en de Moabieten te verslaan, en „de Heer behoedde David overal, waar hij heentoog." Hierin volgen wij slechts, wat wij in den Bijbel vinden.

Th. Natuurlijk doet gij dit. Maar waarom volgt ge niet liever datgene op, wat Christus zegt? waar gij er behagen in schept u zelf Christenen te noemen, en niet, voor zoover wij weten, Israëlieten of Joden. Hij toch gebiedt u uitdrukkelijk, niet „die van vroeger," of de Mozaïsche wet te volgen, maar gelast u te doen, zooals hij het u zegt, en waarschuwt, dat wie het zwaard opnemen, ook door het zwaard zullen vergaan. Christus heeft u één gebed gegeven, waarvan gij een lippen-gebed en een holle klank gemaakt hebt, en dat niemand, behalve de *ware* Occultist begrijpt. Daarin zegt gij, in uw opvatting naar den dooden letter: „Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren," wat gij nooit doet. Ook beval hij u *uwe vijanden lief te hebben* en *wel te doen, dengenen, die u haten.* Het is zeker niet de „zachtmoedige profeet van Nazareth," die u leerde tot uw „Vader" te bidden, u de overwinning over uwe vijanden te geven en hen te verslaan. Dit is het waarom wij verwerpen, wat gij „gebeden" noemt.

B. Maar hoe verklaart gij het algemeene feit, dat alle naties en volkeren tot een God of Goden gebeden hebben, en hen vereerd hebben? Sommige hebben *duivels* en kwaadaardige

geesten aanbeden en gunstig willen stemmen, doch dit bewijst slechts, hoe algemeen het geloof in de kracht van het gebed is.

Th. Het wordt verklaard door een ander feit, n.l. dat gebed [70] verschillende andere beteekenissen heeft, behalve die, welke er door de Christenen aan wordt gegeven. Het beteekent niet slechts een pleiten of *smeeken,* maar beteekende in vroegere dagen veel meer een aanroep of incantatie. De *mantra* of het rhythmisch gezongen gebed der Hindoe's, heeft juist zulk een beteekenis, daar de Brahmanen zichzelven hooger achten dan de gewone *deva's* of „Goden". Het gebed kan evenzeer een aanroep of bezwering ten kwade zijn (zooals in het geval van twee legers, die gelijktijdig voor elkaars vernietiging bidden) als wel een aanroep ten goede. En daar de groote meerderheid der menschen ontzettend zelfzuchtig is, en slechts voor zichzelf bidt, smeekende, dat het „dagelijksch brood" haar *gegeven* worde, in plaats van ervoor te werken, en God vragende hen niet „in verzoeking" te leiden, maar hen (de biddenden alleen) van den booze te verlossen, is de uitwerking van het gebed, zooals het nu wordt opgevat, dubbel verderfelijk: (a) Het doodt het zelfvertrouwen van den mensch; (b) Het wekt in hem een nog wreedaardiger zelfzucht en egoïsme, dan waarmede hij reeds van nature behept is. Ik herhaal, dat wij gelooven aan een „gemeenschap" en een daarmede gepaard gaand handelen in eenheid en harmonie met onzen „Vader, die in het verborgen is"; en aan zeldzame oogenblikken van zalige verrukking, waarin onze hoogere ziel samenvloeit met de universeele essentie, aangetrokken als zij wordt tot haar oorsprong en middelpunt, een toestand, die tijdens het leven *Samadhi* wordt genoemd en na den dood *Nirwana*. Wij weigeren te bidden tot *geschapen,* eindige wezens — zooals goden, heiligen,

engelen, enz., omdat wij dit als afgoderij beschouwen. Wij kunnen niet tot het VOLSTREKTE bidden, om bovengenoemde redenen, daarom trachten wij het vruchteloos en nutteloos gebed door daden te vervangen, die verdienstelijk en nuttig zijn.

[71] B. **Christenen zouden dit hoogmoed en godlastering noemen. Hebben zij ongelijk?**

Th. Geheel en al. Zij zijn het juist, die Satanische hoogmoed toonen in hun geloof, dat het Volstrekte of het Oneindige, zelfs indien er zooiets als een betrekking tusschen het onvoorwaardelijke en het voorwaardelijke mogelijk ware — zich zal neerbuigen om naar elk dwaas en egoïstisch gebed te luisteren. En zij zijn het wederom, die feitelijk godlastering plegen, door te leeren, dat een Alwetend en Almachtig God uitgesproken gebeden noodig heeft om te weten, wat hem te doen staat. Zoowel Boeddha als Jezus bevestigen dat — als wij hun woorden maar esoterisch opvatten. De een zegt „verwacht niets van de hulpelooze Goden — bid niet; doch *handel veeleer,* want de duisternis zal niet opklaren. Vraag niets van de stilte, want zij kan noch spreken, noch hooren." En de ander — Jezus — roept ons toe: „Zoo wat gij begeeren zult in mijnen naam (dien van Christos), dat zal ik doen." In *letterlijken* zin genomen is deze aanhaling natuurlijk met onze opvatting in strijd. Maar als wij ze esoterisch opvatten, in het volle besef van de beteekenis der uitdrukking, „Christos," die voor ons *Atma-Boeddhi-Manas,* het „ZELF" vertegenwoordigt, komt het hierop neer: den eenigen God, dien wij moeten erkennen en aanbidden, of liever, met wien wij in eenheid en harmonie moeten samenwerken, is die geest Gods, wien ons lichaam tot tempel dient, en die daarin woont.

GEBED DOODT ZELFVERTROUWEN.

B. Maar heeft Christus zelf niet gebeden, en het gebed aanbevolen?

Th. Zoo staat er. Maar zijne „gebeden" dragen juist het karakter van die gemeenschap met onzen „Vader, die in het verborgen is," waarvan wij daareven spraken. Zoo het anders [72] ware en wij Jezus met de universeele godheid vereenzelvigden, zou de onvermijdelijke gevolgtrekking, dat hij, „God zelf", tot *zichzelven bad* en Gods wil van den zijnen scheidde, toch al te absurd en onlogisch zijn.

B. Nog een argument, dat bovendien veel door de Christenen gebruikt wordt. Zij zeggen: „Ik voel, dat ik niet in staat ben mijn hartstochten en zwakheden uit eigen kracht te overwinnen. Maar indien ik tot Jezus Christus bid, voel ik, dat hij mij kracht geeft en dat ik door Zijn kracht in staat ben te overwinnen."

Th. Geen wonder. Indien „Christus Jezus" God is, onafhankelijk en afgescheiden van hem, die bidt, is en *moet* natuurlijk alles mogelijk zijn voor „een machtig God." Maar waar blijft dan de verdienste, ja het goed recht van zulk een overwinning? Waarom zou de pseudo-overwinnaar beloond moeten worden voor iets, dat hem slechts wat bidden gekost heeft? Zoudt gij, als eenvoudig sterveling eraan denken, uw arbeider een vol dagloon te betalen, als gijzelf bijna al het werk voor hem hadt verricht, terwijl hij onder een appelboom zat en onderwijl tot u bad, zulks te doen? Dit denkbeeld, dat men zijn geheele leven in zedelijke luiheid kan doorbrengen, en zijn zwaarste werk en plichten door een ander — hetzij God of mensch — kan laten doen, is ons even stuitend, als het voor de menschelijke waardigheid vernederend is.

B. Gij kunt gelijk hebben en toch is juist het denkbeeld om in een persoonlijke Verlosser te mogen vertrouwen, en door hem geholpen en gesterkt te worden in den strijd des levens, het-

welk de grondgedachte van het hedendaagsche Christendom uitmaakt. En het lijdt geen twijfel, dat, subjectief genomen, zulk een geloof krachtdadig is, m.a.w. zij, die gelooven, *voelen* zich inderdaad geholpen en gesterkt.

Th. Evenmin lijdt het eenigen twijfel, dat sommige patiënten
[73] der groote „*Ontkenners*" [1]) — de „Christian" en „Mental Scientists" — óók somtijds genezen worden; noch dat hypnose en suggestie, het biologeeren en zelfs mediumschap even dikwijls, zoo niet vaker, een dusdanig succes hebben. Gij houdt slechts rekening met de goede uitslagen, en gebruikt deze in uw betoog. Doch wat zegt gij van het tien maal grootere aantal mislukkingen? Gij wilt toch zeker niet beweren, dat mislukkingen onbekend zijn, zelfs daar, waar het bij dweepzieke Christenen geenszins aan blind geloof ontbreekt?

B. Maar hoe kunt gij die gevallen verklaren, die met volledig succes bekroond worden? Waar zoekt een Theosoof de kracht om zijn hartstochten en zelfzucht te beteugelen?

Th. Bij zijn Hooger Zelf, den goddelijken geest of den God in hem, en bij zijn *Karma*. Hoe dikwijls zullen wij nog moeten herhalen, dat de boom aan zijn vruchten en de aard eener oorzaak aan zijn gevolgen gekend wordt? Gij spreekt van het bedwingen van hartstochten, en van goed worden door de hulp van God of Christus. Wij vragen nu, waar vindt gij deugdzamer, onschuldiger menschen, die zich van zonde en misdaad onthouden, in het Christendom of in het Boeddhisme — in Christelijke of in heidensche landen? De statistieken zijn daar om het antwoord te geven en onze beweringen te bevestigen. Volgens de laatste vergelijkende statistiek van misdaden in Ceylon en Indië, ge-

1) Een nieuwe secte van genezers, die, door het bestaan van alles te ontkennen, behalve den geest, die noch lijden kan, noch ziek zijn, er aanspraak op maken elke ziekte te kunnen genezen, mits de patiënt het geloof bezit, dat wat hij ontkent, ook niet kan bestaan. Een nieuwe vorm van zelf-hypnose.

pleegd door Christenen, Muzelmannen, Hindoes, Euraziërs, Boeddhisten e.a., was op twee millioen zielen van ieder ras, ruwweg genomen, en loopende over verscheidene jaren, [74] de verhouding van misdaden door Christenen begaan tot die door de Boeddhistische bevolking bedreven, als 15 tot 4. (Zie Lucifer van April, 1888, blz. 147. Art. Christelijke redenaars over Boeddhisme). Geen Oriëntalist, geen geschiedschrijver van eenige beteekenis, of reiziger in Boeddhistische landen, van Bisschop Bigandet en Abbé Huc af, tot Sir William Hunter en elk weldenkend ambtenaar, zal nalaten de palm der deugd eerder aan de Boeddhisten, dan aan de Christenen te geven. Toch gelooven de eersten (althans de zuiver Boeddhistische secte in Siam) noch in God, noch in een toekomstige belooning buiten deze aarde. Zij bidden niet, priesters, noch leeken. „Bidden," zouden zij verwonderd uitroepen, „tot wien of wat?"

B. **Dan zijn zij ontegenzeggelijk Atheïsten.**

Th. Ongetwijfeld. Maar zij zijn tevens de meest deugd-lievende en deugd-betrachtende menschen ter wereld. Het Boeddhisme zegt: Eerbiedig den godsdienst van anderen en blijf getrouw aan den uwen, maar het Kerkelijk Christendom, dat al de goden van andere volken als duivels brandmerkt, zou iedereen *niet*-Christen tot eeuwige verdoemenis willen veroordeelen.

B. **Doet de Boeddhistische priesterschap niet hetzelfde?**

Th. Nimmer. Zij kent te goed het wijze voorschrift, dat in de DHAMMAPADA gegeven wordt, om zulks te doen, want zij weten, dat „Indien iemand, geleerd of niet, zich zoo groot waant, dat hij anderen veracht, hij gelijk een blinde is, die een kaars draagt — zelf blind zijnde, verlicht hij anderen."

[75] OVER DEN OORSPRONG VAN DE MENSCHELIJKE ZIEL.

B. Hoe verklaart gij het dan, dat de mensch met een Geest en een Ziel is begiftigd? Vanwaar komen deze?

Th. Van de Universeele Ziel. Zeker niet geschonken door een *persoonlijk* God. Vanwaar komt het vochtige bestanddeel der zeekwal? Van den Oceaan, die haar omringt, waarin zij leeft, ademt en haar bestaan heeft, en waartoe zij terugkeert, wanneer zij zich oplost.

B. Gij verwerpt dus de leering, dat de Ziel door God aan den mensch geschonken of in hem geblazen werd?

Th. Wij zijn wel genoodzaakt dit te doen. De „Ziel", waarvan in Genesis II : 7 gesproken wordt, is, zooals daarin verklaard wordt, de „levende Ziel" of *Nephesh* (de *vitale*, dierlijke ziel), waarmede God (wij zeggen de „natuur" en de *onveranderlijke wet)* zoowel den mensch, als elk dier begiftigt, en is in het geheel niet de denkende ziel of het denkvermogen; en allerminst is het de *onsterfelijke Geest*.

B. Welnu, laat ons de vraag anders stellen: is het God, die ons met een menschelijke, *redelijke* Ziel en een onsterfelijken Geest begiftigt?

Th. Nogmaals moeten wij de vraag, zooals gij haar stelt, verwerpen. Hoe kunnen wij, waar wij geen *persoonlijken* God aannemen, gelooven, dat hij den mensch met iets begiftigt? Maar, aangenomen, terwille van het betoog, dat er een God is, die de verantwoording op zich neemt voor ieder kind, dat geboren wordt, een nieuwe Ziel te scheppen, dan is alles, wat men van zulk een God kan zeggen, dat hij zelf bezwaârlijk kan worden beschouwd als te zijn begiftigd met eenige wijsheid of voorkennis. Afgezien van de onmogelijkheid om dit theologische dogma met de aan dien God toegeschreven eigenschappen van barmhartigheid,
[76] rechtvaardigheid en alwetendheid te doen strooken, zijn er

nog zekere andere bezwaren, waarop het dagelijks, ja elk uur, als op even zoovele doodelijke klippen te pletter slaat.

B. Wat bedoelt gij? Welke bezwaren?

Th. Ik denk aan een afdoend argument, dat eens in mijn tegenwoordigheid door een Singaleesch Boeddhistisch priester, een beroemd prediker, gegeven werd aan een Christelijk zendeling — iemand, die in geenen deele onkundig was, noch onvoorbereid op de openbare discussie, waarin dit onderwerp naar voren gebracht werd. Het was in de buurt van Colombo en de Zendeling had den priester Megattivati uitgedaagd zijn redenen te geven, waarom de God der Christenen niet door de „heidenen" kon worden aangenomen. Welnu, de zendeling trok, bij deze gedenkwaardige bespreking, zooals gewoonlijk, aan het kortste eind.

B. Ik zou graag willen hooren in welk opzicht.

Th. Eenvoudig zoo: de Boeddhistische priester stelde eerst aan den *padri* de vraag, of zijn God aan Mozes de geboden had gegeven, om slechts door menschen in acht genomen, maar door God zelf overtreden te worden. De zendeling wees deze veronderstelling verontwaardigd af. „Welnu", hernam zijn tegenstander, „gij zegt ons, dat God geen uitzondering gedoogt op dezen regel, en dat geen Ziel kan geboren worden zonder zijn wil. Nu verbiedt God onder meer overspel, en toch voegt gij er in denzelfden adem aan toe, dat hij het is, die elk kind, dat geboren wordt, schept en het met een Ziel begiftigt. Moeten wij dan daaruit opmaken, dat de millioenen kinderen, die in misdaad en overspel geboren worden, het werk van uw God zijn? Dat uw God het schenden van zijne wetten verbiedt en straft; en *niettemin dagelijks, ja elk uur toch voor zulke kinderen zielen schept?* Volgens de eenvoudigste logica is uw God aan de misdaad medeplichtig; daar

[77] er, zonder zijn hulp en tusschenkomst, geen kinderen der wellust konden geboren worden. Is het rechtvaardig om, niet alleen de schuldige ouders, maar zelfs de onschuldige zuigeling te straffen voor hetgeen door God zelf, dien gij intusschen van alle schuld ontheft, bedreven is?" De zendeling keek op zijn horloge en bemerkte opeens, dat het te laat werd voor verdere discussie.

B. Gij vergeet, dat al zulke onverklaarbare gevallen geheimenissen zijn, en dat onze godsdienst ons verbiedt de verborgenheden Gods te willen doorgronden.

Th. Neen, dat vergeten wij niet, maar wij verwerpen eenvoudig zulke ongerijmdheden. Wij verlangen ook niet, dat gij hetzelfde zult gelooven als wij. Wij beantwoorden slechts de vragen, die gij stelt. Wij hebben evenwel een anderen naam voor uwe „verborgenheden".

DE BOEDDHISTISCHE LEERINGEN OMTRENT HET BOVENSTAANDE.

B. Wat leert het Boeddhisme aangaande de Ziel?

Th. Het hangt ervan af, of gij het exoterische, populaire Boeddhisme of zijne esoterische leeringen bedoelt. Het eerste spreekt zich daarover in den *Boeddhistischen Catechismus* aldus uit: „Ziel is te beschouwen als een woord, dat door onwetenden gebruikt wordt, om een fout denkbeeld weer te geven. Indien alles aan verandering onderhevig is, dan is de mensch daarbij inbegrepen, en moet elk stoffelijk deel van hem veranderen. Dat wat aan verandering onderhevig is, is niet blijvend, zoodoende kan er geen onsterfelijk voortleven zijn van iets veranderlijks." Dit is, dunkt mij, klaar en duidelijk. Maar wanneer wij de stelling aanroeren, dat de nieuwe persoonlijkheid in elke volgende wedergeboorte het aggregaat der „*Skandha's*", of eigenschappen
[78] van de *oude* persoonlijkheid is, en wij vragen ons af, of

dit nieuwe aggregaat van *Skandha's* eveneens een *nieuw* wezen is, waarin niets van het vorige is overgebleven, lezen wij: „In één opzicht is het een nieuw wezen, in een ander opzicht niet. Gedurende dit leven veranderen de Skandha's voortdurend, maar terwijl de man A. B. van veertig, wat zijn persoonlijkheid betreft, dezelfde is als de jongeling A.B. van 18, is hij toch door het voortdurend slijten en herstellen van zijn lichaam en door verandering van gedachten en karakter, een ander wezen. Niettegenstaande dat, oogst de man in zijn ouderdom terecht de belooning of het lijden, voortvloeiende uit zijn gedachten en handelingen van ieder vorig stadium van zijn leven. Zoo ook oogst het nieuwe wezen van een wedergeboorte, daar hij *dezelfde individualiteit is als tevoren* (maar niet dezelfde persoonlijkheid), slechts in een veranderden vorm, of in een nieuwe samenvoeging van *Skandha's, te recht* de gevolgen van zijn daden en gedachten uit zijn vorig bestaan." Dit is diepzinnige metafysica maar het is duidelijk, dat dit op geenerlei wijze *ongeloof* in de Ziel uitdrukt.

B. **Wordt niet over iets dergelijks in *Esoterisch Boeddhisme* gesproken?**

Th. Ja zeker, want deze leering maakt zoowel deel uit van de Geheime Wijsheid — het Esoterisch *Boeddhisme* — als van de religieuse wijsbegeerte, die Gautama Boeddha onderwees, het exoterisch Boeddhisme.

B. **Maar men heeft ons beslist gezegd, dat de meeste Boeddhisten niet aan de onsterfelijkheid der Ziel gelooven?**

Th. Dit doen wij evenmin, indien gij met Ziel, het *persoonlijk Ego,* de levens-ziel — of *Nephesh* — bedoelt. Maar elk goed onderlegd Boeddhist gelooft in het individueele of *goddelijke* Ego. Zij, dit dit niet doen, dwalen in hun oordeel. Zij vergissen zich op dit punt, evenals de Christenen,

[79] die de theologische inlasschingen van de latere redacteuren der Evangeliën omtrent verdoemenis en hellevuur voor *woordelijke* uitspraken van Jezus houden. Noch Boeddha, noch „Christus" hebben ooit zelf iets geschreven, maar beiden spraken in gelijkenissen en bezigden „duistere gezegden," zooals alle ware Ingewijden deden, en nog langen tijd zullen blijven doen. De Christelijke zoowel als de Boeddhistische Geschriften, behandelen al zulke metafysische vraagstukken zeer omzichtig, maar bezondigden zich aan een overmaat van exoterisme, waardoor de beteekenis naar de doode letter in beide gevallen het doel verre voorbijstreeft.

B. **Wilt gij hiermede beweren, dat noch de leeringen van Boeddha, noch die van Christus tot dusver goed begrepen zijn?**

Th. Dat bedoel ik juist. Beide Evangeliën, het Boeddhistische en het Christelijke, werden met hetzelfde doel voor oogen gepredikt. Beide hervormers waren warme menschenvrienden, *altruïsten* van de daad — *en predikten ontwijfelbaar een Socialisme* van het nobelste en hoogste soort, zelfopoffering tot aan het bitter einde. „O, dat de zonden van de geheele wereld op mij vielen, opdat ik de ellende en het lijden der menschheid mocht verlichten!" roept Boeddha uit; ...„Ik zou niet één laten schreien, dien ik redden kon!" verkondigt de Prins-bedelaar, gehuld in weggeworpen lompen van begraafplaatsen. „Kom tot mij, allen, die vermoeid en belast zijt en ik zal u rust geven," is de roep tot de armen en onterfden, gedaan door de „Man der Smarten," die niets had, waarop hij zijn hoofd kon nederleggen. Beider leeringen ademen grenzenlooze liefde voor de menschheid, barmhartigheid, vergiffenis van onrecht, zelfvergetelheid, en deernis met de misleide menigte; beide toonen dezelfde minachting voor rijkdommen, en maken

geen verschil tusschen *meum* en *tuum*. Zonder aan *allen* de heilige mysteriën der inwijding te openbaren, verlangden zij aan de onwetenden en misleiden, wien de levenslast te zwaar werd, genoeg hoop en bekendheid met de waarheid [80] te geven, om hen in hun zwaarste uren te steunen. Maar het doel van beide hervormers werd verijdeld door overmaat van ijver hunner latere volgelingen. De woorden der Meesters werden verkeerd begrepen en vertolkt en aanschouw thans de gevolgen.

B. Maar Boeddha moet toch zeker de onsterfelijkheid van de ziel verworpen hebben, indien alle Oriëntalisten en zijn eigen Priesters zulks zeggen!

Th. De Arhats begonnen met de gedragslijn huns Meesters te volgen maar de meerderheid der latere priesters waren niet ingewijd, juist zooals ook in het Christendom; en zoo gingen langzamerhand de groote esoterische waarheden bijna geheel verloren. Een bewijs hiervoor vinden wij in het feit, dat van de twee bestaande secten op Ceylon, de Siameesche gelooft, dat de dood de algeheele vernietiging zoowel van de individualiteit als van de persoonlijkheid, medebrengt, terwijl de andere Nirwana verklaart, zooals wij Theosofen het doen.

B. Maar als dit waar is, hoe komt het dan, dat het Boeddhisme en het Christendom ten opzichte van dit punt twee tegenovergestelde polen vertegenwoordigen?

Th. Omdat de omstandigheden, waaronder zij gepredikt werden, niet dezelfde waren. In Indië hadden de Brahmanen, bogende op hun meerdere kennis en elke andere kaste daarvan uitsluitende, millioenen menschen tot afgoderij en bijna tot fetischisme gedreven. Het was Boeddha's taak om aan dergelijke uitwassen van ziekelijke fantasie en dweepziek bijgeloof, voortgesproten uit een onwetendheid, zooals de wereld zelden vóór of na dien tijd gekend heeft,

den nekslag te geven. Liever een wijsgeerig atheïsme, dan zulk een blinde vereering voor hen —

„Die hunne goden aanroepen maar niet worden gehoord,
Noch opgemerkt..."

[81] en die leven en sterven in geestelijke wanhoop. Vóór alles had hij dezen troebelen stroom van bijgeloof in zijn loop te stuiten en *dwalingen* uit te roeien, alvorens hij de waarheid kon verkondigen. En daar hij niet alles kon geven op denzelfden goeden grond als Jezus, die *zijn* discipelen indachtig maakt, dat de Verborgenheden des Hemels niet voor de onwetende menigte, maar slechts voor de uitverkorenen zijn, waarom hij tot het volk „in gelijkenissen sprak" (Matth. XXIII : 11) — zoo werd Boeddha, door zijn voorzichtigheid genoopt *te veel te verzwijgen*. Hij weigerde zelfs den monnik Vacchagotta te zeggen, of er al dan niet een Ego in den mensch was. Toen op een antwoord werd aangedrongen, „bewaarde de Verhevene het stilzwijgen." [1])

1) Boeddha geeft aan Ananda, zijn *ingewijde* discipel, die naar de reden van zijn stilzwijgen vraagt, een duidelijk en ondubbelzinnig antwoord, te vinden in het door Oldenberg uit de *Samyuttaka Nikaya* vertaalde dialoog: — „Indien ik, Ananda, toen de bedelmonnik Vacchagotta mij vroeg: ‚Bestaat het Ego?', geantwoord had: ‚Het Ego bestaat', dan zou dit, Ananda, de leer van de Samana's en Brahmanen bevestigd hebben, die aan het voortbestaan gelooven. Indien ik, Ananda, toen de bedelmonnik Vachagotta mij vroeg: ‚Bestaat het Ego niet?' geantwoord had: ‚Het Ego bestaat niet', dan zou dat, Ananda de leer van hen bevestigd hebben, die aan vernietiging gelooven. Indien ik, Ananda, toen de bedelmonnik Vacchagotta mij vroeg: ‚Bestaat het Ego?', geantwoord had: ‚Het Ego bestaat', zou ik dan, Ananda, hiermede mijn doel hebben bereikt om hem de wetenschap bij te brengen dat alle bestaansvormen (dhamma) niet-ego zijn? Maar indien ik, Ananda, had geantwoord: ‚Het Ego bestaat niet', dan zou dat, Ananda, slechts veroorzaakt hebben, dat de bedelmonnik Vacchagotta van de eene verwarring in de andere werd gebracht: ‚Bestond mijn Ego vroeger niet? Maar nu bestaat het niet langer!'" Dit toont beter dan iets anders aan, dat

B. Dit heeft betrekking op Gautama, maar in welk opzicht raakt het de Evangeliën?

Th. Lees de geschiedenis, en denk er over na. In den tijd, [82] waarin de gebeurtenissen, die in den Bijbel verhaald worden, moeten hebben plaats gegrepen, heerschte er over de geheele beschaafde wereld een dergelijke intellectueele gisting, hoewel ze in het Oosten en in het Westen tegenovergestelde gevolgen had. De oude goden verdwenen langzamerhand. Terwijl de beschaafde klassen, meegesleept door de ongeloovige Sadduceeën òf afdreven in de richting van materialistische ontkenning en vervielen tot de doode letter van het Mozaïsch ritueel zooals in Palestina, òf tot zedelijke ontaarding gelijk in Rome, wierpen de laagste en armste klassen zich op tooverij en volgden vreemde goden; of werden huichelaars en farizeeërs. Opnieuw was er een tijd aangebroken voor geestelijke hervorming. De wreede, anthropomorphische en naijverige God der Joden, met zijn wraakzuchtige wet van „oog om oog en tand om tand," zijn bloedvergieten en dierenoffers, moest naar een ondergeschikte plaats teruggebracht en vervangen worden door den barmhartigen „Vader in het verborgen." Men moest zich deze laatste niet voorstellen, als een buiten-Kosmisch God, maar als een goddelijk Verlosser van den vleeschelijken mensch, besloten in zijn eigen hart en ziel, bij de armen zoowel als bij de rijken. Hier, evenmin als in Indië, konden de geheimen der inwijding worden onthuld, uit vrees, dat door het heilige aan de honden te geven, en paarlen voor de zwijnen te werpen, de *Onthuller* en de onthulde waarheden beide met voeten getreden zouden worden. Vandaar

---

Gautama Boeddha zulke moeilijke metafysische leeringen aan de menigte onthield, om haar niet nog meer in verwarring te brengen. Hij doelde op het verschil tusschen het persoonlijke, tijdelijke Ego en het Hoogste Zelf, dat zijn licht uitstraalt op het onvergankelijke Ego, 's menschen geestelijk „Ik".

dat de terughoudendheid, zoowel van Boeddha als van Jezus — hetzij de laatste tot in het begin der Christelijke era leefde, zooals wordt aangenomen, of niet, en die zich eveneens wachtte om de mysteriën van Leven en Dood in duidelijke taal te ontvouwen — in het eene geval leidden tot de krasse ontkenningen van het Zuidelijke Boeddhisme en in het andere tot de drie, elkaar bestrijdende vormen der Christelijke Kerk, waarvan het Protestantsche Engeland alleen reeds, een tweehonderdtal secten telt.

VI

THEOSOFISCHE LEERINGEN AANGAANDE DE NATUUR EN DEN MENSCH. [83]

DE EENHEID VAN ALLES IN ALLES.

B. Gij hebt mij thans gezegd wat God, de Ziel en de Mensch naar uw opvatting *niet* zijn, kunt ge mij nu mededeelen, wat ze *wèl* zijn, volgens uwe leeringen?

Th. Evenals het heelal, en alles, wat daarin is, zijn deze drie in hun oorsprong en in eeuwigheid één met de volstrekte Eenheid, de onkenbare, goddelijke essentie, waarover ik eenigen tijd tevoren sprak. Wij gelooven aan geen *schepping*, maar aan periodieke en opeenvolgende verschijningen van het heelal van het subjectieve tot het objectieve gebied van zijn, met regelmatige tusschenpoozen, die tijdperken van onmetelijken duur omvatten.

B. Kunt gij dit onderwerp verder uitwerken?

Th. Laat ons, om tot een juister begrip te komen, als eerste vergelijking en als hulpmiddel het zonnejaar nemen en als tweede, de beide helften van dat jaar, die aan de Noordpool ieder een dag en een nacht van zes maanden vormen. Stel u nu voor, zoo gij kunt, in plaats van een Zonnejaar van

[84] 365 dagen, de EEUWIGHEID. Laat de zon het heelal voorstellen, en de pooldagen en nachten van 6 maanden elk — *dagen en nachten van 182 trillioen en quadrillioen jaren,* in plaats van elk 182 dagen. Evenals de zon iederen morgen aan onzen *objectieven* horizont opkomt uit hare (voor ons) *subjectieve* en antipodische ruimte, zoo verschijnt het Heelal periodiek op het gebied van objectiviteit, komende uit dat van subjectiviteit — de antipode daarvan. Dit is de „Levenscyclus." En evenals de zon aan onzen horizont verdwijnt, zoo verdwijnt het Heelal op gezette tijden, wanneer de „Universeele nacht" invalt. De Hindoes noemen zulke wisselingen de „Dagen en Nachten van Brahma" of de tijdperken van *Manvantara* en *Pralayaa* (ontbinding). De Westerlingen kunnen ze Universeele Dagen en Nachten noemen, indien ze dat verkiezen. Gedurende de nachten is *Alles in Alles;* en elk atoom is opgelost in de ééne Homogeniteit.

ONTWIKKELING EN BEGOOCHELING.

B. Maar wie schept het heelal dan telkens?

[85] Th. Niemand schept het. De wetenschap zou het proces evolutie noemen; de voor-Christelijke wijsgeeren en de Oriëntalisten noemden het emanatie: wij, Occultisten en Theosofen zien er de eene universeele en eeuwige *werkelijkheid* in, die een periodieke weerkaatsing van *zichzelf* op de oneindige diepten der Ruimte werpt. Deze weerkaatsing, die gij aanziet voor het objectieve *stoffelijke* heelal, beschouwen wij als een tijdelijke *begoocheling* en niets meer. Alleen dat, wat eeuwig is, is *werkelijk*.

B. Op die manier zijn gij en ik ook begoochelingen.

Th. Als vluchtige persoonlijkheden, vandaag deze persoon, morgen een andere — zijn wij dit. Zoudt gij de plotselinge flikkeringen van de *Aurora borealis*, het Noorderlicht, een „werkelijkheid" noemen, ofschoon het zoo werkelijk is, als het maar zijn kan, terwijl gij er naar kijkt? Immers niet; de oorzaak, die het teweegbrengt, mits bestendig en eeuwig, is de eenige werkelijkheid, terwijl het gevolg slechts een voorbijgaande begoocheling is.

B. Dit alles verklaart mij niet, hoe deze begoocheling, die wij het heelal noemen, ontstaat; hoe het bewuste, *dat zal zijn*, er toe overgaat zich te openbaren uit het onbewuste, dat *is*.

Th. Het is slechts *onbewustheid* voor ons eindig bewustzijn. Inderdaad mogen wij Johannes I : 5 verklaren en zeggen, „en het (Volstrekte) licht (hetwelk voor ons duisternis is) schijnt in de duisternis (welke voor ons begoochelend en stoffelijk licht is); en de duisternis heeft hetzelve niet begrepen." Dit volstrekte licht is tevens volstrekte en onveranderlijke wet. Door uitstraling of emanatie — wij behoeven niet over termen te twisten — gaat het heelal uit zijn homogene subjectiviteit over tot het eerste gebied van manifestatie, van welke gebieden, zooals ons geleerd wordt, er zeven zijn. Met ieder gebied wordt het dichter en stoffelijker, totdat het dit gebied, het onze, bereikt, waarop de eenige wereld, die in haar fysieke samenstelling bij benadering door de Wetenschap gekend en begrepen wordt, ons planeten- of Zonnestelsel is — een stelsel *sui generis*, zooals ons gezegd wordt.

B. Wat bedoelt gij met *sui generis*?

Th. Dit: Ofschoon de wet, die aan het heelal ten grondslag ligt en de universeele werking der Natuurwetten zich alom gelijkelijk doen gelden, heeft toch ons Zonnestelsel (even-

als elk ander zoodanig stelsel onder de millioenen andere in den kosmos) en zelfs onze aarde, zijn eigen programma van openbaring, verschillend van de onderscheidene pro-
[86] gramma's van alle andere stelsels. Als men spreekt van de bewoners van andere planeten, stelt men zich voor, dat, als zij *menschen* zijn, d.w.z. denkende wezens, zij moeten zijn, zooals wij. De fantasie van dichters, schilders en beeldhouwers laat nooit na, zelfs de engelen voor te stellen, als schoone reproducties van den mensch, — *plus* vleugels. Wij zeggen, dat dit alles een dwaling en een begoocheling is; want, waar onze kleine aarde alleen reeds zulk een verscheidenheid biedt van planten, dieren, en menschen — vanaf het zeegras tot den ceder van den Libanon, van de zeekwal tot den olifant, van den Boschjesman en den neger tot den Apollo van Belvédère — daar moet het veranderen van cosmische en planetaire voorwaarden ook een geheel andere planten-, dieren- en menschenwereld als gevolg hebben. Dezelfde wetten zullen zelfs op dit ons gebied, waartoe al onze planeten behooren, reeds geheel verschillende groepen van dingen en wezens doen ontstaan. Hoeveel te meer verschillend moet de *uiterlijke* natuur in andere Zonnestelsels zijn, en hoe dwaas is het om andere *sterren,* werelden en menschelijke wezens met onzen maatstaf te willen meten, zooals de natuurwetenschap doet.

B. Maar waarmede staaft gij deze bewering?

Th. Met bewijzen, die door de wetenschap in het algemeen, nooit zullen worden aanvaard — de verzamelde verklaringen van een eindelooze reeks Zieners, die van dit feit getuigenis hebben afgelegd. Hunne geestelijke waarnemingen, ware exploraties ondernomen met behulp van fysieke en geestelijke zintuigen, onbelemmerd door het blinde

vleesch, werden stelselmatig getoetst, onderling vergeleken en naar hun aard geschift. Alles wat niet door eenparige en gemeenschappelijke ondervinding bevestigd werd, verwierpen zij, terwijl slechts als vaststaande waarheid werd opgeteekend, wat in verschillende tijdperken, onder vele luchtstreken en door een onnoemelijke reeks van voortgezette waarnemingen overeen bleek te stemmen en verdere bevestiging vond. Hieruit blijkt, dat de methodes van onze [87] geleerden en beoefenaren der psycho-geestelijke wetenschappen volstrekt niet verschillen van die der gewone natuurwetenschappen. Alleen hebben onze onderzoekingen op een ander gebied plaats en zijn onze instrumenten niet door menschelijke handen gemaakt, om welke reden zij misschien des te betrouwbaarder zijn. Retorten, accumulatoren en microscopen van den schei- en natuurkundige kunnen onbruikbaar worden; telescopen en chronometers van den sterrekundige kunnen ontregeld raken; onze waarnemings-instrumenten staan buiten invloed van weer of elementen.

B. **En daarom hecht gij er onvoorwaardelijk geloof aan?**

Th. Geloof is een woord, dat in theosofische woordenboeken niet voorkomt: wij zeggen *kennis, gebaseerd op waarneming en ervaring*. Er is echter dit verschil, dat, terwijl de natuurkundige waarnemingen en experimenten van den Wetenschapsman voeren tot evenzoovele „werk"-hypothesen, als er geleerden zijn, die ze opstellen, onze *wetenschap* er slechts in toestemt, die feiten te aanvaarden, die onwederlegbaar zijn geworden, en die ten volle en onvoorwaardelijk bewezen zijn. Wij hebben geen twee meeningen of hypothesen over hetzelfde onderwerp.

B. **Is het volgens zulke gegevens, dat gij er toe kwaamt, de**

vreemde theorieën, die wij in *Esoterisch Boeddhisme* vinden, aan te nemen?

Th. Juist. Deze theorieën mogen wat hun bijzonderheden aangaat, kleine onjuistheden bevatten, en zelfs door beginnelingen [1]) verkeerd zijn voorgesteld; zij betreffen nochtans *feiten* in de natuur, en komen dichter bij de waarheid, dan welke wetenschappelijke hypothese ook.

[88] OVER DE ZEVENVOUDIGE SAMENSTELLING VAN ONZE PLANEET.

B. Ik heb begrepen, dat gij de aarde beschrijft, als deel uitmakende van een keten van aardbollen?

Th. Juist. Maar die andere zes „aardbollen" of globes bevinden zich niet op hetzelfde gebied van objectiviteit, als onze aarde, vandaar dat wij ze niet kunnen waarnemen.

B. Komt dit door den grooten afstand?

Th. In het geheel niet, want wij nemen immers met het bloote oog planeten en zelfs sterren waar, die oneindig veel verder weg zijn, maar het komt, doordat deze zes bollen buiten ons fysiek waarnemingsvermogen of bestaansgebied liggen. Zij verschillen niet slechts van onze aarde en de andere bekende planeten wat stoffelijke dichtheid, gewicht en samenstelling betreft, maar nemen ook om zoo te zeggen (voor ons) een geheel andere *laag* der ruimte in, welke voor onze fysische zinnen niet waarneembaar is. En als ik zeg „laag", laat uwe verbeelding u dan niet strata of lagen voorspiegelen, die boven op elkander liggen, want dit zou slechts tot een ander dwaas misverstand leiden. Wat ik met „laag" bedoel, is dat gebied der oneindige ruimte, het-

---

1) lay students.

welk uitteraard niet binnen onze gewone waarnemingen van het waakbewustzijn valt, hetzij mentaal of fysiek, maar toch in de natuur bestaat, buiten ons normaal hersenbewustzijn, buiten onze driedimensionale ruimte en buiten onze tijdverdeeling om. Elk van de zeven fundamenteele gebieden (of lagen) der ruimte — dit woord naar Locke's definitie als zuivere ruimte, niet als begrensde, opgevat — heeft zijn eigen objectiviteit en subjectiviteit, zijn eigen ruimte en [89] tijd, zijn eigen bewustzijn en stel zinnen. Maar dit alles zal voor iemand, die in de hedendaagsche methode van denken is opgevoed, moeilijk te begrijpen zijn.

B. Wat bedoelt gij met een verschillend stel zinnen? Is er op ons menschelijk gebied iets, dat gij als voorbeeld zoudt kunnen aanhalen, voor wat gij zegt, om zoodoende een duidelijker begrip te geven, van wat gij bedoelt met die verscheidenheid van zinnen, ruimten en respectievelijke gewaarwordingen?

Th. Niets; behalve misschien iets, dat voor de Wetenschap een handige spijker zou zijn om er een tegenbewijs aan op te hangen. Wij hebben een afzonderlijk stel zinnen in het droomleven, nietwaar? Wij voelen, spreken, hooren, zien, proeven, — handelen kortom, op een ander gebied; en, dat dan onze bewustzijnstoestand zich gewijzigd heeft, blijkt uit het feit, dat een reeks handelingen en gebeurtenissen, die naar wij denken, jaren omvat, zich in een oogenblik tijds, voor ons bewustzijn afspeelt. Die buitengewone snelheid nu, waarmee onze mentale vermogens in den droom werken en de volmaakte natuurlijkheid, waardoor alle andere verrichtingen zich gedurende dien toestand kenmerken, toonen ons aan, dat wij ons op een geheel ander gebied bevinden. Onze wijsbegeerte leert ons, dat evenals er zeven fundamenteele krachten in de natuur zijn, en zeven gebieden van zijn, er evenzoo zeven bewustzijnstoe-

standen bestaan, waarin de mensch leeft, denkt, zich herinnert en zijn aanzijn heeft. Deze hier op te sommen is niet doenlijk; men zou zich hiervoor moeten wenden tot de studie van Oostersche metafysica. Maar in deze twee toestanden — die van waken en die van droomen — heeft ieder gewoon sterveling, vanaf den geleerden wijsgeer, tot den armen, onwetenden wilde, een goed bewijs, dat zulke toestanden verschillen.

B. Gij aanvaardt dus niet de welbekende uitleggingen, die de biologen en fysiologen van den droomtoestand geven?

[90] Th. Geenszins. Wij verwerpen zelfs de hypothesen van uwe psychologen, wij verkiezen de leeringen van de Oostersche Wijsheid. Hoewel wij gelooven aan zeven gebieden van Kosmisch bestaan en aan zeven toestanden van Bewustzijn, wat betreft het Heelal of de Makrokosmos, ~~bepalen wij ons tot~~ gaan wij niet verder dan het vierde gebied, daar wij het onmogelijk achten met eenige mate van zekerheid verder te gaan. Maar wat den Mikrokosmos of den mensch betreft, houden wij vrijelijk bespiegelingen over zijn zeven toestanden en beginselen.

B. Hoe verklaart gij deze?

Th. Allereerst, onderscheiden wij twee verschillende wezens in den mensch: het geestelijke en het stoffelijke wezen, de mensch die denkt en de mensch, die aan zooveel van deze gedachten uitdrukking geeft, als hij in staat is te assimileeren. Daarom verdeelen wij hem in twee onderscheidene naturen: de hoogere of het geestelijke wezen, bestaande uit drie „beginselen" of *aspecten;* en de lagere natuur of het stoffelijke viertal, in het geheel *zeven.*

DE ZEVENVOUDIGE AARD VAN DEN MENSCH.

B. Is dit hetzelfde, als wat wij Geest, en Ziel, en den vleeschelijken mensch noemen?

Th. Dat is het niet. Dat is de oude Platonische indeeling. Plato was een Ingewijde, en kon daarom niet tot in verboden bijzonderheden treden; maar ieder, die bekend is met de archaïsche leer, vindt de zeven beginselen terug in Plato's verschillende combinatie's van Ziel en Geest. Hij beschouwde den mensch als samengesteld uit twee deelen — het eene eeuwig, gevormd uit dezelfde essentie als de Volstrektheid, het andere sterfelijk en aan ontbinding onderhevig, zijn samenstellende deelen ontleenend aan de *lagere*, „geschapen" Goden. Hij toont aan, dat de mensch is samengesteld uit: (1) Een sterfelijk lichaam, (2) Een onsterfelijk beginsel, en (3) Een „afzonderlijke Ziel van sterfelijken aard." Deze drie nu komen overeen met wat wij respectievelijk den stoffelijken mensch, de Geestelijke Ziel of Geest *(Nous)* en de dierlijke Ziel *(psuche)* noemen. Dit is dezelfde indeeling, aangenomen door Paulus, ook een Ingewijde, die staande houdt, dat er een psychisch lichaam is, dat gezaaid is in het vergankelijke (astrale ziel of lichaam), en een *geestelijk* lichaam, dat opgericht is in onvergankelijke substantie. Zelfs Jacobus (III, 15) bevestigt hetzelfde, wanneer hij zegt, dat de „wijsheid" (van onze lagere ziel), niet van boven komt, maar aardsch is („psychisch", „demonisch", zie den Griekschen tekst), terwijl de andere, hemelsche wijsheid is. Nu is het zóó duidelijk, dat Plato en zelfs Pythagoras, hoewel zij slechts van drie „beginselen" spreken, er zeven afzonderlijke functies aan toekennen, in hunne verschillende combinatie's, dat, wanneer wij onze leeringen tegenover elkaar stellen, dit volkomen duidelijk zal worden. De volgende tabel geeft deze zeven aspecten in algemeene trekken weer. [91]

THEOSOFISCHE INDEELING

	SANSKRIET BENAMING	EXOTERISCHE BETEEKENIS	VERKLARING
LAGERE VIERTAL	(a) Roepa, of Sthoela-Sharira	(a) Stoffelijk lichaam	(a) Is het voertuig van alle andere „beginselen", gedurende het leven.
	(b) Prana	(b) Leven of Levensbeginsel	(b) Slechts onmisbaar voor a, c, d. en de functies van den lageren *Manas*, d. w. z. die, welke zich tot het (*stoffelijk*) brein bepalen.
	(c) Linga Sharira	(c) Astraal lichaam	(c) Het *Dubbel* of de schim.
	(d) Kama roepa	(d) De zetel van dierlijke begeerten en hartstochten	(d) Dit is het centrum van den dierlijken mensch, waar de grenslijn ligt, die den sterfelijken mensch scheidt van de onsterfelijke entiteit.
[92] HET HOOGERE ONVERGANKELIJKE DRIETAL	(e) Manas — in zijn functies een tweevoudig beginsel.	(e) De Denker [1]). Intelligentie: het hooger menschelijk denken [1]), welks licht of uitstraling de MONADE voor den tijd van het leven aan den sterfelijken mensch bindt.	(e) Het is van Manas, dat 's menschen toekomst en Karmisch lot afhangt, daar dit beginsel naar Kama Rupa, den zetel van dierlijke hartstochten kan neigen, of omhoog streven, naar *Boeddhi*, het Geestelijk *Ego*. In het laatste geval, wordt het hoogere bewustzijn der individueele, geestelijke aspiraties van den *denker* [1]) (Manas), terwijl het zich met Boeddhi assimileert, door dit beginsel geabsorbeerd en vormen zij het *Ego*, dat de gelukzaligheid van Devachan ingaat. [2])
	(f) Boeddhi.	(f) Geestelijke Ziel.	(f) Het voertuig van den reinen universeelen geest.
	(g) Atma.	(g) Geest.	(g) Eén met het Volstrekte, als zijn uitstraling.

1) Mind.
2) In Sinnet's „Esoterisch Boeddhisme" worden d, e en f respectievelijk de Dierlijke, de Menschelijke en de Geestelijke Ziel genoemd, wat evengoed voldoet. Hoewel de beginselen in *Esoterisch Boeddhisme* in een vaste rangorde worden ge-

Wat leert Plato nu? Hij spreekt van den *innerlijken* mensch, als bestaande uit twee deelen — het eene onveranderlijk, en steeds gelijkblijvend, gevormd uit dezelfde *substantie* als de Godheid, en het andere, sterfelijk en aan ontbinding onderhevig. Deze „twee deelen" komen overeen met het hoogere *Drietal*, en het lagere *Viertal* (zie de tabel). Hij verklaart, dat wanneer de Ziel, *psuche* „zich vereenigt met *Nous* (goddelijke geest of substantie [1]) alles goed en voorspoedig met haar gaat: maar het geval is anders, wanneer zij zich hecht aan *Anoia* (dwaasheid, of de redelooze, dierlijke Ziel). Hier dus hebben wij Manas (of de Ziel in het algemeen) in zijn twee aspecten; wanneer deze zich hecht aan Anoia (onze *Kama roepa*, of de „Dierlijke Ziel," in „Esoterisch Boeddhisme") gaat hij algeheele vernietiging tegemoet, zoover het het persoonlijke Ego betreft: wanneer hij zich vereenigt met *Nous* (Atma-Boeddhi), gaat hij op in het onsterfelijke, onvergankelijke Ego, en dan wordt zijn geestelijke bewustheid van het persoonlijke, dat *was*, mede onsterfelijk.

---

plaatst, heeft dit, strikt genomen, geen zin. Slechts aan de tweevoudige *Monade (Atma-Boeddhi)* komen de twee hoogste getallen (het 6de en 7de) toe. Wat de volgorde van al de andere betreft, kan moeilijk een algemeene regel worden vastgesteld, daar *dat* „beginsel", hetwelk in den mensch overheerschend is, als het eerste en voornaamste moet worden beschouwd. Bij sommige menschen is het de hoogere Intelligentie (Manas of het 5de beginsel), die de overige beheerscht; bij anderen de Dierlijke Ziel (Kama-roepa), die de overhand heeft, en de meest dierlijke aandriften aan den dag legt, enz.

1) Paulus noemt Plato's *Nous* „Geest"; maar daar deze geest „substantie" is, wordt natuurlijk *Boeddhi* en niet *Atma* bedoeld, want deze laatste kan, wijsgeerig gesproken, in geen geval „substantie" genoemd worden. Wij rekenen Atma tot de menschelijke „beginselen" om geen meerdere verwarring te scheppen. In werkelijkheid is het geen „menschelijk", maar het universeele, *volstrekte* beginsel, waarvan Boeddhi, de Ziel-Geest, de drager is.

HET ONDERSCHEID TUSSCHEN ZIEL EN GEEST.

B. Leert gij inderdaad de vernietiging van iedere persoonlijkheid, zooals sommige, o.a. de Fransche Spiritisten, u verwijten?

Th. Dat leeren wij niet. Maar onze tegenstanders hebben deze onzinnige beschuldiging geuit, omdat dit vraagstuk van 's menschen tweevoudigheid — n.l. de *individualiteit* van het Goddelijk Ego, en de *persoonlijkheid* van het menschelijk dier — tevens de kwestie raakt aangaande de mogelijkheid voor het ware, onsterfelijke Ego, om als een „gematerialiseerde geest" in *Séance kamers* te verschijnen, hetgeen wij ontkennen, zooals reeds eerder is verklaard.

[94] B. Gij hebt daar juist gesproken van *psuche*, die haar algeheele vernietiging tegemoet gaat, indien zij zich hecht aan *Anoia*. Wat bedoelde Plato, en wat bedoelt gij hiermede?

Th. De algeheele vernietiging van het *persoonlijk* bewustzijn is een buitengewoon en zeldzaam geval, naar ik meen. De algemeene en bijna onveranderlijke regel toch is, dat het persoonlijk bewustzijn opgaat in het individueel of onsterfelijk bewustzijn van het Ego, een transformatie of goddelijke transfiguratie, en dat slechts het lagere *viertal* algeheel wordt vernietigd. Zoudt gij den vleeschelijken mensch, (de *tijdelijke persoonlijkheid)* met zijn schaduw, (het „astraal",) zijn dierlijke inctincten en zelfs zijn fysiek leven, met het „geestelijk Ego" voor eeuwig willen laten voortduren? Natuurlijkerwijze houdt dit alles op te bestaan, bij, of spoedig na den dood van het lichaam. De tijd doet het ontbinden en het verdwijnt uit het gezicht, daar het als een geheel vernietigd wordt.

B. Dan verwerpt gij ook de *opstanding des Vleesches?*

Th. Zeer beslist. Hoe zouden wij, die in de archaïsche, esoterische wijsbegeerte der Ouden gelooven, de onwijsgeerige

bespiegelingen kunnen aannemen der latere Christelijke theologie, welke ontleend zijn aan de Egyptische en Grieksche exoterische Stelsels van de Gnostieken?

B. De Egyptenaren vereerden natuurgeesten en vergoodden zelfs uien; uw Hindoes zijn *afgodendienaars* tot op den huidigen dag; de volgelingen van Zoroaster aanbaden de zon, en doen dit nog; en de beste Grieksche wijsgeeren waren òf droomers òf materialisten — getuige Plato en Democritus. Hoe kunt gij een vergelijking maken?

Th. Dit moge zoo zijn volgens uwe hedendaagsche Christelijke en zelfs Wetenschappelijke leerboeken: het is zoo niet voor onbevooroordeelde denkers. De Egyptenaren vereerden het „Eene-Alleen-Eéne", als *Nout;* en het is van dit woord, dat Anaxagoras zijn *Nous* afleidde, of zooals hij het noemt, [95] ***Νοῦς αὐτοκρατής***, „de Zelf-Vermogende Geest", de ***ἀρχή τῆς κινήσεως***, de leidende beweegkracht, of *primum-mobile* van alles. Bij hem was de *Nous* God en de *logos* was de mensch, zijn uitstraling. *Nous* is de geest (hetzij in den Kosmos of in den mensch), en de *logos,* hetzij Universum of astraal lichaam, de emanatie daarvan, terwijl het fysieke lichaam slechts het dier is. Onze uiterlijke vermogens nemen de *fenomena* waar; onze *Nous* alleen is in staat hun *noumena* te onderkennen. Het is de logos alleen, of het *noumenon,* dat voortleeft, daar hij uitteraard en in diepste wezen onsterfelijk is; en de *logos* in den mensch is het Eeuwige Ego, datgene, wat reïncarneert en eeuwig duurt. Maar hoe kan de vluchtige, uiterlijke schaduw, het tijdelijke kleed van die goddelijke uitstraling, die tot de bron terugkeert, waaruit zij voortkwam, identiek zijn met *hetgeen in onverderfelijkheid wordt opgewekt?*

B. En toch kunt gij ternauwernood aan de beschuldiging ontkomen van een nieuwe indeeling van 's menschen geestelijke en psychische samenstelling te hebben uitgevonden; want geen wijsgeer spreekt er van, al meent gij, dat Plato het doet.

Th. En ik houd deze meening staande. Niet slechts Plato, maar ook Pythagoras volgde dezelfde indeeling [1]). Hij beschreef de *Ziel* als een zelf-bewegende Eenheid *(monade)*,
[96] samengesteld uit drie elementen, de *Nous* (Geest), de *phren* (verstand [2])) en de *thumos* (het leven, de adem of de *Nephesph* van de Kabalisten), welke drie overeenstemmen met onze „Atma-Boeddhi", (de hoogere Geest-Ziel), *Manas* (het Ego), en *Kama-rupa* in verbinding met de *lagere* weerkaatsing van Manas. Hetgeen de Grieksche wijsgeeren met Ziel in het algemeen aanduidden, noemen wij Geest, of Geestelijke *Ziel, Boeddhi,* als het voertuig van *Atma (Agathon,* of Plato's Opperste Godheid). De verklaring van Pythagoras en anderen, dat wij *phren* en *thumos* met de redelooze dieren gemeen hebben, bewijst, dat in dit geval de *lagere* Manasische weerkaatsing (instinct) en *Kama-roepa* (de dierlijke levensdriften) bedoeld worden. Socrates en Plato volgden hun voetspoor en wanneer wij aan deze vijf beginselen, — t.w. *Agathon* (Godheid of Atma), *Psuche* (Ziel in haar collectieve beteekenis), *Nous* (Geest of Denkvermogen), *Phren* (het hersenverstand), en *Thumos* (kama-roepa of hartstochten) — het *eidolon* van de Mysteriën (het schaduwbeeld of den menschelijken dubbelganger) en het fysieke lichaam toevoegen, is het gemakkelijk

1) „Plato en Pythagoras" zegt Plutarchus, „verdeelen de ziel in twee deelen, een redelijk (noëtisch)) en een onredelijk deel (agnoia); het redelijke deel nu is eeuwig, want hoewel niet God zijnde, is het toch het werk van een eeuwige godheid; maar dat deel van de ziel, dat van rede ontbloot is (agnoia), sterft." De hedendaagsche uitdrukking *Agnostisch* komt van Agnosis, een woord, dat verwant is aan agnoia. Wij vragen ons af, waarom toch de Heer Huxley, de maker van het woord, zijn groot intellect in verband zou hebben gebracht met „de van rede ontbloote ziel", die sterft? Is het de overdreven nederigheid van den modernen materialist?

2) mind.

om aan te toonen, dat de denkbeelden zoowel van Pythagoras, als van Plato met de onze overeenstemmen. Zelfs de Egyptenaren hielden zich aan de Zevenvoudige indeeling. Zij leerden, dat de Ziel Ego bij haar heengaan, door zeven kamers of beginselen moest gaan, welke zij deels achterliet en deels met zich mee voerde. Het eenige verschil echter ligt hierin, dat de ouden de leering slechts in breede omtrekken hebben medegedeeld, omdat — men bedenke dit wel — op het onthullen van de Mysterie-leeringen de *doodstraf* stond; terwijl wij de leering meer uitvoerig geven en in bijzonderheden toelichten. En toch, hoewel wij zooveel als geoorloofd is, aan de wereld openbaar maken, wordt zelfs in onze leer meer dan één belangrijke bijzonderheid achtergehouden, welke zij, die de esoterische wijsbegeerte bestudeeren en door gelofte tot zwijgen gebonden zijn, *alleen gerechtigd zijn te weten.*

DE GRIEKSCHE LEERINGEN.

B. Wij hebben uitnemende geleerden in Grieksch en Latijn, Sanskriet en Hebreeuwsch. Hoe komt het, dat wij in hunne vertalingen niets vinden, wat ons een bewijs verschaft voor hetgeen gij aanvoert? [97]

Th. Doordat uwe vertalers, niettegenstaande hunne groote geleerdheid, van de wijsgeeren, in het bijzonder van de Grieksche, *mistige* in plaats van mystieke schrijvers hebben gemaakt. Neem bijvoorbeeld Plutarchus, en lees, wat hij zegt over „de beginselen" van den mensch. Zijne verklaringen werden letterlijk opgevat en toegeschreven aan metafysisch bijgeloof en onwetendheid. Laat mij u op dit punt een voorbeeld geven. [1]) „De mensch," zegt Plutarchus, „is een samengesteld wezen, en *zij, die meenen, dat hij slechts uit twee deelen is samengesteld, dwalen.* Want zij ver-

1) Vgl. Isis Unveiled II, 283. (Noot van den Vertaler).

beelden zich, dat het verstand een deel is van de ziel, maar vergissen zich hierin niet minder, dan diegenen, die de ziel tot een deel van het lichaam maken, d.z. diegenen, die de *Drieheid tot* een deel van het vergankelijke, sterfelijke *viertal* maken. Want het verstand (nous) staat even ver boven de ziel, als de ziel beter en goddelijker is dan het lichaam. De verbinding nu van de ziel (ψυχη) met het verstand (νοῦς), vormt de rede; en die van de ziel met het lichaam (of thumos, de dierlijke ziel) vormt den hartstocht; de eene is het beginsel van genot en smart, de andere dat van deugd en ondeugd. Van deze drie deelen samengevoegd en onderling verbonden, gaf de aarde aan het menschelijk geslacht het lichaam, de maan de ziel, en de zon het verstand."

Deze laatste zin is zuiver allegorisch, en zal slechts door
[98] hen begrepen worden, die met de esoterische wetenschap van de onderlinge betrekkingen der dingen vertrouwd zijn, en die weten, welke planeet *met elk beginsel in verband* staat. Plutarchus verdeelt de beginselen in drieën, en maakt van het lichaam een samenstel van stoffelijk omhulsel, astrale schaduw en den adem, of het drievoudig lager deel, dat „uit de aarde gevormd is en tot de aarde wederkeert"; van het middelste beginsel en de instinctieve ziel, maakt hij het tweede deel, ontstaan *vanuit* en *door* de maan [1]), en nog steeds onder haar invloed staande; en alleen van het hoogere deel of de *Geestelijke Ziel*, met de Atmische en Manasische elementen, maakt hij een rechtstreeksche emanatie van de Zon, die hier *Agathon* vertegenwoordigt, de Opperste Godheid. Dit blijkt uit hetgeen hij verder zegt:

„Van de beide dooden, die wij sterven, maakt de een den

1) De Kabalisten, die de betrekking kennen van Jehovah, den schenker van leven en kinderen, tot de Maan, en haar invloed op de voortplanting, zullen dit punt begrijpen, zooals ook sommige astrologen.

mensch twee uit drie, en de ander een uit twee. De eerste vindt plaats in de sfeer en het rechtsgebied van Demeter, vandaar dat, τελειν, de naam gegeven aan de Mysteriën, gelijkt op dien gegeven aan den dood, τελευτᾶν. Ook de Atheners beschouwden eertijds de dooden als gewijd aan Demeter. De andere dood heeft in de maan of het gebied van Persephone plaats."

Hier hebt gij nu onze leer, volgens welke de mensch een *zevenvoud* is gedurende het leven; een vijfvoud onmiddellijk na den dood, in Kamaloka; en een drievoudig *Ego*, Geest-Ziel en bewustzijn, in *Devachan*. Deze scheiding der beginselen, eerst in de „Velden van Hades", zooals Plutarchus *Kamaloka* noemt, en dan in Devachan, maakte deel uit van de plechtigheden der heilige Mysteriën, wanneer de candidaten voor de inwijding het geheele drama opvoerden van den dood en van de wederopstanding als een verheerlijkte geest, — waarmede wij *Bewustzijn* bedoelen. Dit is het, wat Plutarchus bedoelt, wanneer hij zegt: — [99]

„En evenals in den een, de aardsche, zoo woont in den ander de hemelsche Hermes. Deze rukt plotseling en met geweld de ziel van het lichaam; maar Proserpina scheidt zacht en geleidelijk het verstand van de ziel.[1]) Om deze reden wordt zij *Monogenes, de eenig-verwekte*, of juister *de eenig-verwekkende* genoemd; daar *het betere deel van den mensch, door haar gescheiden*, eenig en alleen overblijft. Beide alzoo, het een en het ander, geschiedt overeenkomstig de natuur. Het is krachtens het Lot (Fatum of Karma), dat iedere ziel, hetzij met of zonder verstand, wanneer zij het lichaam verlaten heeft, gedurende een tijd, die evenwel niet voor allen dezelfde is, moet rondzwerven in het gebied, liggende tusschen

1) Proserpina of Persephone vertegenwoordigt hier het Karma na den dood, waarvan gezegd wordt, dat het de scheiding regelt tusschen de lagere en de hoogere „beginselen": d.i. tusschen de *Ziel*, als *Nephesh*, den adem van het dierlijk leven die gedurende eenigen tijd in Kama-loka blijft, en het hoogere, samengestelde *Ego*, dat den toestand van Devachan — gelukzaligheid — ingaat.

de aarde en de maan (Kamaloka).[1]) Want zij, die onrechtvaardig en losbandig zijn geweest, ondergaan dan de straf, die aan hun misdaden te wijten is; maar de goeden en deugdzamen vertoeven er slechts, totdat zij gelouterd zijn, en door boetedoening zich gezuiverd hebben van al de smetten, die zij hebben opgedaan door de aanraking met het lichaam, als ware dit een onreine kwaal, terwijl zij leven in het mildste deel van de lucht, de Weiden van Hades geheeten, alwaar zij gedurende een vasten, vooruit bepaalden tijd, verblijven. En dan, als keerden zij van een verren pelgrimstocht of uit een lange ballingschap naar hun land terug, smaken zij een vreugde, zooals vooral hun te beurt valt, die in de Heilige Mysteriën worden ingewijd, met een mengeling van droefheid, bewondering en ieder zijn eigen hoop en verwachting koesterend."

Dit is de zaligheid van Nirwana, en geen Theosoof zou in duidelijker, hoewel esoterische taal de geestelijke vreugden van Devachan kunnen beschrijven, waar ieder in zijn paradijs, door eigen bewustzijn geschapen, vertoeft. Maar
[100] gij moet oppassen voor de algemeene dwaling, waarin zelfs vele onzer Theosofen vervallen. Stel u niet voor, dat, omdat de mensch een zevenvoud, dan een *vijfvoud* en dan een drievoud genoemd wordt, hij een samenstel is van zeven, vijf of drie *entiteiten;* of gelijk een Theosofisch schrijver het eens uitdrukte, als de schillen van een ui, die afgepeld kunnen worden. Zooals reeds gezegd is, zijn de „beginselen," behalve het lichaam, het leven en het astrale *eidolon*, die alle bij den dood uiteen vallen, eenvoudig *aspecten* en *toestanden van het bewustzijn*. Er is slechts één *werkelijke* mensch, die door heel den levens-cyclus stand houdt, en zoo niet in vorm, dan toch in wezen onsterfelijk is —

---

1) Totdat de scheiding van het hooger, geestelijk „beginsel" en de lagere beginselen, die in Kama-loka hun ontbinding tegemoet gaan, voltooid is.

Manas, de Denk-mensch [1]) of belichaamd Bewustzijn. De tegenwerping der materialisten, die de mogelijkheid ontkennen van een denken [2]) en bewustzijn, zonder stof, is in ons geval waardeloos. Wij ontkennen de kracht van hun argument niet, maar vragen eenvoudig aan onze tegenstanders: „Zijt gij bekend *met al de toestanden der stof,* gij die er tot dusverre slechts drie kendet? En hoe weet gij, of hetgeen wij ABSOLUUT BEWUSTZIJN of immer onzienlijke en onkenbare Godheid noemen, hoezeer het ook ons *eindig,* menschelijk begrip ver te boven gaat, nochtans geen universeele Geest-Stof of Stof-Geest *in volstrekte oneindigheid* is? Een der laagste en in zijn manvantarische openbaringen *gebroken* aspecten van deze Geest-stof is het bewuste *Ego,* dat zijn eigen paradijs schept — misschien het paradijs van een dwaas, doch niettemin een staat van zaligheid.

B. Maar wat is *Devachan?*

Th. Letterlijk het „land der goden," een gesteldheid, een toestand van geestelijke zaligheid. Wijsgeerig gesproken een geestestoestand, die met den levendigsten droom overeenkomt, maar veel, veel levendiger en werkelijker nog. Het is de toestand, waarin de meeste stervelingen na den dood verkeeren.

---

1) Mind-man. 2) mind.

VII

OVER DE VERSCHILLENDE TOESTANDEN NA DEN DOOD

[101] DE STOFFELIJKE EN DE GEESTELIJKE MENSCH.

B. Het verheugt mij van u te hooren, dat gij aan de onsterfelijkheid van de Ziel gelooft.

Th. Niet van „de Ziel", maar van den goddelijken Geest; of veeleer aan de onsterfelijkheid van het reïncarneerende Ego.

B. Wat is het verschil tusschen die twee?

Th. Daartusschen bestaat een zeer groot verschil in onze wijsbegeerte. Maar dit is een te diepzinnige en moeilijke vraag, om er losjes over heen te loopen. Wij zullen ze eerst afzonderlijk moeten ontleden, en dan gezamenlijk. Wij zouden met den Geest kunnen beginnen.

Wij zeggen, dat de Geest (de „Vader in het verborgen" van Jezus) of *Atman,* geen individueel eigendom van eenig mensch is, maar de Goddelijke essentie, die lichaam noch vorm heeft, die onweegbaar, onzichtbaar en ondeelbaar is, dat wat niet *bestaat* en toch *is,* zooals de Boeddhisten van Nirwana zeggen. Hij overschaduwt slechts den sterveling, terwijl hetgeen in hem afdaalt en het geheele lichaam doordringt, slechts zijn alomtegenwoordige stralen zijn, of het licht van dien Geest, uitgestraald door middel van *Boeddhi,* zijn voertuig en rechtstreeksche emanatie.

Dit is de verborgen beteekenis van de beweringen van bijna [102]
alle oude wijsgeeren, wanneer zij zeggen, dat „het *rationeele* deel van 's menschen ziel" [1]) nimmer ten volle in hem afdaalt, maar hem slechts min of meer overschaduwt door middel van de *irrationeele* geestelijke Ziel of Boeddhi. [2])

B. Ik verkeerde onder den indruk, dat alleen de „Dierlijke Ziel" irrationeel was, niet de Goddelijke.

Th. Gij moet het verschil leeren inzien tusschen hetgeen negatief, of *passief* „irrationeel" is, omdat het ongedifferentieerd is, en hetgeen irrationeel is, omdat het al te *actief* en positief van aard is. De mensch is een samenstelling van zoowel geestelijke vermogens, als chemische en fysieke krachten, tot werkzaamheid gebracht door wat wij „beginselen" noemen.

B. Ik heb veel over dit onderwerp gelezen, en het lijkt mij toe, dat de denkbeelden der oudere wijsgeeren in groote mate verschillen van die der middeleeuwsche Kabalisten, hoewel zij in sommige bijzonderheden overeenstemmen.

Th. Het belangrijkste verschil tusschen hen en ons ligt wel hierin. Terwijl wij met de Neo-Platonisten en in overeenstemming met de Oostersche leeringen gelooven, dat de geest (Atma) nimmer hypostatisch in den levenden mensch afdaalt, maar slechts in meerdere of mindere mate zijn uitstraling werpt op den *innerlijken* mensch (het psychisch [103]
en geestelijk samenstel van de *astrale* beginselen), verkla-

1) Oorspronkelijk beteekent „rationeel" iets, dat uit de Eeuwige Wijsheid uitstraalt.

2) Het wordt *irrationeel* genoemd, omdat het als *zuivere* uitstraling van den Universeelen Geest op dit gebied der stof, van zich zelve geen individueele rede kan bezitten; doch evenals de Maan haar licht aan de zon en haar leven aan de aarde ontleent, ontvangt *Boeddhi* haar Wijsheids-licht van Atma en haar rationeele hoedanigheden van *Manas*. Als iets homogeens is het *per se* van alle eigenschappen ontbloot.

ren de Kabalisten, dat de menschelijke Geest, zich afscheidende van den oceaan van licht en den Universeelen Geest 's menschen Ziel binnentreedt, waar hij gedurende het geheele leven gevangen blijft in het astrale omhulsel. Alle Christelijke Kabalisten houden nog hetzelfde staande, daar zij niet bij machte zijn, zich geheel van hun anthropomorfische en Bijbelsche leerstellingen los te maken.

B. En wat zegt gij?

Th. Wij zeggen, dat wij enkel de uitstraling van den Geest (of Atma) in het astrale omhulsel aanwezig achten, en slechts in zooverre, als deze geestelijke uitstraling opgenomen wordt. Wij zeggen, dat mensch en Ziel zich de onsterfelijkheid moeten veroveren door zich te verheffen tot dat Eene, waarmede zij, indien zij slagen, tenslotte zullen worden verbonden, en waarin zij ten slotte als 't ware zullen worden geabsorbeerd. 's Menschen individualisatie na den dood, hangt van den geest af, niet van zijn ziel of lichaam. Hoewel het woord „persoonlijkheid", in de beteekenis, waarin het gewoonlijk genomen wordt een ongerijmdheid is, indien het letterlijk wordt toegepast op onze onsterfelijke essentie, is deze laatste toch, als ons individueel Ego, een afzonderlijk wezen, dat *per se* onsterfelijk en eeuwig is. *Het is slechts in het geval van zwarte*
[81] *magiërs of van misdadigers, voor wie geen redding meer mogelijk is, misdadigers, die dit gedurende een lange reeks van levens geweest zijn* — dat de zilveren draad, die den geest vanaf het oogenblik der aardsche geboorte bindt aan de *persoonlijke* ziel, gewelddadig verbroken wordt, zoodat de ontlichaamde entiteit zich voor goed scheidt van de persoonlijke ziel, en deze laatste wordt vernietigd, zonder den geringsten indruk van zichzelf op de eerste achter te laten. Indien er tusschen den lageren of persoonlijken

Manas en het individueele, reïncarneerende Ego tijdens het [104]
leven geen vereeniging tot stand is gekomen, dan moet de eerste het lot der lagere dieren deelen, — geleidelijk in den ether oplossen en als persoonlijkheid vernietigd worden. Maar zelfs dan blijft het Ego een afzonderlijk wezen. Het (geestelijk Ego) verliest — na dit bijzondere, en in dat geval inderdaad nuttelooze leven, — de zaligheid van slechts één Devachan, welke hij anders als geïdealiseerde *Persoonlijkheid* zou genoten hebben, en reïncarneert, na voor korten tijd zijn vrijheid als een planetaire geest gesmaakt te hebben, bijna onmiddellijk.

B. In *Isis Ontsluierd* wordt beweerd, dat zulke planetaire Geesten of Engelen, „de goden der Heidenen of de Aartsengelen der Christenen", nooit menschen zullen worden op onze planeet.

Th. Zeer juist. Maar niet „*zulke*", doch *sommige* groepen van hoogere Planetaire Geesten. Zij zullen op deze planeet nimmer menschen worden, omdat zij bevrijde Geesten zijn uit een voorafgegane, vroegere wereld, en als zoodanig kunnen zij niet wederom mensch worden op onze aarde. Toch zullen zij allen in de volgende en veel hoogere Maha-manvantara opnieuw leven, nadat dit „groote Tijdperk", en de „Brahma *pralaya*" (een tijdperk van maar even 16 cijfers) ten einde zullen zijn. Gij weet immers, dat volgens de Oostersche wijsbegeerte de menschheid bestaat uit zulke „Geesten", gekerkerd in menschelijke lichamen? Het onderscheid tusschen dieren en menschen is wel dit: dat de eersten *potentiëel*, de laatsten *actueel* door de beginselen bezield worden. [1]) Begrijpt gij nu het verschil?

B. Ja; maar dit onderscheid is in alle eeuwen een struikelblok geweest voor de metafysici.

---

[1]) Zie „*Geheime Leer*". Deel II, stanza's.

Th. Dit was het. Het geheele esoterisme van de Boeddhistische wijsbegeerte berust op deze geheimzinnige leering, door
[105] zoo weinigen begrepen, en zoo volslagen verkeerd voorgesteld door velen van de knapste hedendaagsche geleerden. Zelfs metafysici zijn te zeer geneigd, het gevolg met de oorzaak te verwarren. Een Ego, dat zijn onsterfelijk leven als geest verworven heeft, zal gedurende al zijn wedergeboorten op aarde hetzelfde innerlijk zelf blijven; maar dit sluit niet noodzakelijkerwijs in, dat hij, hetzij de Heer Smith of de Heer Brown moet blijven, die hij op aarde was, of anders zijn individualiteit verliezen. Hoewel dus de astrale ziel en het aardsche lichaam van den mensch, in het duistere hiernamaals, opgelost worden, in den kosmischen oceaan van vervluchtigde elementen en aldus ophouden bewust te blijven van het laatste *persoonlijke* Ego (indien dit niet verdiend heeft hooger te stijgen) blijft niettemin het *goddelijk* Ego steeds hetzelfde onveranderlijke wezen, zij het ook, dat de aardsche ervaringen van zijn emanatie, op het tijdstip, dat het zich van zijn onwaardig voertuig scheidt, geheel worden uitgewischt.

B. Indien de „Geest", of het goddelijke deel der ziel, als afzonderlijk wezen van eeuwigheid her bestaan heeft, zooals Origenes, Synesius en andere half-Christelijke en half-Platonische wijsgeeren leerden, en hetzelfde, ja niets meer is dan de metafysisch-objectieve ziel, dan moet hij toch wel noodzakelijk eeuwig zijn? En wat doet het er dan toe, of de mensch een rein, of een dierlijk leven leidt, indien hij, hij moge doen wat hem goeddunkt, nooit zijn individualiteit kan verliezen?

Th. Zoo opgevat en verklaard, zou deze leer in haar gevolgen al even verderfelijk zijn als die van den plaatsvervangenden zoendood. Ware dit laatste dogma tezamen met het averechtsche begrip, dat wij allen onsterfelijk zijn, aan de wereld in zijn ware licht verklaard, de menschheid zou door zijn verbreiding beter zijn geworden.

Laat mij het u nog eens herhalen. Pythagoras, Plato, Timaeus van Locris en de oude Alexandrijnsche school leidden 's menschen *Ziel* (of zijn hoogere „beginselen" en eigenschappen) van de Universeele Wereld-Ziel af, welke, [106] volgens hunne leer, identiek is met *Aether* (Pater-Zeus). Op grond hiervan kan geen van deze „beginselen" de *onvermengde* essentie van het Pythagoreesche Monas, of onze *Atma-Boeddhi*, zijn, de *Anima Mundi* toch is slechts het gevolg — de subjectieve uitvloeïing of veeleer uitstraling — van Atma-Boeddhi. Zoowel de *menschelijke* Geest (of de individualiteit), d.i. het reïncarneerend Geestelijk Ego als Boeddhi, de geestelijke ziel zijn pre-existent (vóór bestaand). Maar terwijl de eerste bestaat als een afzonderlijke entiteit, een individualisatie, heeft de ziel een voorbestaan als ademtocht — een niet-wetend deel van een intelligent geheel. Beiden werden oorspronkelijk uit den Eeuwigen Oceaan des lichts gevormd; doch zooals de Vuur-Filosofen, de middeleeuwsche Theosofen, het uitdrukten, is er een zichtbare, zoowel als een onzichtbare geest in vuur. Zij maakten een verschil tusschen de *anima bruta* en de *anima divina*. Empedokles geloofde vast, dat alle menschen en dieren twee zielen bezaten; en bij Aristoteles vinden wij, dat hij de eene, de redeneerende ziel, **νοῦς**, en de andere, de dierlijke ziel, **ψυχή**, noemt. Volgens deze wijsgeeren komt de redeneerende ziel van *binnen uit* de universeele ziel en de andere van *buiten af*.

B. Zoudt gij de Ziel, d.w.z. de menschelijke, denkende Ziel, of wat gij het Ego noemt — stof willen noemen?

Th. Niet stof, maar zeker wel substantie; hoewel het woord „stof", indien voorafgegaan door het bijvoegelijk naamwoord *oorspronkelijk*, niet een woord zou zijn om te versmaden. Deze stof, zeggen wij, is gelijk-eeuwig met den Geest, en is niet onze zichtbare, tastbare en verdeelbare

stof, maar haar uiterste sublimatie. Zuivere geest staat slechts één schrede af van *niet*-Geest, of het volstrekte *al*. Tenzij wij aannemen, dat de mensch uit deze oorspronkelijke Geest-stof is geëvolueerd, en een regelmatige, trapsgewijze opklimming van „beginselen" vertegenwoordigt — van *meta*-Geest af tot de grofste stof toe — kunnen wij nimmer den *innerlijken* mensch als onsterfelijk beschouwen, en terzelfder tijd als een geestelijke Entiteit en een sterfelijk mensch.

[107]

B. Waarom dan niet in God als zulk een Entiteit geloofd?

Th. Omdat hetgeen oneindig en onvoorwaardelijk is, geen vorm kan hebben, noch een wezen kan zijn, tenminste niet naar de opvatting van eenige Oostersche wijsbegeerte, dien naam waardig. Een „entiteit" is slechts onsterfelijk in haar uiterste essentie, niet in haar individueelen vorm. Wanneer zij het eindpunt van haar cyclus heeft bereikt, wordt zij in haar oorspronkelijke natuur opgenomen; en ze wordt geest, zoodra ze geen Entiteit meer genoemd kan worden.

Wat haar onsterfelijkheid naar den vorm betreft, is deze slechts beperkt tot den levens-cyclus of *Maha-manvantara;* daarna is zij één en identiek met den Universeelen Geest en niet langer meer een afgescheiden Entiteit. De *persoonlijke* Ziel echter — waarmede wij de vonk van bewustheid bedoelen, die in het Geestelijk Ego, het denkbeeld van het persoonlijke „Ik" der laatste incarnatie bewaart — blijft slechts gedurende het Devachanisch tijdperk als afgescheiden duidelijke herinnering, voortbestaan; daarna wordt zij bij de reeks van ontelbare vorige incarnaties van het Ego gevoegd, zooals, wanneer wij aan het einde van het jaar, de herinneringen van één dag bij die van een reeks van dagen voegen. Wilt gij de oneindigheid, waarop gij voor uwen God aanspraak maakt, aan eindige voorwaar-

den binden? Slechts datgene, wat onverbrekelijk door *Atmâ* aaneengesmeed is (d.w.z. Boeddhi-Manas) is onsterfelijk. De Ziel van den mensch (d.w.z. van de persoonlijkheid) is *per se* noch onsterfelijk, eeuwig of goddelijk. De *Zohar* (vol. III, p. 616) zegt: „Wanneer de ziel naar deze aarde wordt gezonden, hult zij zich te harer bescherming in een aardsch kleed; desgelijks ontvangt zij hierboven een lich- [108]
tend kleed, om in staat te zijn ongedeerd in den spiegel te zien, welks licht van den Heer des Lichts komt". En voorts leert de *Zohar,* dat de ziel het verblijf der zaligheid slechts kan bereiken, wanneer zij den „heiligen kus" ontvangen heeft, d.i. wanneer de ziel zich *met de substantie, van waaruit zij emaneerde* — den geest hereenigd heeft. Alle zielen zijn tweevoudig, en terwijl de ziel een vrouwelijk beginsel is, is de geest mannelijk. In het lichaam gekerkerd, vormt de mensch een drieëenheid, tenzij zijn verdorvenheid zoo groot is, dat hij den band met den geest verbroken heeft. Een tekst uit het *Boek der Sleutels,* een Hermetisch werk, zegt: „Wee der ziel, die het aardsche huwelijk met haar aardsch lichaam verkiest boven haar goddelijken echtgenoot (den geest)." Wee inderdaad, want niets zal er van die persoonlijkheid overblijven, om te worden opgeteekend op de onvergankelijke gedenktafelen van het Ego.

B. Hoe kan aan hetgeen volgens uw eigen zeggen, zoo al niet door God den mensch ingeblazen, dan toch van dezelfde substantie als het goddelijke is, de onsterfelijkheid ontgaan?

Th. Elk atoom der substantie, ja elk stofdeeltje, is in zijn wezen *onvergankelijk,* maar niet in zijn *individueel bewustzijn.* Onsterfelijkheid beteekent eenvoudig, dat ons bewustzijn zich ononderbroken voortzet: doch het *persoonlijk* bewustzijn kan toch moeilijk langer duren, dan de persoonlijkheid zelf, niet waar? En zooals ik u zeide, blijft een dergelijk bewustzijn enkel bestaan, zoolang

als Devachan duurt, waarna het weder wordt opgenomen, eerst in het *individueel* en vervolgens in het *universeel* bewustzijn. Vraag liever uw godgeleerden, waarom zij de Joodsche Geschriften zoo jammerlijk hebben dooreengehaspeld. Lees den Bijbel, zoo gij er een goed bewijs voor hebben wilt, dat de schrijvers van den *Pentateuch* en vooral die van Genesis, nimmer den *nephesh,* dien God Adam
[109] inblies (Genesis 11 : 7), voor de *onsterfelijke* ziel hebben aangezien. Hier zijn eenige voorbeelden: „En God schiep... alle levende wremelende ziel *(nephesh)* (Genesis 1 : 21), waarmede dieren zijn bedoeld en in Genesis II : 7 staat er: „alzoo werd de mensch tot eene *nephesh*" (levende ziel), waaruit blijkt, dat het woord *nephesh* door elkaar gebruikt werd zoowel voor den *onsterfelijken* mensch, als voor het *sterfelijk* dier. „En voorwaar, ik zal uw bloed, het bloed uwer zielen (*nepheshim*) *eischen;* van de hand van alle gedierte zal ik het eischen, ook van de hand des menschen" (Gen. IX : 5) „Behoud u ter wille van *nephesh*" (Behoud u om uws *levens* wil, luidt de vertaling) (Gen. XIX : 17) „Laat ons hem niet aan het *leven* (*nephesh*) slaan" staat in de Nederlandsche vertaling (Gen. XXXVII : 21). „Laat ons zijn *nephesh* niet dooden," is de Hebreeuwsche tekst. „*Nephesh voor nephesh*" zegt Leviticus (XVII : 8). „En als iemand eenige ziel (*nephesh*) des menschen zal verslagen hebben, hij zal zekerlijk gedood worden," letterlijk „Hij, die de *nephesh* van een mensch verslaat." (Lev. XXIV : 17); en in vers 18 en volgende staat: „Maar wie de ziel *) (*Nephesh*) van eenig vee zal verslagen hebben, hij zal het wedergeven... ziel *) voor ziel *) In den oorspronkelijken tekst staat „nephesh voor nephesh." Hoe kan de mensch nu *dooden* hetgeen onsterfelijk is? Dit alles verklaart ook, waarom de Sadduceeën de onsterfelijk-

*) Eng.: beast.

heid der ziel loochenden, en er blijkt tevens uit, dat de Mozaïsche Joden — de oningewijden ten minste — zeer waarschijnlijk nimmer aan het voortbestaan der ziel geloofd hebben.

OVER EEUWIGE BELOONING EN STRAF; EN OVER NIRWANA.

B. Ik veronderstel, dat het nauwelijks noodig is te vragen, of gij aan het Christelijk dogma van Hemel en Hel, of aan een toekomstige belooning en straf gelooft, zooals de Orthodoxe kerken die leeren.

Th. Zooals zij in uwe catechismen beschreven staan, verwerpen wij ze onvoorwaardelijk, en allerminst nemen wij aan, dat die eeuwigdurend zouden zijn. Doch wij gelooven stellig in de *Wet der Vergelding*, zooals wij het noemen, en in de volstrekte rechtvaardigheid en wijsheid, die deze Wet, of Karma, bestuurt. Daarom weigeren wij beslist de wreede en onwijsgeerige leer van eeuwige belooning en eeuwige straf te aanvaarden. Wij zeggen met Horatius: [110]

„Dat wetten worden vastgesteld,
opdat *niet* onze wraak
De straf *onevenredig groot*,
straks op het misdrijf maak'.
Dat hem, die wellicht heeft misdaan,
doch ernstig niet, noch veel,
Wiens schuld één enk'le zweepslag delgt,
geen gees'ling vall' ten deel."

Dit is een voorschrift voor alle menschen, en het is een rechtvaardig voorschrift. Moeten wij nu gelooven, dat God, die volgens u de verpersoonlijkte wijsheid, liefde en genade is, minder aanspraak mag maken op deze eigenschappen, dan een gewoon sterveling?

B. En wat zijn uw andere redenen voor het verwerpen van dit dogma?

Th. Onze voornaamste reden is wel het feit der reïncarnatie.

Zooals ik u reeds zeide, verwerpen wij het denkbeeld, dat er voor elk nieuwgeboren kind een nieuwe ziel wordt geschapen. Wij gelooven, dat ieder menschelijk wezen de drager of het *Voertuig* van een *Ego* is, even eeuwig als elk ander Ego; daar alle *Ego's van dezelfde essentie* zijn, en behooren tot de oorspronkelijke uitstraling van één universeel, oneindig *Ego*. Plato noemt het laatste den *logos* (of den tweeden, geopenbaarden God); en wij spreken van het geopenbaard goddelijk beginsel, dat één is met den universeelen geest [1]) of ziel, iets geheel anders dan de anthropomorfische, buiten-kosmische en *persoonlijke* God, aan wien zoo vele Theïsten gelooven. Verwar deze twee vooral niet.

[111] B. Goed. Gij neemt dus een geopenbaard beginsel aan. Welk bezwaar is er dan te gelooven, dat de ziel van elk kind door dit Beginsel *geschapen* wordt, en dit in 't verleden met alle zielen is geschied?

Th. Omdat hetgeen *onpersoonlijk* is bezwaarlijk naar eigen goedvinden scheppen, ontwerpen en denken kan. Daar dit Beginsel een universeele *Wet* is, onwrikbaar in haar periodieke openbaringen, n.l. die van uitstraling en manifestatie van haar eigen essentie bij het begin van elke nieuwe levenscyclus, is het niet aan te nemen, dat HET menschen zou scheppen, om eenige jaren later hierover berouw te hebben. Zullen wij ooit in een goddelijk beginsel gelooven, dan moet het zoowel volstrekte harmonie, redelijkheid en rechtvaardigheid, als volstrekte liefde, wijsheid en onpartijdigheid in zich sluiten; en een God, die voor de *korte spanne tijds van één leven* een ziel zou *scheppen*, om het even of zij in het lichaam van een welgestelde en gelukkige zou belanden, dan wel in dat van een armen tobber, wiens leven één lange lijdensweg is, zonder dat hij ooit iets heeft misdaan

1) mind.

om dit wreede lot te verdienen — zou veeleer een gevoellooze *duivel,* dan een God moeten heeten. (Zie verderop „Over de Straf van het Ego"). Zelfs de Joodsche wijsgeeren, die aan den Mozaïschen Bijbel geloofden (natuurlijk esoterisch), koesterden nimmer een dergelijk denkbeeld; en bovendien geloofden zij, evenals wij, in reïncarnatie.

B. **Kunt gij mij eenige voorbeelden noemen als bewijs hiervoor?**

Th. Zeer zeker kan ik dat. Philo Judaeus zegt (in „De Somniis" p. 455): „De lucht is vol van hen (van zielen); zij die het dichtst bij de aarde vertoeven, dalen neder om met een sterfelijk lichaam verbonden te worden, *παλινδρομοῦσιν αὖθις, en zullen weer terugkeeren tot andere lichamen, begeerig er in te leven.*" In de *Zohar* laat men de ziel voor God haar vrijheid bepleiten: „Heer van het Heelal," zegt zij, „in deze wereld ben ik gelukkig, en ik wensch naar geen andere wereld te gaan, waar ik een dienstbare zou zijn, en aan allerlei bezoedeling zou blootstaan." [1]) Doch het antwoord, dat de Godheid geeft, bevestigt de leer der [112] onverbiddelijke noodzakelijkheid, en de eeuwige onwrikbaarheid der wet: „Tegen uw wil zult gij een embryo worden en tegen uw wil worden geboren." [2]) Het licht zou onkenbaar blijven, wanneer er geen duisternis was, waarin het zich bij wijze van tegenstelling kon openbaren; het goede zou niet langer goed zijn, als er geen kwaad bestond, waardoor het zijn onschatbare waarde kon toonen; en evenmin zou persoonlijke deugd eenige verdienste hebben, als zij niet door het vuur der beproeving was heengegaan. Niets is eeuwig en onveranderlijk, dan alleen de verborgen Godheid. Niets, dat eindig is — hetzij omdat het een begin had, of omdat het een eind moet hebben — kan bestendig blijven.

---

1) „Zohar". Deel II, p. 96.
2) „Mishna", „Aboth", Deel IV, p. 29.

Het moet òf voor-, òf achteruit gaan; en een ziel, die vurig naar hereeniging verlangt met haren geest, de eenige, die haar de onsterfelijkheid kan schenken, moet zich louteren door cyclische zielsverhuizingen naar het eenige oord der gelukzaligheid en der eeuwige rust, die in de *Zohar* „Het Paleis der Liefde," היכל אהבה, in den godsdienst der Hindoes, „Moksha", onder de Gnostieken, „Het Pleroma van het Eeuwige Licht", en bij de Boeddhisten „Nirwana" genoemd wordt. En al deze toestanden zijn tijdelijk, niet eeuwig.

B. Doch hierin wordt nergens van re-incarnatie gesproken.

Th. Een ziel, die smeekt te mogen blijven, waar zij is, *moet vóórbestaan hebben,* en kan niet voor die gelegenheid zijn geschapen. In den *Zohar* (deel III, p. 61) is een nog beter bewijs te vinden. Sprekende over reïncarneerende *Ego's* (de *redelijke* zielen) en wel over hen, wier laatste persoon-
[113] lijkheid *volledig* uitgewischt moet worden, wordt daar gezegd: „Alle zielen, die zich van den Heilige in den hemel — gezegend zij Zijn naam — vervreemd hebben, hebben hun bestaan zelve in een afgrond geworpen, en het tijdstip, dat zij opnieuw op aarde moeten nederdalen, vervroegd." „De Heilige" beteekent hier esoterisch Atman of *Atma-Boeddhi.*

B. Dan dit nog. Het is zeer vreemd *Nirwana* op een lijn te hooren stellen met het Koninkrijk der Hemelen of het Paradijs, daar, volgens elken Oriëntalist van eenige beteekenis, Nirwana met vernietiging gelijkstaat.

Th. Alleen letterlijk opgevat, met betrekking tot de persoonlijkheid en de gedifferentieerde stof is dit waar, anders niet. Ook vele der eerste Kerkvaders waren deze denkbeelden omtrent reïncarnatie en de menschelijke drieëenheid toegedaan. Doch de vertalers van het Nieuwe Testament en van de aloude wijsgeerige verhandelingen hebben de begrip-

pen ziel en geest schromelijk verward en zoo aanleiding gegeven tot de vele misvattingen hieromtrent. Het is ook een der velen redenen geweest, waarom men Boeddha, Plotinus en menig ander Ingewijde er tot op heden van beschuldigt naar de algeheele uitdooving hunner ziel verlangd te hebben, daar uitdrukkingen als: het „opgaan in de Godheid," of „hereeniging met de universeele ziel," volgens de hedendaagsche denkbeelden vernietiging beteekenen. De persoonlijke ziel moet natuurlijk in haar grovere bestanddeelen uiteenvallen, aleer zij in staat is, haar reinere essentie voor immer met den onsterfelijken geest te verbinden. Doch de vertalers van de *Handelingen,* zoowel als de *Zendbrieven,* die den grondslag voor het *Koninkrijk der Hemelen* legden, hebben de bedoeling van den grooten Christen-Apostel evenzeer verduisterd, als de moderne uitleggers van de Boeddhistische *Sutra der Stichting van het Rijk der Gerechtigheid* dit ten opzichte van Indië's grooten hervormer hebben gedaan. De eersten hebben het woord [114]
psuchikos (ψυχικος) zoo onkenbaar gemaakt, dat geen lezer meer vermoedt, dat het met ziel in verband staat; voeg hierbij de verwarring tusschen *ziel* en *geest,* en gij begrijpt, welk een scheeve voorstelling de Bijbellezer van het onderwerp krijgen moet. En op hun beurt hebben de vertolkers van Boeddha de beteekenis en het doel der vier graden van Dhyâna nimmer kunnen doorgronden. De Pythagoreeërs vragen: „Kan de geest, die leven en beweging schenkt en deel heeft aan den innerlijken aard van het licht, tot nietzijn teruggebracht worden? „Kan zelfs de bewuste geest der dieren, die tot herinneren in staat is, — een der redelijke vermogens, — sterven en tot niets gaan?" merken de Occultisten op. In de Boeddhistische wijsbegeerte beteekent *vernietiging* eenvoudig een uiteenvallen der stof, in welken vorm of *schijn* van vorm zij ook bestaan moge, want alles,

wat vorm heeft, is tijdelijk en daarom eigenlijk eene begoocheling. De grootste tijdruimten zijn, vergeleken met de eeuwigheid, als een oogwenk. En met vorm is het evenzoo. Aleer wij den tijd hebben om te beseffen, wat wij gezien hebben, is het voorbij, gelijk een plotselinge bliksemschicht, en voor goed verdwenen. Niet voordat de Geestelijke *entiteit* zich van alle stof, substantie of vorm voor immer heeft losgemaakt en weer een Geestelijke ademtocht is geworden, gaat zij het eeuwig en onveranderlijk *Nirwana* binnen, dat evenlang aanhoudt als de levenscyclus geduurd heeft — inderdaad een eeuwigheid. En alsdan is die Ademtocht, *in den Geest* bestaande, *niet iets*, omdat hij *alles* is, als vorm, schijn of gestalte, is hij volkomen vernietigd; hij *is* nog enkel als volstrekte Geest, omdat hij het *Zijn* zelve is geworden. De uitdrukking, „opgaan in de universeele essentie", van de „Ziel" als Geest, beteekent *„vereeniging ermede."* Het kan nimmer vernietiging beteekenen, want dit zou gelijk staan met een eeuwige scheiding ervan.

[115] B. Maar lokt gij niet zelf de beschuldiging uit, vernietiging te leeren door de woorden, die gij bezigt? Gij beweerdet straks, dat 's menschen Ziel tot haar oorspronkelijke bestanddeelen terugkeert.

Th. Maar gij vergeet, dat ik u gewezen heb op de verschillende beteekenissen van het woord „Ziel", en u heb laten zien, hoe onoordeelkundig de uitdrukking „Geest" tot nog toe werd vertaald. Wij spreken van een *dierlijke*, een *menschelijke* en een *geestelijke* Ziel, en maken een groot onderscheid tusschen deze drie. Plato noemt b.v. „redelijke Ziel", wat wij *Boeddhi* en duidelijkheidshalve „geestelijke Ziel" noemen; doch hetgeen bij ons het reïncarneerend Ego of *Manas* heet, noemt hij Geest, *Nous*, enz., terwijl wij het woord *Geest*, als het alleen en zonder nadere

bepaling staat, slechts voor Atma bezigen. Pythagoras herhaalt onze archaïsche leer, wanneer hij zegt, dat het Ego *(Nous)* even eeuwig is als de Godheid; en dat de ziel alleen door verschillende toestanden heengaat, om goddelijke volmaking te bereiken; terwijl *thumos* tot de aarde terugkeert, en zelfs *phren*, de lagere *Manas*, uitgestooten wordt. Plato omschrijft *Ziel* (Boeddhi) als „beweging, die uit zichzelf geschiedt." En hij voegt er aan toe (Wetten X.) „De Ziel is het oudste van al het bestaande, en het begin van beweging." Atma-Boeddhi noemt hij dus „Ziel" en *Manas* „Geest," hetgeen wij niet doen.

„Vóór het lichaam werd de ziel voortgebracht; het lichaam volgde later en is van lagere orde, daar het, overeenkomstig de natuur, door de regeerende ziel beheerscht wordt." „De ziel, die in elk opzicht alle dingen bestuurt, welke bewogen worden, bestuurt eveneens de hemelen."

„Het is de ziel, die in den hemel, op aarde en in de zee alles door haar bewegingen leidt — de namen hiervan zijn, willen, overwegen, zorg dragen voor, te rade gaan, het vormen van ware en valsche meeningen, het ondervinden van vreugde en smart, het koesteren van vertrouwen, vrees, haat of liefde, en al zulke primaire bewegingen meer, als aan deze verwant zijn... Zelf een godin zijnde, neemt zij *Nous*, een [116] god, tot bondgenoot en houdt op juiste en gelukkige wijze alle dingen in bedwang; doch met *Annoia* — niet *nous* — vereenigd, bewerkt zij in alles het tegendeel."

In deze aanhaling wordt, evenals in de Boeddhistische teksten, het negatieve als het essentiëele bestaan opgevat. En ook *vernietiging* wordt uit een dergelijk oogpunt beschouwd. Het positieve is het essentiëele Zijn, doch geen openbaring als zoodanig. Wanneer de geest, zooals de Boeddhisten zeggen, in *Nirvana* opgaat, verliest hij zijn objectief bestaan, doch behoudt het subjectieve zijn. Voor objectieve naturen beteekent dit volstrekt tot „niets" wor-

den; voor subjectieve tot NIET-IETS, m.a.w. tot niets, wat zinnelijk waarneembaar is. Hun Nirwana wil dus zeggen, de zekerheid van individueele onsterfelijkheid *in den Geest*, en niet naar de Ziel, die, hoewel „het oudst-bestaande van alle dingen" — met al de andere *Goden* — een eindige emanatie in *vormen* en individualiteit, zoo niet in substantie is.

B. Ik vat het denkbeeld nog niet geheel, en zou gaarne eenige ophelderende voorbeelden willen hebben.

Th. Het is zonder twijfel zeer moeilijk te begrijpen, vooral voor iemand, die in de gewone orthodoxe begrippen der Christelijke kerk is grootgebracht. En bovendien moet ik u één ding zeggen: Zoolang gij niet de afzonderlijke werkingen, die aan al de menschelijke „beginselen" worden toegekend, en den toestand dezer beginselen *na den dood* grondig hebt bestudeerd, zal onze Oostersche wijsbegeerte moeilijk door u begrepen worden.

[117] OVER DE VERSCHILLENDE „BEGINSELEN" IN DEN MENSCH.

B. Ik heb zeer veel over de samenstelling van den „innerlijken mensch" gehoord, gelijk gij het noemt, doch kon er nooit „kop of staart" aan vinden, zooals Gabalis het uitdrukt.

Th. Ik geef toe, dat het een lastig onderwerp is, en zooals gij zegt, „een puzzle" om de verschillende „*aspecten*" van het ware Ego, door ons „beginselen" genoemd, goed te begrijpen en uit elkaar te houden. Te meer, omdat er, wat de rangschikking dezer beginselen betreft, tusschen de onderscheidene Oostersche scholen, een zeer groot verschil van opvatting bestaat, hoewel in den grond alle dezelfde leer verkondigen.

B. Bedoelt gij b.v. de Vedantijnen? Maken zij van uw zeven „beginselen" niet slechts vijf?

Th. Dat doen zij; doch, hoewel ik het niet zou wagen, met een geleerd Vedantijn hierover te disputeeren, zou ik toch als mijn persoonlijke meening willen te kennen geven, dat hun reden daarvoor niet ver te zoeken is. Slechts het samengesteld, geestelijk aggregaat, hetwelk uit verschillende mentale aspecten bestaat, noemen zij *Mensch*, omdat zij het stoffelijk lichaam de aandacht niet waard en een bloote *illusie* achten. De Vedanta is overigens niet de eenige wijsbegeerte, die er zoo over denkt. Ook Lao-Tze vermeldt in zijn *Tao-te-King* slechts vijf beginselen, daar hij, evenals de Vedantijnen, er twee niet mederekent, n.l. den Geest (Atma) en het stoffelijk lichaam, welk laatste hij bovendien „het lijk" noemt. Dan is er de *Taraka Rajà Yogà* School. Haar leer erkent feitelijk maar drie „beginselen"; doch in werkelijkheid vertoonen haar *Sthulopadhi*, of het stoffelijk lichaam in wakenden toestand, [118] haar *Sukshmopadhi*, hetzelfde lichaam in *Swapna* of den droomtoestand, en haar *Karanopadhi* of „oorzakelijk lichaam", hetgeen van de eene incarnatie naar de andere overgaat, alle een tweeledig aspect en vormen er dus zes. Voeg hierbij Atma, het onpersoonlijk, goddelijk beginsel of het onsterfelijk element in den Mensch, niet onderscheiden van den Universeelen Geest, en gij hebt opnieuw ons zevental. [1]) Zij mogen zich vrij aan hun indeeling houden; wij blijven bij de onze.

B. Dit heeft, dunkt mij, veel weg van de verdeeling der Christelijke mystieken in lichaam, ziel en geest.

Th. Het is geheel hetzelfde. Het lichaam kunnen wij zonder bezwaar als voertuig van het „vitale Dubbel", dit laatste als dat van *Pranâ* of het Leven, en *Kamaroepa*, of (dierlijke) ziel, op haar beurt als voertuig van het *hooger* en

[1]) Zie voor een duidelijker uitlegging „Secret Doctrine" Deel I p. 157.

lager verstand opvatten, zoo komen wij tot zes beginselen, die gekroond worden door den eenen, onsterfelijken geest. In het Occultisme schenkt elke qualitatieve verandering in den staat van iemands bewustzijn hem een nieuw aspect, en zoodra die verandering blijvend stand houdt en een deel van het levende, handelende Ego is geworden, moet er een bijzonderen naam aan gegeven worden (hetgeen ook feitelijk geschiedt) om zoodoende den mensch in dien bijzonderen staat te onderscheiden van den mensch, die hij is, wanneer hij zich in een anderen staat bevindt.

B. Dit is juist zoo moeilijk te vatten.

Th. Het schijnt mij, integendeel, zeer gemakkelijk toe, als men maar eerst de hoofdgedachte heeft begrepen, n.l. dat de mensch op dit of een ander bewustzijnsgebied, geheel naar gelang van zijn mentale en geestelijke gesteldheid handelt. Doch het materialisme van onzen tijd is van dien aard, dat, hoe meer wij uitleggen, hoe minder men in staat
[119] schijnt het te begrijpen. Verdeel het aardsche wezen, dat wij mensch noemen, in drie hoofdaspecten, zoo gij wilt; met minder toch kunt gij niet volstaan, tenzij gij hem tot den rang van het dier verlaagt. Neem zijn objectief *lichaam;* vervolgens het denkende beginsel in hem — dat maar weinig hooger staat dan het *instinct* der dieren — of de vitale, bewuste ziel; en ten slotte zijn *redelijke* ziel of „geest", die hem zoo onmetelijk hoog boven het dier plaatst. Dan komt gij tot drie groepen of entiteiten, die samen den mensch vertegenwoordigen en die volgens de occulte leer op de volgende wijze verdeeld worden:

Allereerst, Geest (in den zin van het Volstrekte en daarom ondeelbare AL), of Atma. Daar dit wijsgeerig gesproken, plaats noch grens kan hebben, eenvoudig omdat het in Eeuwigheid IS en van geen enkel geome-

trisch of mathematisch punt van het heelal van stof of substantie kan uitgesloten zijn, behoort het eigenlijk geen „menschelijk" beginsel te heeten. In de Metafysica is het eerder en op zijn best genomen dat punt in de ruimte, hetwelk de menschelijke Monade en haar voertuig, de mensch, voor het tijdvak van ieder leven innemen. Nu is dit punt echter even denkbeeldig als de mensch zelf, en in werkelijkheid een zinsbegoocheling, een *maya;* doch zoowel voor onszelven, als voor andere persoonlijke Ego's zijn wij, zoolang deze vlaag van begoocheling, leven geheeten, aanhoudt, een werkelijkheid en wij moeten — althans, dat beelden wij ons in — met onszelf als zoodanig rekening houden, al zou niemand anders het doen. Ten einde tegemoet te komen aan het menschelijk intellect, dat zich voor het eerst waagt aan de studie van het Occultisme en het ontraadselen van het A.B.C. van 's menschen mysterie, noemt het Occultisme dit *zevende* beginsel de synthese van de overige zes, en geeft het de *Geestelijke* Ziel of *Boeddhi* tot voertuig. Deze laatste nu verbergt een geheimenis, [120] welke aan niemand, uitgezonderd onherroepelijk door gelofte gebonden *chela's,* of ten minste hun, die men ten volle kan vertrouwen, ooit geopenbaard wordt. Er zou natuurlijk minder verwarring heerschen, indien het kon worden medegedeeld; doch daar het in rechtstreeksch verband staat met het vermogen om naar willekeur en bewust het dubbel te projecteeren, en deze gave evenals de „ring van Gyges" voor den mensch in het algemeen en voor den bezitter in het bijzonder, zeer noodlottig zou blijken, wordt het zorgvuldig geheim gehouden. Doch laat ons verder gaan met de „beginselen". Deze goddelijke ziel, of Boeddhi is dus het voertuig van den Geest. Samengevoegd zijn deze twee één, onpersoonlijk en (op dit gebied natuurlijk) zonder eigenschappen, hoewel ze twee

geestelijke „beginselen" vormen. Wij komen nu tot de *Menschelijke* Ziel, *Manas* of *mens,* en ieder zal toestemmen, dat 's menschen intelligentie minstens tweevoudig is: d.w.z. de mensch van hooge, edele gedachte kan moeilijk lage denkbeelden koesteren; er bestaat een breede kloof tusschen den stompzinnigen en materieelen, zoo niet dierlijken mensch en hem, die zeer intellectueel aangelegd en geestelijk gezind is.

B. Doch waarom den mensch dan niet liever onder twee „beginselen" of aspecten voorgesteld?

Th. Ieder heeft deze twee beginselen in zich; het eene meer werkzaam dan het andere; en in zeldzame gevallen wordt het eene door de sterke overheersching, die het andere *aspect* in alle richtingen uitoefent, geheel in zijn groei belemmerd, of als het ware verlamd. Wij noemen ze de twee
[121] beginselen of aspecten van *Manas,* het hoogere en het lagere aspect; het eerste, de hoogere Manas, of het denkende, bewuste Ego, dat zich tot de geestelijke Ziel (Boeddhi) tracht op te heffen; en het ander is het instinctief beginsel van Manas, dat aangetrokken wordt door *Kama,* den zetel van 's menschen dierlijke hartstochten of begeerten. Wij hebben nu dus *vier* „beginselen" behandeld, en de resteerende drie zijn de volgende: (1) het „Dubbel", ook Proteïsche of Plastische Ziel door ons genoemd; het voertuig van (2) het levens-*beginsel;* en (3) het stoffelijk lichaam. Natuurlijk zal niet één fysioloog of bioloog deze beginselen aanvaarden, noch er kop of staart aan kunnen vinden. En dit is misschien de oorzaak, dat geen van hen tot op heden de functies van de milt begrijpt, het stoffelijk voertuig van het Proteïsch Dubbel, noch die van zeker ander orgaan, ergens rechts in het lichaam gelegen, dat de zetel van bovengenoemde begeerten is, en evenmin weten

zij iets van de pijnappelklier af, zij constateeren alleen, dat die hoornachtig is en wat zand bevat, terwijl zij in werkelijkheid de zetel van 's menschen hoogste en meest goddelijke bewustzijn is, zijn alwetend, geestelijk en allesomvattend verstand. Uit het vorenstaande blijkt, dat wij deze zeven beginselen niet hebben uitgevonden en ook, dat zij op het gebied der wijsbegeerte niets nieuws zijn, zooals gemakkelijk aangetoond kan worden.

B. Maar wat reïncarneert nu volgens uw meening?

Th. Het Geestelijke, denkende Ego, het blijvende beginsel in den mensch, of datgene, wat de zetel van *Manas* is. Niet Atma, noch zelfs Atma-Boeddhi, als tweevoudige *Monade* opgevat, vormen den *individueelen* of *goddelijken* mensch, doch Manas; want Atman is het Universeele AL en wordt enkel het HOOGER ZELF van den mensch in vereeniging met *Boeddhi,* het voertuig ervan, dat HET aan de individualiteit (den goddelijken mensch) bindt. Het is Boeddhi-Manas (het 5e en 6e Beginsel vereenigd), dat het *Oorzakelijk Lichaam* genoemd wordt en het *Bewustzijn* is, hetwelk iedere persoonlijkheid, die het op aarde bewoont, met het Hooger Zelf verbindt. Daar Ziel een algemeene term is, kunnen wij er bij den mensch drie *aspecten* van onderscheiden: (1) de aardsche of dierlijke; (2) de Menschelijke; en (3) de Geestelijke Ziel; of juister ge- [122]
zegd: één Ziel onder drie aspecten. Van het eerste nu blijft er bij den dood niets over; van het tweede (*nous* of Manas) blijft enkel de goddelijke essentie, *mits deze onbezoedeld is gebleven,* bestaan, terwijl het derde aspect, afgezien van zijn onsterfelijkheid, *bewust* goddelijk wordt door den hoogeren Manas in zich op te nemen. Om dit echter duidelijk te maken, moeten wij eerst een en ander over Reïncarnatie zeggen.

B. Daaraan zult gij goed doen, want tegen deze leer trekken uw vijanden wel het heftigst te velde.

Th. Gij meent de Spiritisten? Ik weet het; en vele zijn de dwaze tegenwerpingen, waarmede zij de bladzijden van hun tijdschrift *Light* vullen. Sommige van hen zijn zoo dom en kwaadaardig, dat zij voor niets terugdeinzen. Een hunner vond onlangs een tegenstrijdigheid in twee verklaringen, uit de lezingen van den heer Sinnett genomen, en schreef er een ernstige brief over aan dit tijdschrift. Hij had die in de volgende zinnen ontdekt: „Een ontijdige terugkeer tot het aardsche leven kan het gevolg van karmische verwikkelingen zijn..."; en „er bestaat geen *toeval* in de verheven werking van goddelijke gerechtigheid, die de evolutie bestuurt." Zulk een diepzinnig denker zou het stellig in strijd met de zwaartekracht vinden, wanneer iemand zijn arm uitstak om te verhinderen, dat een vallende steen het hoofd van een kind zou verpletteren!

VIII

OVER REÏNCARNATIE OF WEDERGEBOORTE. [123]

WAT IS GEHEUGEN VOLGENS THEOSOFISCHE LEERING?

B. Is het niet moeilijk voor u, dit geloof in reïncarnatie uit te leggen en er redelijke gronden voor aan te voeren? Tot nog toe is het aan geen Theosoof gelukt met ook maar één steekhoudend bewijs mijn scepticisme op dit punt aan het wankelen te brengen. Allereerst staat het feit, dat niemand, voor zoover ons bekend is, zich ooit herinnerde vroeger geleefd te hebben, laat staan wie hij in zijn vorig leven was, deze theorie geducht in den weg.

Th. Ik zie wel, uw argument loopt op het oude bezwaar uit: het verlies van het geheugen, wat onze vroegere incarnaties betreft. Denkt gij, dat onze leer er door ontzenuwd wordt? Mijn antwoord luidt: Volstrekt niet; en in elk geval is zulk een tegenwerping niet afdoende. [124]

B. Ik zou gaarne uw gronden hiervoor vernemen.

Th. Die zijn gemakkelijk te geven. Als gij evenwel bedenkt, (a) dat de beste moderne psychologen niet in staat zijn, den aard van het *verstand* te verklaren; en (b) evenmin iets van zijn potentialiteiten en hoogere toestanden afweten, dan moet gij toegeven, dat dit bezwaar hoofdzakelijk op een *a priori* conclusie berust, getrokken uit schijnbare en bijkomstige gegevens. Wat verstaat gij onder „geheugen" als ik vragen mag?

B. Wat er in het algemeen onder verstaan wordt: het vermogen van ons verstand om zich vroegere gedachten, daden en gebeurtenissen te herinneren en de kennis ervan te bewaren.

Th. Wil daar nog aan toevoegen, dat er drie bepaalde vormen van geheugen zijn, die zeer veel van elkaar verschillen. Behalve geheugen in 't algemeen hebben wij *herinnering,* [1]), *het zich te binnen brengen* [2]) en *reminiscentie.* [3]) Hebt gij ooit over het onderscheid tusschen deze drie nagedacht? Vergeet niet, dat het woord geheugen een algemeene benaming is.

B. Maar al deze uitdrukkingen zijn toch slechts synoniem?

[97] Th. Volstrekt niet — ten minste niet voor den wijsgeer. Het geheugen is eenvoudig een aangeboren vermogen van denkende wezens en zelfs van dieren, om door gedachtenassociatie, veelal teweeggebracht door objectieve voorwerpen of een prikkeling onzer uitwendige zintuigen, vroegere indrukken terug te roepen. Het is een vermogen, geheel afhankelijk van de meer of minder gezonde, normale werking onzer *stoffelijke* hersenen; terwijl de functies van het *herinneren* en het *zich te binnen brengen* er eenvoudig de eigenschappen en hulpmiddelen van zijn. Doch *reminiscentie* is een geheel andere zaak. De moderne psychologen omschrijven het als iets wat tusschen *herinnering* en *het zich te binnen brengen ligt,* of wel: „een bewust proces, waardoor men vroegere gebeurtenissen voor den geest terugroept, doch *zonder die volledige en gedetailleerde vermelding* van bijzonderheden, die kenmerkend is voor het *zich te binnen brengen*". Locke zegt van herinneren en zich te binnen brengen het volgende: „Wanneer een *denkbeeld terugkeert,* zonder inwerking van het voorwerp op het uiterlijke zintuig, dan is dit
[125] *herinnering;* zoekt het verstand er naar en wordt het met moeite teruggevonden, dan *brengt* men het *zich te*

---

1) Remembrance. 2) Recollection. 3) Reminiscence.

binnen." Maar van *reminiscentie* geeft zelfs Locke geen duidelijke omschrijving, omdat het geen vermogen of eigenschap is van ons *stoffelijk* geheugen, doch een intuïtieve perceptie, die geheel buiten ons fysiek brein ligt, en die (tot werkdadigheid gebracht door de altijd aanwezige kennis van ons geestelijk Ego) al die visioenen van den mensch omvat, welke als *abnormaal* worden beschouwd — van de tafereelen door het genie opgeroepen af, tot het *ijlen* in koorts en zelfs in waanzin — en die de wetenschap aanmerkt als geen *bestaan* te hebben buiten onze verbeelding. Het Occultisme en de Theosofie echter beschouwen *reminiscentie* in een geheel ander licht. Terwijl het *geheugen* naar onze opvatting stoffelijk en voorbijgaande is en van den fysiologischen toestand der hersenen afhangt — een grondstelling beaamd door alle mnemonici, die hierin door de onderzoekingen der moderne wetenschappelijke psychologen gesteund worden — noemen wij *reminiscentie* het *geheugen der ziel.* En het is *dit* geheugen, dat aan bijna ieder sterveling, hetzij hij het begrijpt of niet, de zekerheid verschaft, vroeger geleefd te hebben en opnieuw te zullen leven. Het is inderdaad zooals Wordsworth zegt:

„Geboren worden is een sluim'ring, een vergeten;
De Ziel, die met ons rijst als levensster,
Heeft van een avondstond geweten
En komt van ver."

B. Als uw leer op een dergelijk geheugen berust — neerkomende op dichterlijke fantasie en abnormale inbeeldingen, zooals gij zelf bekent — vrees ik toch, dat gij weinigen overtuigen zult.

Th. Ik „bekende" niet, dat het inbeelding was. Ik zeide eenvoudig, dat fysiologen en geleerden in 't algemeen, zulke reminiscenties voor hallucinaties en inbeelding houden, een *wetenschappelijke* conclusie, die hun gegund [126]

is. Wij ontkennen niet, dat dergelijke visioenen van het verleden en terugblikken in de gangen des tijds abnormaal zijn, in tegenstelling met de ervaring van ons dagelijksch leven en ons stoffelijk geheugen. Maar wij beweren met Prof. W. Knight, dat „het ontbreken van herinnering aan een handeling, in een vroegeren toestand verricht, geen afdoend bewijs oplevert, dat wij zulk een toestand niet zouden hebben doorgemaakt." En elk eerlijk tegenstander moet instemmen met wat Butler in zijn *Lectures on Platonic Philosophy* zegt, dat n.l. — „de buitenissigheid, die het denkbeeld van pre-existentie voor ons heeft, haar geheime oorzaak in materialistische of half-materialistische vooroordeelen vindt." Bovendien houden wij staande, dat het geheugen niet veel anders dan fantasie is, zooals Olympiodorus het noemt, het meest onbetrouwbare element in onze natuur. [1]) En Ammonius Saccas beweert, dat het eenige vermogen, waarvan de werking lijnrecht tegenover de voorspelling of het zien in de toekomst staat, het *geheugen* is. Bedenk voorts, dat denken of *gedachte* iets geheel anders is dan geheugen; dit laatste is een register, dat gemakkelijk in de war raakt; doch gedachten zijn eeuwig en onvergankelijk. Zoudt gij het bestaan van bepaalde voorwerpen of menschen ontkennen, enkel omdat uwe stoffelijke oogen ze nimmer zagen? Is de gezamenlijke ge-

---

1) „De fantasie", zegt Olympiodorus (in Platonis Phaedo) „is een beletsel voor ons verstandelijk bevattingsvermogen. Vandaar dat, wanneer de bezielende invloed der Godheid over ons komt, de energie der geestdrift ophoudt, zoodra de fantasie tusschenbeide treedt; want geestdrift en extase staan lijnrecht tegenover elkander. Op de vraag: Is de ziel in staat zonder fantasie te werken, moet geantwoord worden, dat haar doorgronden van algemeenheden zulks bewijst. Zij bezit derhalve waarnemingsvermogens, die niet van de fantasie afhankelijk zijn; hoezeer deze ook de ziel beïnvloedt en achtervolgt, gelijk de storm den zeevaarder."

tuigenis van vroegere geslachten, die Julius Caesar gekend hebben, geen voldoende waarborg, dat hij eens geleefd heeft? En waarom zouden wij dan de getuigenis, die de psychische zinnen der menigte ons verschaffen, niet in overweging nemen?

B. Maar denkt gij niet, dat deze onderscheidingen te subtiel zijn om door de meerderheid der stervelingen te worden aangenomen?

Th. Zeg liever door de meerderheid der materialisten. En tot hen zeggen wij: Zelfs in de korte spanne tijds van ons gewone leven is het geheugen te zwak om al de gebeurtenissen op te teekenen. Hoe dikwijls komt het niet voor, dat zelfs zeer belangrijke dingen uit ons geheugen verdwijnen, totdat zij ons door gedachte-associatie of op andere wijze weer te binnen schieten. In 't bijzonder is dit het geval bij personen op leeftijd, die altijd aan geheugenzwakte lijden. Wanneer wij in gedachten houden hetgeen wij omtrent 's menschen stoffelijke en geestelijke beginselen aanstipten, moet dan niet het feit, dat ons geheugen van de voorafgaande levens niets bewaard heeft, ons niet zeer natuurlijk voorkomen, ja, zou het ons niet moeten verbazen, indien het anders ware?

WAAROM HERINNEREN WIJ ONS ONZE VORIGE LEVENS NIET?

B. Gij hebt mij een beknopt overzicht van de zeven beginselen gegeven. Kan daaruit nu worden aangetoond, hoe het komt, dat elke herinnering aan een vroeger leven ons ontbreekt?

Th. Dit kan zeer gemakkelijk. De „beginselen", die wij fysiek noemen, en waarvan door de wetenschap geen enkele ontkend wordt, al geeft die ze andere namen [1]), worden met

---

1) Namelijk het lichaam, het leven, de hartstochten en dierlijke instincten, alsook het astrale eidolon van ieder mensch (hetzij in gedachte, dan wel objectief en gescheiden van het stoffe-

[128] de elementen waaruit zij bestaan, waartoe ook het brein en het *geheugen* behooren, na den dood ontbonden. Dit uitgewischt geheugen eener verdwenen persoonlijkheid, kan zich dus bij de volgende geboorte van het Ego, niets herinneren, noch iets reproduceeren. Reïncarnatie wil zeggen, dat het Ego van een *nieuw* lichaam, een *nieuw* brein en een *nieuw* geheugen wordt voorzien. Van dit *nieuwe geheugen* te willen vergen, dat het zich iets zou herinneren, wat het nimmer had opgeteekend, zou daarom even onlogisch zijn, als met een microscoop op het hemd, dat de moordenaar nimmer droeg, naar bloedvlekken te zoeken, welke enkel op de kleeren te vinden zijn, die hij aanhad. Het schoone hemd kan ons niet helpen; wel de kleeren, die hij op het oogenblik van de misdaad droeg; doch als deze verbrand en vernietigd zijn, hoe kunnen wij er dan beslag op leggen?

B. Goed; maar hoe kunt gij u de zekerheid verschaffen, dat de misdaad ooit begaan werd, of dat de man „met het schoone hemd" vroeger leefde?

Th. Stellig niet langs stoffelijken weg, en ook niet door te steunen op de getuigenis van iets, dat niet meer bestaat. Doch er zijn nog zoo iets als niet rechtstreeksche, bijkomstige bewijzen, en onze wijze wetten maken er gebruik van, misschien meer dan goed is. Wil men zich van het feit van Reïncarnatie en van de realiteit onzer vroegere levens overtuigen, dan moet men zich met het werkelijke, blijvende Ego in *verbinding* stellen en niet met het vergankelijke geheugen.

[129] B. Maar hoe kan men gelooven in hetgeen men *niet kent*, noch ooit gezien heeft, laat staan, dat men er zich mee in *verbinding* kan stellen?

Th. Als de menschen en de geleerdsten onder hen, aan de

lijk lichaam opgevat), welke beginselen wij *Stoela sarira, Prana, Kama roepa* en *Linga sarira* noemen (zie boven).

Zwaartekracht, Ether en meer wetenschappelijkheden gelooven — allen abstracties en „werkhypothesen", die zij nooit gezien, getast, geroken, gehoord of geproefd hebben — waarom zouden anderen dan niet op dezelfde gronden in het blijvend Ego gelooven, een veel logischer en belangrijker „werkhypothese", dan wat ook?

B. Maar wat is nu eigenlijk dit mysterieuse eeuwige beginsel? Kunt gij den aard ervan zoo uitleggen, dat het voor ieder begrijpelijk wordt?

Th. Het is het Ego, dat reïncarneert, het onsterfelijk, *individueel* — niet persoonlijk — IK; m.a.w. het voertuig van de Atma-Boeddhistische MONADE, hetgeen in Devachan beloond en op aarde gestraft wordt, en waaraan zich enkel de reflectie der *Skandha's* of eigenschappen van iedere incarnatie hecht. [1])

B. Wat bedoelt gij met *Skandha's*?

Th. Zooals ik zeide; „eigenschappen" waartoe ook het *geheugen* behoort. Zij gaan allen te niet als een bloem, en laten als 't ware slechts een zwakken geur na. Ziehier nog een paragraaf uit Colonel H. S. Olcott's „Boeddhistische Catechismus" [2]), die rechtstreeks op dit onderwerp slaat. Hij [130]

---

1) De Boeddhistische leer onderscheidt vijf *Skandha's* of eigenschappen: „*Roepa* (vorm of lichaam), waarmede stoffelijke hoedanigheden worden bedoeld; *Vedana*, gewaarwording; *Sanna*, abstracte denkbeelden; *Samkhara*, mentale neigingen; *Vinnana*, mentale vermogens. Uit al deze eigenschappen zijn wij samengesteld; zij doen ons bewust worden van ons bestaan, en stellen ons in gemeenschap met de buitenwereld."

2) Door H. S. Olcott, President en Stichter van de Theosofische Vereeniging. De nauwkeurigheid van de leering is bekrachtigd door den Eerw. Sumangala, Hoogepriester van de Sripada en Galle, en Hoofd van de *Widyodaya Parivena* (College) te Colombo, als zijnde in overeenstemming met den Canon der Zuidelijke Boeddhistische Kerk.

behandelt de vraag als volgt: — „De bejaarde mensch herinnert zich de gebeurtenissen uit zijn jeugd, niettegenstaande hij stoffelijk en verstandelijk geheel veranderd is. Waarom wordt dan de herinnering van vroegere levens niet door ons overgebracht, van onze laatste geboorte naar onze tegenwoordige geboorte? Omdat deze herinnering begrepen is in de Skandha's en aangezien de Skandha's met het nieuwe bestaan veranderd zijn, ontwikkelt zich een nieuw geheugen, de opteekening van dat bijzondere bestaan. Toch moet de opteekening of de weerspiegeling van alle vroegere levens blijvend zijn, want toen Prins Siddharta Boeddha werd, werd de volledige opeenvolging van Zijn voormalige geboorten door Hem gezien en ieder, die den toestand van *Jnana* bereikt, kan aldus terugziende, de lijn van zijn leven naspeuren." Dit toont u, dat ‚hoewel de onvergankelijke hoedanigheden van de persoonlijkheid — zooals liefde, goedheid, weldadigheid, enz. — zich aan het onsterfelijk Ego hechten, en als 't ware daarop een blijvend beeld fotografeeren van het goddelijk aspect van den mensch, die was, zijn stoffelijke Skandha's (die welke de meest kenmerkende Karmische gevolgen verwekken) even voorbijgaand zijn als een bliksemflits, en geen indruk kunnen maken op de nieuwe hersenen van de nieuwe persoonlijkheid. Toch tast het feit, dat zij dit niet kunnen doen, op geen enkele wijze de identiteit van het reïncarneerend Ego aan.

B. Wilt gij hiermede zeggen, dat alleen het zoogenaamde Zielsgeheugen, — Ziel als gelijkwaardig met Ego beschouwd, — blijft bestaan, terwijl er van de persoonlijkheid niets overblijft?

Th. Niet geheel. Van elke persoonlijkheid — behalve in het geval van iemand, die een *volslagen* materialist is geweest, zoodat geen enkele straal van geestelijk licht tot hem heeft kunnen doordringen — blijft iets voortleven, daar zij op

het incarneerend, blijvend Zelf of het Geestelijk Ego [1]) [131] een duurzamen indruk achterlaat. (Zie Afdeeling IX „Het Bewustzijn na den Dood en na de Geboorte.") De persoonlijkheid met haar Skandha's verandert bij elke nieuwe geboorte. Want, zooals wij reeds opmerkten, is zij enkel de rol, die door den acteur (het ware Ego) voor één avond gespeeld wordt. Daarom blijft er op het stoffelijk gebied geen herinnering van onze vroegere levens achter, hoewel het *ware* „Ego" ze heeft doorleefd, en ze alle kent.

B. Hoe komt het dan, dat de werkelijke of Geestelijke mensch deze kennis niet op zijn nieuw persoonlijk „Ik" indrukt?

Th. Wat is de reden, dat de dienstmeisjes op zekere armoedige pachthoeve, in trance of somnambule-toestand, Hebreeuwsch konden spreken en viool spelen, terwijl zij onder normale omstandigheden dit niet konden? Leg elk deskundig psycholoog der oude school, niet der hedendaagsche, deze vraag voor, en hij zal u antwoorden, dat het Geestelijk Ego slechts dan handelend kan optreden, wanneer het persoonlijk Ego in zijn werking verlamd is. 's Menschen Geestelijk „Ik" is alwetend en heeft van nature alle kennis in zich; terwijl het persoonlijk zelf het kind is van zijn omgeving, en de slaaf van het stoffelijk geheugen. Kon het eerste zich ongestoord en zonder belet-sel openbaren, dan zou de aarde geen menschen meer dragen, doch zouden wij allen goden zijn.

B. En toch moeten er, dunkt mij, uitzonderingen zijn, en zouden sommigen zich iets moeten herinneren.

Th. Zulks is ook het geval. Doch wie slaat geloof aan hun woorden? De hedendaagsche materialisten beschouwen,

---

1) Ook het *Geestelijk Zelf* in tegenstelling met het persoonlijk *Zelf* genoemd. Doch de leerling moet dit Geestelijk Ego niet met het „HOOGER ZELF" verwarren, hetwelk *Atma*, de God in ons, is, onafscheidbaar van den Universeelen Geest.

zonder uitzondering, zulke sensitieven als zenuwpatiënten, die aan hallucinaties lijden, als ijlhoofdige dweepers of bedriegers. Toch zou ik hun raden eens werken over dit on-
[132] derwerp ter hand te nemen, b.v. „Reincarnation, a study of Forgotten Truth" door E. D. Walker, F.T.S., en het bewijsmateriaal na te gaan, dat de bekwame schrijver in zake dit netelige vraagstuk bijeengebracht heeft. Als men sommige menschen over de ziel spreekt, vragen zij: „Wat is Ziel?" „Hebt gij ooit haar bestaan kunnen aantoonen?" Nu is het natuurlijk een onbegonnen werk met materialisten te redeneeren. En toch zou ik zelfs hun de vraag willen voorleggen: „Kunt gij u te binnen brengen, wat gij deedt toen gij nog een zuigeling waart? Hebt gij de flauwste herinnering van uw leven, gedachten of daden uit dien tijd bewaard, of zelfs van het feit, dat gij de eerste achttien maanden of twee jaren van uw bestaan geleefd hebt? Waarom dan niet op dezelfde gronden uw leven als zuigeling ontkend?" En wanneer gij bedenkt, dat het reïncarneerend Ego — de *individualiteit* — gedurende het Devachanisch tijdperk slechts de essentie der ondervindingen van zijn laatste leven op aarde, of persoonlijkheid behoudt, terwijl alle stoffelijke ervaring tot een *potentiëelen* toestand wordt teruggebracht, of als 't ware omgezet in geestelijke formules; en verder, dat, naar ons geleerd wordt, het tijdvak tusschen twee geboorten zich van tien tot vijftien eeuwen uitstrekt, gedurende welken tijd het stoffelijk bewustzijn geheel en volstrekt werkeloos is, daar het geen organen heeft, met behulp waarvan het kan handelen, en bijgevolg *geen bestaan* heeft, dan zal de reden voor het gemis van alle herinnering in het louter stoffelijk geheugen, u duidelijk worden.

B. Gij beweerdet zoo straks, dat het GEESTELIJK EGO alwetend zou zijn. Doch waar blijft dan die hooggeroemde al-

wetendheid gedurende zijn Devachanisch leven, zooals gij het noemt?

Th. Gedurende dien tijd is ze latent en potentieel, vooreerst, omdat het Geestelijk Ego (het samenstel van Boeddhi-Manas) *niet* het HOOGER ZELF is, het eenige principe, dat, vanwege zijn eenheid met de Universeele Ziel of Denkvermogen [1]), alwetend is; en voorts, omdat De- [133] vachan de geïdealiseerde voortzetting van het pas geëindigde aardsche leven is, een tijdperk van vergeldende vereffening en een vergoeding voor onverdiend onrecht en lijden, in dat leven ondervonden. Hij is slechts *potentieel* alwetend in Devachan, *daadwerkelijk* alwetend is hij uitsluitend in Nirwana, wanneer hij opgenomen is in de Universeele Geest-Ziel [2]). Toch kan het Ego *in beperkten zin* ook op aarde alwetend worden, wanneer zekere abnormale toestanden en fysiologische veranderingen in het lichaam, hem een tijdlang van de boeien der stof ontslaan. Het aangehaalde geval der twee somnambules, van wie de eene Hebreeuwsch sprak, en de andere viool speelde, is hiervan een voorbeeld. Dit wil echter niet zeggen, dat de verklaring, welke de medische wetenschap van deze feiten geeft, geen waarheid zou bevatten, want het eene meisje had jaren geleden haren onderwijzer, een predikant, Hebreeuwsche boeken hooren voorlezen, en het andere had op de hoeve een musicus viool hooren spelen. Geen van beiden had echter het gehoorde zoo volmaakt kunnen teruggeven, als zij niet bezield waren geweest door DATGENE, wat krachtens zijn eenheid met het Universeel Denkvermogen [1]) alwetend is. In het eene geval beïnvloedde het hoogere beginsel de Skandha's, en zette deze tot werkzaamheid aan; in het andere was de persoonlijkheid ver-

1) Mind. 2) Universal Mind-Soul.

lamd, zoodat de individualiteit zich kon openbaren. Verwar deze twee niet met elkaar.

[134] OVER INDIVIDUALITEIT EN PERSOONLIJKHEID. [1])

B. Doch wat is nu het verschil tusschen die twee? Ik moet zeggen, nog steeds in het duister te tasten. Gij kunt ons inderdaad niet genoeg juist dàt verschil inprenten.

[135] Th. Ik heb mij veel moeite getroost de menschen het onderscheid tusschen de individualiteit en de persoonlijkheid duidelijk te maken; doch dit schijnt helaas bij sommigen moeilijker te gaan, dan hun eerbied in te boezemen voor kinderachtige onmogelijkheden, enkel omdat die *orthodox* zijn en orthodoxie respectabel is. Om tot een goed begrip ervan te komen, moet gij allereerst de twee reeksen „beginselen" bestudeeren: de *geestelijke* reeks, die tot het onvergankelijk Ego behoort, en de *stoffelijke* reeks,

[1]) Zelfs in zijn *Boeddhistische Catechismus* vond Colonel Olcott, door de logica van de Esoterische wijsbegeerte er toe gedreven, zich verplicht, de fouten van vroegere Oriëntalisten, die niet zulk een onderscheid maakten, te verbeteren en geeft den lezer zijn redenen daarvoor. Zoo zegt hij: „De opeenvolgende verschijningen op aarde, of „nederdalingen tot geboren worden" van de *tanhaisch* samenhangende deelen (Skandha's) van een zeker wezen, zijn een opeenvolging van persoonlijkheden. Bij iedere geboorte verschilt de PERSOONLIJKHEID van die der vorige of die der eerstvolgende geboorte. Karma, de DEUS EX MACHINA, vermomt (of zullen wij zeggen weerkaatst) zich nu eens in de persoonlijkheid van een wijze, dan weer van een ambachtsman, en zoo verder door de geheele reeks van geboorten. Maar, hoewel de persoonlijkheden immer wisselen, loopt de eene levenslijn, langs welke zij als kralen geregen zijn, ononderbroken voort; het is altijd die *bijzondere lijn*, nooit een andere. Zij is daarom individueel, een individueele levensgolving, die in Nirwana, of de subjectieve zijde der natuur begon, evenals de licht- of hittegolving door den ether bij haar krachtbron begon. Die lijn loopt voort door de objectieve zijde der natuur, onder den aandrang van Karma en de scheppende en richting gevende leiding van *Tanha* (de onvoldane begeerte naar bestaan) en

of die beginselen, waaruit de steeds veranderende lichamen of reeksen van persoonlijkheden van dat Ego bestaan. Laat ons er de volgende namen voor vaststellen: —

I. *Atma*, het „*Hooger Zelf*", dat noch uw Geest, noch de mijne is, maar als het zonlicht op ons allen schijnt. Het is het universeel verspreid „*goddelijk beginsel*," even onafscheidelijk van den eenen en volstrekten *Meta*-Geest, als de zonnestraal van het zonlicht.

II. *Boeddhi* (de geestelijke ziel) is er slechts het voertuig van. Atma noch Boeddhi afzonderlijk, noch beide vereenigd, zijn voor 's menschen lichaam van meer nut, dan het zonlicht of de stralen ervan voor een blok graniet, dat in de aarde begraven is, *tenzij het goddelijk Tweetal door* eenig *bewustzijn opgenomen en weerkaatst wordt*. Atma noch Boeddhi worden ooit

---

voert langs vele cyclische veranderingen weer terug naar Nirwana. Rhys Davids noemt dat, wat van persoonlijkheid tot persoonlijkheid overgaat langs de individueele keten, „karakter" of „gedrag(ing)". Nu is „karakter" niet een louter metafysische abstractie, maar de som van iemands verstandelijke hoedanigheden en moreele neigingen. Zou het daarom niet dienstig zijn de levensgolving als de individualiteit te beschouwen en elk harer geboorte-manifestaties als de afzonderlijke persoonlijkheden, om zoodoende niet te vervallen tot wat Rhys-Davids noemt „de uitweg der wanhoop: het mysterie"? Mij dunkt dat, Boeddhistisch gesproken, een Boeddha het volmaakte individu is; immers Boeddha is slechts de zeldzame bloem der menschheid, zonder de minste bovennatuurlijke toevoeging. Nu worden er ontelbare geslachten („vier *asankheyyas* en honderd duizend tijdkringen", Fausböll en Rhys Davids' BUDDHIST BIRTH STORIES, p. 13) vereischt om een *mensch* tot een Boeddha te ontwikkelen, en bovendien moet *de ijzeren wil om er een te worden* door al de opeenvolgende geboorten heen worden volgehouden. Hoe zullen wij hetgeen aldus wil en volhoudt noemen? Karakter? of iemands individualiteit? een individualiteit, slechts gedeeltelijk geopenbaard in elke geboorte, maar opgebouwd uit fragmenten van al de geboorten tezamen." (*Boeddhistische Catechismus*, Appendix A. 137).

door Karma beïnvloed, omdat het eerste zelve het hoogste aspect van Karma is, in zekeren zin zijn EIGEN *uitvoerende macht*, en het laatste *op dit gebied* onbewust is. Dit bewustzijn of verstand [1]) is:

III. *Manas* [2]), het uitvloeisel of voortbrengsel in weerkaatsten vorm van *Ahamkara*, „het Ikheidsbesef,"
[136] of EGO-SCHAP, en wordt daarom, wanneer het onafscheidelijk met de eerste twee vereenigd is, het GEESTELIJK EGO en ook Taijasi (de stralende) genoemd. Dit is de ware Individualiteit, of de goddelijke mensch. Het is dit Ego, hetwelk — oorspronkelijk geïncarneerd in den *nog van verstand ontblooten* menschelijken vorm, bezield door de tegenwoordigheid der tweevoudige monade, doch niet bewust ervan (omdat het bewustzijn nog ontbrak) — dien menschelijken vorm *in waarheid mensch* maakte. Het is dit Ego, dit „Oorzakelijk Lichaam," dat iedere persoonlijkheid, waarin Karma hem dwingt te incarneeren, overschaduwt; en dit Ego wordt verantwoordelijk gesteld voor al de zonden, welke door en in elk nieuw lichaam of persoonlijkheid — de tijdelijke maskers, die het ware Individu gedurende de lange reeks van geboorten verbergen — bedreven zijn.

---

1) mind.

2) MAHAT of het „Universeel Denkvermogen" is de bron van Manas. Deze laatste is Mahat, d.i. het denkvermogen in den mensch. Manas wordt ook *Kshetrajna*, „belichaamde Geest" genoemd omdat het, volgens onze filosofie, de *Manasa-poetra's* waren, of de „Zonen van het Universeele Denkvermogen", die den *denkenden* mensch, „manoe" *schiepen* of liever voortbrachten, door in het *derde Menschenras* van onze Ronde te incarneeren. Manas is dus het eigenlijk incarneerend en blijvend *Ego*, de INDIVIDUALITEIT, terwijl onze verschillende en tallooze persoonlijkheden er slechts uiterlijke vermommingen van zijn.

B. Doch is dit rechtvaardig? Waarom moet dit Ego straf ontvangen, als het gevolg van daden, welke het vergeten heeft?

Th. Het heeft ze niet vergeten, doch kent en herinnert zich zijn misdrijven even goed, als gij u herinnert, wat gij gisteren deedt. Denkt gij, dat, wijl het geheugen van de bundel stoffelijke elementen, het „lichaam" genoemd, zich niet de daden van zijn voorganger (de *gewezen* persoonlijkheid) herinnert, dit een reden is om te veronderstellen, dat ook het werkelijke Ego ze vergeten heeft? Gij zoudt met even veel recht kunnen zeggen, dat het onbillijk is de nieuwe jas aan het lichaam van een jongen, die afgerost wordt wegens het stelen van appels, te straffen voor iets, waaraan die jas totaal onschuldig is.

B. Doch zijn er geen middelen van gemeenschap tusschen het Geestelijk en het menschelijk bewustzijn of geheugen? [137]

Th. Natuurlijk bestaan die; maar ze zijn nooit door uwe moderne wetenschappelijke psychologen erkend. Waaraan anders zoudt gij intuïtie, de „stem van het geweten", innerlijke waarschuwingen, vage, onbepaalde reminiscentie's, enz. willen toeschrijven, dan aan een dergelijke gemeenschap? Hoe goed zou het zijn, als ten minste de meerderheid der ontwikkelden, de fijne geestelijke opmerkingsgave van een Coleridge bezat, uit wiens opstellen hier en daar blijkt, hoe intuïtief hij is. Zoo zegt hij o.a. met betrekking tot de waarschijnlijkheid, dat „alle gedachten in zichzelf onvergankelijk zijn". „Indien het verstandelijk vermogen (plotselinge „opflikkeringen" van geheugen) meer omvattend kon worden gemaakt, zou er slechts een ander, daarbij passend organisme noodig zijn — n.l. een *hemelsch lichaam,* in plaats van een *aardsch lichaam* — om iedere menschelijke ziel zich weer te doen herinneren, *welke de collectieve ervaringen waren, die zij gehad heeft in heel haar vorig*

leven (veeleer *levens)*". En dit *hemelsche lichaam* is ons Manasisch EGO.

OVER BELOONING EN STRAF VAN HET EGO.

B. Ik hoorde u zeggen, dat het Ego, hoe ook het leven van den persoon, in wien het op aarde geïncarneerd was, moge geweest zijn, in zijn toestand *na den dood*, geen straf te vreezen heeft.

Th. Nooit, behalve in zeer bijzondere en zeldzame gevallen, waarover wij hier maar niet zullen spreken, omdat de aard der alsdan te ondergane „straf", geenszins met uw theologische opvatting omtrent verdoemenis, strookt.

[138] B. Doch, indien het Ego in dit leven voor slechte handelingen, in vorige levens begaan, gestraft wordt, dan moet het toch ook beloond worden, hetzij hier of nadat het van het lichaam bevrijd is.

Th. Dat gebeurt ook. Zoo wij geen straf buiten deze aarde aannemen, komt dit, doordat den eenigen toestand, waarvan het Geestelijk Zelf in het hiernamaals afweet, dien van onvermengde gelukzaligheid is.

B. Wat bedoelt gij hiermede?

Th. Eenvoudig dit: *dat misdaden en zonden, op een objectief gebied en in een stoffelijke wereld begaan, niet gestraft kunnen worden in een wereld, die louter subjectief is.* Wij gelooven aan geen hel of paradijs als bepaalde plaatsen, aan geen objectieve hellevuren en wormen, die nimmer sterven, noch aan een Jeruzalem, welks straten met saffieren en diamanten geplaveid zijn. Wij gelooven in een *post-mortem staat* of geestestoestand, zooals wij dien in een levendigen droom kennen. Wij gelooven in een onveranderlijke wet van volstrekte Liefde, Rechtvaardigheid en Ontferming. En daarom zeggen wij: „Welke ook de zonde en de noodlottige gevolgen der oorspronkelijke Kar-

mische overtreding van de thans geïncarneerde Ego's [1]) mogen zijn, toch kan geen mensch (d.i. de uiterlijke, stoffe- [139]
lijke en periodieke vorm der Geestelijke Entiteit) met eenigen zweem van rechtvaardigheid, voor de gevolgen zijner geboorte, verantwoordelijk worden gesteld. Hij heeft niet gevraagd om geboren te worden en koos evenmin zijn ouders, die hem het leven schonken. Hij is in elk opzicht het slachtoffer zijner omgeving, het kind van omstandigheden, die hij niet beheerschen kan; en indien elk zijner overtredingen onpartijdig onderzocht werd, zou het blijken, dat er in negen van de tien gevallen, eerder tègen hem, dan dóór hem was gezondigd. Het leven is op zijn best genomen een wreed spel, een stormachtige, moeilijk te bevaren zee, en een drukkende last, die dikwijls te zwaar wordt. De grootste wijsgeeren hebben vruchteloos beproefd het te peilen en het *waarom* ervan te vinden; aan allen is het mislukt, behalve aan hen, die er den sleutel toe hadden, de Oostersche wijzen. Het leven is, zooals Shakespeare het schildert:

1) Het is op deze overtreding, dat men het wreede en onlogische dogma der Gevallen Engelen heeft gebaseerd — een leerstuk, dat verklaard is in Deel II van de *Geheime Leer*. Al onze „Ego's" zijn denkende, met rede begaafde entiteiten *(Manasa-poetra's)*, die in den vorigen *levens-cyclus* (Manvantara) hetzij in menschelijken of anderen vorm leefden, en wier Karma het was, in den *mensch* van dezen tijdkring te incarneeren. In de MYSTERIËN werd onderwezen, dat, als gevolg van hun aarzeling om aan deze wet te voldoen, (of doordat zij evenals de *Koemara's* van het Hindoeïsme en de Aartsengel Michaël uit de Christelijke legende „weigerden te scheppen") m.a.w. doordat zij niet tijdig incarneerden, de voor hen bestemde lichamen besmet werden (zie Stanza's VIII en IX in de „Sloka's van Dzyan", Geheime Leer, Deel II). Vandaar de erfzonde der verstandelooze vormen en de straf der *Ego's*. Het verhaal der opstandige engelen, die in de Hel werden geworpen, beteekent eenvoudig, dat deze reine geesten of Ego's werden gekerkerd in lichamen van onreine stof, — vleesch.

Een schim, die waart...; een arme speler,
Die op 't tooneel zijn uurtje praalt en raast,
En dan verstomt, verdwijnt; het is een sprookje,
Verteld vol galm en drift, door een onnooz'le,
Gansch zonder zin. [1])

Zonder zin in zijn afzonderlijke deelen, maar van het grootste gewicht in de collectiviteit zijner geboortereeksen. Bijna elk afzonderlijk leven is, als men er den loop van volgt, een lijden. En moeten wij nu gelooven, dat de arme, hulpelooze mensch, na, als een wrakhout op de wreede golven der levenszee te hebben gedobberd, zoo hij te zwak was er weerstand aan te bieden, een *eeuwigdurende* verdoemenis of zelfs maar een tijdelijke straf, zou moeten ondergaan? Dat nimmer! Hetzij hij veel dan weinig heeft gezondigd, goed of slecht, schuldig of onschuldig was, zoodra de vermoeide en uitgeputte *Manoe* (het „denkende Ego") den last van het stoffelijke leven heeft afgeschud, heeft hij het recht op een tijdperk van algeheele rust en
[140] gelukzaligheid. Dezelfde onfeilbaar wijze en eer rechtvaardige dan barmhartige Wet, die het gereïncarneerde Ego voor elke zonde, gedurende het voorafgaande leven op aarde begaan, de Karmische straf oplegt, diezelfde Wet schenkt het ontlichaamde Wezen een lang tijdperk van geestelijke rust, d.i. een volkomen vergetelheid van elke droeve gebeurtenis, die in zijn jongste leven als persoonlijkheid voorviel, ja, tot de geringste smartelijke gedachte toe, terwijl zij in het geheugen der ziel niets dan de herinnering aan alles wat vreugdevol was en tot geluk leidde, achterlaat. Plotinus, die leerde, dat ons lichaam de ware Lethe-rivier is, omdat, zegt hij, „zielen, die er in gedompeld worden, alles vergeten", bedoelde méér dan hij zeide. Want evenzeer als ons stoffelijk lichaam een Lethe op

[1]) Vertaling van Burgersdijk.

aarde is, zoo is ook ons *hemelsch lichaam* in Devachan, en zelfs met meer recht nog, een Lethe te noemen.

B. Moet ik hieruit opmaken, dat de moordenaar en de overtreder der goddelijke en menschelijke wet, onder welken vorm dan ook, ongestraft blijft?

Th. Wie heeft dat ooit beweerd? Onze wijsbegeerte bezit een vergeldingsleer, even streng als die van den strengsten Calvinist, doch ze is veel wijsgeeriger en beter vereenigbaar met volstrekte rechtvaardigheid. Geen daad, ja geen zondige gedachte, blijft ongestraft; de laatste wordt zelfs zwaarder gestraft, omdat gedachten zoo veel machtiger zijn, wat het voortbrengen van slechte gevolgen betreft. [1]) Wij gelooven in een onfeilbare wet der Vergelding, KARMA geheeten, die zich in een natuurlijke aaneenschakeling van oorzaken, welke allen haar onvermijdelijke gevolgen hebben, voltrekt.

B. En hoe geschiedt dit, of waar?

Th. De arbeider is zijn loon waardig, zegt de Wijsheid in het Evangelie; elke handeling, goed of slecht, draagt overvloedig vrucht, leert de Wijsheid der Eeuwen. Voeg beide uitspraken samen, en gij zult het „waarom" vinden. Na de Ziel voor de smarten van het afgelegde, persoonlijke leven, een evenredige, ja honderdvoudige vergoeding te hebben toegestaan, wacht Karma met haar leger van Skandha's op den drempel van Devachan, vanwaar het *Ego* weer te voorschijn treedt, om een nieuwe incarnatie te beginnen. Het is op dit oogenblik, dat het toekomstige lot van het nu uitgeruste Ego in de weegschaal der rechtvaardige Vergelding trilt, want thans komt hij andermaal onder de heerschappij der actieve Karmische wet. Het is in [141]

1) „Maar ik zeg u, dat wie een vrouw aanziet om haar te begeeren, alreeds overspel met haar in zijn hart heeft gedaan." (Matth. V : 28).

deze nieuwe, op *hem* wachtende geboorte, — gekozen en voorbereid door die geheimzinnige en onverbiddelijke, hoewel in wijsheid en billijkheid onfeilbare WET, — dat de zonden van het vorige leven van het Ego gestraft zullen worden. Doch het is geen denkbeeldige Hel, met theatrale vlammen en belachelijk gestaarte en gehoornde duivels, waarin het Ego geworpen wordt, maar juist deze aarde, het gebied en tooneel zijner zonden, waar hij voor elke slechte gedachte en daad zal hebben te boeten. Zooals hij gezaaid heeft, zoo zal hij oogsten. Zijn nieuwe geboorte brengt hem in aanraking met al die andere Ego's, die door toedoen, of zelfs door de onbewuste tusschenkomst zijner vroegere *persoonlijkheid*, rechtstreeks of middellijk geleden hebben. Zij zullen door Nemesis genoopt, het pad kruisen van den *nieuwen* mensch, die den *ouden* mensch, d.w.z. het eeuwig EGO verbergt, en...

B. Doch geen der *nieuwe* „persoonlijkheden" is zich bewust te hebben gezondigd, of onrecht geleden te hebben. Hoe kan deze wet dan rechtvaardig worden genoemd?

Th. Kan het kleed, op den rug van den dief aan flarden gescheurd door hem, wien het ontstolen werd, en die zijn eigendom herkende, beschouwd worden naar recht behan-
[142] deld te zijn? De nieuwe „persoonlijkheid" is niets beter, dan een nieuw stel kleeren, dat een bepaalde snit, kleur, afwerking en kwaliteit heeft; doch de *werkelijke* mensch, die de kleeren draagt, is de schuldige van vroeger. Het is de *individualiteit*, die door en in haar „persoonlijkheid" lijdt. Dit, en dit alleen is het, waardoor de vreeselijke, doch slechts *schijnbare* onrechtvaardigheid, kan worden verklaard, bij het toebedeelen van 's menschen levenslot. Eerst dan, als uwe hedendaagsche wijsgeeren er in slagen een goede reden op te geven, waarom zoo vele, klaarblijkelijk onschuldige en goede menschen geboren worden om hun

geheele leven lang te lijden; waarom zoo velen ter wereld komen, om in de sloppen der groote steden weg te kwijnen, door God en alle goede menschen verlaten; waarom dezen in een vunzig hol en anderen in een paleis het levenslicht aanschouwen; hoe het komt, dat een hooge geboorte en fortuin dikwijls voor de snoodsten schijnt weggelegd en zelden voor hen, die het beter zouden verdienen, terwijl er bedelaars zijn, wier *innerlijk* zelf hen met de uitnemendste en edelste menschen op één lijn stelt; — zoodra dit alles en veel meer nog door uw wijsgeeren en theologen voldoende is uitgelegd, dan en niet eerder, zult gij het recht hebben de theorie der reïncarnatie te verwerpen. De grootste en meest verheven dichters hebben deze sublieme waarheid flauw vermoed. Shelley geloofde er in; ze moet Shakespeare voor den geest hebben gestaan, toen hij over de onbelangrijkheid van hooge of lage geboorte schreef. Herinner u zijn woorden:

Zou mijn geboort' het steig'rend ros des geestes
Aan banden leggen? Voert het wiel des tijds
Niet allen op- en neerwaarts? Hoeveel beed'laars
Zou de aarde tellen, die aan vorst'lijk bloed
Ontsproten, en hoe menige monarch
Wiens voorgeslacht het schuim was van hunne eeuw?

Verander het woord „voorgeslacht" in „Ego's" — en gij zijt er.

IX

[143] ## OVER KAMA-LOKA EN DEVACHAN.

HET LOT DER LAGERE „BEGINSELEN".

B. Gij noemdet zoo straks *Kama-loka*. Wat is dit?

Th. Bij het sterven gaan de drie lagere beginselen: het lichaam, het leven en het voertuig hiervan, — het astrale lichaam of dubbel van den *levenden* mensch, — voor goed heen. Zijn vier overige beginselen — het centrale of middenbeginsel, (de dierlijke ziel of *Kama-roepa)* met wat het van den lageren Manas in zich heeft opgenomen, alsmede het hoogere drietal — bevinden zich dan in *Kama-loka*. Dit is een astrale localiteit, de *limbus* der scholastieke theologie, de *Hades* der ouden, en strikt genomen slechts in betrekkelijken zin een *localiteit*. Het neemt geen bepaalde plaats in, is niet begrensd, doch bevindt zich *binnen* de subjectieve ruimte; d.w.z. valt buiten onze zinnelijke waarneming. Nochtans bestaat het, en de astrale *eidolons* van alle gestorven wezens, de dieren inbegrepen, wachten er hun *tweeden dood* af. Wat het dier betreft, treedt deze in met het uiteenvallen en geheel verdwijnen van zijn *astrale* stofdeeltjes, terwijl hij voor het menschelijk *eidolon* begint, zoodra gezegd kan worden dat het hooger drietal Atma-
[144] Boeddhi-Manas, door zijn overgang in den Devachanischen toestand, zich, van zijn lagere beginselen, — de weerkaatsing der *gewezen persoonlijkheid* — „scheidt".

B. En wat geschiedt daarna?

Th. De *Kama-roepische* schim, van zijn leidende gedachte-beginsel, den hoogeren *Manas* beroofd, alsook diens lager aspect, het dierlijk verstand, dat nu van het hooger denkvermogen geen licht meer ontvangt en bij gemis aan een stoffelijk brein, niet langer kan werken, stort dan ineen.

B. En hoe gebeurt dit?

Th. Het komt in den toestand, waarin een kikvorsch verkeert, wanneer zekere deelen van zijn hersenen door den vivisector zijn weggenomen. Het kan niet meer denken, zelfs niet op het laagste dierlijke gebied. Voortaan is het zelfs niet eens de lagere Manas meer, omdat zonder den „hoogeren", de „lagere" niet kan bestaan.

B. En het is *dit wezenlooze* iets, dat zich in de Scèance-kamer door middel van het medium manifesteert?

Th. Ja, het is dit wezenlooze iets. Inderdaad een wezenloos iets, wat redeneer- en denkvermogen betreft, maar nóg een *Entiteit,* hoe astraal en fluïdisch dan ook. Dit blijkt in sommige gevallen, wanneer het, magnetisch en onbewust tot een medium aangetrokken, een tijdlang herleeft, en als het ware *bij volmacht* van laatstgenoemde, bestaat. Men kan dit „spook" of Kama-roepa met een *zeekwal* vergelijken; zoolang deze in haar eigen element is, het water (de *bijzondere* AURA *van het medium),* heeft ze een doorschijnend, geleiachtig voorkomen; doch zoodra men haar er uit neemt of op het zand legt, vooral wanneer de zon schijnt, lost ze op. In de Aura van het medium leidt dit spook een soort parasitisch bestaan, het redeneert en spreekt door het brein van het medium of dat van een der aanzittenden. Doch, hierover uit te weiden, zou ons te [145] ver voeren, en ons op andermans terrein brengen, waarop

ik mij niet wensch te begeven. Bepalen wij ons tot het onderwerp der reïncarnatie.

B. En wat is uw meening hiervan? Hoe lang blijft het reïncarneerend *Ego* in den Devachanischen toestand?

Th. Ons wordt geleerd, dat dit geheel van den graad zijner geestelijke ontwikkeling en van de verdiensten en tekortkomingen der jongste incarnatie afhangt. Zooals ik reeds opmerkte, is de gemiddelde tijd van tien tot vijftien eeuwen.

B. Doch waarom kan dit Ego zich niet manifesteeren en gemeenschap met ons, stervelingen, hebben, zooals de Spiritisten beweren? Wat zou kunnen verhinderen, dat er communicatie plaats heeft tusschen een moeder en de kinderen, die zij op aarde achterliet, tusschen den echtgenoot en zijn vrouw, enz.? Ik moet erkennen, dat het een zeer troostrijk geloof is, en het is niet te verwonderen, dat zij, die het aanhangen, het slechts ongaarne opgeven.

Th. Zij worden daartoe ook niet gedwongen, tenzij de waarheid door hen boven een verdichtsel, hoe „troostrijk" dan ook, wordt verkozen. Hoe onaantrekkelijk onze leeringen ook voor de Spiritisten mogen zijn, is toch niets van hetgeen wij voor waar houden en onderwijzen half zoo wreed en zelfzuchtig, als hetgeen zij prediken.

B. Ik begrijp u niet. Wat is dan zelfzuchtig?

Th. Hun leer van den terugkeer van Geesten, de werkelijke „persoonlijkheden", zooals zij zeggen, en ik zal u vertellen waarom. Neem aan, dat *Devachan* — noem het als ge wilt een „paradijs", een „plaats van zaligheid en allerhoogst geluk", of zoo iets — inderdaad zulk een plaats (of liever zulk een *toestand*) is, dan zal het gezond verstand ons zeggen, dat daar geen verdriet en zelfs niet de schaduw van eenige smart ondervonden kan worden. „God zal alle tranen van hunne oogen afwisschen", d.w.z. van hen, die in het paradijs zijn, lezen wij in het boek veler beloften. Als

nu de „Geesten der dooden" in staat zijn terug te keeren en alles te zien, wat er op aarde voorvalt, en in het bijzonder *in hunne huisgezinnen,* welk soort van geluk moet er dan voor hen zijn weggelegd?

WAAROM THEOSOFEN NIET AAN DEN TERUGKEER VAN REINE „GEESTEN" GELOOVEN. [146]

B. **Wat bedoelt gij? Waarom zou dit hun zaligheid in den weg kunnen staan?**

Th. Dit is heel eenvoudig. Bij voorbeeld: Een moeder sterft en laat haar kleinen, die zij aanbidt, hulpeloos achter, en misschien ook een geliefden echtgenoot. Wij zeggen, dat haar „*Geest*" of *Ego* — de individualiteit, die nu voor het geheele Devachanische tijdperk vervuld is van de edelste gevoelens, door haar jongste *persoonlijkheid* gekoesterd, zooals liefde voor haar kinderen, medelijden met hen, die ongelukkig zijn, enz. — dat dit Ego thans geheel en al los is van dit „tranendal", en dat zijn toekomstige zaligheid ligt in de gezegende onwetendheid aangaande al de ellende, die het achterliet. De Spiritisten daarentegen zeggen, dat het zich er levendig van bewust is, *en zelfs meer dan vroeger,* omdat „Geesten zoo veel meer zien dan stervelingen in het vleeschelijk omhulsel vermogen." Wij beweren, dat de zaligheid van den *Devachanî* hierin bestaat, dat hij stellig overtuigd is, nooit van de aarde te zijn heengegaan en van geen dood af te weten, dat het geestelijk *post-mortem bewustzijn* der moeder haar denken doet, door al haar kinderen en degenen, die zij liefhad, omringd te zijn; dat er geen leemte bestaan zal, noch schakel ontbreken om den toestand harer lichamelijke bevrijding zoo volkomen en gelukkig mogelijk te maken. De Spiritisten ontkennen dit stoutweg. Volgens hun leer wordt de ongelukkige mensch, zelfs niet door den dood, van de smarten des levens bevrijd.

Geen druppel uit den lijdenskelk zal zijn lippen ontgaan;
[147] en daar hij alles ziet, zal hij dien *tegen wil en dank* tot den droesem moeten ledigen. De liefhebbende vrouw dus, die tijdens haar leven klaar stond om ten koste van haar hartebloed, ieder leed aan haar man te besparen, is thans gedoemd zijn wanhoop, in volslagen machteloosheid, aan te zien en iederen brandenden traan, om haar verlies gestort, te tellen. Ja, erger nog, zij kan die tranen te spoedig zien drogen, en een ander bemind gelaat den vader harer kinderen zien toelachen, een andere vrouw vinden, die voortaan in zijn hart háár plaats inneemt, en háár kinderen den heiligen naam van „moeder", aan iemand hooren geven, die onverschillig jegens hen is, en haar kleinen wellicht verwaarloost, zoo niet mishandelt. Volgens deze leer wordt het „zachtkens binnenzweven in het eeuwige leven" zonder eenigen overgang, een weg naar nieuwe geesteskwelling! En toch staan de kolommen van de „Banner of Light", het oudste tijdschrift der Amerikaansche Spiritisten, vol mededeelingen, ontvangen van de „geliefde dooden", die als uit één mond zeggen, hoe bijzonder *gelukkig* zij zijn. Ik vraag u, is zulk een kennis vereenigbaar met geluk? En moet, zoo beschouwd, de „zaligheid" niet de grootste vloek en de verdoemenis der orthodoxie daarmede vergeleken niet een uitkomst zijn?

B. Hoe vermijdt uw theorie dit bezwaar dan? Hoe kunt gij de stelling, dat de Ziel alwetend is, overeenbrengen met haar onkunde omtrent de aardsche dingen?

Th. Het vloeit voort uit de wet van liefde en barmhartigheid. Hoewel *per se* alwetend, hult het Ego zich gedurende elk Devachanisch tijdperk als het ware in de *weerkaatsing* der gewezen „persoonlijkheid". Ik zeide u reeds, dat de *ideëele* bloei van al de abstracte en daarom onsterfelijke en eeuwige hoedanigheden en eigenschappen, — zooals mededoogen en

ontferming, liefde voor het goede, het ware en het schoone, [148]
— die ooit in het hart der levende „persoonlijkheid" opkwamen, zich na den dood aan het Ego hecht en het dus in Devachan volgt. Zoo lang die duurt, wordt dus het Ego de ideëele weerkaatsing van het menschelijk wezen, dat het de laatste maal op aarde was, en *deze* is niet alwetend. Ware het dit wel, dan zou het nimmer in zulk een toestand als Devachan komen.

B. Waarop grondt gij dit?

Th. Zoo gij hierop een antwoord wenscht, in strikte overeenstemming met onze wijsbegeerte, dan zou ik zeggen: omdat alles *illusie* (Maya) is, behalve de eeuwige waarheid, die noch vorm, noch kleur, noch begrenzing heeft. Hij, die zich boven den sluier van maya heeft geplaatst — zooals de hoogste Adepten en Ingewijden — kan geen Devachan hebben. Voor den gewonen sterveling echter is Devachan een algeheele zaligheid. Het is een *volstrekte* vergetelheid aangaande alles, wat in de jongste incarnatie smart of lijden veroorzaakte, ja zelfs omtrent het feit, dat er zoo iets als smart of lijden bestaat. De *Devachanî* doorleeft het tijdperk tusschen twee incarnaties, omgeven door alles, waarnaar hij vruchteloos streefde, en in het gezelschap van ieder, dien hij op aarde liefhad. Al de vurige verlangens zijner ziel zijn in vervulling gegaan. En zoo leidt hij eeuwen lang een leven van *onvermengd* geluk als vergoeding voor zijn lijden op aarde. Kortom, hij baadt in een zee van ongestoorde zaligheid, slechts afgewisseld door oogenblikken van nog grootere gelukzaligheid.

B. Maar dit is erger dan een waan, het is een toestand van ziekelijke hallucinaties!

Th. Van uw standpunt moge dit zoo zijn; niet uit een wijsgeerig oogpunt beschouwd. En bovendien, is niet heel ons

[149] aardsche leven vol van dergelijke begoochelingen? Hebt gij nooit menschen ontmoet, die jarenlang in een denkbeeldig geluk opgingen? Veronderstel, dat gij te weten kwaamt, dat de man, die door zijn vrouw aanbeden wordt, en van wien zij denkt, dat hij haar even teeder bemint, haar ontrouw is, zoudt gij er dan toe kunnen komen haar het hart te breken en haar schoonen droom te verstoren door haar met ruwe hand tot de werkelijkheid te brengen? Immers niet. Welnu, ik herhaal het, een dergelijke onbewustheid en *zinsbedrog* — als gij het zoo noemen wilt — spruiten voort uit een barmhartige natuurwet en uit strikte rechtvaardigheid. In ieder geval is het een veel aanlokkender verschiet, dan de gouden harp en het vleugelpaar, dat de orthodoxie ons belooft. De verzekering, dat „de ziel, die leeft, herhaaldelijk opstijgt, en als een bekende door de straten van het hemelsche Jeruzalem wandelt, om bij de aartsvaders en profeten op bezoek te gaan, de apostelen te begroeten en de scharen martelaren te bewonderen", moge voor sommigen een vromer karakter dragen. Nochtans is het een hallucinatie van een veel bedriegelijker soort, daar moeders toch, gelijk wij weten, haar kinderen beminnen met een onsterfelijke liefde, terwijl de personen, van wie in het „hemelsch Jeruzalem" sprake is, nog altijd van twijfelachtig allooi zijn. En toch zou ik eerder met het „nieuw Jeruzalem", waar de straten geplaveid zijn, als waren het de uitstalkasten van een juwelierswinkel, vrede hebben, dan troost vinden bij de hartelooze leer der Spiritisten. Reeds de gedachte, dat de *verstandelijk bewuste ziel* van iemands vader, moeder, dochter of broeder haar zaligheid in een „Zomerland" zou vinden — een sfeer, die, te oordeelen naar de schildering ervan slechts wat minder onnatuurlijk, doch al even belachelijk als het „Nieuw Jeruzalem" is — zou voldoende zijn om hem allen eerbied

voor zijn „dierbare afgestorvenen" te doen verliezen. Te gelooven, dat een reine geest zich gelukkig kan gevoelen, terwijl hij gedoemd is, de zonden en misslagen, de trouweloosheid en bovenal het lijden van hen, aan wie hij door [150] den dood ontrukt is en die hij het meest liefhad, in volslagen machteloosheid aan te zien, is een gedachte om iemand dol te maken.

B. Er ligt iets waars in uw redeneering. Ik moet erkennen, het onderwerp nog nimmer in dit licht te hebben beschouwd.

Th. Juist, en men moet wel door en door zelfzuchtig zijn en ontbloot van alle rechtvaardigheidsgevoel om ooit een dergelijke voorstelling te verzinnen. Wij zijn mèt hen, die ons naar den stoffelijken vorm ontvielen, ja, hun zelfs veel nader, dan toen zij nog leefden. En dit bestaat niet enkel in de verbeelding van den *Devachanî*, zooals sommigen meenen, doch het is werkelijkheid. Want reine, goddelijke liefde is niet louter de bloesem van een menschelijk hart, maar wortelt in de eeuwigheid. Een heilige, geestelijke liefde is onsterfelijk, en Karma doet vroeg of laat allen, die zulk een geestelijke liefde voor elkaar koesteren, wederom in éénzelfde familiegroep geboren worden. Ook zeggen wij, dat liefde, die den dood overleeft, — noem haar illusie zoo ge wilt — een magische en goddelijke macht heeft, die op de levenden terugwerkt. Het *Ego* eener moeder, vervuld met liefde voor de kinderen, die haar verbeelding om zich heen ziet, en een leven van geluk smakende, dat even werkelijk voor haar *Ego* is, als het aardsche bestaan dit was, zal veroorzaken, dat die liefde door haar kinderen in het vleesch gevoeld wordt. Die liefde zal zich openbaren in hun droomen en dikwijls, bij verschillende gebeurtenissen, door hen te beschermen en uit gevaren te redden, een hulp zijn, die door de *voorzienigheid* bewerkt heet.

Want liefde is een machtig schild; ze wordt door ruimte noch tijd beperkt. En wat voor deze Devachanische „moeder" geldt, gaat evenzeer bij al de andere menschelijke betrekkingen en genegenheden op, uitgezonderd bij louter zelfzuchtige en materiëele. Door analogie zal u de rest duidelijk worden.

B. Gij neemt dus in geen geval de mogelijkheid aan, dat de levende met den *ontlichaamden* geest kan communiceeren?

[151] Th. Toch wel. Er zijn een tweetal uitzonderingen op dezen regel. Gedurende de eerste dagen na den dood en aleer het *Ego* den toestand van Devachan is ingegaan, is er communicatie mogelijk. Dit is de eerste uitzondering. Maar of eenig levend mensch uit zulk een terugkeer van den geest naar het *objectief* gebied ooit veel voordeel getrokken heeft, is een andere vraag. Misschien in heel bijzondere gevallen, wanneer de intense begeerte van den stervende om voor een bepaald doel terug te komen, het hooger bewustzijn *tot wakker blijven* noopte, zoodat het inderdaad de *individualiteit* was, de „Geest", die zich manifesteerde. Doch als regel valt de geest na den dood in een staat van verdooving, in wat wij de *„voor-devachanische* onbewustheid" noemen. De tweede uitzondering betreft de *Nirmanakaya's*.

B. Wie zijn dit? En wat zegt u de naam?

Th. Het is de naam, die gegeven wordt aan hen, die, hoewel zij het recht op Nirwana en cyclische rust verworven hebben — (*niet* „Devachan", daar dit een illusie, een gelukkige droom is, en diegenen, die aanspraak op Nirwana kunnen maken, elke begeerte naar de illusies der wereld, ja, zelfs de mogelijkheid daartoe, geheel overwonnen moeten hebben) — toch van dezen Nirwanischen staat afstand doen, uit medelijden met de menschheid en hen, die

zij op aarde achterlieten. Zulk een adept of Heilige, of hoe gij hem noemen wilt, acht het zelfzuchtig, gelukzaligheid te smaken, terwijl de menschheid kreunt onder smarten, die zij zich door onwetendheid heeft berokkend; hij geeft daarom Nirawana prijs en besluit onzichtbaar *in den geest* op deze aarde te blijven. Nirmanakaya's bezitten geen stoffelijk lichaam, want zij hebben het afgelegd; voor het overige blijven zij met al hun beginselen, zelfs *in het astrale leven*, binnen onze sfeer. Zij zijn het, die zich met enkele uitverkoren stervelingen kunnen in verbinding stellen, — en dit ook werkelijk doen — doch stellig niet met *gewone* mediums.

B. Ik stelde u deze vraag omtrent de *Nirmanakaya's*, daar ik in sommige Duitsche en andere werken las, dat in de leer van het Noordelijk Boeddhisme deze naam aan de aardsche verschijningen of lichamen, welke de Boeddha's aannemen, gegeven wordt. [152]

Th. Dit is juist, doch de Oriëntalisten hebben zich aangaande dit aardsche lichaam vergist, door te meenen, dat het *objectief* en *stoffelijk*, in plaats van zuiver astraal en subjectief is.

B. Kunnen deze Nirmanakaya's veel goeds op aarde uitrichten?

Th. Wat de enkelingen betreft, is hun invloed beperkt, daar zij niet het recht hebben in iemands Karma in te grijpen; zij kunnen den mensch slechts raden en inspireeren ten algemeenen nutte. Toch doen zij meer goeds, dan gij denkt.

B. De Wetenschap zal dit nimmer erkennen, en zelfs de nieuwere psychologie niet. Voor hen kan de intelligentie het stoffelijk brein niet overleven. Wat zoudt gij hun antwoorden?

Th. Ik zou daartoe niet eens de moeite nemen, maar eenvoudig de woorden van „M. A. Oxon" aanhalen. „De intelligentie *blijft* na den dood van het lichaam bestaan. Gedachte is niet enkel een zaak van het brein... De huidige stand

er één van"; wij scheiden ze en zeggen, dat behoudens de genoemde uitzonderingen, geen *Geest* tot de aarde terugkomt, hoewel zulks met de dierlijke Ziel wel het geval kan zijn. Doch laten wij thans tot ons punt van uitgang, de Skandha's, terugkeeren.

B. Ik begin het nu beter te begrijpen. Het is als het ware de Geest der meer-veredelende Skandha's, die, door zich te hechten aan het incarneerend Ego, leven blijft en zich bij den schat zijner hemelsche ervaringen voegt. Die eigenschappen echter, welke met de stoffelijke Skandha's en met zelfzuchtige, persoonlijke motieven in verband staan verdwijnen tusschen twee incarnaties in, van het gebied van handeling en komen pas bij de volgende geboorte weer als Karmische resultaten [154] te voorschijn, waarvoor geboet zal moeten worden; derhalve zal de Geest Devachan niet verlaten. Is dit juist?

Th. Bijna. Voeg er aan toe, dat de wet van vergelding, of Karma, die de meer verheven en geestelijke hoedanigheden in Devachan beloonde, nimmer nalaat, ze ook op aarde te beloonen, door haar de gelegenheid tot verdere ontwikkeling te bieden, en ook door het Ego van een lichaam te voorzien, dat aan zulk een ontwikkeling ten goede komt, en gij zijt er.

ENKELE WOORDEN OVER DE SKANDHA'S.

B. Wat wordt er van de lagere Skandha's der persoonlijkheid, als het lichaam gestorven is? Worden zij geheel vernietigd?

Th. Ja en neen — een nieuw metafysisch en occult geheim voor u. Als inventaris en werkkapitaal ten dienste der persoonlijkheid worden zij vernietigd; doch als *Karmische gevolgen*, als kiemen, blijven zij in de atmosfeer van het aardsche gebied hangen, om, zoodra het Ego reïncarneert, weer op te komen en zich als zoo vele wraakgierige geesten op zijn nieuwe persoonlijkheid te werpen.

B. Dit gaat werkelijk mijn begrip te boven. Het is zeer moeilijk te vatten.

onzer kennis geeft ons het recht te zeggen, dat de menschelijke geest onvernietigbaar is." (*Spirit Identity* p. 69)

B. Maar „M. A. Oxon" is een Spiritist.

Th. Dat is hij, en de eenige *ware* Spiritualist, dien ik ken, ofschoon wij op menig ondergeschikt punt van hem verschillen. Dit daargelaten, staat geen Spiritist zoo dicht bij de occulte waarheden als hij. Als een der onzen, spreekt hij voortdurend over de „groote gevaren, welke den onvoorbereiden, lichtzinnigen beunhaas in het occulte, bedreigen, wanneer hij zonder zich de bezwaren voor oogen te stellen,
[153] den drempel overschrijdt." [1]) Wij verschillen enkel met hem van meening, wat de „Identiteit van den Geest" betreft. Voor het overige, deel althans ik, al zijn inzichten en ga geheel accoord met de drie stellingen uit zijn lezing van Juli 1884. Deze voortreffelijke Spiritualist is het met óns oneens, wij niet met hem.

B. Welke zijn deze stellingen?

Th. Zij luiden als volgt:

1. „Er bestaat een leven, dat samenvalt met het stoffelijk leven van het lichaam en er tevens onafhankelijk van is."
2. „Als een noodzakelijk gevolg hiervan zet dit leven zich buiten het lichaam voort." (wij zeggen, dat het zich door Devachan heen voortzet).
3. „Er bestaat gemeenschap tusschen de bewoners dier levenssfeer en hen, die op aarde wonen."

Zooals gij ziet, ligt het heele verschil in ondergeschikte en bijkomstige punten dezer grondstellingen en in onze opvattingen omtrent Geest en Ziel, of *Individualiteit* en *Persoonlijkheid*. De Spiritisten verwarren deze twee „en maken

---

1) „Enkele dingen van het Spiritisme, die ik *weet* en enkele, die ik *niet weet*."

Th. Niet, wanneer gij u eenmaal met al de bijzonderheden hebt vertrouwd gemaakt. Want dan zult gij inzien, dat wat logica, samenhang, diepte van gedachte, goddelijk erbarmen en billijkheid betreft, deze leer der Reïncarnatie op aarde haars gelijke niet heeft. Het is een geloof in de gestage vooruitgang van ieder incarneerend Ego, of goddelijke ziel en eene evolutie van het uiterlijke naar het innerlijke, van het stoffelijke naar het geestelijke, om, aan het eind van ieder stadium, ten slotte te komen tot volstrekte eenwording met het goddelijk Beginsel. Van kracht tot kracht te groeien, van de schoonheid en de volmaking van het eene gebied, tot de schoonheid en de volmaking van het andere gebied te geraken, zich in iedere kringloop verrijkt te zien met nieuwe heerlijkheid, nieuwe kennis en nieuwe macht,
[155] ziedaar de bestemming van het Ego, dat aldus in iedere wereld en in iedere incarnatie, zijn eigen Verlosser wordt.

B. Maar dit leert ook het Christendom. Het predikt eveneens vooruitgang.

Th. Ja, doch met iets anders er bij. Het zegt ons, dat er zonder de tusschenkomst van een miraculeuzen Verlosser, *geen redding mogelijk is*, en verdoemt daarom allen, die van dit dogma niet gediend zijn. Dit is juist het verschil tusschen de Christelijke theologie en de Theosofie. De eerste legt allen nadruk op de Nederdaling van het Geestelijk Ego in het *Lager Zelf*, terwijl de andere de noodzakelijkheid op den voorgrond stelt, om zichzelven tot den Christos- of Boeddhi-staat op te heffen.

B. Maar denkt gij niet, door te leeren, dat het bewustzijn, in geval van mislukking, vernietigd wordt, bij hen, die niet metafysisch zijn aangelegd, de meening te wekken, dat het *Zelf* vernietigd wordt?

Th. Natuurlijk zal dit bij hen het geval zijn, die *letterlijk* aan de opstanding van het vleesch gelooven, en volhouden, dat

op den dag des Oordeels ieder been, iedere ader en ieder stofdeeltje, lichamelijk zal worden opgewekt. Indien gij er bij blijft, dat het de vergankelijke vorm en de eindige hoedanigheden zijn, die den *onsterfelijken* mensch samenstellen, zullen wij moeilijk tot overeenstemming geraken. En wij doen beter ons gesprek te staken, als gij niet inziet, dat, door aan het Ego slechts één aardsch leven toe te kennen, de Godheid, naar de letterlijke opvatting der Purana's, [156] wordt verlaagd tot een beschonken Indra, tot een wreeden Moloch, een god, die op aarde een hopeloozen warboel sticht, en dan nog aanspraak maakt op dank.

B. Laat ons dan het onderwerp der Skandha's als afgehandeld beschouwen en terugkeeren tot het vraagstuk betreffende het bewustzijn na den dood. Dit is een kwestie, die de meesten belang inboezemt. Bezitten wij in Devachan meer kennis, dan gedurende ons leven op aarde?

Th. In zekeren zin kunnen wij er meer kennis verkrijgen, d.w.z. wij kunnen er elk talent, dat ons op aarde begeerlijk scheen en waarnaar wij streefden, indien dit n.l. met abstracte en ideale dingen, zooals muziek, schilderen, dichtkunst, enz. verband hield, verder tot ontwikkeling brengen, omdat Devachan slechts een geïdealiseerde en subjectieve voortzetting van het aardsche leven is.

B. Doch indien de Geest in Devachan van de stof ontslagen is, hoe komt het dan, dat hij niet alle kennis bezit?

Th. Doordat het Ego, zooals ik u reeds verklaarde, als het ware met het geheugen van zijn jongste incarnatie gehuwd is. Wanneer gij nadenkt over hetgeen ik gezegd heb, en al de feiten samenvat, dan zult gij inzien, dat de Devachanische toestand geen staat van alwetendheid, doch een transcendentale voortzetting van het pas geëindigde persoonlijke leven is. Het is de rust der ziel, na de beslommeringen des levens.

B. Maar de wetenschappelijke materialisten beweren, dat er na 's menschen dood niets overblijft; dat de bestanddeelen, waaruit het menschelijk lichaam is opgebouwd, eenvoudig tot hun oorspronkelijken toestand terugkeeren, en hetgeen wij ziel noemen slechts een kortstondig zelfbewustzijn is, een bijproduct van de werkingen der organen, dat als een damp zal vervliegen. Wat te zeggen van hun opvattingen? Zijn ze niet vreemd?

[157] Th. Neen, heelemaal niet vreemd, zooals ik het zie. Als zij beweren, dat met het lichaam ook het zelfbewustzijn ophoudt, uiten zij, wat henzelven betreft, eenvoudig een onbewuste profetie, want als zij maar eenmaal sterk genoeg overtuigd zijn van wat zij beweren, is geen bewust leven na den dood voor hen meer mogelijk. Want er *zijn* uitzonderingen op elken regel.

OVER HET BEWUSTZIJN NA DEN DOOD EN NA DE GEBOORTE.[1])

B. Doch als het regel is, dat het menschelijk zelfbewustzijn zich na den dood voortzet, waarom zouden er dan uitzonderingen zijn?

Th. De grondbeginselen der geestelijke wereld laten geen uitzonderingen toe. Doch er bestaan regels voor hen, die zien, en regels voor hen, die liever blind wenschen te blijven.

B. Dit is duidelijk. Het is de waan van den blinde, die het bestaan der zon ontkent, omdat hij haar niet ziet. Doch na den dood zullen zijn geestelijke oogen geopend worden, en hem dwingen te zien. Bedoelt gij dit?

Th. Hij zal niet gedwongen worden, noch iets zien. Daar hij in dit leven het voortbestaan hardnekkig heeft ontkend, zal hij het na den dood niet kunnen zien; hij zal blind blij-

---

1) Enkele gedeelten uit dit en het voorafgaande hoofdstuk verschenen in den vorm van een „Dialoog over de Mysteriën van het Leven Hiernamaals" in het Januari-nummer 1889 van *Lucifer*. Het artikel was ongeteekend, zoodat het door den redacteur geschreven scheen, doch het was afkomstig van schrijfster dezes.

ven, omdat zijn geestelijk gezichtsvermogen, tijdens dit leven in zijn groei belemmerd, zich na den dood niet verder kan ontwikkelen. Uw veronderstelling, dat hij tegen wil en dank zou *moeten* zien, bewijst, dat wij de zaak uit een verschillend oogpunt beschouwen. Gij spreekt van den geest des geestes, van de vlam der vlam — kortom Atma [158] — en verwart dit met de menschelijke ziel — Manas... Gij begrijpt mij niet; laat ik trachten het u duidelijk te maken. Uw vraag komt hierop neer, of een verstokt materialist bij den dood zijn zelfbewustzijn en identiteitsgevoel geheel kan verliezen? Bedoelt gij dit niet? Welnu, zulks is stellig mogelijk. Overtuigd als wij zijn van de waarheid onzer Esoterische leer, die de periode *na den dood,* het tijdvak tusschen twee levens of geboorten, louter beschouwt als een voorbijgaanden toestand, zeggen wij, dat, onverschillig of de tusschentijd tusschen twee bedrijven van het begoochelende levensdrama één jaar of een millioen jaren duurt, die *post-mortem* toestand precies dezelfde kan blijken te zijn, als de toestand van iemand, die volslagen bewusteloos is, zonder dat hierdoor op de fundamentale wet inbreuk wordt gemaakt.

B. **Maar gij zeidet immers zoo straks, dat de fundamenteele wetten van het leven hiernamaals geen uitzondering toelaten. Hoe is dit dan mogelijk?**

Th. Ook thans nog zeg ik, dat daarop geen uitzondering mogelijk is. Doch de geestelijke wet der continuïteit is alleen van toepassing op dingen, die werkelijk reëel zijn. Voor iemand, die de Moendakya Oepanishad en de Vedanta-Sara gelezen en begrepen heeft, wordt dit alles zeer duidelijk. Ja, wat meer zegt, het is voldoende te begrijpen, wat wij onder Boeddhi en de tweevoudigheid van Manas verstaan, om een helder inzicht te krijgen, waarom een materialist van een zelfbewust voortbestaan na den dood verstoken

kan blijven. Want Manas is in zijn lagere aspect de zetel van het aardsche verstand, en kan daarom van het Heelal slechts die opvatting geven, welke uit de geaardheid van dit verstand voortvloeit; het kan geen bron van geestelijke visie zijn. In de Oostersche school wordt geleerd, dat er tusschen Boeddhi en Manas (het Ego), of Iswara en Prajña [1]) in werkelijkheid niet meer verschil is, dan *tusschen het woud en de boomen ervan, een meer en zijn wateren,* een beeld aan de Moendakya ontleend. Of er een, dan wel honderd boomen uit gebrek aan levenskracht doodgaan, of geveld worden, maakt geen inbreuk op het feit, dat het woud toch een woud blijft.

B. Maar als ik goed begrijp, dan komt het woud in deze vergelijking met Boeddhi en de boomen met Manas-taijasâ [2]) overeen. Indien nu Boeddhi onsterfelijk is, hoe kan dan hetgeen er een deel van is, n.l. Manas-taijasâ, tot op den dag zijner wederbelichaming alle bewustzijn missen? Ik vat dit niet.

Th. De reden is, dat gij een abstracte voorstelling van het geheel met de veranderlijke vormen, waarin het zich kleedt, verwart. Bedenk wel, dat, zoo Boeddhi-Manas al onvoorwaardelijk onsterfelijk mag heeten, dit niet van den lageren Manas en nog minder van Taijasâ kan worden gezegd, welke laatste niets anders dan een attribuut is. Geen van beide, Manas noch Taijasâ, kan afgescheiden van Boeddhi, de goddelijke ziel, bestaan, omdat de eerste (*Manas*), in

---

1) Iswara is het collectief bewustzijn der geopenbaarde godheid, Brahmâ, m.a.w. het collectief bewustzijn van de Schare der Dhyan Chohans (*zie* Geheime Leer), en Prajña is hun individueele wijsheid.

2) *Taijasâ* beteekent de stralende, als gevolg van zijn vereeniging met Boeddhi en staat voor Manas, de menschelijke ziel, verlicht door de uitstraling der goddelijke ziel. Manas-taijasâ kan derhalve het stralende denkvermogen worden genoemd: de *menschelijke* rede, beschenen door het licht van den geest; en Boeddhi-Manas is dus de openbaring van het goddelijk intellect *plus* het menschelijk intellect en zelfbewustzijn.

zijn lagere aspect, een qualificeerende eigenschap der aardsche persoonlijkheid is en de ander (*Taijasi*) identiek met eerstgenoemde is; het is eveneens Manas, doch verlicht door het licht van Boeddhi. En op haar beurt zou Boeddhi slechts een onpersoonlijke geest blijven, zoo zij dit element van Manas niet aan de menschelijke ziel ont- [160] leende, waardoor zij in deze wereld van begoocheling tot iets voorwaardelijks, en voor heel het tijdperk van geboorten *als 't ware tot iets afgescheidens* van de universeele ziel wordt maakt. Zeg liever, dat *Boeddhi-Manas* niet sterven kan, noch het vereenigd Zelfbewustzijn in der Eeuwigheid verliezen en evenmin de herinnering aan die vroegere incarnaties, waarin de twee — d.i. de geestelijke en de menschelijke ziel — nauw verbonden waren. Doch bij een materialist, wiens menschelijke ziel niet alleen van de goddelijke ziel niets ontvangt, maar zelfs weigert haar bestaan te erkennen is het anders. Wat bij Boeddhi-Manas opgaat, kan bezwaarlijk voor de eigenschappen en kenmerken der menschelijke ziel gelden, want dat zou gelijk staan met te zeggen, dat aangezien de goddelijke ziel onsterfelijk is, ook de blos op uw wangen onsterfelijk moet zijn, terwijl die blos evenals Taijasi slechts een voorbijgaand verschijnsel is.

B. Bedoelt gij hiermede, dat wij het noumenon niet met zijn verschijnsel, of de oorzaak met haar gevolg moeten verwarren?

Th. Juist, en ik herhaal, dat de uitstraling van Taijasi, beperkt tot Manas of de menschelijke Ziel, slechts tijdelijk is, aangezien zoowel voortleven als bewustzijn na den dood, voor de aardsche persoonlijkheid niet meer dan voorwaardelijke eigenschappen zijn, afhankelijk van toestanden en inzichten, door de menschelijke ziel tijdens haar leven in het lichaam verwekt. Karma werkt zonder ophouden; wij

oogsten *in ons leven hiernamaals* slechts de vrucht van hetgeen wij zelve in dit leven zaaiden.

B. Doch indien mijn Ego, na de vernietiging van mijn lichaam, in een toestand van algeheele onbewustheid kan wegzinken, waar worden dan de zonden van mijn vroeger leven gestraft?

[161] Th. Onze wijsbegeerte leert, dat de Karmische straf het Ego pas in zijn volgende incarnatie treft. Na den dood ontvangt het alleen vergoeding voor het onverdiende lijden, dat in het afgeloopen leven zijn deel was. [1]) Zal er dus na den dood van eenige straf sprake zijn, dan kan die, zelfs voor den materialist, enkel bestaan in de afwezigheid van eenige vergoeding en het volslagen gemis aan eenig bewustzijn van zaligheid en rust. Karma is het kroost van het aardsche Ego; het is zoowel de vrucht der handelingen van den boom der objectieve persoonlijkheid, welke voor allen zichtbaar is, als van al de gedachten, ja zelfs drijfveeren, van het geestelijke „Ik"; maar Karma is ook de teedere moeder, die de wonden, in het voorgaande leven door haar geslagen, heelt, aleer zij het Ego opnieuw laat lijden, door het weer nieuwe wonden toe te brengen. En al moge het waar zijn, dat er in het leven van den sterveling geen enkel mentaal of fysiek leed bestaat, hetwelk niet de rechtstreeksche uitkomst is van de een of andere zonde uit een vroeger bestaan, toch is aan den anderen

1) Sommige Theosofen hebben tegen deze passage bedenkingen geopperd; de woorden zijn echter die van den Meester, en de beteekenis aan het woord „onverdiend" gehecht, is dezelfde als hierboven bedoeld. In het T.P.S. pamflet No. 6 werd een zinsnede gebezigd, die dezelfde gedachte uitdrukte en later in LUCIFER gecritiseerd werd. De vorm ervan was echter niet gelukkig en kon aanleiding geven tot critiek; maar de essentiëele gedachte was, dat de menschen vaak lijden door de gevolgen van daden, die door anderen bedreven worden, gevolgen, die dus — strikt genomen — niet tot hun eigen Karma behooren, en voor dit lijden komt hun een compensatie toe.

kant het feit, dat de mensch er in zijn tegenwoordig leven niet de flauwste herinnering meer aan heeft, en zich niet strafbaar gevoelt, zoodat hij denkt onschuldig te lijden, voldoende om hem in zijn bestaan *na den dood* alle aanspraak te geven op volledige troost, rust en zaligheid. De dood komt immer tot ons geestelijk zelf als een verlosser en vriend. Voor den materialist, die ondanks zijn denkwijze geen slecht mensch was, zal het tijdperk tusschen [162] twee levens als de ongestoorde en kalme slaap van een kind zijn, hetzij geheel droomloos of met beelden gevuld, waarvan de beteekenis slechts vaag tot hem doordringt; terwijl voor den gemiddelden sterveling het een levendige droom zal zijn, vol verrukkingen, even werkelijk als het aardsche leven.

B. Moet de persoonlijke mensch het dan maar voor lief nemen, de Karmische straffen, welke het Ego zich heeft berokkend, steeds *blindelings* te ondergaan?

Th. Niet geheel en al. Op het plechtige oogenblik van den dood, zelfs als die plotseling is, trekt heel het afgeloopen leven tot in de kleinste bijzonderheden aan 's menschen geestesoog voorbij. Voor een korte wijle wordt het *persoonlijk Ego* met het *individueel* alwetend *Ego* één. Doch dit is voldoende om hem heel de reeks van oorzaken, die tijdens zijn leven in werking zijn geweest, te doen aanschouwen. Hij ziet en begrijpt zichzelf thans, zooals hij werkelijk is, onopgesmukt door vleierij of waan. Hij leest zijn leven, gelijk een toeschouwer en blikt neer op het arena, dat hij zoo juist verlaten heeft; hij gevoelt en weet, dat al het hem overkomen lijden verdiend was.

B. En gaat dit met ieder zoo?

Th. Zonder eenige uitzondering. Naar ons geleerd wordt, aanschouwen zij, wier karakter edel en heilig is, niet slechts

het pas geëindigde, maar ook verschillende van hun vroegere levens, waarin zij de oorzaken schiepen, die hen vormden tot hetgeen zij in hun laatste incarnatie waren. Zij erkennen de wet van Karma in al hare majesteit en rechtvaardigheid.

B. Geschiedt er ook iets dergelijks vóór de geboorte?

Th. Voorzeker. Evenals de mensch bij het stervensuur een
[163] terugblik werpt en inzicht krijgt over het leven, dat achter hem ligt, zoo heeft ook het *Ego,* dat uit den toestand van Devachan ontwaakt, aleer het op aarde geboren wordt, een profetisch visioen van het leven, dat hem wacht, en begrijpt het al de oorzaken, die er toe geleid hebben. Het beseft het doel ervan, en ziet de toekomst; want het is tusschen Devachan en de aardsche geboorte, dat het *Ego* zijn volledig *manasisch* bewustzijn herkrijgt, en voor een wijle opnieuw de god wordt, die het was, vóór het, in gehoorzaamheid aan de Karmische wet, het eerst in de stof nederdaalde, en in den eersten vleeschelijken mensch incarneerde. De „gouden draad" ziet al zijn „paarlen", en mist er geen.

WAT WERKELIJK BEDOELD WORDT MET VERNIETIGING.

B. Ik heb sommige Theosofen over een gouden draad hooren spreken, waaraan hun levens waren geregen. Wat bedoelen zij hiermede?

Th. In de heilige boeken der Hindoes wordt gezegd, dat hetgeen periodiek geboren wordt, de *Soetratma* is, hetwelk letterlijk „Draad-Ziel" beteekent. Het is een synoniem voor het reïncarneerend Ego — Manas met *Boeddhi* vereenigd — dat de Manasische herinneringen van al onze voorgaande levens in zich opneemt. Het wordt zoo genoemd, omdat de lange reeks menschelijke levens aan dien eenen

draad worden samengeregen, evenals paarlen aan een snoer. In een der Oepanishads worden deze herhaalde geboorten vergeleken bij het leven van een sterveling, dat zich geregeld tusschen slapen en waken beweegt.

B. Dit is geen duidelijke vergelijking, dunkt me, en ik zal u zeggen waarom. Voor iemand, die wakker wordt, begint er een nieuwe dag, doch, wat ziel en lichaam betreft, is hij nog dezelfde, als die hij gisteren was; terwijl er bij iedere [164] incarnatie niet slechts een geheele verandering van het uiterlijke omhulsel, van sekse en persoonlijkheid, maar zelfs van mentale en psychische begaafdheden plaats grijpt. De vergelijking gaat mank, geloof ik. Iemand, die ontwaakt, herinnert zich zeer goed, wat hij gisteren, eergisteren, ja zelfs maanden en jaren tevoren deed. Maar geen onzer heeft de flauwste herinnering aan een vroeger leven, of aan een feit of gebeurtenis, die er mee in verband staat... 's Morgens kan ik vergeten zijn, wat ik dien nacht droomde, toch weet ik, dat ik geslapen heb, en heb de zekerheid, dat ik gedurende den slaap leefde, doch welke herinnering kan ik van mijn vorige incarnatie hebben van begin tot eind? Wat kunt gij hiertegen aanvoeren?

Th. Sommigen herinneren zich tijdens het leven hun vroegere incarnaties; doch dit zijn Boeddha's en Ingewijden. De Yogi's noemen het Samma-Samboeddha, de kennis omtrent de geheele reeks van iemands vorige levens.

B. Doch hoe kunnen wij, gewone stervelingen, die geen Samma-Samboeddha hebben bereikt, deze vergelijking verstaan?

Th. Door er een studie van te maken, en te trachten, tot een beter begrip omtrent de drie soorten van slaap te komen. Slapen is, zoowel voor mensch als dier, een algemeene, onveranderlijke regel, doch er bestaan verschillende soorten van slaap, en nog meer verscheidenheid van droomen en visioenen.

B. Maar dit brengt ons tot een ander onderwerp. Keeren wij liever tot den materiaalist terug, die zonder zijn droomen te ontkennen, wat moeilijk kan, toch de onsterfelijkheid in het algemeen, en het voortbestaan zijner individualiteit loochent.

Th. Wel, hij heeft gelijk, zonder het te weten. Iemand, die geen innerlijk besef en overtuiging van de onsterfelijkheid zijner ziel heeft, van dien mensch kan de ziel nooit Boeddhi-taijasi worden, maar zal enkel Manas blijven,
[165] en voor Manas alleen bestaat er geen onsterfelijkheid. Zal iemand in het hiernamaals een bewust leven leiden, dan moet hij vóór alles, tijdens zijn aardsch bestaan, van zulk een leven overtuigd zijn. Het is op deze twee stellingen der Geheime Wetenschap, dat heel de wijsbegeerte aangaande het bewustzijn *na den dood,* en de onsterfelijkheid der ziel berust. Het Ego ontvangt altijd wat hem toekomt. Na de ontbinding van het lichaam begint er voor hem een tijdperk, waarin zijn bewustzijn òf ten volle ontwaakt is, òf wel in een chaotische droomtoestand, òf in een volkomen droomlooze slaap, welke van vernietiging niet te onderscheiden valt, en dit zijn de drie soorten van slaap. Indien de oorzaak van droomen en visioenen gedurende den wakenden toestand onbewust wordt voorbereid, zooals de fysiologen zeggen, waarom zou dan niet hetzelfde voor onze *post-mortem* droomen kunnen gelden? Ik herhaal het: *de dood is een slaap*. Na het sterven ontrolt zich voor het oog der ziel een schouwspel, volgens een programma door onszelven ingestudeerd en zeer dikwijls onbewust door onszelven samengesteld: de feitelijke verwezenlijking van *correcte* opvattingen of van illusies, die wij onszelven schiepen. De Methodist zal een Methodist, de Muzelman een Muzelman zijn, en zoo zal ieder — een tijdlang tenminste — zich naar eigen smaak en vinding, een luchtkasteel bouwen. Dit zijn de *post-mortem* vruchten van den levensboom. Ons geloof of ongeloof in het feit eener bewuste onsterfelijkheid doet — gegeven haar bestaan — natuurlijk aan de onvoorwaardelijke realiteit ervan niets af; maar het geloof of ongeloof in die onsterfelijkheid als

iets, dat door afzonderlijke of op zichzelfstaande wezens kan verworven worden, zal niet nalaten kleur te geven aan den aard van zijn leven hiernamaals. Begint gij het nu te begrijpen?

B. Mij dunkt, ja. De materialist, die in weerwil van de ontoereikendheid der vijf zintuigen, in niets anders gelooft, dan hetgeen hem door deze, of door een wetenschappelijke redeneering, uitsluitend op de gegevens dier zintuigen gebaseerd, bewezen wordt, en elke geestelijke openbaring ontkent, beschouwt dit leven als het eenig bewuste bestaan. Daarom zal het hem naar dit geloof vergaan. Hij zal zijn persoonlijk Ego verliezen, en in een droomloozen slaap zijn gedompeld, totdat hij opnieuw wakker wordt. Is dit juist? [166]

Th. Bijna. Vergeet niet, met de nagenoeg algemeen erkende leer rekening te houden, dat er twee soorten van bewust bestaan zijn: het aardsche en het geestelijke. Dit laatste moet als reëel beschouwd worden om het feit, dat het de woonsteê der eeuwige, onveranderlijke en onsterfelijke Monade is; terwijl het reïncarneerend Ego daarentegen zich steeds in nieuwe gewaden hult, geheel verschillend van zijn vorige incarnaties, en waarin alles, op het geestelijk prototype na, tot een zoo volslagen verandering gedoemd is, dat het geen spoor achterlaat.

B. Hoe nu? Kan mijn bewust aardsch „ik" niet slechts tijdelijk, zooals het bewustzijn van den materialist, maar ook zóó volslagen te niet gaan, dat er geen spoor van achterblijft?

Th. Volgens onze leer, moet het zóó volslagen te niet gaan, behalve dat beginsel, hetwelk, door zich met de Monade te vereenigen, een zuiver geestelijke en onvernietigbare essentie wordt, tot in Eeuwigheid één er mede. Maar hoe kan, bij een verstokte materialist, in wiens persoonlijk „ik" Boeddhi zich nimmer weerkaatste, dit beginsel ook maar het minste greintje van die aardsche persoonlijkheid met zich in de Eeuwigheid nemen? Uw geestelijk „Ik" is onsterfelijk; doch van uw tegenwoordig zelf kan het

slechts datgene in de Eeuwigheid medenemen, wat zich de onsterfelijkheid waardig heeft gemaakt, n.l. alleen de aroma der bloem, die door den dood werd weggemaaid.

[167] B. En de bloem, of het aardsche „ik" dan?

Th. Die zal, evenals al de vroegere en toekomstige bloemen aan den moedertwijg — de *Soetratma,* ontsproten, en allen kinderen uit éénen wortel of Boeddhi — tot stof terugkeeren. Uw „ik" op dit oogenblik, is, zooals gij zelve wel weet, niet uw lichaam, dat hier voor mij zit, evenmin is het datgene, wat ik Manas-Soetratma zou willen noemen, maar het is Soetratma-Boeddhi.

B. Maar dit maakt mij volstrekt niet duidelijk, waarom gij het leven na den dood onsterfelijk, oneindig en reëel noemt, en het aardsche leven enkel als een droombeeld of als illusie beschouwt; aangezien zelfs dat leven *na den dood* zijn grenzen heeft, al zijn deze ook niet zoo eng als die van het aardsche leven.

Th. Ongetwijfeld. 's Menschen geestelijk Ego beweegt zich in de eeuwigheid, als een slinger tusschen de uren van geboorte en dood. Doch zijn deze uren, die de tijdperken van het aardsche en het geestelijke leven aangeven, in hun duur beperkt, en hebben zelfs het aantal dier tijdperken in de Eeuwigheid van slapen en waken, van illusie en werkelijkheid hun begin en hun eind, toch is anderzijds de geestelijke pelgrim zelve, eeuwig. En daarom zijn op den langen tocht, dien wij den „cyclus der geboorten" noemen, die uren van 's menschen leven *na den dood* de eenig werkelijke, waarin hij, bevrijd van het lichaam, van aangezicht tot aangezicht staat tegenover de waarheid, en niet tegenover de schijnbeelden van zijn vluchtig, aardsch bestaan. De beperktheid van zulke tusschenpoozen verhindert het Ego evenwel niet, zichzelf te vervolmaken door onverstoord, hoezeer ook geleidelijk

en langzaam het pad te volgen tot aan zijn laatste transformatie, wanneer dat Ego, zijn doel bereikt hebbende, een goddelijk wezen wordt. Integendeel; het einddoel wordt juist door al deze tusschenpoozen bevorderd, en zonder deze tusschenpoozen zou het goddelijke Ego zijn doel nimmer bereiken. Ik gaf u reeds [168] vroeger een eenvoudig voorbeeld, om dit op te helderen, door n.l. het *Ego* of de *individualiteit* met een tooneelspeler te vergelijken en zijn talrijke, verschillende incarnaties met de rollen, die hij vervult. Zoudt gij deze rollen of de kostuums, die hij draagt, zijn individualiteit willen noemen? Evenals die tooneelspeler, is ook het Ego, gedurende den kringloop der noodzakelijkheid, die tot den drempel van *Paranirvana* voert, gedwongen vele rollen te spelen, die hem wellicht niet aanstaan. Doch evenals de bij uit iedere bloem honing puurt, en de rest als voedsel voor de wormen laat, zoo doet ook onze geestelijke individualiteit, noem haar Soetratma of Ego. Door uit elke aardsche persoonlijkheid, waarin Karma haar dwingt te incarneeren, slechts den nectar der geestelijke hoedanigheden en het zelfbewustzijn te vergaren, vereenigt zij dit alles tot één geheel, en verrijst zij uit haar poptoestand als een verheerlijkte Dhyan Chohan. Doch wee die aardsche persoonlijkheden, waaruit zij niets kon vergaren. Zij zullen stellig haar aardsche bestaan niet bewust kunnen overleven.

B. Het schijnt dus, dat voor de aardsche persoonlijkheid, de onsterfelijkheid nog voorwaardelijk is. Maar is dan onsterfelijkheid zelf *niet* onvoorwaardelijk?

Th. Volstrekt niet. Doch onsterfelijkheid kan niet slaan op het *niet-bestaande:* voor alles wat als SAT bestaat, of aan SAT ontspringt, zijn onsterfelijkheid en Eeuwigheid volstrekt. Stof is de tegenovergestelde pool van geest, en toch zijn de twee één. De essentie van dit alles, d.w.z. Geest,

Kracht en Stof, of de drie in één, is even eindeloos, als ze zonder aanvang is; doch de vorm, door deze drievoudige eenheid tijdens haar incarnaties aangenomen, haar
[169] uiterlijk, is stellig slechts een illusie onzer persoonlijke begrippen. Daarom noemen wij alleen Nirwana en het Universeele leven een werkelijkheid, terwijl wij het aardsche leven, de aardsche persoonlijkheid daaronder begrepen, en zelfs haar Devachanisch bestaan, naar het rijk van schijn of illusie verwijzen.

B. Doch waarom in dit geval, de slaap werkelijkheid en het wakker-zijn illusie genoemd?

Th. Het is eenvoudig een vergelijking om het onderwerp te verduidelijken, en van uit het standpunt onzer aardsche opvattingen is die vergelijking zeer juist.

B. En toch kan ik maar niet begrijpen, dat, wanneer het toekomstige leven op rechtvaardigheid en verdiende vergelding van al het aardsche lijden berust, er in het geval van materialisten, onder wie toch vele eerlijke en rechtschapen menschen worden gevonden, van de persoonlijkheid niets meer zou overblijven, dan het afval van een verdorde bloem.

Th. Iets dergelijks werd nimmer beweerd. Geen materialist, hoe geestelijk blind hij ook is, kan ooit in de volheid zijner geestelijke individualiteit sterven. Er werd enkel gezegd, dat in het geval van een materialist, het bewustzijn geheel of ten deele kan verdwijnen, zoodat er van zijn persoonlijkheid geen bewust overblijfsel blijft voortbestaan.

B. Maar dit is dan toch vernietiging?

Th. Zeker niet. Men kan op een lange spoorreis slapen als een blok en verschillende stations voorbijrijden, zonder er iets van te weten, of zich te herinneren, en bij een volgend station wakker geworden, de reis bewust vervolgen langs tallooze andere stopplaatsen tot het einde of het doel bereikt is. Ik noemde u drie soorten van slaap: de droomlooze, de

verwarde en die soort, welke zoo reëel is, dat de droomen voor den slaper levende werkelijkheden worden. Als gij [170] nu aan de laatste soort wel gelooft, waarom zoudt gij de andere twee dan ontkennen? Zooals iemand zich het leven hiernamaals voorstelt en verwacht, zoo zal dat leven ook voor hem worden. Voor hem, die geen voortbestaan verwachtte, zal het tijdperk tusschen twee incarnaties een volstrekte leemte zijn, die met vernietiging gelijkstaat. Het is het uitwerken van het program, waarvan wij zoo juist spraken, een program, door den materialist zelven opgesteld. Doch er zijn, zooals gij zegt, verschillende soorten materialisten. Een zelfzuchtig, boosaardig Egoïst, die nimmer een traan stortte, dan om eigen leed, en wiens ongeloof met een volslagen onverschilligheid jegens de geheele wereld gepaard ging, zal op den drempel des doods, zijn persoonlijkheid voor altijd moeten verliezen. Deze persoonlijkheid koesterde voor niemand uit haar omgeving sympathie of teederheid, en daar zij dus niets bezat, om aan de Soetratma te hechten, moet bij den laatsten ademtocht de band tusschen de twee breken. En omdat er voor zulk een materialist geen Devachan bestaat, zal de Soetratma bijna onmiddellijk weer incarneeren. Doch die materialisten, wier eenige dwaling hun ongeloof was, gaan slechts één station slapend voorbij. En de tijd zal komen, dat deze ex-materialist zichzelve in de Eeuwigheid zal aanschouwen, en mogelijk berouw zal hebben, dat hij zelfs één dag, één station uit het eeuwig bestaan verloor.

B. Zou het toch niet juister zijn te zeggen, dat de dood een geboorte tot een nieuw leven, of een terugkeer tot de eeuwigheid is?

Th. Druk het zoo uit, als gij wilt. Doch vergeet niet, dat geboorten verschillen en dat er „doodgeboren" wezens zijn —, *mislukkingen* der natuur. Bovendien zijn, met

uw gangbare Westersche denkbeelden omtrent het stoffelijk leven, de woorden „leven" en „zijn", niet toepasselijk op den zuiver subjectieven toestand van het bestaan
[171] *na den dood*. Behalve bij een paar wijsgeeren, die door de groote menigte niet gelezen worden en zelven in hun denken nog te verward zijn om er een helder denkbeeld van te kunnen geven, zijn uw Westersche begrippen omtrent leven en dood zoo bekrompen geworden, dat zij aan den eenen kant tot grof materialisme hebben geleid en aan den anderen kant tot een nog materieeler opvatting van het leven hiernamaals, hetgeen de Spiritisten met hun „Zomerland" tot uitdrukking hebben gebracht. Hier eten en drinken de zielen, huwen, en wonen zij in een paradijs, al even zinnelijk, als dat van Mohammed en zelfs niet eens zoo wijsgeerig. En de gewone begrippen van den onontwikkelden Christen zijn al niet beter, ja zoo mogelijk nog materieeler. Met zijn wanstaltige engelen, koperen trompetten en gouden harpen aan de eene, en stoffelijke hellevuren aan de andere zijde, gelijkt de Christelijke hemel op een sprookjestooneel uit een Kerst-pantomime.

Het komt door al deze bekrompen opvattingen, dat gij ons zoo moeilijk kunt volgen. Juist omdat het leven der ontlichaamde ziel niet alleen een even klare werkelijkheid bezit, als in sommige droomen aan den dag treedt, maar ook omdat het alle grof objectieve vormen van het aardsche leven mist, hebben de Oostersche wijsgeeren het met de visioenen uit onzen slaap vergeleken.

BEPAALDE TERMEN VOOR BEPAALDE DINGEN.

B. Denkt gij niet, dat de begripsverwarring, die er omtrent de afzonderlijke functies der „Beginselen" heerscht, haar oorzaak vindt in het feit, dat er geen bepaalde en vaststaande uitdrukkingen bestaan, om elk „Beginsel" in den mensch aan te duiden?

Th. Dat heb ik mijzelf ook afgevraagd. De heele moeilijkheid is ontstaan, doordat wij bij het uitleggen en bespreken [172] dezer „Beginselen" met Sanskriet-termen zijn begonnen, in plaats van dadelijk naar Engelsche synoniemen te zoeken, voor het gebruik der Theosofen. Wij moeten thans trachten deze fout te herstellen.

B. Daaraan zult gij goed doen, daar dit verdere verwarring kan voorkomen; want geen twee Theosofische schrijvers zijn, dunkt mij, tot nog toe overeengekomen, om hetzelfde „Beginsel" met denzelfden naam te noemen.

Th. De verwarring is meer schijnbaar, dan werkelijk. Ik heb sommige Theosofen hun verbazing erover hooren uiten en verschillende verhandelingen, waarin over deze „beginselen" werd gesproken, hooren critiseeren. Doch het bleek ten slotte, dat de eenige fout, die begaan was, in het bezigen van het woord „Ziel" bestond; men paste het op drie beginselen toe, zonder de verschillen uiteen te zetten. De eerste en stellig de duidelijkste van onze Theosofische schrijvers, A. P. Sinnett, geeft ons enkele begrijpelijke en bewonderenswaardig geschreven stukken over het „Hooger Zelf." [1]) Niettemin is ook zijn werkelijke bedoeling door sommigen verkeerd begrepen, ten gevolge van het feit, dat hij het woord „Ziel" in een algemeene beteekenis gebruikte. Toch zijn hier eenige gedeelten, die u zullen aantoonen, hoe duidelijk en begrijpelijk alles is, wat hij over het onderwerp schrijft: —

... „Wanneer de menschelijke ziel zich eenmaal als menschelijke individualiteit [2]) in den stroom der evolutie heeft begeven, doorloopt zij afwisselend perioden van stoffelijk en betrekkelijk geestelijk bestaan. Geleid door hare karmische

---

1) Zie Transactions of the „London Lodge" of the Theos. Soc., No. 7, Oct. 1885.

2) Het „reïncarneerend Ego" of de „Menschelijke Ziel", zooals hij haar noemde; het *Oorzakelijk Lichaam* bij de Hindoes.

verwantschap, gaat zij van het eene gebied, stratum of toestand der natuur over naar het andere. In tal van incarnaties leeft zij dan het leven, waartoe haar Karma haar heeft voorbeschikt en maakt zij vorderingen binnen de grenzen harer beperkingen en omstandigheden. Onderwijl ontwikkelt zij nieuw Karma door hare gelegenheden te gebruiken of te misbruiken; en keert na ieder stoffelijk leven — door het tusschenliggende gebied van Kamaloka — tot geestelijk bestaan (Devachan) terug. Hier rust zij uit, verkwikt zich en neemt de ondervindingen des levens, gedurende haar stoffelijk bestaan ‚op aarde' verworven, geleidelijk in haar wezen op als zooveel kosmischen vooruitgang. Deze wijze van de zaak te beschouwen heeft bovendien menigeen, die over het onderwerp nadenkt, tal van zijdelingsche gevolgtrekkingen aan de hand gedaan, b.v. dat de overgang van den Kamalokischen naar den Devachanischen toestand noodzakelijkerwijs geleidelijk moet zijn [1]); dat er inderdaad geen vaste grens tusschen de verscheidenheid van geestelijke toestanden is te trekken; dat zooals de psychische vermogens in de levende menschen aantoonen, zelfs de geestelijke en stoffelijke gebieden niet zoo hopeloos van elkander gescheiden zijn als de materialistische theorieën zouden doen denken; dat alle toestanden der natuur gelijktijdig om ons heen zijn, en met verschillende vermogens waargenomen worden, enz.... Het blijkt duidelijk, dat menschen, die psychische vermogens bezitten, gedurende het stoffelijk bestaan in verbinding blijven met de gebieden van bovenstoffelijk bewustzijn; en hoewel de meesten niet met zulke vermogens begiftigd zijn, toonen alleen reeds de verschijnselen van den slaap, maar vooral... die van het somnambulisme of het mesmerisme, dat wij allen in staat zijn ons in bewustzijnstoestanden te begeven, die buiten het gebied der vijf stoffelijke zintuigen liggen. Wij — de zielen in ons — drijven niet

[1]) De duur van deze „overgang" hangt evenwel af van den graad van geestelijkheid der vroegere persoonlijkheid van het ontlichaamde Ego. Want voor hen, wier leven zeer geestelijk was, is deze overgang, hoewel geleidelijk, zeer snel. De tijd wordt langer naarmate men meer materialistisch georiënteerd is.

geheel en al hulpeloos rond in den oceaan van stof. Wij behouden klaarblijkelijk een zekere overblijvende belangstelling in, of rechten op de kust, waarvan wij een tijd lang, zijn afgedreven. De loop der incarnatie wordt daarom niet ten volle omschreven, wanneer wij spreken van een *afwisselend* bestaan op de stoffelijke en geestelijke gebieden, en aldus de ziel als een volledig wezen afbeelden, dat van den eenen bestaanstoestand naar den anderen overgaat. Een meer correcte omschrijving van het proces zou waarschijnlijk reïncarnatie voorstellen als op dit stoffelijk gebied plaatsgrijpende tengevolge van een uitvloeïing, vanuit de Ziel. Het Geestelijk gebied zou onderwijl de eigenlijke woonsteê der Ziel blijven, die deze nooit geheel verlaten zou; *en voor dat niet te verstoffelijken deel van de Ziel, dat voortdurend op* [174] *het geestelijk gebied verwijlt,* zou „HOOGER ZELF" *misschien* een geschikte benaming zijn.

Dit „Hooger Zelf" is ATMA, hetwelk gelijk van zelf spreekt „niet te verstoffelijken is", zooals Sinnett zegt. Sterker nog, het kan onder geen enkele omstandigheid, zelfs niet voor de hoogste geestelijke visie, ooit „objectief" worden. Want *Atman* of het „Hooger Zelf" is feitelijk Brama, het ABSOLUTE, en is er niet van te onderscheiden. In uren van *Samadhi,* gaat het hooger geestelijk bewustzijn van den Ingewijde geheel in de EENE essentie of Atman op, en aldus één geworden met het geheel, kan er voor dit bewustzijn niets objectiefs bestaan. Sommigen onzer Theosofen echter, hebben zich aangewend, de woorden „Zelf" en „Ego" als synoniemen te gebruiken, en de term „Zelf" te bezigen alleen voor 's menschen hooger individueel, zoo niet persoonlijk „Zelf" of *Ego,* terwijl deze uitdrukking nooit anders dan op *het Eene universeele Zelf* behoort te worden toegepast. Vandaar de verwarring. Wanneer wij over Manas, het „oorzakelijk lichaam" spreken — en het ons door Boeddhi bestraald denken — kunnen wij het het „HOOGER EGO" noemen, doch nimmer het „Hooger Zelf".

Want zelfs Boeddhi, de „Geestelijke Ziel" is niet het ZELF, doch slechts het voertuig ervan. Wil men van andere „*Zelven*" — b.v. het „Individueel" of het „persoonlijk" zelf — spreken of schrijven, dan gebruike men altijd een omschrijvend en bepalend adjectief.

In bedoelde voortreffelijke verhandeling over het „Hooger Zelf", wordt dus deze uitdrukking toegepast op het *zesde beginsel* of *Boeddhi* (natuurlijk in vereeniging met Manas, want zonder deze vereeniging zou de geestelijke ziel geen *denkend* beginsel bezitten); en heeft dientengevolge juist tot zulke misverstanden aanleiding gegeven. De verklaring, dat „een kind zijn *zesde* beginsel niet verkrijgt —
[175] of een wezen wordt, dat zedelijk verantwoordelijk is, en niet in staat om Karma voort te brengen — voordat het zeven jaar oud is," toont aan, wat hierin met het HOOGER ZELF bedoeld wordt. De bekwame schrijver is van zijn standpunt volkomen gerechtvaardigd, als hij uitlegt, dat „menschen met psychische eigenschappen dit Hooger Zelf door hun fijnere zintuigen zoo nu en dan kunnen waarnemen", nadat dit „Hooger Zelf" in 's menschen wezen is binnengetreden en de persoonlijkheid — slechts in enkele harer fijnere deelen — met zijn bewustzijn heeft doordrongen. Maar anderzijds zijn degenen, die de beteekenis van den term „Hooger Zelf" beperken tot het Universeel Goddelijk Beginsel ook „gerechtvaardigd", wanneer zij Sinnett misverstaan. Want, als wij lezen, zonder op zulk een verwisselen van metafysische termen voorbereid te zijn [1]), dat het Hooger Zelf, terwijl „het zich geheel op het

1) „Verwisselen van *Metafysische termen*" slaat hier enkel op het verwisselen van hun vertaalde equivalenten voor de Oostersche uitdrukkingen. Daar er tot op heden zulke termen in het Engelsch niet bestonden, moest iedere Theosoof zijn eigen termen samenstellen om zijn gedachten weer te geven. Het is hoog tijd om een woordenlijst op te stellen.

stoffelijk gebied manifesteert... toch een bewust geestelijk Ego blijft op het overeenkomstig gebied der Natuur" — dan zijn wij geneigd in dit „Hooger Zelf" van dezen zin „Atma" te zien, en in het geestelijk Ego, „Manas", of liever Boeddhi-Manas, waardoor wij aanstonds een en ander als onnauwkeurig moeten aanmerken.

Om voortaan dergelijke misvattingen te vermijden, stel ik voor, de Occulte Oostersche benamingen in het vervolg door Engelsche synoniemen te vervangen en deze voor toekomstig gebruik aan te houden.

HET HOOGER ZELF is — Atma, de onscheidbare straal van het Universeele en EENE ZELF. Het is meer de God *boven,* dan wel in ons. Gelukkig de mensch, die er in slaagt zijn *innerlijk Ego* er van te doortrekken!

HET GEESTELIJK *goddelijk* EGO is — de geestelijke ziel of *Boeddhi,* in [176] nauwe vereeniging met *Manas,* het denk-beginsel, zonder hetwelk het in het geheel geen Ego, doch slechts het Atmisch *Voertuig* is.

HET INNERLIJK of HOOGER „Ego" is — *Manas,* het z.g. „Vijfde" beginsel, wanneer het onafhankelijk van Boeddhi wordt beschouwd. Het Denk-Beginsel is slechts dan het Geestelijk Ego, wanneer het *geheel is op gegaan in* Boeddhi — van geen materialist, hoe groot zijn verstandelijke vermogens ook zijn, wordt verondersteld, dat hij *zulk* een Ego in zich draagt. Het is de blijvende *Individualietit* of het „Reïncarneerend Ego."

HET LAGER of PERSOONLIJK „Ego" is de stoffelijke mensch in vereeniging met zijn *lager* Zelf, d.w.z. de dierlijke instincten, hartstochten, begeerten, enz. Het wordt de „valsche persoonlijkheid" genoemd, en bestaat uit den *lageren Manas,* die met Kama-roepa verbonden, door het fysieke lichaam en het schijnbeeld of „dubbel" ervan, werkt.

Het overblijvende „Beginsel", „*Pranâ*" of het „Leven" is strikt genomen de uitstralende kracht of Energie van Atma — als het Universeele Leven en het EENE ZELF beschouwd — Zijn lager of liever (in zijn gevolgen) meer fysiek, wijl manifesteerend, aspect. Pranâ of het Leven doordringt heel het wezen van het objectief Heelal, en wordt enkel een „beginsel" genoemd, omdat het een onmiskenbare factor en de *deus ex machina* van den levenden mensch is.

B. Deze indeeling zal beter voldoen, dunkt me, omdat ze eenvoudiger is. De andere was veel te metafysisch.

Th. Indien zoowel Theosofen als buitenstaanders zich er aan wilden houden, dan zou dit er zeker toe bijdragen om de dingen meer begrijpelijk te maken.

X

OVER DEN AARD VAN ONS DENKEND BEGINSEL.

HET MYSTERIE VAN HET EGO.

B. Ik ontdek in de door u een poos geleden naar voren gebrachte [177] aanhaling uit den *Boeddhistischen Catechismus,* een tegenstrijdigheid, die ik u gaarne zou hooren verklaren. Daarin wordt vermeld, dat de Skandha's — het geheugen inbegrepen — met elke nieuwe incarnatie veranderen. En toch beweert men, dat de weerkaatsing der vroegere levens, welke, zooals het heet, geheel uit Skandha's bestaan, „voortduurt". Het is mij op dit oogenblik niet recht duidelijk, wat nu eigenlijk blijft leven, en ik zou dit gaarne opgehelderd zien. Wat is het? Is het slechts die „weerkaatsing", of die Skandha's, of altijd weer hetzelfde Ego, Manas?

Th. Zoo straks heb ik u uitgelegd, dat het reïncarneerend Beginsel, of hetgeen wij den *goddelijken* mensch noemen, den geheelen levenstijdkring door, onvernietigbaar voortduurt, niet slechts als denkende *Entiteit,* maar zelfs als etherische vorm. De „weerkaatsing" is slechts de vergeestelijkte *herinnering* aan de *gewezen persoonlijkheid,* — de Heer A. of Mevrouw B. — waarmede het *Ego* zich gedurende het Devachanisch tijdperk vereenzelvigt. Aangezien dit tijdperk in zekeren zin slechts de voortzetting van het aardsche leven is, — het hoogtepunt en de quintessens van de weinige gelukkige oogenblikken uit het thans vervlogen bestaan, tot een onafgebroken reeks verbonden — moet het [178] *Ego* zich, zal er iets van dat aardsche leven overblijven, met het *persoonlijk* bewustzijn ervan *vereenzelvigen.*

B. Dit wil zeggen, dat het Ego, ondanks zijn goddelijke natuur, gedurende het tijdperk tusschen twee incarnaties, in een toestand van verstandsverbijstering of tijdelijken waanzin verkeert.

Th. Beschouw het zoo als gij wilt. Geloovende, dat niets buiten de EENE Werkelijkheid meer dan een voorbijgaande illusie is — het gansche Heelal inbegrepen — vatten wij het niet als waanzin op, doch als een zeer natuurlijk gevolg of uitvloeisel van het aardsche leven. Wat is het leven? Een aaneenschakeling van de meest uiteenloopende ervaringen, van denkbeelden, emoties en meeningen, die met den dag veranderen. In onze jeugd wijdden wij ons soms hartstochtelijk aan een ideaal, aan een held of heldin, die wij trachtten na te volgen of ons als voorbeeld te stellen; doch als na enkele jaren de gevoelens der jeugd hun frischheid hadden verloren of waren uitgedoofd, waren wij de eersten, om over onze inbeeldingen te glimlachen. En toch was er eens een tijd, dat wij onze eigen persoonlijkheid zoo volkomen met het ideaal, dat ons voor den geest stond vereenzelvigden — vooral, wanneer het dat van een levend persoon was — dat zij er geheel in opging en er mede versmolt. Kan men van een vijftiger zeggen, dat hij nog dezelfde is, als toen hij twintig was? De *innerlijke* mensch is dezelfde gebleven, doch de uiterlijke persoonlijkheid heeft groote wijzigingen ondergaan. En zoudt gij deze veranderingen in den geestestoestand van den mensch nu waanzin noemen?

B. Welken naam zoudt *gij* er aan geven en vóór alles, hoe zoudt gij de bestendigheid van den een, en het voorbijgaande karakter van den ander verklaren?

Th. Onze leer geeft hierop een antwoord, zoodat het ons geen moeilijkheden biedt. De oplossing ligt in het dubbel bewustzijn van ons denkvermogen en ook in de tweevou-

dige natuur van het verstandelijk „beginsel". Er bestaat een [179]
geestelijk bewustzijn, — het Manasisch verstand, door het licht van Boeddhi bestraald, — dat subjectief abstracties beseft, en een zintuigelijk bewustzijn (het lager *Manasisch* licht), dat van onze stoffelijke hersenen en zintuigen onafscheidelijk is. Laatstgenoemd bewustzijn wordt door het brein en de fysieke zintuigen beheerscht en moet, daar het van deze twee afhankelijk is, bij hun verdwijnen natuurlijk ophouden en sterven. Het is enkel het geestelijk bewustzijn, dat in de eeuwigheid wortelend, overblijft en voor altijd voortleeft en dus als onsterfelijk kan worden beschouwd. Al het andere is voorbijgaande illusie.

B. Wat bedoelt gij hier eigenlijk met illusie?

Th. Het is zeer goed beschreven in de juist genoemde verhandeling over „Het Hooger Zelf". De auteur zegt:

„Met de onderhavige theorie (betreffende de uitwisseling van ideeën tusschen het *Hooger Ego* en het lager zelf) komt het zeer wel overeen, deze wereld, waarin wij leven te beschouwen als een wereld van begoocheling, van fenomena, terwijl daarentegen de geestelijke gebieden der natuur de wereld van noumena is, het gebied der werkelijkheid. Dat gebied der natuur, waarin, om zoo te zeggen de blijvende ziel geworteld is, is werkelijker dan dat, waarin hare vergankelijke bloesems verschijnen, om na korten tijd te verwelken en uiteen te vallen, terwijl de plant haar energie weer terugkrijgt om een nieuwe bloem te vormen. Stel u nu eens voor, dat alleen bloemen voor onze gewone zintuigen waarneembaar waren, en hun wortels bestonden in een gebied der natuur, dat voor ons onvoelbaar en onzichtbaar was. In zulk een wereld zouden filosofen, die vermoedden, dat er zulke dingen als wortels bestonden in een ander bestaansgebied, geneigd zijn van de bloemen te zeggen: Deze zijn niet de [180]
werkelijke planten; zij zijn betrekkelijk van geen belang, doch slechts begoochelende verschijnselen van het oogenblik."

Dit is het wat ik bedoel. Niet de wereld, waarin de

voorbijgaande, brooze bloemen van het persoonlijk leven bloeien is de werkelijke, blijvende wereld, maar die andere, waarin wij den wortel van het bewustzijn vinden, die wortel, die alle illusie te boven gaat en in de eeuwigheid leeft.

B. Wat bedoelt gij met den wortel, die in de eeuwigheid leeft?

Th. De denkende entiteit, het Ego, dat incarneert, om het even, of wij ons dat Ego als een „Engel", een „Geest" of een Kracht voorstellen. Van al hetgeen onder onze zinnelijke waarneming valt, kan enkel datgene in zijn onsterfelijk leven deelen, wat onmiddellijk uit dezen onzichtbaren wortel groeit, of er mede verbonden is. Elke edele gedachte, voorstelling en aspiratie dus, welke de persoonlijkheid, die het Ego leidt, koestert en die uit dezen wortel voortkomt en haar kracht put, moet duurzaam worden. Maar het stoffelijk bewustzijn, dat een eigenschap van het met gevoel begaafd, doch lager „beginsel" is — van Kama Roepa, het dierlijk instinct, door de lagere weerkaatsing van *Manas* of de menschelijke ziel verlicht — moet verdwijnen. Het is het hoogere bewustzijn, dat in werking treedt, als het lichaam slaapt of verlamd is. Doch ons geheugen kan deze ervaringen slechts flauw en onvolledig opteekenen, te meer, daar het automatisch werkt en dikwijls zelfs niet eens de geringste indrukken ervan ontvangt.

B. Maar hoe komt het dan, dat MANAS, hoewel gij hem *Nous*, een „God" noemt, gedurende zijn incarnaties zoo zwak is, dat hij door het lichaam feitelijk overwonnen en aan banden wordt gelegd?

Th. Ik zou u kunnen tegenwerpen met de vraag: „Hoe komt
[181] het, dat hij, dien gij als ‚den God der Goden', en den Eenig levenden God beschouwt, *zoo zwak is*, dat hij zoowel in den Hemel, als gedurende den tijd, dat hij op aarde

geïncarneerd was, het kwaad (of de Duivel) over *hem*, zoowel als over al zijn schepselen liet zegevieren? Natuurlijk antwoord gij: „Dit is een geheimenis en het is ons verboden in Gods geheimenissen door te dringen." Onze religieuse wijsbegeerte verbiedt ons dit echter niet, en daarom kan ik u antwoorden, dat, tenzij een God als een *Avatar* neerdaalt, het goddelijk beginsel noodzakelijkerwijs door de onbeheerschte, dierlijke stof belemmerd en tot onmacht gedoemd wordt. Op dit gebied van illusies zal het heterogene altijd over het homogene den boventoon voeren; en hoe dichter een essentie bij haar grondbeginsel, de Oorspronkelijke Homogeniteit staat, des te moeilijker is het voor de laatste zich op aarde te doen gelden. Geestelijke en goddelijke vermogens liggen in elk menschelijk Wezen te sluimeren, en hoe ruimer zijn geestelijke gezichtskring, des te sterker is de God in hem. Doch aangezien slechts weinigen in staat zijn dezen God te gevoelen, en in den regel ons godsbegrip gebonden en beperkt blijft tot de voorstellingen en denkbeelden, die ons van kindsbeen af werden ingeprent, is het zoo moeilijk voor u om onze filosofie te begrijpen.

B. En is dit Ego nu onze God?

Th. Volstrekt niet; „*Een* God" is niet de universeele godheid, doch slechts een vonk uit den eenen oceaan van Goddelijk Vuur. Wat wij het „HOOGER ZELF" of *Atma* noemen, is de God *binnen in ons*, of „onze Vader in het Verborgene." Ons incarneerend Ego was, evenals al de oorspronkelijke uitstralingen van het Eene Onbekende Beginsel, van oorsprong een God. Doch, sedert zijn „val in de stof", gedwongen om tijdens heel het verloop van den [182] cyclus, achtereenvolgens te incarneeren, is hij niet langer een vrij en gelukzalig god, doch een arme pelgrim, die

tracht te herwinnen, wat hij verloren heeft. Wat in ISIS ONTSLUIERD (Deel II, p. 593) omtrent den INNERLIJKEN MENSCH wordt gezegd, zal u dit nog duidelijker maken: —

„Van de verste oudheid af, is de *menschheid* in het algemeen, *altijd overtuigd geweest van het bestaan van een persoonlijk geestelijk wezen binnen den persoonlijken, stoffelijken mensch.* Dit innerlijk wezen was meer of minder goddelijk, naarmate het dichter bij de *kroon* stond. Hoe inniger de vereeniging, des te verhevener 's menschen lot, des te minder gevaarlijk de uiterlijke omstandigheden. Deze overtuiging berustte noch op dweepzucht noch op bijgeloof; het was eenvoudig een altijd aanwezig, instinctief gevoel van de nabijheid van een andere, geestelijke en onzichtbare wereld, die, al is zij subjectief voor de zintuigen van den uiterlijken mensch, volmaakt objectief is voor het innerlijk ego. En voorts geloofden zij, dat *er uiterlijke en innerlijke omstandigheden bestaan, die de inwerking van den wil op onze daden beïnvloeden.* Zij verwierpen de leer van het noodlot, omdat deze leer een blind verloop van een nog blindere kracht veronderstelt. Doch zij geloofden in het *lot* of *Karma,* dat ieder mensch van geboorte tot dood, draad voor draad, om zich heen weeft, zooals de spin haar web, en dat dit lot wordt bestuurd, hetzij door die tegenwoordigheid, die sommigen den beschermengel noemen, óf door den innerlijken astralen mensch met wien wij meer vertrouwd zijn en die maar al te dikwijls de booze genius van den vleeschelijken mensch of de *persoonlijkheid* is. Deze beiden hebben invloed op den MENSCH, doch één hunner moet de overhand hebben; en van het allereerste begin der onzichtbare worsteling af, treedt de strenge en onverbiddelijke *wet van schulddelging en vergelding* in werking en gaat zij haren weg, de wisselvalligheden van den strijd getrouw volgende. Als de laatste streng geweven en de mensch oogenschijnlijk in het netwerk zijner eigen daden verstrikt is, bevindt hij zich volkomen onder de heerschappij van dit *door hem zelf geschapen* lot. Het zet hem vast als een onbeweeglijke schelp, tegen de onwrikbare rots, òf het sleurt hem mede gelijk een veder in den wervelwind, die door zijn eigen daden is verwekt.

Aldus is het lot van den MENSCH — het ware Ego, niet van den Automaat, de *schil*, die voor hem doorgaat. Het is voor dezen *Mensch* weggelegd de overwinnaar der stof te worden.

DE SAMENGESTELDE AARD VAN MANAS. [183]

B. Gij wenschtet mij iets te vertellen aangaande den wezenlijken aard van Manas, en ook in welke betrekking hij tot de Skandha's van den stoffelijken mensch staat.

Th. Het is niet gemakkelijk zich van dit geheimzinnig Proteïsch beginsel, dat zich zoo moeilijk laat benaderen en in zulke vage betrekkingen schijnt te staan tot de overige beginselen, een denkbeeld te vormen, laat staan het te verklaren. Manas is een „beginsel" en tevens een „Entiteit", een individualiteit of Ego. Hij is een „God" en nochtans tot een ontelbare reeks incarnaties veroordeeld, voor elke waarvan hij verantwoordelijk is en moet lijden. Dit alles schijnt even tegenstrijdig als verwarrend; niettemin zijn er zelfs in Europa honderden, voor wie hierin niets vreemds ligt, omdat zij het Ego niet slechts in zijn ongereptheid, doch ook in zijne vele aspecten, begrijpen. Doch om mij verstaanbaar te maken, zal ik met het begin moeten beginnen en u, in 't kort, de herkomst van dit Ego beschrijven.

B. Ga voort.

Th. Tracht u een „Geest", een hemelsch Wezen voor te stellen, — de naam doet er niet toe — goddelijk in zijn essentieele natuur, doch niet rein genoeg, om *één met het* AL te zijn, en die daarom, zal hij tenslotte dit einddoel bereiken, zijn natuur louteren moet. Dit is hem alleen mogelijk, door *individueel* en *persoonlijk*, d.w.z. geestelijk en fysiek, alle ervaringen en gevoelens, die er in het veelzijdig, gediffe-

rentieerd Heelal bestaan, door te maken. Na dus in de
[184] lagere natuurrijken ondervinding te hebben opgedaan en met elke sport hooger te zijn geklommen op de ladder van het bestaan, moet hij nu elke ervaring op de menschelijke gebieden in zich opnemen. In zijn diepste wezen GEDACHTE, wordt hij, meervoudig opgevat, *Manasa poetra* geheeten, „de Zonen van het (Universeel) denkvermogen." Het is deze *geïndividualiseerde* „Gedachte", die wij Theosofen het *ware,* menschelijke Ego noemen, de denkende Entiteit, gevangen in een kerker van vleesch en been. Deze is beslist een Geestelijke Entiteit, geen *Stof,* en zulke Entiteiten zijn de incarneerende EGO's, die de massa's dierlijke stof, menschdom genaamd, bezielen, en *Manasa* of „denkers" heeten. Doch, eens gevangen of geïncarneerd, wordt hun wezen tweevoudig, d.w.z. de *stralen* van het eeuwig, goddelijk Denkvermogen als individueele entiteiten beschouwd, openbaren zich onder een tweevoudig karakter: n.l. (a) als hoogere Manas, het hemelwaarts strevende Denken, hun *essentieel,* inherent kenmerk; en (b) als lagere Manas, de menschelijke, naar Kama neigende denk-eigenschap, of dierlijk kenvermogen, tot redeneeren in staat, dank zij de superioriteit van 's menschen brein. De eerste streeft naar Boeddhi; de ander heeft een neiging omlaag, naar den zetel der hartstochten en dierlijke begeerten. Deze laatsten vinden geen plaats in Devachan, evenmin kunnen zij zich vereenigen met de goddelijke triade, die als EEN opgaat in geestelijke zaligheid. Toch is 't het Ego, de Manasische Entiteit, die voor al de zonden der lagere eigenschappen aansprakelijk wordt gesteld, evenals ouders voor de overtredingen van hun kind, zoolang het niet tot de jaren des onderscheids is gekomen.

B. En dit „kind" is de „persoonlijkheid?"

Th. Juist. Indien echter gezegd wordt, dat de „persoonlijkheid" met het lichaam sterft, is hiermede niet alles gezegd. Het lichaam, dat slechts het objectieve symbool van den Heer [185] A. of Mevrouw B. was, verdwijnt met al de stoffelijke Skandha's, die er de zichtbare uitdrukking van waren. Doch al het *onbaatzuchtige* in de natuur van den Heer A. of Mevrouw B., hun edele aspiraties en duurzame genegenheden, kortom al hetgeen tijdens het leven tot de *geestelijke* groep van ervaringen behoorde, blijft gedurende het Devachanische tijdperk met het Ego verbonden, welke laatste zich alsdan met het geestelijke deel der aardsche Entiteit, die nu uit het gezicht is verdwenen, vereenzelvigt. De ACTEUR gaat zóó op in de *rol*, die hij pas heeft gespeeld, dat hij er den geheelen Devachanischen nacht van droomt; en dit *droombeeld* duurt voort, tot het uur voor hem aanbreekt, waarop hij opnieuw naar het levenstooneel moet terugkeeren en een andere rol moet opnemen.

B. Maar hoe komt het dan, dat deze leer, die, zooals gij zegt, zoo oud is als de denkende menschheid, niet in de Christelijke theologie is opgenomen?

Th. Gij vergist u, zij werd dit wel; doch de theologie heeft haar, evenals zoovele andere leeringen, tot onherkenbaar wordens toe misvormd. De theologie noemt het Ego, den Engel, dien God ons bij onze geboorte gaf, *om over onze Ziel te waken*. Doch in plaats van dezen „Engel" voor de overtredingen der arme, hulpelooze „Ziel" aansprakelijk te stellen, acht de logica der theologie deze laatste strafbaar voor al de zonden door het vleesch en het verstand begaan! De Ziel, de onstoffelijke *adem* Gods en *zijn schepping*, naar het heet, wordt door een verstandelijken goocheltoer, die ons verstomd doet staan, gedoemd te branden in

een stoffelijke hel, zonder ooit verteerd te worden [1]) terwijl de „Engel" na de blanke vleugels te hebben gevouwen, en er eenige tranen op te hebben geplengd, buiten schot
[186] blijft. Voorwaar, dit zijn onze „toeziende Geesten", de „boden der barmhartigheid", die, zooals Bisschop Mant ons zegt, gezonden worden

„.... Om wèl te doen
Aan wie de zaligheid beërven,
Terwijl zij weenen om den zondenlast
Van wie de zaligheid moet derven,
Maar jub'len als in 't zondaarshart
Berouw zich openbaart..."

En toch zou het blijken, dat, wanneer aan al de Bisschoppen ter wereld gevraagd werd ons een afdoende definitie te geven van wat zij onder *Ziel* en hare functies verstaan, hun dit even onmogelijk zou zijn, als ons in het orthodoxe geloof een zweem van logica aan te toonen!

DE LEER WORDT IN HET EVANGELIE VAN JOHANNES ONDERWEZEN.

B. Doch de aanhangers van dit geloof zouden hierop kunnen antwoorden, dat, indien het orthodoxe dogma den onboetvaardigen zondaar en materialist ook met een wat al te realistische Hel bedreigt, het hun aan den anderen kant toch de gelegenheid geeft om tot het laatste oogenblik toe tot inkeer te komen. Ook leeren zij geen vernietiging, of verlies der persoonlijkheid, wat op hetzelfde neerkomt.

Th. Al leert de Kerk ook niets van dien aard, Jezus leerde het wel; en dit legt ten minste voor hen, die Christus hooger dan het Christendom stellen, gewicht in de schaal.

B. Maar leert Christus wel iets dergelijks?

---

1) Als zijnde van „asbest-achtigen aard" volgens de uitdrukking van een welsprekend en vurig redenaar, een moderne, Engelsche Tertullianus.

Th. Zeer zeker; elk goed onderlegd Occultist en zelfs Kabalist zal u dit zeggen. Christus, of althans het vierde Evangelie, onderwijst reïncarnatie en ook de vernietiging der persoonlijkheid, indien gij maar de doode letter wilt vergeten en u aan den esoterischen Geest houden. Lees vers 1 en 2 van Johannes XV. Waar zou de gelijkenis anders op kunnen doelen, dan op het *hooger drietal* in den mensch? *Atma* [184] is de Landman; het Geestelijk Ego of *Boeddhi* (Christos) de Wijnstok, terwijl de dierlijke levensziel, de *persoonlijkheid*, de „rank" is. „Ik ben de *ware* wijnstok, en mijn Vader is de Landman. Alle rank, die in mij geen vrucht draagt, die neemt hij weg... Gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van zichzelve, zoo zij niet in den wijnstok blijft, alzóó ook gij niet, zoo gij in mij niet blijft. Ik ben de Wijnstok en gij zijt de ranken... Zoo iemand in mij niet blijft, die is buitengeworpen gelijkerwijs de rank, en is *verdord*... en men werpt ze in het vuur en ze worden verbrand."

Nu leggen wij dit aldus uit. Niet geloovende in de hellevuren, waarop volgens de theologie de bedreiging tot de *ranken* doelt, zeggen wij, dat de „Landman", als Symbool voor het oneindig, onpersoonlijk Beginsel [1]), Atma voorstelt, terwijl de Wijnstok voor de Geestelijke Ziel of *Christos* staat en elke „rank" een nieuwe incarnatie vertegenwoordigt.

B. Maar welke gronden hebt gij voor een dergelijke willekeurige uitlegging?

Th. De universeele symboliek waarborgt de juistheid van de uitlegging en toont aan, dat zij juist niet willekeurig is.

---

1) Gedurende de *Mysteriën* was het de Hiërophant, de „Vader", die den Wijnstok plantte. Elk zinnebeeld vereischt Zeven Sleutels. De onthuller van het *Pleroma* werd altijd „Vader" genoemd.

Hermas zegt van „God", dat hij „den Wijngaard plantte", d.w.z. dat hij het menschdom schiep. In de *Kabala* wordt geleerd, dat de Oude der Ouden, of het „Groote Aangezicht" een wijngaard plant, die het menschdom verzinnebeeldt, en een wijnstok, welke het Leven voorstelt. Zoo ook wordt de Geest van „Koning Messias" voorgesteld
[188] vanaf de schepping der wereld, zijn gewaden wasschende in den *wijn* van omhoog. [1]) En Koning *Messias* is het Ego, dat *door zijn gewaden* (d.w.z. zijn persoonlijkheden, waarin hij incarneert) in *den wijn van omhoog* of BOEDDHI te wasschen, zich reinigt. Adam of A-Dam beteekent „bloed". „Want de ziel (nephesh = ziel) van alle vleesch, dat is zijn bloed", zegt *Leviticus* XVII. En Adam-Kadmon is de Eenig-Verwekte. Ook Noach plantte een wijngaard — de allegorische kweekplaats der toekomstige menschheid. Door dezelfde allegorie te bezigen, neemt de *Codex Nazaraeus* het beeld over. Er worden zeven wijnstokken — onze Zeven Rassen met hun zeven Verlossers of *Boeddha's* — voortgebracht. Zij danken hun ontstaan aan Jukabar Zivo en Ferho (of Parcha) Raba besproeit ze. [2]) Wanneer de gezegenden onder de schepselen van het licht zullen opstijgen, zullen zij Javar-Zivo, den *Heer des* LEVENS en den Eersten WIJNSTOK aanschouwen. [3]) Deze kabalistische beeldspraak nu, vinden wij natuurlijkerwijs overgenomen in het *Evangelie van Johannes* (XV. 1).

Laat ons verder niet vergeten, dat zelfs bij die wijsgeerige stelsels, welke onze zevenvoudige indeeling niet kennen, het Ego of de *denkende mensch,* in het menschelijk samenstel, de Logos of de Zoon van Ziel en Geest wordt genoemd. „Manas is de aangenomen Zoon van Koning — en Koningin —" (de esoterische synoniemen voor Atma

1) Zohar XL, 10. 2) Codex Nazaraeus Deel III p. 60, 61.
3) Ibid. Deel II, p. 281.

en Boeddhi), zegt een occult werk. Hij is de „mensch-god" van Plato, die zich kruisigt in de *Ruimte* (of den duur van den levenscyclus) ten einde de STOF te verlossen. En dit volbrengt hij door gedurig te incarneeren, aldus het menschdom tot volmaking leidende, en hierdoor voor lagere vormen den weg banende om zich tot hoogere te ontwikkelen. Gedurende geen enkel leven kan hij in zijn vooruitgang, welke dien der geheele stoffelijke natuur bevordert, stilstaan, en zelfs het verlies van een zijner persoonlijkheden, — iets zeer zeldzaams en alleen mogelijk, wanneer geen enkele straal van geestelijk licht tot de persoonlijkheid heeft kunnen doordringen — moet aan zijn individueelen vooruitgang ten goede komen. [189]

B. Maar indien het *Ego* voor de overtredingen zijner persoonlijkheden verantwoordelijk wordt gesteld, dan moet het toch ook voor het verlies of liever voor de algeheele vernietiging van één ervan aansprakelijk zijn.

Th. Volstrekt niet, tenzij het niets in het werk heeft gesteld om dit vreeselijke lot af te wenden. Doch indien ondanks al zijn pogingen zijn stem, n.l. de stem *van het geweten,* niet bij machte is geweest door den muur van stof heen te dringen, dan moet de hardheid ervan, veroorzaakt door de onvolmaaktheid van het materiaal, als een der mislukkingen van de natuur worden aangemerkt. Het Ego wordt genoegzaam door het verlies van Devachan gestraft en vooral, doordat het bijna onmiddellijk weer incarneeren moet.

B. Deze leer, die de mogelijkheid veronderstelt, dat men zijn ziel — of zooals gij het noemt, zijn persoonlijkheid — zou kunnen verliezen, is geheel in strijd met de ideale denkbeelden, welke zoowel de Christenen als de Spiritisten koesteren, hoewel Swedenborg haar tot op zekere hoogte ook aanvaardt, door van een *Geestelijken dood* te spreken. Doch een Christen of een Spiritist zal ze nimmer onderschrijven.

Th. Dit kan aan het feit zelf, indien het werkelijk een feit is,

hoegenaamd geen afbreuk doen, noch verhinderen, dat iets dergelijks nu en dan plaats vindt. Het heelal en alles, wat daarin is, moreel, mentaal, stoffelijk, psychisch of Geestelijk, is gegrond op een volmaakte wet van evenwicht en harmonie. Zooals reeds (in Isis Ontsluierd) werd gezegd, zou de middelpuntzoekende kracht zich zonder de middelpuntvliedende niet in de harmonische omwentelingen der sferen kunnen openbaren. Voorts zijn alle vormen met hun ontwikkeling het voortbrengsel dezer tweevoudige natuur-
[190] kracht. De Geest nu (of *Boeddhi*) is de middelpuntvliedende, en de ziel (*Manas*) de middelpuntzoekende, geestelijke energie; zullen zij tezamen één resultaat bewerken, dan moeten zij volkomen één en in harmonie zijn. Breng stoornis in de middelpuntzoekende beweging der aardsche ziel, die naar het centrum neigt, dat haar aantrekt; belemmer haar voortgang, door den last der stof zwaarder te maken, dan zij kan dragen of dan met den Devachanischen toestand bestaanbaar is, en de harmonie van het geheel zal vernietigd worden. Het persoonlijk leven of liever de ideale weerkaatsing ervan, kan slechts voortduren, wanneer ze door deze tweevoudige kracht, de innige vereeniging van *Boeddhi* en *Manas* bij iedere incarnatie of persoonlijk leven, geschraagd wordt. De geringste afwijking van de harmonie schaadt; en wanneer het verband onherstelbaar verbroken is, gaan de twee krachten op het oogenblik van het sterven voor goed uiteen. Tijdens een korte tusschenperiode wordt de *persoonlijke* vorm (*Kama roepa* of *Mayavi roepa* geheeten), waarvan de geestelijke bloei, zich aan het Ego hechtend, dit in Devachan volgt en aan de duurzame *individualiteit* eene, om zoo te zeggen tijdelijke *persoonlijke* kleur geeft, afgeworpen, om in *Kamaloka* te blijven en daar allengs geheel vernietigd te worden. Want het is na den dood van den hopeloos ontaarden, on-spiritueelen, en on-

herroepelijk verloren slechtaard, dat het kritieke oogenblik aanbreekt. Als gedurende het leven de uiterste en wanhopigste pogingen van het INNERRLIJK ZELF (Manas) om althans iets van de persoonlijkheid aan zich en den verheven schitterenden straal van het goddelijke Boeddhi te binden, zonder vrucht zijn geweest; als deze straal meer en meer uit het steeds grover wordende omhulsel van het stoffelijk brein wordt geweerd, dan blijft het Geestelijk *Ego* of Manas, eenmaal van het lichaam verlost, geheel afgescheiden van het ijle overschot der persoonlijkheid, *Kama roepa,* dat, zijn aardsche neigingen volgende, in den Hades of ons *Kamaloka* wordt getrokken om aldaar te verblijven. Dit zijn de „verdorde ranken", die zooals Jezus [191] zegt, van den *Wijnstok* worden afgesneden. Doch de vernietiging treedt nimmer onmiddellijk in; het proces kan soms eeuwen duren, vóór het beëindigd is. De persoonlijkheid blijft er met het *overschot* van andere persoonlijke Ego's, die gelukkiger waren en wordt evenals deze een *schil* en een *Elementaar*. Zooals in *Isis Ontsluierd* wordt gezegd, zijn het deze twee groepen van „Geesten", de *schillen* en *Elementaren,* die op het groote geestelijke tooneel der „materialisaties" de leidende „Sterren" zijn. Wees er verzekerd van, zij zijn het niet, die incarneeren, en daarom weten zoo weinigen van deze „geliefde dooden" iets van reïncarnatie af en misleiden zij de Spiritisten.

B. Maar heeft men de schrijfster van *„Isis Ontsluierd"* niet beschuldigd tegen reïncarnatie geschreven te hebben?

Th. Zij, die het geschrevene verkeerd opvatten, deden zulks. In den tijd, toen het werk geschreven werd, was er geen enkel Spiritist in Engeland of Amerika, die de reïncarnatieleer aanhing; en wat er in het werk omtrent *reïncarnatie* wordt gezegd, was tegen de Fransche Spiritisten gericht, wier theorie even onwijsgeerig en absurd, als het Oos-

tersche stelsel logisch en van-zelf-sprekend waar is. De school van Allen Kardec stelt de reïncarnatie op zeer losse schroeven en meent, dat ze onmiddellijk kan plaats hebben. Zij gelooft b.v., dat de overleden vader in zijn eigen nog ongeboren dochter kan incarneeren. Zij erkent Devachan noch Karma en bezit geen filosofie, die de noodzakelijkheid van opeenvolgende geboorten waarborgt of bewijst. Doch hoe zou de schrijfster van „Isis Ontsluierd" kunnen opkomen tegen de leer eener *Karmische* reïncarnatie, die met lange tusschenpoozen van 1000 tot 1500
[192] jaar plaats vindt, wanneer dit de grondstelling zoowel van Boeddhisten, als Hindoes is?

B. **Gij verwerpt dus beider theorie in haar geheel, die der Spiritisten en Spiritualisten?**

Th. Niet in haar geheel, doch enkel de grondstellingen, die zij aanhangen. Beiden gaan af op wat hun „Geesten" hun vertellen, en zijn het onderling even oneens, als wij Theosofen het met hen beiden zijn. De waarheid is één, en als wij de Fransche spoken reïncarnatie hooren verkondigen, en de Engelschen de leer loochenen en verwerpen, dan dunkt ons, dat òf de Fransche, òf de Engelsche „Geesten" niet weten waar zij het over hebben. Met de Spiritualisten en de Spiritisten gelooven wij aan het bestaan van „Geesten" of onzichtbare Wezens, met meer of minder intelligentie begaafd. Doch terwijl volgens onze leer hun soorten en *genera* legio zijn, nemen onze tegenstanders enkel het bestaan van menschelijke, ontlichaamde „Geesten" aan, welke naar ons weten, meerendeels Kamalokische SCHILLEN zijn.

B. **Gij schijnt het volstrekt niet op de Geesten begrepen te hebben. Nu ik uwe inzichten en redenen ken, waarom gij in de materialisaties van ontlichaamde geesten niet gelooft en evenmin aan een rechtstreeksch verkeer met de „geesten der dooden" in *scéance*-kamers, zou ik nog gaarne over iets anders opheldering hebben. Hoe komt het toch, dat sommige Theo-**

sofen er steeds op uit zijn tegen den omgang met geesten en het mediumschap te waarschuwen? Hebben zij er een bijzondere reden voor?

Th. Dat zou men wel moeten veronderstellen. Wat mij betreft, heb ik er zeer zeker een reden voor. Daar ik mij ruim een halve eeuw lang met deze onzichtbare „invloeden", die nochtans maar al te voelbaar en volstrekt niet te loochenen zijn, vertrouwd heb gemaakt, vanaf de bewuste Elementalen en half-bewuste *schillen* tot de meest vreemdsoor- [193]
tige en geheel van bewustzijn ontbloote spoken toe, eisch ik een zeker recht voor mijne inzichten.

B. Kunt gij mij een of meer voorbeelden geven, waaruit blijkt, dat deze praktijken gevaarlijk zijn?

Th. Dit zou meer tijd in beslag nemen, dan ik er thans aan besteden kan. Elke zaak moet naar de gevolgen, die ze veroorzaakt, beoordeeld worden. Ga de geschiedenis van het Spiritisme sinds de laatste vijftig jaar, dat het in deze eeuw in Amerika weder opleefde eens na, en oordeel zelf of het zijn belijders meer goed dan kwaad heeft gedaan. Begrijp mij wel. Ik heb niets tegen het ware Spiritualisme, maar alleen tegen de hedendaagsche beweging, welke onder dien naam doorgaat, en tegen de zoogenaamde filosofie, die een uitvindsel is om de verschijnselen te verklaren.

B. Gelooft gij dan in het geheel niet aan hun verschijnselen?

Th. Ik heb maar al te goede redenen om er aan te gelooven, en weet (de gevallen van opzettelijk bedrog natuurlijk uitgezonderd), dat ze even werkelijk zijn, als dat gij en ik leven. Maar juist daarom komt mijn geheele natuur er tegen in opstand. En begrijp nu wel, dat ik enkel de fysieke en geen mentale of zelfs psychische verschijnselen op het oog heb. Het gelijke zoekt het gelijke. Er zijn mij persoonlijk verscheidene hooggestemde, reine, edele man-

nen en vrouwen bekend, die jaren lang onder de rechtstreeksche leiding en zelfs bescherming van hooge „Geesten", — hetzij ontlichaamde of planetaire, — stonden. Doch *deze* Intelligenties behooren niet tot het type John King of Ernest, die in *séance*-kamers optreden. Zij leiden en beheerschen den sterveling slechts in hoogst zeldzame en bijzondere gevallen, wanneer het Karmische verleden van het individu hen magnetisch tot hem trekt. Ten einde met hen in contact te komen, is het niet voldoende om „ter ontwikkeling" aan te zitten. Dit opent enkel de
[194] deur voor een zwerm „spoken", die goed, slecht of neutraal kunnen zijn en van wie het medium levenslang de slaaf wordt. Het is tegen een dergelijk bezoedeld mediumschap en den omgang met spoken [1]), dat ik opkom, niet tegen geestelijk mysticisme. Dit is verheffend en heilig; doch het andere behoort tot dezelfde categorie van verschijnselen als die van twee eeuwen geleden, waarvoor zoovele heksen en toovenaars hebben moeten lijden. Lees Glanvil en andere schrijvers, die over de hekserij van dien tijd hebben geschreven, en gij zult daar de meeste, zoo niet alle fysieke verschijnselen van het negenteindeeeuwsche „Spiritualisme" terugvinden.

B. **Wilt gij hiermede zeggen, dat het alles hekserij is en niets meer?**

Th. Wat ik zeggen wil is, dat al dit bewuste of onbewuste gesol met de dooden eenvoudig *necromancie* is, een allergevaarlijkste practijk. Reeds eeuwen vóór Mozes werd zulk een oproepen der dooden door alle intelligente volken voor zondig en wreed gehouden, daar het de rust der zielen verstoort en haar geleidelijken overgang naar hoogere toestanden in den weg staat. De gezamenlijke wijsheid van alle vervlo-

1) goblins.

gen eeuwen heeft deze practijken steeds luide afgekeurd. En ten slotte herhaal ik, wat ik in woord en geschrift reeds vijftien jaar lang gezegd heb: Terwijl sommige der zoogenaamde „geesten" niet weten, wat zij zeggen, daar zij eenvoudig als papegaaien napraten, wat zij in het brein van het medium of van een der aanzittenden vinden, zijn andere hoogst gevaarlijk en kunnen zij enkel onheil stichten. Dit zijn twee voor zichzelf sprekende feiten. In de spiritistische kringen van de Allan Kardec school zult gij de „geesten" de reïncarnatie hooren verkondigen, en ze tevens hooren praten als geboren Roomsch Katholieken, terwijl de „dierbare afgestorvenen" in Engeland en Amerika, die [195] zich aan het Protestantisme houden, u bij kris en kras zullen zeggen, dat reïncarnatie een onmogelijkheid is en hare verkondigers leugenaars zijn. Uw beste en krachtigste mediums hebben allen hun lichamelijke en geestelijke gezondheid er bij in moeten boeten. Denk aan het droeve einde van Charles Foster, die in een krankzinnigengesticht als een patiënt van de ergste soort overleed; aan Slade, een lijder aan vallende ziekte, aan Eglinton — Engelands beste medium thans — die aan dezelfde kwaal lijdt. Ga het leven van D. D. Home na, een man, wiens gemoed vol gal en bitterheid was, die van niemand, dien hij met psychische vermogens bedeeld achtte, ooit iets goeds kon zeggen en elk ander medium tot het uiterste toe belasterde. Deze Calvijn van het Spiritisme leed jarenlang aan een vreeselijke ruggemergsziekte, die hij zich door zijn omgang met de „geesten" had bezorgd, en stierf als een volslagen wrak. Denk verder aan het treurige lot van den armen Washington Irving Bishop. Ik heb hem gekend te New York, toen hij veertien jaar was. Aan zijn mediumschap viel niet te twijfelen, hoewel hij zijn „geesten" vooruit was en ze „onbewuste spierwerking" noemde, tot groot

vermaak van al de corporaties hooggeleerde en wetenschappelijke dwazen en tot vulling van zijn eigen zakken. Doch de *mortuis nil nisi bonum*, hij had een jammerlijk einde. Met groote krachtsinspanning had hij steeds zijn epileptische aanvallen — het eerste en sterkste symptoom van echt mediumschap — onderdrukt, en wie zal zeggen, of hij werkelijk gestorven, dan wel in trance was, toen de *lijkschouwing* plaats vond? Zijn bloedverwanten houden vol, dat hij nog in leven was, zoo wij de Reuter telegrammen ten minste kunnen gelooven. En dan ten slotte de gezusters Fox, twee der oudste mediums, die het moderne Spiritisme in het leven riepen en op wie het feitelijk dreef. Na meer dan veertig jaar met de „Engelen" gemeenschap te hebben gehad, hebben deze haar zoo doen verdwazen,
[196] dat geen herstel meer mogelijk is, en thans treden zij in het openbaar op, om haar eigen levenslangen arbeid en haar wijsbegeerte voor bedrog te verklaren. Ik vraag u, welk soort geesten moeten haar bezield hebben?

B. Doch is uw gevolgtrekking wel juist?

Th. Wat zoudt gij zeggen, als de beste leerlingen eener zangschool ongesteld werden door een overspannen en zieke keel? Dat de methode niet deugde, is 't niet? Een dergelijke gevolgtrekking moet ten opzichte van het Spiritisme ook worden gemaakt, als wij zien, hoe zijn beste mediums ten prooi vallen aan zulk een jammerlijk lot. Wij kunnen enkel zeggen: — Laten zij, die in deze zaak belang stellen, den boom van het Spiritisme beoordeelen naar zijn vruchten, en de les ter harte nemen. Wij, Theosofen, hebben altijd de Spiritisten als onze broeders beschouwd, die dezelfde mystieke neiging hadden als wij; doch zij hebben steeds in ons hun vijanden gezien. Een oudere wijsbegeerte bezittend dan zij, hebben wij getracht hen te helpen en te

waarschuwen; doch ons loon hiervoor is laster en een algeheele miskenning onzer bedoelingen geweest. Niettemin zeggen de beste Engelsche Spiritisten overal, waar zij hun geloof ernstig opvatten, juist hetzelfde als wij. „M. A. Oxon" erkent: „De Spiritisten zijn te zeer geneigd alles, wat zich op dit stoffelijk gebied manifesteert, uitsluitend toe te schrijven aan de tusschenkomst van buitenstaande geesten, terwijl zij *de vermogens van den geïncarneerden Geest buiten beschouwing laten.*" [1]) Waarom ons dan belasterd, wanneer wij juist hetzelfde zeggen? Voortaan willen wij niets meer met het Spiritisme hebben uit te staan. Laat ons nu tot het onderwerp der Reïncarnatie terugkeeren.

---

1) Second Sight, „Introduction".

XI

[197] OVER DE MYSTERIËN VAN REÏNCARNATIE.

PERIODIEKE WEDERGEBOORTEN.

B. Gij meent dus, dat wij allen vroeger reeds op aarde geleefd hebben, in tal van incarnaties en dat het zoo nog voort zal blijven gaan?

Th. Zeker! De kringloop van het leven, of beter gezegd, die van het bewuste leven, begon toen de sterfelijke diermensch zich in seksen scheidde, en zal eindigen met het uitsterven van het laatste menschengeslacht van de zevende ronde en het zevende ras. In aanmerking nemende, dat wij ons nog maar in het vijfde ras van de vierde ronde bevinden, kunnen wij ons den duur van dezen kringloop makkelijker voorstellen, dan becijferen.

B. En gaan wij al dien tijd voort telkens in nieuwe *persoonlijkheden* te incarneeren?

Th. Zeer zeker, want deze levenscyclus, of tijdkring van incarnatie kan het best met het menschelijk leven vergeleken worden. Evenals dit uit dagen van handeling bestaat, van elkaar gescheiden door nachten van rust en niethandeling, zoo wordt in den cyclus der incarnaties een actief leven gevolgd door een Devachanische rust.

B. Het is dus deze opeenvolging van geboorten, die doorgaans reïncarnatie wordt genoemd?

Th. Juist. Het is enkel door deze geboorten, dat de voortdu-
[198] rende ontwikkeling der tallooze millioenen Ego's mogelijk

is, een ontwikkeling, die tot hun uiteindelijke volmaking en rust zal leiden (even lang van duur als het tijdperk van activiteit was).

B. En waardoor worden de duur en de bijzonderheden dezer incarnaties bepaald?

Th. Door Karma, de universeele wet van vergeldende rechtvaardigheid.

B. Is dit een intelligente wet?

Th. In de oogen van den materialist, die in de wet der periodiciteit, welke de beweging der onderscheidene lichamen regelt, en in al de andere natuurwetten niets dan blinde, mechanische krachten ziet, zal ook Karma zonder twijfel een wet van toeval en niets meer zijn. Voor ons echter kan geen adjectief of welke qualificatie ook datgene omschrijven, wat onpersoonlijk is en geen wezen, maar een universeel werkende wet. Indien gij mij vraagt naar de oorzakelijke intelligentie dezer wet, moet ik u antwoorden: ik weet het niet. Doch zoo gij mij vraagt, welke, naar onze meening, haar gevolgen zijn, dan kan ik u antwoorden, dat de ervaring van duizenden eeuwen heeft aangetoond, dat zij van volstrekte en feillooze *rechtvaardigheid, wijsheid* en *intelligentie* getuigen. Want Karma is in zijn gevolgen een onfeilbare hersteller van menschelijke onrechtvaardigheid en van al de feilen der natuur, een streng vereffenaar van onrecht, een vergeldende wet, die met gelijke onpartijdigheid beloont en straft. Het werkt in den striksten zin, „zonder aanzien des persoons", en laat zich dan ook niet vermurwen door gebed, noch kan het ontdoken worden. Dit is een gemeenschappelijke overtuiging bij Hindoes en Boeddhisten, die beiden in Karma gelooven.

B. In dit opzicht zijn de Christelijke dogma's het met hen oneens, en een Christen zal dit leerstuk moeilijk kunnen aannemen.

Th. Dat is zoo, en Inman gaf jaren geleden de reden daarvoor
[199] op. Hij zegt, terwijl „de Christenen elke dwaasheid aannemen, mits zij door de Kerk tot geloofsartikel wordt verklaard... houden de Boeddhisten daarentegen vol, dat niets, wat met het gezond verstand in strijd is, in waarheid een leering van Boeddha kan zijn." De Boeddhisten gelooven niet in een kwijtschelding van schulden, behalve, nadat in een toekomstige geboorte elke booze gedachte of daad naar behooren en rechtvaardig is gestraft, en de benadeelde partij een billijke vergoeding heeft verkregen.

B. Waar wordt dit gezegd?

Th. In de meeste hunner heilige boeken. In „*The Wheel of the Law*" (p. 57) kunt gij de volgende Theosofische stelling vinden: — „De Boeddhisten gelooven, dat elke daad, woord of gedachte haar gevolg heeft, hetwelk vroeg of laat, in het heden of in een toekomstigen staat, aan het licht zal treden. Slechte daden zullen slechte gevolgen teweegbrengen, goede daden goede gevolgen: voorspoed in deze wereld of een geboorte in den hemel (Devachan)... in het hiernamaals."

B. Maar dit gelooven ook de Christenen, nietwaar?

Th. O neen, zij gelooven in de vergiffenis en de kwijtschelding van alle zonden. Men spiegelt hen voor, dat, indien zij slechts in het bloed van Christus (een *onschuldig* slachtoffer!) gelooven, door hem gestort tot uitwissching der zonden van heel het menschdom, het alle doodzonden van hen zal wegnemen. Wij echter gelooven noch in een plaatsvervangende boetedoening, noch in de mogelijkheid van kwijtschelding van de geringste zonde door welken god

ook, zelfs niet door een „*persoonlijke* Volstrektheid" of Oneindigheid", gesteld, dat zoo iets bestaanbaar ware. Wij gelooven aan een strenge en onpartijdige rechtvaardigheid. Wij stellen ons de ongekende Universeele Godheid, vertegenwoordigd door Karma, als een Macht voor, die [200] niet falen kan, en daarom wrok noch barmhartigheid, doch slechts volstrekte Onpartijdigheid kent, welke iedere oorzaak, groot of klein, haar eigen onvermijdelijke gevolgen doet uitwerken. Jezus' woorden: „Met welke maat gij meet, zal u weder gemeten worden" (Matth. VII : 2) snijden alle hoop op toekomstige barmhartigheid of redding door een plaatsvervangend verlosser ten eenenmale af. Zij zijn klaar en duidelijk en men kan er niets anders uit afleiden. En juist, omdat wij in onze wijsbegeerte de waarheid dezer stelling erkennen, kunnen wij niet genoeg op barmhartigheid, ontferming en vergiffenis van elkander aangedane beleedigingen aandringen. *Weersta het booze niet,* en *vergeld kwaad met goed,* zijn Boeddhistische voorschriften, oorspronkelijk gepredikt met het oog op de onwrikbaarheid der Karmische wet. Zelf de voltrekking der wet in handen te nemen, is in elk geval vermetele heiligschennis. Het is der Menschelijke Wet vergund, om restrictieve maatregelen te treffen, niet om straffend op te treden; wie echter in Karma geloovende, zich nog wreekt en weigert kwaad met goed te vergelden, door elke beleediging te vergeven, is een misdadiger en schaadt alleen zichzelven. Daar Karma stellig den beleediger zal straffen, zal hij, die in plaats van die straf aan de groote Wet over te laten, haar tracht te verzwaren en er zijn eigen deel aan toevoegt, slechts een oorzaak scheppen, waarbij zijn vijand in de toekomst beloond en hijzelf gestraft zal worden. De onfeilbare Regelaar beslist in iedere incarnatie over den aard der volgende incarnatie, terwijl de som

van verdienste en tekortkoming uit vroegere incarnaties haar hare beperkingen oplegt.

B. Kunnen wij dus uit iemands tegenwoordig leven zijn verleden afleiden?

Th. Alleen in zoover, dat wij mogen aannemen, dat zijn tegenwoordig leven is, wat het rechtens zijn moet: een boete voor de zonden van het verleden. Doch welke deze zonden waren, kan natuurlijk — zieners en groote Adepten uitgezonderd — door niemand onzer, gewone stervelingen als wij zijn, geweten worden. Het is ons van wege de karigheid der gegevens niet eens mogelijk te bepalen, hoe een grijsaard in zijn jeugd heeft geleefd; om dezelfde reden kunnen wij ook niet uit hetgeen wij thans van iemand zien, vaste conclusies aangaande zijn vorig leven trekken.

[201]

WAT IS KARMA?

B. Maar wat is Karma?

Th. Zooals ik reeds zeide, beschouwen wij het als de *Opperste Wet* van het Heelal, als de bron, oorsprong en grondslag van alle andere wetten, die er in de Natuur bestaan. Karma is de nimmer falende wet, die zoowel op stoffelijk, mentaal als geestelijk gebied, elk gevolg bij zijn oorzaak aanpast. Geen oorzaak, klein of groot, van een storing in de wereldorde af tot een handbeweging toe, of zij heeft een gevolg, in strikte overeenstemming er mede. *Karma* nu is die ongeziene en ondoorgronde wet, die *wijs, intelligent en rechtvaardig* ieder gevolg met zijn oorzaak *in evenwicht brengt* en deze op haar bewerker verhaalt. Hoewel zelf *onkenbaar,* is haar werking na te speuren.

B. Wij hebben hier dus andermaal het „Volstrekte" en het „Onkenbare", hetgeen voor de verklaring der levensvraagstukken weinig waarde heeft.

Th. Integendeel. Want, hoewel niet wetende wat Karma *per se* en in wezen is, *weten* wij wèl *hoe* het werkt, en kunnen wij zijn wijze van handelen nauwkeurig bepalen en omschrijven. Wij weten alleen *niet* wat zijn primaire *Oorzaak* is, evenals ook de moderne wijsbegeerte algemeen erkent, dat de *primaire* Oorzaak van wat ook „onkenbaar" is.

B. En wat heeft Theosofie te zeggen ten aanzien van de oplossing van de meer stoffelijke nooden der menschheid? Hoe verklaart zij het vreeselijk lijden en den bitteren nood, die onder de zoogenaamde „lagere klassen" heerschen? [202]

Th. Om het precies te zeggen, zijn volgens onze leer al zulke groote sociale euvels als het onderscheid der standen in de Maatschappij en dat der seksen in de aangelegenheden van het dagelijksch leven, de ongelijke verdeeling van kapitaal en arbeid en dergelijke meer, te wijten aan wat wij kort en goed KARMA noemen.

B. Doch de onheilen, die blijkbaar zonder onderscheid de menigte als geheel treffen, zijn toch geen werkelijk verdiend Karma van het INDIVIDU?

Th. Neen. Zij kunnen in hun gevolgen niet zóó scherp worden omlijnd, dat iemands individueele omgeving en de bijzondere levensvoorwaarden, waarin hij verkeert, enkel op rekening zouden kunnen worden geschreven van het vergeldende Karma, waaraan elk voor zich in een vorig leven het aanzijn gaf. Wij moeten niet uit het oog verliezen, dat elk atoom onderworpen is aan de algemeene wet, die het lichaam bestuurt, waartoe het behoort, en dit voert ons tot het ruimere arbeidsveld der Karmische wet. Het zal u duidelijk zijn, dat het Karma van alle individuen te zamen, het Karma der natie wordt, waartoe zij behooren, en dat de som van het Karma aller naties, het Karma der wereld is. De onheilen, waarvan gij spreekt, bepalen

zich niet tot het individu, noch zelfs tot een bijzonder volk; ze zijn min of meer universeel, en het is op de basis van de sterke onderlinge afhankelijkheid der menschen, dat de wet van Karma zich op rechtvaardige wijze ten uitvoer legt.

B. Mag men hieruit afleiden, dat de wet van Karma zich niet hoofdzakelijk tot het individu bepaalt?

[203] Th. Juist. Karma zou het krachtsevenwicht in 's werelds levensloop onmogelijk kunnen herstellen, wanneer het niet op een breeden en algemeenen grondslag werkte. Voor Theosofen geldt het als een vaste waarheid, dat de onderlinge afhankelijkheid der menschen de oorzaak is van wat Distributief Karma wordt genoemd, en het is deze wet, die een oplossing biedt voor het groote vraagstuk betreffende collectief lijden en hoe dit weg te nemen. Verder is het een occulte wet, dat niemand aan zijn individueele gebreken kan ontgroeien, zonder daardoor, zij het ook nog zoo weinig, het lichaam, waarvan hij een integreerend deel uitmaakt, mede op te heffen. Om dezelfde reden kan niemand alléén zondigen, noch de gevolgen der zonde alléén dragen. In werkelijkheid bestaat er niet zooiets als „Afgescheidenheid"; en wat dezen zelfzuchtigen staat het meest nabijkomt en bij de bestaande wetten des levens mogelijk is, ligt in het voornemen of het motief.

B. Bestaat er geen middel om het distributief of nationaal Karma als het ware in een brandpunt te verzamelen en het zóó met vermijding van al dit langgerekte lijden tot een natuurlijk en rechtmatig einde te brengen?

Th. Behalve binnen zekere grenzen, aan het tijdperk eigen, waartoe wij behooren, kan in het algemeen de wet van Karma in haar werking noch verhaast noch vertraagd worden. Doch het is zeker, dat de grens van wat in dit opzicht kan worden gedaan, in geen van beide richtingen nog ooit

is bereikt. Luister naar het volgende verhaal van één vorm van nationaal lijden, en vraag uzelf dan af, of deze euvels niet voor een groote verandering en een algeheele verzachting vatbaar zijn, als wij de daadwerkelijke kracht erkennen van individueel, betrekkelijk en distributief Karma. Wat ik u hier zal voorlezen, is geschreven door een Nationaal Redder, iemand, die het Zelf overwonnen heeft, en vrij om te kiezen, gekozen heeft de Menschheid te dienen, door althans zooveel op zich te nemen, als de schouders [204] van een vrouw in staat zijn van het Nationale Karma te dragen. Zij zegt het volgende: —

„Ja, de Natuur spreekt altijd, denkt gij niet? alleen maken wij somtijds zulk een leven, dat wij haar stem geheel overschreeuwen. Daarom is het zoo rustig naar buiten te gaan en ons een wijle in de armen van Moeder natuur te nestelen. Ik denk aan den avond op Hampstead Heath, toen wij de zon zagen ondergaan; maar o! op wat een lijden en ellende had die zon geschenen! Een dame bracht mij gisteren een groote mand veldbloemen. Ik vond, dat sommige van mijn armen-gezinnen er meer recht op hadden dan ik, en zoo ging ik vanmorgen naar een zeer arme school in Witechapel. Gij hadt de bleeke gezichtjes moeten zien opheldеren! Vandaar ging ik naar een kleine gaarkeuken om eenige maaltijden voor enkele kinderen te betalen. Het was in een achterbuurt, nauw en vol oploopende menschen; er was een onbeschrijfelijke stank van visch, vleesch en andere etenswaren, die alle uitwasemden in een zon, die in Whitechapel doet rotten, in plaats van te zuiveren. In de gaarkeuken was het 't toppunt van al deze geuren. Onbeschrijfelijke vleeschpasteien voor een stuiver, walgelijke brokken ‚voedsel' en zwermen vliegen, een waar altaar van Beëlzebub! Rondom, kleine kinderen op zoek naar restjes, waaronder een, met het gezichtje van een engel, dat kersepitten bijeenzocht als een licht verteerbaar en voedzaam dieet. Van streek en met geschokte zenuwen ging ik weer westwaarts, mij afvragende of er wel iets kon worden gedaan voor enkele deelen van Londen, behalve ze

wegvagen in een aardbeving en opnieuw beginnen, na hun inwoners eene onderdompeling te hebben gegeven in een soort zuiverende Lethe, waaruit zelfs geen herinnering meer zou overblijven! En dan dacht ik aan Hampstead Heath, en — peinsde. Indien door een of andere opoffering iemand de kracht kon verkrijgen om deze menschen te redden, zou het de kosten rijkelijk loonen; maar, ziet ge, *zij* zijn het, die veranderen moeten — en hoe kan dat bewerkt worden? In den toestand waarin ze nu zijn, zouden zij er geen voordeel bij hebben, als ze in een andere omgeving werden geplaatst; en toch moeten zij in hun tegenwoordige omgeving zonder ophouden verder ten onder gaan. Deze eindelooze, hopelooze ellende en beestachtige ontaarding, die er tegelijkertijd het gevolg en de oorzaak van zijn, breken mijn hart. Het is als de Indische Waringinboom: iedere tak zendt nieuwe wortels uit en maakt nieuwe spruiten. Welk een verschil tusschen deze gevoelens en het vredige tooneel te Hampstead! en toch hebben wij, die de broeders en zusters van deze arme schepselen zijn, enkel het
[205] recht, de Hampstead Heaths te gebruiken, om er kracht op te doen ten einde de bewoners van Whitechapel te redden. *(Onderteekend door een naam, te zeer gerespecteerd en bekend, om aan spotters te worden uitgeleverd.)*

B. Dat is een droevige, maar mooie brief, en ik vind, dat hij met pijnlijke nauwkeurigheid de verschrikkelijke werking toont van hetgeen gij „Betrekkelijk en Distributief Karma" hebt genoemd. Maar helaas! er schijnt geen andere mogelijkheid op eenige directe verlichting te bestaan, die minder erg is dan een aardbeving, of een dergelijke algeheele verzwelging!

Th. Welk recht hebben wij om zoo te denken, zoolang de eene helft van het menschdom in omstandigheden verkeert, waarin zij best eene oogenblikkelijke verlichting zou kunnen teweeg brengen van de nooden, door de andere helft van hun medemenschen geleden? Zoodra een ieder aan het algemeen welzijn zal hebben bijgedragen al wat hij kan, hetzij in geld, arbeid of veredelende ideeën, dan en dan alleen zal de schaal van het Nationaal Karma in het evenwicht hangen en tot zoolang zullen zij geen recht

hebben, noch eenige reden, om te beweren, dat er meer schepselen op aarde bestaan, dan de Natuur kan onderhouden. Het is voor de heldhaftige zielen, voor de Verlossers van ons Ras en Volk weggelegd, de oorzaak van dezen ongelijken druk van vergeldend Karma op te sporen en door uiterste krachtsinspanning het evenwicht te herstellen, om zoodoende de menschheid tegen een zedelijken ondergang te beschermen, duizendmaal erger en op den duur veel noodlottiger dan een dergelijke catastrophe op materieel gebied, waarin gij naar het schijnt den eenigen uitweg voor al dit opgehoopte lijden ziet.

B. Welnu dan, zeg mij in 't kort, hoe gij deze wet van Karma omschrijft?

Th. Karma is die Wet van vereffening, die er steeds toe leidt, het verstoorde evenwicht in de stoffelijke en de verbroken harmonie in de zedelijke wereld te herstellen. Wij kennen Karma niet deze of gene bijzondere wijze van werken toe, doch zeggen, dat het altijd *werkt*, zoodanig, dat het de verbroken Harmonie herstelt en het evenwicht behoudt, krachtens hetwelk het Heelal bestaat.

B. Kunt gij mij een voorbeeld geven?

Th. Ditmaal een beknopt, doch later een uitvoeriger voorbeeld. Stel u een vijver voor. Een steen valt in het water en doet naar alle kanten golvingen ontstaan. Deze golven breiden zich naar voren en achteren uit, totdat zij ten laatste door een wet, die de natuurkundigen uitputting van energie noemen, tot rust komen en het water tot zijn toestand van kalme ongestoordheid terugkeert. Op dezelfde wijze verbreekt *elke* handeling, op welk gebied ook verricht, het harmonisch evenwicht van het Heelal, en de daardoor opgewekte trillingen zullen zich, mits haar terrein van actie beperkt is, naar voren en achteren

voortplanten, totdat het evenwicht hersteld is. Doch aangezien zulk een storing van een bepaald punt uitgaat, is het duidelijk, dat slechts dan, wanneer al de krachten, die van daaruit in beweging werden gezet, *op datzelfde punt* worden teruggeleid, het harmonisch evenwicht hersteld kan worden. En ziedaar het bewijs, dat de gevolgen van wat iemand denkt of doet, alle op *hemzelven* moeten terugwerken, en wel met dezelfde kracht, als waarmede zij in beweging werden gezet.

B. Doch ik zie niets zedelijks in deze wet. Zij lijkt mij de eenvoudige natuurwet toe, volgens welke actie en reactie aan elkaar gelijk en tegengesteld zijn.

Th. Het verwondert mij niet, u dit te hooren zeggen. De Europeanen toch zijn er aan gewend geraakt recht en onrecht, goed en kwaad als afhankelijk van een willekeurige, hetzij door den mensch ingestelde of hem door een Persoonlijk God voorgeschreven zedewet te beschouwen. Wij
[207] Theosofen echter zeggen, dat „Goed" met „Harmonie", „Kwaad" met „Disharmonie" synoniem is. Verder houden wij staande, dat alle smart en lijden de gevolgen zijn van gebrek aan harmonie en dat de ééne vreeselijke oorzaak van de verstoring van harmonie *zelfzucht* is in den een of anderen vorm. Karma geeft dus aan een ieder de *daadwerkelijke gevolgen* van zijn eigen daden terug, zonder met het zedelijk karakter ervan rekening te houden, doch het is duidelijk, dat waar wij voor *alles* het ons toekomend deel ontvangen, wij niet slechts in vreugde en blijdschap de vruchten oogsten van al het geluk en de harmonie, die wij hebben helpen bevorderen, doch ook hebben te boeten voor al het lijden, dat door ons veroorzaakt is. Eenige aanhalingen uit boeken en verhandelingen van Theosofen, die een goed *inzicht in Karma* hebben, zullen u dit nog duidelijker maken.

B. Dit lijkt mij niet overbodig, daar over dit onderwerp in uw literatuur weinig gesproken wordt.

Th. Dit komt, doordat het *de* moeilijkste van al onze stellingen is. Eenigen tijd geleden opperde een Christelijk schrijver de volgende tegenwerping: —

„Gesteld, dat de Theosofische leer waarheid bevat en dat 'de mensch zijn eigen heiland moet zijn; dat hij zichzelven en het kwaad, dat in zijn tweeledige natuur schuilt, moet overwinnen, ten einde zijn ziel vrij te maken', wat staat hem dan te doen, als hij geestelijk ontwaakt en tot zekere hoogte van het kwaad of de boosheid bekeerd zal zijn? Hoe zal hij op bevrijding of vergiffenis kunnen rekenen? Hoe zullen het kwaad en de boosheid, die hij vroeger bedreef, worden uitgewischt?"

Hierop geeft de Heer J. H. Connely het zeer snedige antwoord, dat men niet kan verwachten, dat men de „Theosofische locomotief op een theologisch spoor zal laten loopen." En verder zegt hij: —

„De mogelijkheid om individueele verantwoordelijkheid van zich af te schuiven, ligt niet in de begrippen van de Theo- [208]
sofie. Volgens haar is er niet zoo iets als vergeving of „het uitwisschen van alreeds bedreven zonde en kwaad" anders dan door de evenredige straf ervoor van hem, die het onrecht bedreef en het herstellen van de harmonie in het heelal, die door zijn verkeerde daad verstoord werd. *Hij* bedreef het kwaad en hoewel anderen onder de gevolgen ervan moesten lijden, kan alleen hijzelf en niemand anders het herstellen.

„Van een toestand... waarin de mensch geestelijk 'ontwaakt en tot op zekere hoogte van het kwaad of de boosheid bekeerd is', kan slechts sprake zijn, wanneer hij tot het besef is gekomen, dat zijn daden slecht waren en straf verdienen. En dat besef brengt onvermijdelijk een gevoel van persoonlijke verantwoordelijkheid mede; naarmate hij geestelijk ontwaakt of 'bekeerd' is, zal hij het gewicht dier verantwoordelijkheid meer of minder sterk gevoelen. Doch juist op dit punt komt

men hem de leer van het plaatsvervangend lijden opdringen.

„Men zegt hem, dat hij ook berouw moet gevoelen. Nu is niets gemakkelijker dan dat. Het is een beminnelijke zwakheid der menschelijke natuur om, als wij erop gewezen worden, van ganscher harte het door ons bedreven kwaad te betreuren, nadat wij er hetzij onder geleden hebben, hetzij er de zoete vruchten van hebben geplukt. Maar een dieper onderzoek van onze gevoelens zou ons wellicht toonen, dat, hetgeen ons leed doet, veeleer de noodzakelijkheid was, die het kwaad scheen noodig te maken als middel om tot ons zelfzuchtig doel te geraken, dan wel het kwaad zelf.

„Hoe aantrekkelijk het vooruitzicht ook zij om den last onzer zonden 'aan den voet van het kruis te kunnen afwerpen', den beoefenaar der Theosofie kan het niet bekoren. Het wil er bij hem niet in, dat de zondaar, enkel door tot besef van zijn zonden te komen, vergiffenis of uitwisscching van zijn vroeger wangedrag zou verdienen, noch dat de universeele wet van het verband tusschen oorzaak en gevolg op grond van zijn berouw of latere goede levenswijze, in zijn voordeel zou worden uitgeschakeld. De gevolgen zijner slechte daden blijven bestaan; het lijden, door zijn verkeerdheden over anderen gebracht, wordt niet weggenomen. Voor den Theosoof maakt ook de uitwerking van het kwaad op den onschuldige een punt van overweging uit. Hij bepaalt zich niet slechts tot den schuldige, doch houdt ook rekening met diens slachtoffers.

„Zonde is een schending van de wetten der harmonie, die het heelal besturen, en de straf erop moet den overtreder van
[209] die wet zelven treffen. Christus sprak de waarschuwende woorden: 'Zondig niet meer, opdat u niet wat ergers geschiede' en Paulus zeide: 'Werkt uws zelfs zaligheid': 'Zoo wat de mensch zaait, dat zal hij ook maaien', hetgeen in schoone beeldspraak weergeeft, wat een tekst uit de Poerana's behelst, lang vóór Paulus bekend, n.l. dat 'ieder de gevolgen van zijn eigen daden oogst'.

„Dit nu is het grondbeginsel der Karmische wet, door de Theosofie verkondigd. Karma is door Sinnett in zijn 'Esoterisch Boeddhisme' ook de 'wet der ethische causaliteit' ge-

noemd. Doch de 'wet der vereffening', zooals Mevrouw Blavatsky de beteekenis ervan weergeeft, is een betere uitdrukking. Het is de macht, die ons

Ofschoon langs onnaspeurb're wegen,
Onfeilbaar en rechtvaardig steeds,
Van schuld naar straf geleidt.

„Doch het is meer. Het bestraft de schuld en beloont de verdienste met gelijke onfeilbaarheid. Het is het resultaat van al onze handelingen, gedachten, woorden en daden, en waarneembaar in de vorming van ons karakter en in al wat ons overkomt. De Oostersche wijsbegeerte neemt de opvatting, dat er voor elk kind een nieuwe ziel zou geschapen worden, niet aan. Zij leert, dat er een beperkt aantal monaden zijn, die zich ontwikkelen en die door vele opeenvolgende persoonlijkheden in zich op te nemen een steeds grootere volmaking bereiken. Deze persoonlijkheden zijn het product van Karma, en het is door Karma en Reïncarnatie, dat de menschelijke monade eenmaal tot haar bron — de volstrekte godheid — zal terugkeeren."

E. D. Walker omschrijft in zijn „Reïncarnatie" de beteekenis van Karma aldus: —

„In het kort komt de leer van Karma hierop neer, dat wij ons door vroegere handelingen vormden tot hetgeen wij thans zijn en ons toekomstig eeuwig bestaan bouwen door de daden van het oogenblik. Er bestaat geen ander lot, dan hetgeen wijzelven bepalen. Er is redding noch verdoemenis, dan die wijzelven over ons brengen... Omdat deze leer geen ontkomen biedt aan de gevolgen van schuldig gedrag en zij een groote mate van kloekheid vereischt, is zij voor zwakkere naturen veel minder aantrekkelijk, dan de weinig eischende leerstukken van plaatsvervangend lijden, voorspraak, vergeving en mogelijkheid van bekeering op het sterfbed... In het rijk der eeuwige gerechtigheid zijn zonde en straf onafscheidelijk verbonden als één en hetzelfde gebeuren, omdat er tusschen een handeling en haar gevolg in den grond geen verschil bestaat... Het is Karma of onze vroegere daden, die ons tot het aardsche leven terugbrengen.

[210] De geest wisselt van verblijf naar gelang van zijn Karma; en daar ook *Karma* steeds verandert, wordt het langdurig blijven in één toestand er door voorkomen. Zoolang ons handelen door stoffelijke en zelfzuchtige beweegredenen wordt geleid, moet het gevolg ervan zich in fysieke geboorten openbaren. Alleen hij, die geheel vrij van zelfzucht is, kan de aantrekking van het stoffelijk leven weerstaan. Weinigen hebben het zoover gebracht, doch het is het einddoel der menschheid."

En dan haalt de schrijver uit de *Geheime Leer* het volgende aan:

„Zij, die aan Karma gelooven, moeten ook gelooven aan het lot, dat ieder mensch tusschen geboorte en dood, draad voor draad om zich heen weeft, evenals de spin haar web, en dat dit lot wordt bestuurd, hetzij door de hemelsche stem van het onzichtbare prototype buiten ons, òf door den ons meer vertrouwden, innerlijken, astralen mensch, die maar al te dikwijls de booze genius is van de belichaamde entiteit, die wij mensch noemen. Deze twee leiden den uiterlijken mensch, doch een hunner moet zegevieren; en van het allereerste begin der onzichtbare worsteling af, treedt de strenge en onverbiddelijke wet der schulddelging in werking en gaat zij haren gang, de wisselende kansen getrouw volgende. Als de laatste streng geweven en de mensch klaarblijkelijk in het weefsel zijner eigen daden verstrikt is, dan bevindt hij zich volkomen onder de heerschappij van dit door hem zelf geschapen lot... Een Occultist of wijsgeer zal de Voorzienigheid goed noch wreed noemen; doch haar vereenzelvigende met Karma-Nemesis, zal hij leeren, dat zij nochtans de goeden beschermt en zoowel in dit, als in toekomstige levens over hen waakt, terwijl zij den boosdoener straft — ja tot in zijn zevende geboorte — kortom zoolang, als het gevolg zijner verstoring van ook maar het kleinste atoom in de oneindige wereld van harmonie niet weder is te niet gedaan. Want het eenige gebod van Karma — een eeuwig en onveranderlijk gebod — is volstrekte harmonie, zoowel in de wereld der stof, als in die des geestes. Daarom is het niet

Karma, dat beloont of straft, doch zijn wij het, die òf onszelf beloonen door ons aan de wetten te houden, waarop die harmonie berust — in overeenstemming met en door de natuur werkende — òf onszelf straffen door ze te verbreken. Ook zouden de wegen van Karma niet ondoorgrondelijk zijn, indien de menschen maar in eenheid en harmonie, in plaats van in twist en tweespalt werkten. Want onze onkunde nopens die [211] wegen — door een deel van het menschdom de duistere, onnaspeurbare wegen der Voorzienigheid genoemd, terwijl anderen er de werking van een blind noodlot en nog anderen er louter toeval in zien, zonder goden of duivels, die er de hand in hebben — zou stellig verdwijnen, zoo wij ze alle slechts aan haar ware oorzaak wilden toeschrijven... Verbijsterd staan wij tegenover het mysterie onzer eigen schepping en tegenover de levensraadselen, welke wij niet willen oplossen, en beschuldigen dan de groote Sphinx, dat zij ons verslindt. En toch is er in ons leven geen enkel ongeval, geen ongeluksdag of tegenspoed, die niet tot onze eigen daden, hetzij in dit of in een ander leven verricht, zou kunnen worden teruggebracht... De wet van Karma is onontwarbaar met die der reïncarnatie samengeweven... Het is alleen deze leer, die ons het geheimzinnige vraagstuk van goed en kwaad kan oplossen en den mensch met de vreeselijke, in het oog vallende onrechtvaardigheid van het leven verzoenen kan. Niets dan de kennis hiervan kan ons geschokt rechtvaardigheidsgevoel weer tot rust brengen. Want wanneer iemand, die deze edele leer niet kent, rondom zich ziet en de ongelijkheid van geboorte en fortuin, van verstand en vermogens gadeslaat; wanneer hij aan dwazen en verkwisters, die de fortuin bloot door het voorrecht hunner geboorte met gunsten overlaadt, eer ziet bewijzen en hun naasten buurman, die, met al zijn verstand en edele deugden, er in elk opzicht veel meer recht op heeft, door ontbering en gebrek aan sympathie te gronde ziet gaan; wanneer hij dit alles ziet en buiten machte het onverdiende lijden te verzachten, zich moet afwenden, terwijl hem overal smartkreten in de ooren klinken en zijn hart bloedt, dan kan enkel die gezegende kennis van Karma hem weerhouden zoowel het leven en de menschen

als hun veronderstelden Schepper te vervloeken... Deze wet predestineert bewust noch onbewust niets en niemand. Zij bestaat waarlijk in en van eeuwigheid her, want zij is de eeuwigheid zelve; en als zoodanig, — aangezien geen enkele daad eeuwigdurend kan zijn, — kan men niet zeggen, dat zij handelt, doch alleen, dat zij handeling zelve is. Het is niet de golf, die iemand verdrinkt, maar de persoonlijke daad van den ongelukkige, die zich opzettelijk onder de onpersoonlijke werking der wetten stelt, die de beweging van den oceaan regelen. Karma schept noch beraamt iets. Het is de mensch, die plannen maakt en oorzaken schept, en de Karmische wet regelt de gevolgen. Maar deze regeling is geen daad, doch universeele harmonie, steeds geneigd haar oorspronkelijken toestand te hernemen, evenals de twijg, met kracht neergebogen, met overeenkomstig geweld terugspringt.

[212] Als hierbij de arm, die den twijg uit zijn natuurlijken stand trachtte te brengen, ontwricht wordt, zullen wij dan zeggen, dat het de twijg is, die onzen arm ontwrichtte, of dat onze eigen dwaasheid ons duur te staan kwam? Karma heeft nimmer de vrijheid van denken en handelen pogen te vernietigen, zooals de God, dien de Monotheïsten hebben uitgevonden. Het heeft nimmer zijn besluiten in duister gehuld met het doel, den mensch te verbijsteren, noch ooit hem, die zijn mysteriën tracht te doorgronden, gestraft. Integendeel; wie door studie en overpeinzing de dooreengestrengelde paden van Karma onthult en licht werpt op die duistere wegen, in welker kronkelingen zoo velen van wege hun onkunde omtrent het labyrinth des levens, te gronde gaan, werkt tot heil zijner medemenschen. Karma is in de wereld der openbaring een volstrekte en eeuwige wet; en daar er slechts één Volstrekte, zoowel als Eeuwige, altijd-tegenwoordige Oorzaak kan zijn, kunnen zij, die in Karma gelooven, niet als atheïsten of materialisten en nog minder als fatalisten worden beschouwd; want Karma is één met het Onkenbare, waarvan het, wat zijn gevolgen in de wereld der verschijnselen betreft, een aspect is."

Een ander kundig Theosofisch schrijver zegt (*Purpose of Theosophy*, door Mevr. P. Sinnett): —

„Ieder individu maakt door elke daad en gedachte van zijn dagelijksch leven Karma, hetzij goed of slecht, en werkt tegelijkertijd in dit leven het Karma uit, dat hij teweeg bracht door de handelingen en begeerten van het vorige. Als wij menschen zien, die gekweld worden door aangeboren kwalen, kan men gerust aannemen, dat deze kwalen de onvermijdelijke gevolgen zijn van oorzaken, die zij in een vorig leven verwekt hebben. Men mag dan al beweren, dat, daar deze kwalen erfelijk zijn, zij niets met een vorige incarnatie kunnen te maken hebben; maar men zij er aan herinnerd, dat het Ego, de werkelijke mensch, de individualiteit, zijn geestelijken oorsprong niet heeft in het ouderpaar, door hetwelk hij wedergeboren wordt, maar door de banden van verwantschap, die zijn vroegere levenswijze hem verschaft heeft, getrokken wordt in den stroom, die hem meevoert, als de tijd daar is, herboren te worden, in het gezin, dat het beste geschikt is voor de ontwikkeling van zijne neigingen... De leer van Karma, indien wel begrepen, is er geheel op berekend om diegenen, die haar waarheid beseffen, te helpen en te leiden tot een hooger en beter soort leven, daar men niet moet vergeten, dat niet alleen onze daden, maar ook onze gedachten voorzeker een menigte gebeurtenissen ten gevolge zullen heb- [213]
ben, die onze eigen toekomst ten goede of ten kwade zullen beïnvloeden en wat nog belangrijker is, de toekomst van vele van onze medemenschen. Indien begane zonden en nalatigheden slechts altijd hem zelf aangingen, zou de uitwerking ervan op het Karma van den schuldige een zaak van minder beteekenis zijn. Het feit echter, dat iedere gedachte en daad, gedurende het leven, een overeenkomstige invloed ten goede of ten kwade op andere leden der menschelijke familie met zich mee brengt, maakt een strikt gevoel voor rechtvaardigheid, zedelijkheid en onzelfzuchtigheid zoo noodzakelijk voor toekomstig geluk en vooruitgang. Een eens gedane misdaad, een slechte gedachte, die eenmaal door het denkvermogen is afgezonden, zijn onherroepelijk — geen berouw kan de gevolgen ervan in de toekomst te niet doen. Berouw, indien oprecht, kan een mensch van herhaalde overtredingen terughouden; het kan noch hemzelf, noch anderen redden van de

gevolgen van reeds begane misslagen, die hem zonder falen òf in dit leven, òf in de volgende wedergeboorte zullen treffen."

J. H. Connely gaat aldus voort: —

„Zij, die een religie aanhangen, op zulk een leer gegrond, gedoogen gerust, dat men haar vergelijke met dat andere stelsel, volgens hetwelk 's menschen lot voor eeuwig wordt bepaald door de gebeurtenissen van een enkel, kort, aardsch leven, waarin hij door de belofte wordt opgemonterd, dat 'zooals de boom valt, hij liggen blijft', en zijn hoogste vertroosting, als hij tot de kennis zijner zonden is gekomen, hierin bestaat, dat Christus voor hem gestorven is, een vertroosting, die volgens de Presbyteriaansche geloofsbelijdenis nog niet eens voor allen geldt:

„Te zijner verheerlijking heeft God in zijn raad sommige menschen en engelen tot het eeuwige leven verkoren en anderen tot een eeuwigdurenden dood verdoemd.

„Deze engelen en menschen, aldus gepredestineerd en voorbeschikt, zijn elk in het bijzonder en onveranderlijk aangewezen; en hun aantal is zoo zeker en bepaald, dat het vermeerderd noch verminderd kan worden... Ook wordt geen ander, door Christus verlost, in werkelijkheid geroepen, gerechtvaardigd, aangenomen, geheiligd en gered, dan alleen de uitverkorenen, die God te zijner verheerlijking gepredestineerd heeft.

[214] „Het behaagde God naar den onnaspeurbaren raad zijns wils, door welken hij naar zijne vrije verkiezing zijn barmhartigheid uitstrekt of inhoudt, ter verheerlijking zijner souvereine macht over al zijne schepselen, de rest van het menschdom niet te begenadigen, doch haar tot oneer en gramschap te verdoemen voor hunne zonden, ten prijs zijner glorievolle rechtvaardigheid."

Tot zoover de bekwame verdediger. Wij kunnen niet beter doen, dan het onderwerp aan de hand van zijn werk nog even voort te zetten, door enkele regels uit een grootsch dichtwerk, door hem aangehaald, hier weer te geven. Hij vervolgt dan: —

„De bijzondere schoonheid van Edwin Arnold's uitlegging van Karma in ‚Het Licht van Azië' noopt ons er enkele gedeelten — het geheel zou te lang zijn — uit aan te halen: —

Totdat, als slotsom van 't voleind bestaan,
Het Karma, 't denken en het doen der ziel,
Haar „ik" geweven uit d'onzicht'bren tijd
Als schering voor den inslag harer daân.
. . . . . .
Een vlekk'loos leven leidt.

* * * * * * * * * * * * * *

De Heem'len door en dieper dan de Hel,
Als band, die 't al omvat en eeuwig blijft,
Heerscht ongestoord een goddelijke wet,
Die tot het goede drijft,

.....'t Is haar werk.

Zoo liefde en deernis woont in 't menschlijk hart.
Dat niemand haar verwaarlooz'! Wie haar hoont,
Kwijnt weg. Haar dienaar bloeit. Zij straft het kwaad,
Met vrede en blijdschap loont

Zij stille deugd. Haar oog is overal.
Wie goed doet, krijgt zijn deel. Wie haar bedroeft
Door zonde, ontvangt wat hij verdient, schoon soms
DHARMA lankmoedig toeft.

Zij kent vergiffenis noch wrok. Haar schaal
Hangt juist in evenwicht, en met haar staf
Meet ze altijd goed. Hier geldt geen tijd. Vandaag
Of later volgt de straf.

* * * * * * * * * * * * * *

Zoo dwingt haar Wet ons tot Gerechtigheid, [215]
Niet één kan haar weerstaan. Volgt haar gedwee!
Liefde is haar innigst Wezen, en het doel
Dat zij beoogt, Volmaking, Rust en Vree. [1])

En nu raad ik u onze Theosofische inzichten omtrent Karma, de wet van Vergelding, eens te vergelijken met het wreede en krankzinnige dogma, hetwelk, door te leeren, dat alleen de „uitverkorenen" worden gered en de rest voor

[1]) Vertaling van Dr. H. U. Meyboom.

eeuwig verdoemd is, van „God" een zinneloozen duivel maakt, en zeg mij dan, of onze leer niet veel wijsgeeriger, zoowel als rechtvaardiger is.

B. Ja, ik weet nu ten minste wat gij bedoelt. Toch zou ik nog gaarne een concreet voorbeeld hebben, hoe Karma werkt.

Th. Dat is mij niet mogelijk. Doch zooals ik u zeide, kunnen wij van één ding overtuigd zijn, dat n.l. ons tegenwoordig leven en zijn omstandigheden het rechtstreeksch gevolg van onze eigen daden en gedachten uit vroegere levens zijn. Wij, die geen Zieners of Ingewijden zijn, kunnen echter omtrent de bijzonderheden, waarin de wet van Karma zich uitwerkt, niets weten.

B. Kan een Adept of Ziener dit Karmisch proces van vereffening dan in bijzonderheden volgen?

Th. Zeker: „Zij, die *weten*" zijn hiertoe in staat door vermogens te gebruiken, welke in alle menschen latent aanwezig zijn.

WIE ZIJN ZIJ, DIE WETEN?

B. Geldt dit evenzeer voor ons als voor anderen?

Th. Zooals ik zeide: voor allen gelijk, bestaat er een beperktheid van visie, uitgezonderd voor hen, die in de huidige incarnatie het toppunt van geestelijke visie en helderziendheid hebben bereikt. Wij kunnen enkel inzien, dat zoo het anders met ons had moeten zijn, dit ook gebeurd ware; dat wij onszelven maakten tot hetgeen wij zijn en slechts datgene bezitten, waarop wij onszelven recht hebben gegeven.

[216]

B. Ik vrees, dat zulk een beschouwing ons veeleer zal verbitteren.

Th. Ik geloof juist het tegendeel. Niets is zoo zeer in staat een gevoel van verbittering bij ons te wekken, als het ongeloof

in de rechtvaardige wet der vergelding. Zoowel kind als volwassene komen veel meer tegen een straf of zelfs maar een verwijt op, wanneer zij meenen, die niet verdiend te hebben, dan tegen een veel strengere straf, wanneer zij gevoelen, dat ze verdiend is. Het geloof in Karma biedt de redelijkste gronden om zich met zijn levenslot te verzoenen en tevens is het de meest krachtige drijfveer om zich in te spannen de volgende incarnatie een schrede verder te zijn. Beide zouden te niet gaan, zoodra wij gingen veronderstellen, dat ons lot het uitvloeisel van iets anders dan strikte *Wet* was en onze toekomst in andere handen berustte dan onze eigene.

B. Gij beweerdet zoo straks, dat dit stelsel van Reïncarnatie onder de Karmische wet zoowel tot ons gezond verstand als tot ons rechts- en zedelijkheidsgevoel spreekt. Doch geschiedt dit niet ten koste van zachtere gevoelens, zooals sympathie en medelijden, en verhardt het niet de meer teedere aandriften der menschelijke natuur?

Th. Dit is slechts schijnbaar, doch niet werkelijk zoo. Niemand kan meer ontvangen, noch minder, dan hem toekomt, zonder dat, in gelijke mate jegens anderen onrechtvaardig en partijdig gehandeld zou zijn; en een wet, die door medelijden ter zijde gesteld zou kunnen worden, zou meer onheil teweegbrengen dan zij wegnam, meer verbittering en vervloeking dan dankbaarheid. Bedenk verder, dat niet wij de wet ten uitvoer leggen, al scheppen wij de oorzaken ertoe; zij voltrekt zichzelf; en voorts, dat aan alle aanspraak op *rechtvaardig* medelijden en barmhartigheid in den toe- [217]
stand van Devachan ruimschoots voldaan wordt.

B. Nog iets. De Adepten zouden volgens u op onze algemeene onwetendheid een uitzondering maken. Weten zij werkelijk meer omtrent Reïncarnatie en de toestanden na den dood dan wij?

Th. Stellig. Door het oefenen van vermogens, die wij allen be-

zitten, doch die enkel door hen tot volmaakte ontwikkeling werden gebracht, zijn zij met hun geest tot de verschillende gebieden en toestanden, welke wij bespraken, doorgedrongen. Gedurende vele eeuwen heeft het eene geslacht Adepten na het andere, de mystriën van het zijn, van leven, dood en wedergeboorte nagevorscht, en allen hebben op hun beurt enkele der aldus verkregen feiten aan anderen onderwezen.

B. Is het vormen van zulke Adepten de bedoeling der Theosofie?

Th. Theosofie beschouwt de Menschheid als een uitstraling uit het goddelijke, die weer op haar terugweg is daar naar toe. Op een ver gevorderd punt van den weg, wordt door hen, die gedurende vele incarnaties naar dit doel gestreefd hebben, het Adeptschap bereikt. Want bedenk wel, niemand heeft ooit in één leven het Adeptschap in de Geheime Wetenschappen bereikt; doch vele incarnaties zijn ervoor noodig nadat eerst een bewust doel daartoe is gevormd en de noodige oefeningen begonnen zijn. Groot kan het aantal mannen en vrouwen uit het hart van onze Vereeniging zijn, die verscheidene incarnaties geleden dit steile pad naar verlichting insloegen en toch vanwege de persoonlijke illusies, welke hun tegenwoordig leven met zich brengt, van dit feit niets afweten, óf op weg zijn elke kans tot verderen vooruitgang in hun huidig bestaan te verliezen. Zij gevoelen zich onweerstaanbaar tot het occultisme en het *Hoogere Leven* aangetrokken, en zijn toch te persoonlijk
[218] en te eigenzinnig, te zeer bekoord door de bedriegelijke verlokkingen van een wereldsch leven en zijn kortstondige genoegens, dan dat zij die zouden opgeven, en zoo verbeuren zij in deze incarnatie hun kansen. Doch voor gewone stervelingen en ten opzichte der plichten van het

practisch, dagelijksch leven, is zulk een ver afliggend doel niet geschikt en zonder eenig nut.

B. Uit welk oogpunt sloten zij zich dan bij de Theosofische Vereeniging aan?

Th. Velen hunner stellen in onze leeringen belang; zij gevoelen instinctief, dat deze meer waarheid bevatten, dan welke dogmatische godsdienst ook. Anderen hebben het vaste besluit genomen, het hoogste ideaal van 's menschen plicht te verwezenlijken.

HET VERSCHIL TUSSCHEN GELOOF EN KENNIS, OF BLIND EN REDELIJK GELOOF.

B. Zij nemen dus de leeringen der Theosofie aan en gelooven erin. Doch daar zij niet tot de Adepten behooren, over wie gij zoo straks spraakt, moeten zij uw leeringen op *blind geloof* aannemen. In hoeverre verschilt dit nu met dat der conventioneele godsdiensten?

Th. Evenals op bijna alle andere punten, verschillen wij ook op dit punt. Wat gij „geloof" noemt en inderdaad *blind geloof* is ten opzichte van de dogma's der Christelijke godsdiensten, wordt bij ons, als logische uitkomst van hetgeen *wij weten* aangaande *feiten* in de natuur, tot *„kennis"*. Uw leeringen berusten op interpretaties, dus op *tweedehandsche* getuigenis van Zieners; de onze op de onveranderde en onveranderlijke getuigenis der Zieners zelven. De gewone Christelijke theologie b.v. beschouwt den mensch als een [219] schepsel Gods, bestaande uit drie samenstellende deelen — lichaam, ziel en geest — alle drie van essentieel belang om van hem een volledig geheel te maken en alle drie — hetzij hij leeft in den groven vorm van het stoffelijk, aardsch bestaan, hetzij in den ijleren vorm, noodig voor zijne ondervindingen in het bestaan hiernamaals, als hij weder zal zijn opgestaan — onmisbaar voor alle eeuwigheid, zoodat ieder mensch een permanent bestaan heeft, gescheiden van

ieder ander mensch en ook van de Godheid. Theosofie daarentegen beschouwt den mensch als een uitstraling van de Onbekende, hoewel altijd tegenwoordige en oneindige Goddelijke essentie, doch zijn lichaam en al het andere als iets onbestendigs en daarom een illusie; alleen de Geest in hem is de eene blijvende zelfstandigheid, en zelfs deze verliest op het oogenblik, dat hij met den *Universeelen Geest* volkomen hereenigd wordt, zijn afzonderlijke individualiteit.

B. Indien wij zelfs onze individualiteit verliezen, komt dat eenvoudig op hetzelfde neer als vernietiging.

Th. Ik zeg u, dat dit *niet* zoo is. Ik sprak niet van universeele, doch van *afzonderlijke* individualiteit. Deze laatste wordt als deel in het geheel omgezet; de *dauwdrop* verdampt niet, maar wordt de zee. Gaat de stoffelijke mensch *te niet*, wanneer hij van foetus tot oud man wordt? Van welk een Satanischen hoogmoed getuigt het, wanneer wij ons oneindig klein bewustzijntje en individualiteitje boven het universeel, oneindig bewustzijn willen stellen!

B. Hieruit volgt dus, dat de mensch *in feite* niet bestaat, doch dat alles Geest is.

Th. Gij vergist u. Er volgt uit, dat de vereeniging van den Geest met de stof slechts tijdelijk is, of juister gezegd, dat, aangezien Geest en stof als polen der *universeele* ge-
[220] openbaarde substantie feitelijk één zijn, de Geest geen recht op dien naam heeft, zoolang het kleinste stofdeeltje of atoom zijner manifesteerende zelfstandigheid nog aan eenigen vorm — het gevolg van het proces der differentiatie — gebonden is. Iets anders te gelooven zou *blind geloof* zijn.

B. Uw bewering, dat het blijvend beginsel, de Geest, eenvoudig een doortocht door de stof maakt, is dus op *kennis* en niet op *geloof* gegrond?

Th. Ik zou het anders uitdrukken en zeggen: Wij beweren, dat de verschijning van het blijvende en ééne beginsel, de Geest, *als stof*, voorbijgaand en daarom niet meer dan een illusie is.

B. Goed. En dit staaft gij door kennis en niet door geloof?

Th. Zeker. Doch ik zie zeer goed, waar gij heen wilt. Welnu, wat gij als *geloof* verdedigt, beschouwen wij als een geesteziekte, doch het wezenlijk geloof, d.w.z. de *pistis* der Grieken, beschouwen wij als „*geloof op kennis gegrond*", hetzij die op het getuigenis der fysieke of der *geestelijke* zintuigen berust.

B. Wat bedoelt gij?

Th. Als gij het onderscheid tusschen de twee wilt weten, kan ik u zeggen, dat er tusschen *gelooven op gezag* en *geloof gebaseerd op onze geestelijke intuïtie* een zeer groot verschil bestaat.

B. Welk is dit?

Th. Het eene is menschelijke lichtgeloovigheid en *superstitie*, het andere menschelijk geloof en *intuïtie*. Zooals Prof. A. Wilder in zijn „Inleiding tot de *Eleusinische Mysteriën*" zegt: „Het is onkunde, die tot ontheiliging leidt. Men bespot hetgeen men niet volkomen begrijpt... De onderstroom der wereld is op één doel gericht; en, verborgen achter de menschelijke geloovigheid... schuilt een schier oneindige macht, een heilig geloof, dat in staat is de verhevenste waarheden te vatten van al wat is". Zij, die [221] deze „geloovigheid" beperken tot de gezaghebbende, menschelijke dogma's alleen, zullen die macht nimmer doorgronden, noch zelfs haar in hun eigen natuur ontdekken. Hun geloovigheid blijft hokken bij het uiterlijke en is niet bij machte de kracht, die haar beheerscht, tot een werk-

zame factor te maken; want om dit te doen moet men het recht hebben geëischt op eigen oordeel, en dit *durven* zij niet.

B. Het is deze „intuïtie" dus, die u noopt God als een persoonlijk Vader, Wetgever en Bestuurder van het Heelal te verwerpen?

Th. Juist. Wij gelooven in een immer-onkenbaar Beginsel; want slechts blinde dwaling kan iemand diets maken, dat het Heelal, de denkende mensch en al de wonderen, die de wereld der stof alleen reeds bevat, ontstaan zouden kunnen zijn zonder *intelligente machten,* welke de buitengewoon wijze schikking in alle deelen tot stand brachten. De Natuur moge in haar bijzonderheden en de uiterlijke manifestaties harer bouwstoffen falen, en dit gebeurt dikwijls, doch nimmer in haar innerlijke oorzaken en gevolgen. De oude heidenen koesterden op dit punt veel wijsgeeriger inzichten dan de moderne filosofen, hetzij deze Agnostici, Materialisten of Christenen zijn; en geen heidensch schrijver heeft ooit de stelling opgeworpen, dat wreedheid en barmhartigheid, in plaats van slechts eindige gevoelens te zijn, aan een *oneindig* god konden worden toegeschreven. Hun goden waren daarom ook allen eindig. De Siameesche schrijver van *The Wheel of the Law* koestert omtrent uw persoonlijken god dezelfde gedachte als wij; hij zegt (p. 25):

„Een Boeddhist zou kunnen gelooven aan het bestaan van een god, verheven boven alle menschelijke hoedanigheden en eigenschappen van liefde, haat en wangunst, aan een volmaakt god, verblijvende in een verheven rust, die door niets verstoord kan worden. Van zulk een god zou hij niet met geringschatting spreken, niet omdat hij hem zou wenschen te behagen, of uit vrees hem te mishagen, doch uit natuurlijken eerbied.
[222] Maar hij kan geen god begrijpen met menschelijke eigenschappen en hoedanigheden, een god, die liefheeft, haat, vertoornd is en wrok koestert. Zulk een Godheid, hetzij door

Christelijke Zendelingen, Mohammedanen, Brahminen [1]) of Joden geleerd, staat zelfs lager dan wat hij een gewoon, goed mensch noemt.

B. Geloof om geloof. Is het geloof van den Christen, die in zijn menschelijke hulpeloosheid en nederigheid vertrouwt, dat er een barmhartig Vader in den Hemel is, die hem voor verleiding behoedt, hem in alle omstandigheden des levens sterkt en zijn overtredingen uitdelgt, niet beter dan het koude, hooghartige en bijna fatalistische geloof van den Boeddhist, Vedantijn of Theosoof?

Th. Blijf onze intuïtie „geloof" noemen, zoo ge wilt. Doch nu wij voor de zooveelste maal op die steeds terugkeerende kwestie stuiten, vraag ik u op mijn beurt: Is niet het geloof, dat op strikte logica en rede gegrond is, verre te verkiezen boven dat, hetwelk op menschelijk gezag of — heldenvereering berust? *Ons* „geloof" bezit de volle logische kracht der wiskundige waarheid, dat 2 en 2 altijd 4 is. Uw geloof lijkt op de logica van sommige emotioneele vrouwen, van wie Tourgenyeff zegt, dat voor haar 2 en 2 meestal 5 is met een vetkaars op den koop toe. Het strijdt niet slechts met elk denkbaar begrip van recht en logica, doch leidt den mensch, goed beschouwd, tot zijn zedelijken ondergang, verhindert den vooruitgang van de menschheid en verdeelt haar, macht boven recht stellende, in Kaïns en Abels tegenover elkaar.

HEEFT GOD HET RECHT TE VERGEVEN? [223]

B. Waarop doelt gij?

Th. Ik doel op de Leer der Verzoening, dat gevaarlijke dogma, waarin gij gelooft. Het leert, dat, hoe zwaar wij ook tegen Gods geboden en de menschelijke wetten misdreven heb-

[1]) Hier worden sectarische Brahminen bedoeld. Het Parabrahma van de Vedantijnen is de Godheid, die wij aanvaarden en waarin wij gelooven.

ben, het bloed van Jezus ons rein zal wasschen, als wij slechts gelooven, dat hij zich tot redding van het menschdom ten offer bracht. Het is nu reeds twintig jaar lang, dat ik tegen deze leer te velde trek; en ik vraag uw aandacht voor een passage uit *Isis Ontsluierd*, in 1875 geschreven. Ziehier wat het Christendom leert en waar wij tegen opkomen: —

„Gods barmhartigheid is grenzeloos en ondoorgrondelijk. Het is niet mogelijk een menschelijke zonde te bedenken zoo gruwelijk, dat de losprijs, vooruit betaald voor de redding van den zondaar, haar niet zou kunnen uitwisschen, al ware zij duizendmaal erger. En bovendien is het nimmer te laat berouw te toonen. Al wacht de overtreder ook tot de laatste minuut der laatste stonde van zijn sterfdag om met verbleekte lippen de geloofsbelijdenis uit te spreken, dan kan hij niettemin nog naar het Paradijs gaan; aldus geschiedde met den dief aan het kruis; en dit is dus mogelijk voor allen, die even snood leefden als hij. Zie hier de stoute beweringen van Kerk en Geestelijkheid; beweringen, door Engelands geliefkoosde predikers naar het hoofd uwer landslieden geworpen, recht in het aangezicht der 'verlichte negentiende eeuw!'"

deze meest paradoxale van alle eeuwen! En waartoe leidt dit, denkt gij?

B. Het maakt den Christen gelukkiger dan Boeddhist of Brahmaan.

Th. O neen, de ontwikkelden ten minste niet, want de meerderheid onder hen heeft sinds lang feitelijk alle geloof in
[224] dit wreede dogma verloren. Doch hen, die het nog aannemen, voert het nog veel gemakkelijker dan welk ander dogma ook, dat ik ken, *op den drempel van iedere denkbare misdaad*. Laat ik nog een aanhaling geven uit *Isis Unveiled* (deel II, p. 542 en 543); —

„Wanneer wij uit den engen kring van het geloof treden en het heelal als een geheel beschouwen, door de volmaakte

harmonie zijner deelen in evenwicht gehouden, hoe komt dan alle gezonde logica, ja zelfs het flauwste vonkje rechtsgevoel tegen de leer van het Plaatsvervangend Lijden op! Indien de misdadiger enkel tegen zichzelven zondigde en niemand anders benadeelde; indien hij door een oprecht berouw het gebeurde niet slechts uit het geheugen der menschen kon uitwisschen, doch ook uit het onvergankelijke gedenkboek, dat geen godheid — zelfs niet de Allerhoogste — kan verdelgen, dan en dan ook alleen zou men dit dogma begrijpelijk kunnen vinden. Maar vol te houden, dat iemand zijn medemensch onrecht kan aandoen, hem dooden, de maatschappelijke orde en den natuurlijken loop der dingen verstoren, en dan — hetzij uit lafhartigheid, hoop of dwang, om het even — vergeving kan ontvangen door het geloof, dat het vergoten bloed van den een, dat van den ander uitwischt — dat is absurd! Kunnen de *gevolgen* van een misdaad uitgewischt worden, al wordt de misdaad zelven vergeven? De gevolgen eener oorzaak blijven nimmer tot de grenzen van haar gebied beperkt, en evenmin bepalen de gevolgen eener misdaad zich enkel tot den overtreder en diens slachtoffer. Elke daad, hetzij goed of slecht, brengt tastbare gevolgen teweeg, evenals een steen, die in het effen water wordt geworpen. Hoewel een afgezaagde vergelijking, kunnen wij haar toch, bij gebrek aan beter, gebruiken. De ontstane kringen zijn grooter en bewegen zich sneller, naarmate het voorwerp grooter of kleiner is; doch ook het kleinste steentje en zelfs het geringste stofje brengt een kabbeling teweeg. En deze stoornis is niet enkel zichtbaar en aan de oppervlakte werkzaam, doch plant zich ook ongezien in elke richting voort — zoowel omlaag, waar de eene druppel tegen den anderen stoot, totdat de kracht zich aan de kanten en den bodem heeft medegedeeld, als omhoog in de lucht — zooals de natuurkunde ons zegt — van laag tot laag, altijd verder de ruimte in. Er is een stoot aan de stof gegeven, die nimmer verloren kan gaan, noch ongedaan gemaakt!...

„Evenzoo is het met misdaad en haar tegendeel. De handeling moge één oogenblik duren, de gevolgen zijn eeuwig. Indien het ons mogelijk ware de worp ongedaan te maken, [225]

den steen weer in de hand te nemen, de rimpelingen te herstellen, de aan het werk gezette kracht te niet te doen, de ether-golvingen tot het niet-zijn terug te brengen en elk spoor van den steenworp uit te wisschen, zoodat in het gedenkboek van den Tijd niets van dit alles zou voorkomen, dan en *dan* alleen zouden wij met geduld de Christenen de kracht van het plaatsvervangend lijden hooren bepleiten",

en — ophouden in de Karmische Wet te gelooven. Zooals de zaak thans staat, roepen wij de geheele wereld tot getuige om uit te maken, welke van de twee leeringen aan de goddelijke gerechtigheid de meeste eer geeft en zelfs op louter menschelijke en logische gronden de redelijkste is.

B. En toch gelooven er millioenen aan het Christelijk dogma en zijn gelukkig.

Th. Het is uit bloote sentimentaliteit, die op hun verstandelijke vermogens beslag heeft gelegd, doch door geen waar filantroop of Altruïst ooit gekoesterd zal worden. Het is erger dan een zelfzuchtige droom; het is een nachtmerrie, die op het menschelijk intellect drukt. Zie waar het toe leidt en noem mij het heidensche land, waar misdaden zoo lichtvaardig worden begaan en zoo menigvuldig voorkomen als in Christen landen. Lees de lange huiveringwekkende statistieken van de misdaden in Europa gepleegd, en zie naar het Protestantsche en Bijbelsche Amerika. Daar komen in de gevangenissen meer *bekeeringen* tot stand dan door predikingen en bij openbare *opwekkingssamenkomsten*. Merk op, hoe de balans der Christelijke rechtvaardigheid(!) staat. Aan de eene zijde met bloed bevlekte moordenaars, die door de demonen van den lust, van wraak, begeerte, of dweepzucht opgezweept of bloot uit dierlijken bloeddorst de misdaad begingen, en aan de andere zijde hun slachtoffers, die meestal overvallen werden, zonder dat hun tijd werd gegund tot berouw te komen of zich

tot Jezus te wenden. Deze laatsten stierven wellicht in zonden en zullen dus voor hun kleine en groote overtredingen gestraft worden. Zoo toch wil het de theologische logica! Doch de moordenaar, die in handen van het menschelijk recht viel, wordt gevangen gezet, beklaagd door sentimenteele lieden, die met en voor hem bidden. En als hij de berouwvolle woorden uitspreekt, beklimt hij het schavot als een gered kind van Jezus! Zonder den [226] moord zou niemand met hem gebeden hebben; hij zou vergiffenis verkregen hebben, noch verlost zijn. Deze man deed er blijkbaar goed aan te moorden, want hierdoor won hij de eeuwige zaligheid! Maar wat wordt er van zijn slachtoffer, van diens bloedverwanten, ondergeschikten en allen, die met hem in betrekking stonden? Heeft het recht voor hen geen belooning? Moeten zij in deze en de komende wereld lijden, terwijl hij, die hen het onrecht aandeed, een plaats krijgt naast den „berouwvollen moordenaar" van Golgotha en voor altijd gelukkig is? Hierover bewaart het priesterdom een voorzichtig stilzwijgen. *(Isis Ontsluierd)*. En nu weet gij, waarom dit dogma verworpen wordt door ons, Theosofen, wier fundamenteel geloof en hoop is: Karma, rechtvaardigheid voor allen, zoowel in den hemel, als op aarde.

B. 's Menschen eindbestemming is dus niet, volgens u, een Hemel, waar God regeert, doch de trapsgewijze transformatie der stof in haar oorspronkelijk element, Geest?

Th. Naar dit einddoel richt zich alles in de natuur.

B. Beschouwen sommigen uwer deze verbinding van den geest met de stof of zijn „val in de stof" niet als een euvel en het telkens herboren moeten worden als een pijnlijke last?

Th. Zoo zijn er, en daarom trachten zij hun proeftijd op aarde te verkorten. Het is echter geen onvermengd kwaad, want het verschaft ons de ervaring, waardoor wij tot kennis en

wijsheid opklimmen. Ik bedoel die ervaring, welke ons *leert,* dat de verlangens onzer geestelijke natuur nimmer bevredigd kunnen worden, dan door het bereiken van geestelijk geluk. Zoolang wij ons in het lichaam bevinden, zijn wij aan smart, lijden en al de teleurstellingen onderhevig, die het leven met zich brengt. Hierdoor en als troost voor deze ellende, verkrijgen wij ten slotte die kennis, welke ons alleen verlichting en hoop op een betere toekomst kan schenken.

XII

WAT IS PRACTISCHE THEOSOFIE?

PLICHT.

B. Waartoe dienen toch deze herhaalde geboorten, wanneer geen ervan ons een duurzamen vrede kan verzekeren?

Th. Omdat het einddoel op geen andere wijze kan worden bereikt dan door de ondervindingen des levens en deze voor het meerendeel uit smart en lijden bestaan. Slechts hierdoor kunnen wij leeren en niet door vreugde en genoegens, die kortstondig zijn en waarvan men op den langen duur verzadigd raakt. Doch er is meer. Het feit, dat het ons steeds mislukt, die duurzame voldoening in het leven te vinden, waardoor in de behoeften onzer hoogere natuur zou worden voorzien, leert ons duidelijk, dat deze behoeften enkel op haar eigen gebied — het geestelijke — bevredigd kunnen worden.

B. Is de wensch om dit leven, op welke wijze dan ook, te verlaten, een natuurlijk gevolg hiervan?

Th. Zoo gij met dezen wensch „zelfmoord" bedoelt, dan zeg ik zeer beslist neen. Een dergelijk gevolg kan nimmer „natuurlijk" zijn, doch is altijd aan een ziekelijke hersenstoring of een grof materialistische levensbeschouwing te wijten. Het is de grootst denkbare misdaad en vreeselijk in haar gevolgen. Doch wanneer gij eenvoudig een verlangen naar geestelijk bestaan bedoelt en niet den wensch, om de aarde

te verlaten, dan kan het inderdaad een zeer natuurlijk verlangen worden genoemd. Door den dood te zoeken zouden wij onzen tegenwoordigen post verlaten; wij zouden de ons opgelegde plichten verzaken en ons aan de Karmische verantwoordelijkheid pogen te onttrekken, waardoor wij nieuw Karma in het leven zouden roepen.

B. Doch, indien handelingen, op het stoffelijk gebied verricht, geen voldoening schenken, waarom zouden dan plichten, die toch zulke handelingen zijn, gebiedend wezen?

Th. Allereerst, omdat onze wijsbegeerte ons zegt, dat met het volbrengen onzer plichten, eerst jegens onze naasten en in de tweede plaats jegens onszelven, geen persoonlijk geluk, doch het geluk van anderen moet worden beoogd, en dat wij het goede moeten doen terwille van het goede zelf, niet om het voordeel, dat het ons kan aanbrengen. Geluk, of liever, tevredenheid volgt weliswaar op het vervullen van onzen plicht, doch het kan en mag er niet de drijfveer toe zijn.

B. Wat verstaat gij eigenlijk in de Theosofie onder „plicht"? Stellig geen Christenplichten, zooals die door Jezus en zijn Apostelen, die gij immers niet erkent, werden gepredikt.

Th. Ook ditmaal vergist gij u. Wat gij „Christen plichten" noemt, werd door elken grooten hervormer op zedelijk en religieus gebied eeuwen vóór de Christelijke jaartelling onderwezen. Al wat groot, edelmoedig en verheffend is, werd in lang vervlogen dagen niet slechts beredeneerd en van de kansels verkondigd, zooals thans, doch het werd *nageleefd*, soms door geheele volkeren. De geschiedenis der Boeddhistische hervorming is vol van de edelste en heldhaftigste daden van zelfopoffering. „Weest allen eensgezind, medelijdend, elkander als broeders liefhebbende,
[229] barmhartig, vriendelijk; vergeldt geen kwaad met kwaad, of schelden met schelden, maar zegent daarentegen." Deze

voorschriften werden eeuwen voor Petrus ze gaf door de volgelingen van Boeddha in practijk gebracht. De Zedeleer van het Christendom is ontegenzeggelijk grootsch, doch het is evenzeer onomstootelijk waar, dat zij niet nieuw is en haar ontstaan dankt aan „Heidensche" plichten.

B. Doch wat verstaat gij onder plichten of „plicht" in het algemeen?

Th. Plicht is datgene, wat wij *verplicht* zijn aan de menschheid, aan onze medemenschen, buren, familie en vooral aan hen, die armer en meer hulpbehoevend zijn dan wij. Het is een schuld, die, wanneer ze bij ons leven onbetaald blijft, ons in de volgende incarnatie geestelijk insolvent en zedelijk bankroet zal maken. Theosofie is de quintessence van *plicht*.

B. Dat is ook het Christendom, wanneer het maar goed begrepen en in practijk gebracht wordt.

Th. Volkomen waar; en wanneer het in werkelijkheid geen *lippendienst* was, zou Theosophie onder de Christenen weinig te doen hebben. Doch ongelukkig genoeg, is het enkel een zedeleer op papier. Zij, die jegens iedereen hun plicht vervullen, en dat terwille van die plicht, zijn weinigen; en nog kleiner is het aantal van hen, die hun plicht vervullen, tevreden met de stille voldoening, die het hun in hun diepste binnenste geeft. Het is —

„.....de faam,
En anderer lof, die deugd beloont en eert,"

welke in het gemoed der „wereldberoemde" filanthropen altijd voorzit. Het is zeer schoon over de hedendaagsche ethica te lezen en er verhandelingen over aan te hooren; doch, wat zijn woorden, zoo ze niet in daden worden omgezet? En ten slotte, als gij mij vraagt, hoe wij Theosofische plicht in de practijk en met het oog op Karma ver-

staan, dan kan ik u antwoorden, dat het onze plicht is den levensbeker tot den droesem toe en zonder morren
[230] te ledigen, wat deze ook voor ons inhoude; de rozen des levens slechts te plukken om den geur, die zij voor *anderen* kunnen verspreiden, en zelf enkel met de doornen tevreden te zijn, als die geur niet genoten kan worden zonder een ander ervan te berooven.

B. Dit alles is zeer vaag. Wat doet gij meer dan de Christenen?

Th. Het gaat er niet om, wat wij, leden van de Theosofische Vereeniging doen — al doen sommigen onzer ook nog zoo hun best — het gaat erom hoeveel verder Theosofie tot het goede leidt dan het hedendaagsche Christendom. Ik zeg — *daden,* krachtige daden, en niet slechts woorden of voornemens. Een mensch moge zijn zooals hij verkiest, de meest wereldsche, zelfzuchtige en hardvochtige aller stervelingen, zelfs een doortrapte schurk en het zal hem niet beletten zich een Christen te noemen of door anderen als zoodanig beschouwd te worden. Maar geen Theosoof heeft recht op dezen naam, wanneer hij niet levendig de waarheid van Carlyle's gezegde beseft, dat: „Niet een *gedachte,* hoe edel ook, ons einddoel moet zijn, maar een *daad,*" en hij voor zijn dagelijksch leven niet deze waarheid tot richtsnoer neemt. Iets te belijden is heel iets anders, dan het uit te voeren, en hoe grootscher en schooner een waarheid klinkt, hoe meer een deugd of plicht beredeneerd in plaats van betracht wordt, des te meer doet zij aan een Dooie Zee vrucht denken. *Huichelarij* is wel de verfoeilijkste aller ondeugden, en in het grootste Protestantsche land dezer eeuw — Engeland — is zij de meest sprekende karaktertrek.

Sodomsappel.

B. Wat zijn wij volgens u aan de menschheid als geheel verschuldigd?

Th. Een volledige erkenning van gelijke rechten en privileges voor allen, en dat zonder onderscheid van ras, kleur, maatschappelijke positie of geboorte.

B. In welke gevallen zoudt gij deze verplichting geschonden achten? [231]

Th. Zoodra een ander, zij het nog zoo weinig, in zijn rechten te kort wordt gedaan, — hetzij dit een persoon of een volk geldt, of wanneer wij nalaten die rechtvaardigheid, voorkomendheid, consideratie of barmhartigheid jegens anderen te betrachten, welke wij voor onszelven verlangen. Heel ons staatkundig leven is gebaseerd op een voorbijzien van deze rechten en op de brutaalste eischen der nationale zelfzucht. „Zoo heer, zoo knecht," zegt het spreekwoord, waaraan wij in dit geval zouden kunnen toevoegen: „Zoo staatspolitiek, zoo burger."

B. Neemt gij ook deel aan de politiek?

Th. Als Vereeniging vermijden wij dit zorgvuldig, en wel om de volgende redenen. Een staatkundige hervorming te willen bewerkstelligen, aleer wij een hervorming in de *menschelijke natuur* hebben tot stand gebracht, *staat gelijk met nieuwen wijn in oude zakken te willen doen.* Wanneer wij er in slagen, de menschen in den grond huns harten te doen beseffen, wat zij in waarheid jegens anderen verplicht zijn, dan zal elk oud machtsmisbruik, elke onbillijke wet uit de nationale staatkunde, op menschelijke, sociale of politieke zelfzucht gegrond, van zelf verdwijnen. Dwaas is de tuinman, die zijn bloembed van schadelijk onkruid tracht te zuiveren door in plaats van het met wortel en tak uit te trekken, het bij den grond af te snijden. Geen blijvende politieke hervorming kan ooit tot stand komen, zoolang de baatzucht van voorheen de teugels van het bewind voert.

HOE STAAT DE T. V. TEGENOVER POLITIEKE HERVORMINGEN?

B. De Theosofische Vereeniging is dus geen politieke organisatie?

Th. Zeker niet. Daar zij onder haar leden mannen en vrouwen
[232] telt van alle rassen, gelooven en richtingen, die gezamenlijk voor één doel — de verbetering der menschheid — werken, is zij een internationaal lichaam in den hoogsten zin des woords, doch als vereeniging neemt zij hoegenaamd geen deel aan eenige nationale- of partij-politiek.

B. En waarom niet?

Th. De redenen hiervoor noemde ik u reeds. Bovendien moet politieke actie onvermijdelijk voortdurend veranderen naar gelang van tijdsomstandigheden en persoonlijke inzichten. Uit ons lidmaatschap van de Theosofische Vereeniging volgt, dat wij het omtrent de Theosofie eens zijn, anders zouden wij er in het geheel niet toe behooren, doch niet wat andere dingen aangaat. Als leden kunnen wij in zaken, die de Vereeniging betreffen, samenwerken, d.w.z. voor Theosofie, doch persoonlijk wordt ieder vrijgelaten zijn eigen politieke opvatting te hebben en hiernaar te handelen, mits dit niet met de Theosofische beginselen in strijd is, of de Vereeniging nadeel berokkent.

B. Maar de T. V. staat toch zeker niet geheel onverschillig tegenover de maatschappelijke vraagstukken, die thans zoozeer aan de orde zijn?

Th. De beginselen van de T. V. zelve bewijzen dat zij dit niet doet, of liever dat de meeste zijner leden er niet onverschillig tegenover staan. Daar de eerste voorwaarde tot verstandelijke en geestelijke ontwikkeling van het menschdom de inachtneming van de meest practische en wetenschappelijke leefregels op fysiologisch gebied is, dient elk, dien deze ontwikkeling ter harte gaat, het zich tot een

duren plicht te rekenen, er voor te zorgen, dat deze leefregels, zoo mogelijk, algemeen gevolgd worden. Alle Theosofen, doch vooral zij, die in Westersche landen wonen, zijn er zich maar al te goed van bewust, dat de maatschappelijke toestand van een overgroot deel der bevolking het onmogelijk voor hem maakt, zoowel geest als lichaam behoorlijk te oefenen, zoodat de ontwikkeling van beide [233] belemmerd wordt. En daar nu de Theosofie juist deze ontwikkeling en alles, wat er toe leidt, als een van haar bijzondere doeleinden beschouwt, is de T. V. met alle oprechte pogingen, die in deze richting worden aangewend, in volkomen sympathie.

B. Doch wat bedoelt gij met „oprechte pogingen"? Elk maatschappelijk hervormer heeft zijn eigen panacée en meent, dat dit het eenigste is, wat de menschheid verbeteren en redden kan.

Th. Volkomen waar; en dat is juist de reden, waarom er zoo weinig doeltreffend maatschappelijk werk wordt verricht. Bijna elk dezer panacées mist een werkelijk richtsnoer; in elk geval is er geen grondbeginsel, dat ze onderling verbindt. Een massa kostbare tijd en energie gaat aldus verloren, want, in plaats van samen te werken, bestrijden zij elkaar, en dat dikwijls, naar te vreezen staat, niet ter wille van de groote zaak, die zij heeten voor te staan en die in hun hart en leven de eerste plaats behoorde in te nemen, maar om roem en loon.

B. Hoe zouden de Theosofische beginselen dan moeten worden toegepast om er een maatschappelijke samenwerking door te bevorderen, en aldus doeltreffende pogingen voor de verbetering der maatschappij in het werk te kunnen stellen?

Th. Laat ik u in het kort herinneren, welke deze beginselen zijn: Universeele Eenheid en Onderling Verband; Menschelijke Solidariteit; de Wet van Karma; Reïncarnatie. Dit

zijn de vier schakels, die de gulden keten vormen, welke de menschheid tot één huisgezin, één universeele Broederschap behoort te verbinden.

B. En hoe stelt gij u dit voor?

Th. Zooals de maatschappelijke toestand, vooral in de zoogenaamd beschaafde landen thans is, komen wij gedurig voor het feit te staan, dat zeer velen gebrek lijden en aan ziekte
[234] en ontbering blootstaan. Hun materieele toestand is ellendig, terwijl hun verstandelijke en geestelijke vermogens dikwijls nagenoeg onontwikkeld zijn gebleven. Daarentegen vindt men aan het andere eind der maatschappelijke ladder velen, die een leven van zorgelooze onverschilligheid, materieele weelde en zelfzuchtige overdaad leiden. Geen dezer twee levenswijzen is enkel toeval. Beide zijn het gevolg der omstandigheden, waarin zoowel de eene als de andere groep geplaatst werd. En het verzuimen van den maatschappelijken plicht aan de eene zijde, staat met de achterlijke of geheel verstoorde ontwikkeling aan de andere in nauw verband. Evenals op alle gebied van ware wetenschap, vindt de wet van universeele causaliteit ook in de sociologie haar toepassing. Doch deze wet sluit noodzakelijkerwijs, als haar logisch gevolg, die menschelijke solidariteit in, waarop de Theosofie zoozeer de nadruk legt. Als de handeling van den een op het leven van allen terugwerkt — en dit wordt door de wetenschap bevestigt — dan is het enkel, doordat alle mannen broeders en alle vrouwen zusters worden en ieder in zijn dagelijksch leven oprechte broeder- en zusterliefde betoont, dat de ware, menschelijke solidariteit, die den grondslag vormt voor de verheffing van ons ras, ooit verkregen kan worden. Dit werken met en voor elkander in een ware broeder- en zusterschap, waarin ieder leeft voor allen en allen voor ieder, is een fundamenteel Theo-

sofisch principe, dat elk Theosoof niet slechts verplicht is te onderwijzen, maar ook in zijn of haar individueel leven door te voeren.

B. Dit alles is heel goed als algemeen beginsel, doch hoe zoudt gij het concreet willen toepassen?

Th. Bezie eens voor een oogenblik, wat gij de concrete feiten der menschelijke maatschappij zoudt noemen. Vergelijk het leven, niet alleen dat der menigte, doch ook dat van velen, die tot den middenstand, of de hoogere klassen be- [235]
hooren, met wat het zou zijn, als gezonder en edeler toestanden heerschten, waarin recht, vriendelijkheid en liefde den toon aangaven, in plaats van zelfzucht, onverschilligheid en bruutheid, die thans zoo vaak den boventoon voeren. Al het goede en slechte in de menschheid wortelt in het menschelijk karakter, en dit karakter is geworden tot wat het is, door de eindelooze keten van oorzaak en gevolg. Doch dit geldt evenzeer voor de toekomst als voor het heden en verleden. Zelfzucht, onverschilligheid en ruwheid kunnen nimmer de normale toestand van ons ras zijn — dit aan te nemen zou gelijk staan met aan de menschheid te wanhopen — en dit zal geen Theosoof ooit doen. Vooruitgang kan enkel en alleen verkregen worden door onze meer edele hoedanigheden te ontwikkelen. De ware evolutieleer nu, zegt ons, dat door de omgeving van het organisme te veranderen, wij het organisme zelf kunnen veranderen en verbeteren; en dit geldt, strikt genomen, ook ten opzichte van den mensch. Ieder Theosoof is derhalve verplicht met al de middelen, die hem ten dienste staan, elke verstandige en wel overwogen maatschappelijke poging te steunen, die er toe leidt, de toestand der noodlijdenden te verbeteren. Dergelijke pogingen moeten worden aangewend met het doel hen ten slotte maatschappelijk vrij te maken en bij diegenen, die thans zoo dikwijls hun plicht in nage-

noeg elke levensbetrekking verzaken, het plichtsgevoel wakker te roepen.

B. Accoord. Doch wie zal beslissen, welke pogingen goed en welke verkeerd zijn?

Th. Geen persoon of vereeniging kan hiervoor een bepaalden regel vaststellen. Veel moet onvermijdelijk aan het persoonlijk oordeel worden overgelaten. Doch één ding kan men zich, bij wijze van algemeene toetssteen, altijd afvragen: Zal de voorgenomen handeling er toe leiden die ware
[236] broederschap aan te kweeken, welke de Theosofie tot stand tracht te brengen? Geen waarachtig Theosoof zal het veel moeite kosten, een dergelijken toets aan te leggen; heeft hij eenmaal bevonden, dat het de toets kan doorstaan, dan zal hij het tot zijn plicht rekenen, de publieke opinie te helpen vormen. En dat kan enkel worden bereikt door den nadruk te leggen op die hoogere en edeler plichtsopvattingen in zake het openbare en persoonlijke leven, zonder welke alle geestelijke en stoffelijke verbetering onmogelijk zijn. Hij zelf moet in alle omstandigheden een middelpunt van geestelijk handelen zijn; van hem en zijn dagelijksch individueel leven moeten die hoogere, geestelijke krachten uitstralen, welke alleen bij machte zijn zijn medemenschen te hervormen.

B. Doch waarom zou hij zulks doen? Zijn volgens uw leer niet aan hem en aan allen door hun Karma beperkingen opgelegd, en moet Karma niet onvermijdelijk langs zekere lijnen uitwerken?

Th. Het is juist deze wet van Karma, die aan alles, wat ik gezegd heb, kracht bijzet. Het individu kan zich niet van het ras scheiden, noch het ras van het individu. De wet van Karma geldt voor allen in dezelfde mate, hoewel niet allen in gelijke mate ontwikkeld zijn. Een Theosoof is van meening, dat door aan de ontwikkeling van anderen

te werken hij hen niet alleen helpt hun Karma tot een goed eind te brengen, maar dat hij ook zeer beslist zijn eigen Karma uitwerkt. Het is de ontwikkeling der menschheid, waarvan, zoowel hij, als zij allen een wezenlijk deel uitmaken, die hij steeds voor oogen houdt, en hij weet, dat elk verzuim om aan het hoogste in hem gevolg te geven, niet slechts zijn eigen vooruitgang, doch dien van allen vertraagt. Het is door zijn daden, dat hij het pad der menschheid naar een hooger bestaansveld moeilijker te betreden of effener maakt.

B. In welk verband staat dit met het vierde beginsel, dat gij noemdet, ik bedoel Reïncarnatie?

Th. Het staat hiermede in zeer nauw verband. Als ons tegen- [237]
woordig leven op de ontwikkeling van zekere beginselen berust, die de vrucht zijn van zaden uit een vroeger bestaan, dan geldt deze wet evenzeer voor de toekomst. Als wij eenmaal begrijpen, dat de universeele causaliteit niet slechts het heden, doch verleden, heden en toekomst omvat, zal elke handeling van nu, op natuurlijke en eenvoudige wijze haar juiste plaats innemen en gezien worden in haar ware verhouding tot onszelve en anderen. Elke lage en zelfzuchtige daad beteekent achteruitgang en geen vooruitgang, terwijl iedere edele gedachte en onbaatzuchtige handeling treden zijn naar verhevener en glorierijker velden van bestaan. Ware dit leven alles, dan zou het in vele opzichten arm en onbeteekenend zijn, doch als een voorbereiding tot de volgende bestaanssfeer beschouwd, kan het ons een gouden poort worden, waardoor wij, niet zelfzuchtig en alleen, doch vergezeld van onze makkers, de paleizen, die er achter liggen, binnengaan.

OVER ZELFOPOFFERING.

B. Is gelijk recht voor allen en liefde jegens elk schepsel de verhevenste gedragslijn, welke de Theosofie voorschrijft?

Th. O neen, er is zelfs nog een veel hooger.

B. En welk is dit?

Th. Voor anderen *meer* te doen dan voor onszelven — *zelfopoffering*. Dit was het richtsnoer en de verheven standaard, die bij uitnemendheid de groote Leeraren en Meesters der Menschheid — gelijk Gautama Boeddha in de Geschiedenis en Jezus van Nazareth in de Evangeliën — kenmerkten. Deze karaktertrek was voldoende, om hun
[238] aanspraak te doen geven op den voortdurenden eerbied en de dankbaarheid van alle nageslachten. Wij zeggen echter, dat zelfopoffering met oordeel moet gepaard gaan, en een zelfverzaking die onjuist, blindelings of met voorbijzien der gevolgen geschiedt, veelal zal blijken niet alleen ijdel, maar zelfs verkeerd te zijn geweest. Een der grondregels van de Theosofie is, dat men, niet méér, maar ook niet minder dan jegens anderen, rechtvaardig jegens zichzelven moet zijn — als deel der geheele menschheid, niet uit persoonlijke zelfgerechtigheid, tenzij wij door *één* zelf op te offeren, de velen inderdaad kunnen helpen.

B. Kunt gij uw bedoeling door een voorbeeld verduidelijken?

Th. De geschiedenis levert hieromtrent tal van voorbeelden op. Zelfopoffering voor het waarachtig welzijn van velen wordt door de Theosofie veel hooger gesteld, dan zelfverloochening voor het sectarisch doeleinde, als b.v. om „de heidenen van *verdoemenis* te redden." Naar onze meening is Pater Damiaan, de jonge, dertigjarige man, die zijn geheele leven ten offer bracht, om het lijden der melaatschen te Molokai te verzachten, en die, na achttien jaar

alleen onder hen geleefd te hebben, ten slotte zelf door die vreeselijke ziekte werd aangegrepen en er aan bezweek, *niet te vergeefs gestorven*. Hij bracht verlichting en betrekkelijke vreugde aan duizenden ongelukkigen. Hij bracht hun troost naar lichaam en ziel. Hij ontstak een lichtstraal in den zwarten en droeven nacht van een bestaan, zoo hopeloos, dat het in de geschiedenis van het menschelijk lijden zijn weerga niet vindt. Hij was een *waar Theosoof*, en zijn naam zal voor altijd in onze annalen blijven voortbestaan. In onze oogen staat deze arme Belgische priester oneindig hooger dan b.v. al die welmeenende, doch roemzuchtige [239] dwazen, die als zendelingen hun leven op de Zuidzee-Eilanden of in China ten offer brachten. Welk nut hebben zij gesticht? In het eene geval gingen zij tot rassen, die nog niet rijp zijn voor welke waarheid ook, en in het andere tot een volk, welks religieuze wijsbegeerte door geen stelsel ter wereld overtroffen wordt, wilden zij, die haar belijden, slechts in de voetstappen van Confucius en hun andere wijzen wandelen. Deze zendelingen stierven als slachtoffers van ontoerekenbare kannibalen en wilden, of van het fanatisme en den haat der massa's. Waren zij naar de sloppen van Whitechapel gegaan of naar een dergelijke plaats, waar onder de schitterende middagzon onzer beschaving Christen wilden en geestelijk melaatschen hun leven rekken, dan zouden zij werkelijk veel goeds hebben kunnen verrichten en hun leven kunnen sparen voor een zaak, waaraan het beter besteed ware geweest.

B. Maar de Christenen denken hier zoo niet over?

Th. Natuurlijk niet, en dit komt, doordat zij van een verkeerde opvatting uitgaan. Zij meenen, dat door het lichaam van een ontoerekenbaren wilde te doopen, zij zijn ziel van de verdoemenis kunnen redden. De eene kerk laat zich aan

haar martelaren niets gelegen liggen, terwijl de andere, menschen als Labre, zalig verklaart en standbeelden voor hem opricht, omdat hij veertig jaar lang zijn lichaam offerde alleen maar ter wille van het ongedierte, dat hij daarop voedde. Hadden wij er de middelen toe, wij zouden een standbeeld voor Pater Damiaan oprichten, den waren, practischen heilige, en zijn aandenken als een levend voorbeeld van Theosofische heldenmoed en een barmhartigheid en zelfopoffering als van een Boeddha en een Christus, vereeuwigen.

B. Beschouwt gij zelfopoffering dan als een plicht?

Th. Zeker, en wel op dezen grond, dat altruïsme een integreerend deel is van zelfontwikkeling. Doch wij moeten ons oordeel gebruiken. Niemand heeft het recht zich ter wille
[240] van een ander te laten *dood*hongeren, tenzij het leven van dien ander voor de gemeenschap klaarblijkelijk van meer nut is, dan het zijne. Doch het is zijn plicht zijn eigen gemak op te offeren en voor anderen te werken, zoo zij hiertoe zelven niet in staat zijn. Het is zijn plicht om alles weg te schenken, wat hem alleen toebehoort, en niemand anders ten goede komt, indien hij het zelfzuchtig aan anderen onthoudt. Theosofie leert zelfverloochening, doch geen overijlde en nuttelooze zelfopoffering en evenmin verdedigt zij dweperij.

B. Doch hoe kunnen wij zulk een verheven staat bereiken?

Th. Door onze voorschriften met oordeel in de practijk toe te passen, onze hoogere rede, geestelijke intuïtie en zedelijke overtuiging te laten werken en de inspraken der „stille zachte stem" van het geweten te volgen, de stem van ons EGO, die luider in ons spreekt, dan de aardbevingen en donderslagen van Jehovah, waarin „de Heer niet is."

B. Indien dit onze plichten zijn jegens de menschheid als ge-

heel, wat beschouwt gij dan als onze plicht jegens onze onmiddellijke omgeving?

Th. Juist dezelfde, plus die plichten, welke voortvloeien uit onze bijzondere familiebanden.

B. Is het dus niet waar, zooals dikwijls wordt beweerd, dat, zoodra iemand tot de Theosofische Vereeniging toetreedt, hij allengs zijn plichten jegens vrouw, kinderen en familie verwaarloost?

Th. Dit is weer één van die vele lasteringen, welke hoegenaamd geen grond hebben. De allereerste Theosofische plicht is jegens *allen* zijn plicht te doen, en vooral jegens hen, voor wie wij *bijzondere* verantwoordelijkheden dragen, hetzij wij die vrijwillig op ons namen — zooals huwelijksbanden — òf omdat zij ons door het lot werden opgelegd — verplichtingen jegens onze ouders en verdere bloedverwanten.

B. En wat is de plicht van den Theosoof jegens zichzelven? [241]

Th. *Om door het Hooger Zelf, het lager* te beheerschen en te overwinnen. Zichzelven innerlijk en moreel te louteren; niemand en niets te vreezen dan den rechterstoel van zijn eigen geweten. Nooit iets half te doen, d.w.z. wanneer men denkt, dat het juist is, het openlijk en onbeschroomd ten uitvoer te brengen, maar als het verkeerd is, het met geen vinger aan te raken. Het is de plicht van den Theosoof zich zijn eigen last te verlichten, door steeds het wijze gezegde van Epictetus gedachtig te zijn: *Geen ijdele opmerking der onnoozele wereld weerhoude u* uw plicht te doen; daar gij machteloos tegenover hare critiek staat, moet gij er niet de minste aandacht aan schenken."

B. Doch gesteld eens, dat een lid van uwe Vereeniging zijn onvermogen om jegens anderen altruïsme te beoefenen ging motiveeren op grond van het spreekwoord, dat „het hemd nader is dan de rok", en hij het te druk had of te arm was om de menschheid of zelfs één enkel persoon, goed te doen, welken regel zoudt gij in dat geval volgen?

Th. Niemand heeft het recht onder welk voorwendsel ook te zeggen, dat hij niets voor anderen kan doen. „Door te rechter tijd en te rechter plaatse zijn plicht te vervullen, kan men de wereld tot zijn schuldenaar maken" zegt een Engelsch schrijver. Een glas koud water te juister tijd aan een dorstigen reiziger gegeven is een edeler plicht en van meer waarde, dan een dozijn overbodige diners, aan menschen voorgezet, die genoeg hebben om ze zelf te betalen. Niemand zal ooit een *Theosoof* worden, tenzij hij het in zich heeft; doch dit neemt niet weg, dat hij lid van onze Vereeniging kan blijven. Wij hebben geen bepalingen, om iemand te dwingen daadwerkelijk een Theosoof te worden; hij moet dit zelf wenschen.

B. Waarom trad hij dan tot de Vereeniging toe?

Th. Dat zal hij zelf het beste weten. Want ook in dit opzicht
[242] hebben wij niet het recht iemand vooruit te beoordeelen, al verhief ook heel de gemeenschap haar stem tegen hem, en ik zal u vertellen waarom. In onze dagen toch is *vox populi* (de stem van de ontwikkelde ten minste) niet meer *vox dei,* maar de stem van vooroordeel en baatzuchtige drijfveeren, vrees voor impopulariteit. Op ons rust de plicht met milde hand zaden voor de toekomst te strooien, en toe te zien, dat het goed zaad is; niet, om stil te staan en ons af te vragen, *waarom* wij dit eigenlijk doen zouden, noch of wij onzen tijd misschien ook beter konden gebruiken, daar wij zelf toch nimmer tot hen zullen behooren, die later den oogst ervan binnenhalen.

OVER BARMHARTIGHEID.

B. Hoe denken de Theosofen over barmhartigheid als Christenplicht?

Th. Welke barmhartigheid bedoelt gij? De innerlijke, of de practische barmhartigheid op stoffelijk gebied?

B. De laatste, want innerlijke barmhartigheid volgt vanzelfsprekend uit uw opvatting van Universeele Broederschap.

Th. Gij bedoelt dus een daadwerkelijk opvolgen der geboden, door Jezus in de Bergrede gegeven?

B. Juist.

Th. Waarom die „Christen" plicht te noemen? Want hoewel hun Heiland ze predikte en in practijk bracht, zijn de Christenen van heden wel de laatsten, om die geboden in hun leven op te volgen.

B. Toch zijn er velen onder hen, die hun leven lang goed doen. [243]

Th. Ja, door van hun overvloed te geven. Doch wijs mij de Christen aan, onder de meest menschlievenden hunner, die den verkleumden, uitgehongerden dief op den gestolen rok ook nog zijn mantel zou toegeven, of zonder wrok, de rechter wang zou toekeeren aan wie hem op den linker sloeg?

B. Maar gij vergeet, dat deze voorschriften niet letterlijk moeten worden opgevat. De tijdsomstandigheden zijn sedert Christus' optreden geheel veranderd. En bovendien sprak Hij in Gelijkenissen.

Th. Waarom zeggen uwe Kerken dan ook niet, dat de leer der verdoemenis en van het helsche vuur als *gelijkenis* moet worden opgevat? Waarom staan sommigen uwer meest populaire predikers, hoewel zij deze „gelijkenissen" feitelijk opvatten zooals gij, zoozeer op den letterlijken zin der hellevuren en de *fysieke* folteringen van een „Asbest-achtige" ziel? Is het één eene „gelijkenis", dan moet het ander dit ook zijn. Is het helsche vuur letterlijk te nemen, dan dienen ook Christus' geboden uit de Bergrede naar de letter te worden opgevolgd. Velen, die niet aan de Goddelijkheid van Christus gelooven — zooals Graaf

Leo Tolstoi en meer dan één Theosoof — volgen deze edele en universeele voorschriften inderdaad letterlijk op, en vele andere goede menschen zouden hetzelfde doen, waren zij niet overtuigd, dat een dergelijke levenswandel hen zeer waarschijnlijk in het krankzinnigengesticht zou doen belanden — *zoo Christelijk zijn uwe wetten!*

B. Maar het is toch bekend, dat er jaarlijks millioenen door particuliere en openbare instellingen voor liefdadige doeleinden worden uitgegeven?

Th. O zeker, en de helft van het geld blijft aan de vingers
[244] hangen, aleer het bij hen komt, die het van noode hebben, terwijl een groot deel ervan bij beroepsbedelaars belandt, die te lui zijn om te werken. En zoo blijven zij, die werkelijk armoede en gebrek lijden, er veelal van verstoken. Weet gij niet, dat de groote liefdadigheids-uiting, indertijd aan het East End van Londen betoond, als eerste gevolg had, dat de huurprijzen in *Whitechapel* met 20 procent stegen?

B. Hoe zoudt gij dan handelen?

Th. Doe iets persoonlijk en niet collectief. Volg het voorschrift der Noordelijke Boeddhisten: „Geef nimmer voedsel aan den hongerige door tusschenkomst van een ander"; „Laat nooit de schaduw van uw buurman (*een derde*) tusschen u en het voorwerp uwer mildheid treden"; „Laat niet de Zon een traan drogen, eer gij dien zelf hebt weggewischt." Verder: „Geef nimmer den nooddruftige een aalmoes, noch den priester, die aan uw deur bedelt, voedsel *door de hand van uw dienstbaren,* opdat niet uw aalmoes de dankbaarheid vermindere en uw voedsel tot gal worde."

B. Maar hoe kan dit praktisch uitgevoerd worden?

Th. De Theosofische opvatting van liefdadigheid is, dat men zich *persoonlijk* voor anderen inspanne en hun *persoonlijk*

barmhartigheid en vriendelijkheid betoone; een *persoonlijke* belangstelling in het welzijn van hen, die lijden; *persoonlijke* sympathie, voorzorg en hulp in dagen van strijd en ontbering. Wij, Theosofen, hechten niet aan het uitreiken van geld (N.B., indien wij het hadden) door tusschenkomst van anderen, hetzij personen of instellingen. Wij gelooven, dat een gift, door persoonlijke bemoeiïng en sympathie met hen, die ze van noode hebben, een duizendmaal grooter kracht en nut verkrijgt. Wij gelooven, dat troost te brengen aan een treurende ziel even veel, zoo niet meer, beteekent dan het voeden van het lichaam; want dankbaarheid doet hem, die haar koestert, meer goed, dan hem, [245]
jegens wien zij gekoesterd wordt. Waar blijft de dank voor de „millioenen ponden"; waar zijn de hartelijke gevoelens, die er, naar het heet, door worden opgewekt? Uiten zij zich in den haat, door de armen van East End jegens de rijken gekoesterd? in de toename van het aantal anarchisten en rustverstoorders? of in de duizenden ongelukkige fabrieksmeisjes, die — slachtoffers van het „uitbuitsysteem" — dag aan dag de straat worden opgejaagd om een stuk brood te bemachtigen? Danken u de hulpelooze ouden van dagen, voor de werkhuizen, of de armen voor de verpeste woningen, waarin het hun vrij staat nieuwe geslachten van ziekelijke, scrofuleuze en gebrekkige kinderen ter wereld te brengen, ten einde de onverzadelijke Shylocks, die huiseigenaars zijn, steeds meer de zakken te vullen? Hierdoor komt het, dat elke gulden van deze „millioenen", door liefdadige en goed bedoelende menschen, bijeengebracht, verre van een zegen te zijn, als een brandende vloek op den ongelukkige drukt, die er door geholpen moest worden. Wij noemen dit *nationaal Karma scheppen,* en vreeselijk zullen op den dag der verrekening de gevolgen zijn.

THEOSOFIE VOOR DE MASSA.

B. Denkt gij dan, dat Theosofie, onder de bestaande wantoestanden van het moderne leven, door krachtig in te grijpen, deze euvels zou kunnen verhelpen?

Th. Indien wij rijker waren en niet de meeste Theosofen voor hun dagelijksch brood hadden te werken, zou het ons stellig gelukken, denk ik.

B. En op welke manier? Gij verwacht toch niet, dat uw leeringen, die zelfs voor den ontwikkelde al zoo diepzinnig en moeilijk te begrijpen zijn, ooit eenig houvast voor de onontwikkelden zullen bieden?
[246]

Th. Gij vergeet één ding. Het is juist uw veel geroemde moderne opvoeding, die het u zoo moeilijk maakt de Theosofie te begrijpen. Uw verstand is zoo vol intellectueele spitvondigheden en vooroordeelen, dat uw intuïtie en ontvankelijkheid voor de waarheid verlamd zijn. Er is hoegenaamd geen metafysica of opvoeding voor noodig om iemand de groote waarheden van Karma en Reïncarnatie duidelijk te maken. Zie naar de millioenen arme, onontwikkelde Boeddhisten en Hindoes, voor wie Karma en Reïncarnatie vaststaande feiten zijn, eenvoudig, omdat hun verstand nooit geweld aangedaan werd, noch hun denken in onnatuurlijke banen geleid. Hun aangeboren rechtsgevoel werd nimmer bedorven door de verkondiging, dat er voor hun zonden vergeving was, doordat een ander om hunnentwille ter dood werd gebracht. En weet wel, dat de Boeddhisten hun geloof in practijk brengen, zonder te morren tegen Karma of wat zij als een rechtvaardig verdiende straf beschouwen, terwijl de Christenen dit niet doen, noch hun lot gelaten dragen. Vandaar, dat er in de Westersche landen zooveel gemor en ontevredenheid heerscht en de strijd om het bestaan er zoo fel is.

B. Maar die door u zoo geprezen berusting zou allen prikkel

tot werkzaamheid wegnemen en den vooruitgang tot een dood punt brengen.

Th. En wij Theosofen zeggen, dat uw hooggeroemde vooruitgang en beschaving niet beter dan een hoop dwaallichtjes zijn, boven een moeras flikkerend, waaruit doodelijke gifdampen opstijgen. Want wij zien baatzucht, misdaad, onzedelijkheid en alle denkbare euvels uit deze doos van Pan- [247]
dora, die gij een eeuw van vooruitgang noemt, op het rampspoedige menschdom neerkomen en dit te erger, *naarmate* de stoffelijke beschaving in bloei toeneemt. Onder zulke omstandigheden geven wij de voorkeur aan de inertie en werkeloosheid van Boeddhistische landen, die enkel het gevolg van eeuwenlange politieke slavernij zijn.

B. Bijgevolg is al de metafysica en mystiek, waarop gij u zoozeer toelegt, van nul en geener waarde?

Th. Voor de menigte, die enkel practische leiding en steun behoeft, zijn zij van weinig belang; doch voor de ontwikkelden, de aangewezen leiders der menigte, zij wier denk- en handelwijze vroeg of laat door de groote menigte nagevolgd zal worden, zijn zij van onberekenbaar nut. Het is enkel door zich onze wijsbegeerte eigen te maken, dat de mensch met kennis en beschaving zich den verstandelijken zelfmoord van blind gelooven op gezag kan besparen. Alleen door den innigen samenhang en het logisch verband der Oostersche, zoo niet esoterische leer, in te zien, zal hij ooit haar waarheid kunnen beseffen. Overtuiging kweekt geestdrift en „Geestdrift", zegt Bulwer Lytton, „is de genius van ernst, zonder welke de waarheid niet kan zegevieren"; terwijl Emerson terecht opmerkt, dat „elke beweging van eenige beteekenis, in de geschiedboeken der wereld vermeld, de triomf van geestdrift is geweest." En wat is beter in staat een dergelijk gevoel op te wekken, dan een wijsbegeerte, zoo grootsch, zoo consequent, zoo

logisch en alomvattend, als onze Oostersche Leeringen?"

B. En toch heeft zij talllooze vijanden, ja elken dag ontmoet de Theosofie nieuwe tegenstanders.

Th. Dit is juist een bewijs voor haar innerlijke voortreffelijk-
[248] heid en waarde. Men haat enkel hetgeen men vreest, en niemand neemt de moeite iets te bestrijden, dat hem niet gevaarlijk voorkomt, noch verheven is boven het middelmatige.

B. Verwacht gij, dat uw enthousiasme op zekeren dag door de menigte gedeeld zal worden?

Th. Waarom niet? Leert de geschiedenis ons niet, dat de menigte het Boeddhisme met geestdrift omhelsde, terwijl het practische gevolg dezer ethische wijsbegeerte, zooals ik u reeds zeide, zoo duidelijk aan het licht treedt, doordat het aantal misdrijven, onder Boeddhistische volken gepleegd, vergeleken met dat onder de belijders van elken anderen godsdienst, zoo gering is. De zaak, waar het op aan komt, is wel die vruchtbare bron van alle misdaad en onzedelijkheid — het geloof, dat het den mensch mogelijk is aan de gevolgen van zijn eigen daden te ontsnappen — uit te roeien. Als hem eens die gewichtigste aller wetten, *Karma* en *Reïncarnatie,* onderwezen zijn en hij de waardigheid van zijn eigen natuur heeft gevoeld, zal hij zich van het kwaad afkeeren en het schuwen, als ware het een tastbaar gevaar.

HOE DE LEDEN DE VEREENIGING VAN DIENST KUNNEN ZIJN.

B. Op welke wijze kunnen de Leden van uw Vereeniging het werk steunen?

Th. Allereerst door studie van de Theosofische leeringen te maken en die te begrijpen, zoodat zij anderen en vooral de jongeren kunnen onderwijzen. Ten tweede door elke

gelegenheid anderen er over te spreken, te baat te nemen en hun uit te leggen wat de Theosofie wèl en wat zij niet is, door misverstand weg te nemen en de belangstelling te verlevendigen. Ten derde door onze literatuur te verspreiden, hetwelk geschieden kan door het aanschaffen van boeken, als de leden hiertoe in staat zijn, die uit te leenen en weg te schenken, en ook hun vrienden tot hetzelfde [249] aan te sporen. Ten vierde door de Vereeniging met ieder wettig middel, dat hun ten dienste staat, tegen laster te verdedigen. Ten vijfde, en dit is wel het voornaamste, door het voorbeeld van hun eigen leven.

B. Het schijnt mij toe, dat deze literatuur, waarvan gij de verspreiding zoo belangrijk vindt, voor de menschheid van weinig practisch nut is. Het is geen practische liefdadigheid.

Th. Wij denken er anders over. Een goed boek, dat stof tot denken geeft, dat den geest scherpt en verheldert en de menschen in staat stelt de waarheden, die zij tot nog toe vaag gevoelden, doch niet onder woorden konden brengen, te begrijpen — zulk een boek sticht, naar ons inzien, wel degelijk nut. Aan wat gij practische liefdadigheid noemt, de bevordering van het stoffelijk welzijn onzer medemenschen, doen wij het weinige, dat in ons vermogen is; want bedenk wel, dat de meesten onzer onbemiddeld zijn en de Vereeniging niet eens in staat is een staf van werkers te bezoldigen. Allen, die er voor werken, doen dat om niet, en velen offeren bovendien geldelijk veel op. De weinigen, die wèl bemiddeld genoeg zijn om aan filanthropie te doen, volgen op dit punt het Boeddhistische voorschrift; zij helpen in eigen persoon en laten dit niet door een ander doen of door middel van een liefdadige instelling. Wat echter een Theosoof allereerst moet doen, is zijn eigen persoonlijkheid vergeten.

WAAR DE THEOSOOF ZICH VOOR WACHTEN MOET.

B. Hebt gij in uwe vereeniging ook verbodsbepalingen of clausules voor Theosofen?

[250] Th. Vele, doch helaas, geen ervan heeft bindende kracht. Zij belichamen het ideaal onzer organisatie, maar de practische toepassing van zulke dingen moeten wij aan het oordeel der Leden zelven overlaten. In deze eeuw is ongelukkigerwijs de geest der menschen van dien aard, dat geen man of vrouw het zou wagen lid te worden van de Theosofische Vereeniging, indien wij niet toelieten, dat deze clausules om zoo te zeggen, als verouderd werden beschouwd. Dit is juist de reden, waarom ik mij zoo gedrongen voel allen nadruk te leggen op het groote verschil tusschen ware Theosofie en haar nog onwaardig voertuig, de Theosofische Vereeniging, hoezeer deze zich ook inspant en met goede bedoelingen is vervuld.

B. Mag ik ook weten welke deze gevaarlijke klippen zijn in de open zee der Theosofie?

Th. Wel moogt gij ze klippen noemen, want meer dan een Lid der Theosofische Vereeniging, in andere opzichten oprecht en welmeenend, is er met zijn scheepje op te pletter geloopen! En toch schijnt het vermijden van sommige dingen de gemakkelijkste zaak ter wereld. Laat ik u eenige van deze Theosofische plichten noemen, die, hoewel negatief, naar den vorm toch een positief karakter verbergen: —

Geen Theosoof mag zwijgen, wanneer hij omtrent de Vereeniging of over onschuldige personen, medeleden of niet, slechte geruchten of laster hoort verspreiden.

B. Doch gesteld, dat hetgeen men verneemt, waar is of waar kan zijn, zonder dat men dit weet?

Th. Dan moet men deugdelijke bewijzen vragen voor hetgeen beweerd wordt en zich op een neutraal standpunt plaat-

sende, beide partijen hooren, aleer men de beschuldiging ongewraakt op haar beloop laat. Wij hebben geen recht iets slechts van iemand te gelooven, zoolang wij niet het onomstootelijk bewijs voor de juistheid der aantijging be- [251]
zitten.

B. En als dit geleverd is?

Th. Dan behoorden wij door medelijden en barmhartigheid, geduld en lankmoedigheid hiertoe genoopt, den misslag van onzen dwalenden broeder te verontschuldigen en het zachtst mogelijke oordeel over hem uit te spreken. Een Theosoof mag nimmer vergeten wat al op rekening van de zwakheden en tekortkomingen der menschelijke natuur moet worden geboekt.

B. Behoort hij in zulke gevallen alles te vergeven?

Th. Niet slechts in zulke gevallen, doch altijd, en in het bijzonder, wanneer tegen hemzelf misdreven werd.

B. Maar indien hij daardoor gevaar loopt anderen te schaden of toelaat, dat zij geschaad worden, wat moet hij dan doen?

Th. Zijn plicht; datgene, wat zijn geweten en hoogere natuur hem ingeven, doch niet dan na rijp beraad. De rechtvaardigheid wil, dat wij geen levend wezen schaden, doch zij gebiedt tevens, niet toe te staan, dat door den schuldige vrij spel te laten, de menigte of ook maar een onschuldig persoon benadeeld zou worden.

B. En welke zijn de andere negatieve voorschriften?

Th. Geen Theosoof mag zich met een lui en gemakkelijk leven tevreden stellen, dat hem en meer nog anderen onnut is. Zoo hij niet voor de Menschheid kan arbeiden, dan werke hij voor het welzijn der weinigen, die zijn hulp noodig hebben, en bevordere op die wijze de zaak der Theosofie.

B. Dit eischt wel een bijzonderen aanleg en moet voor sommigen nogal lastig zijn.

[252] Th. Dan hadden zij beter gedaan buiten de Theosofische Vereeniging te blijven in plaats van onder een valsche vlag te varen. Wij vergen van niemand iets boven zijn krachten, hetzij aan toewijding, tijd, arbeid of geld.

B. Wat is er meer?

Th. Geen werkend lid moet te veel waarde hechten aan zijn persoonlijke vorderingen en bekwaamheid in de Theosofie, doch veeleer bereid staan voor het algemeen belang te doen, wat in zijn vermogen is. Hij moet niet heel den zwaren last en de verantwoordelijkheid voor de Theosofische beweging op de schouders van een paar toegewijde werkers laten neerkomen. Elk lid moet het zijn plicht achten in het algemeene werk zijn deel te doen en het met de middelen, die hem ten dienste staan, steunen.

B. Dat is billijk. En wat moet hij verder doen?

Th. Geen Theosoof mag zijn ijdelheid den vrijen teugel laten vieren of zijn persoonlijke gevoelens boven die van de Vereeniging als geheel stellen. Wie ter wille van persoonlijke ijdelheid, stoffelijk voordeel of hoogmoed, de Vereeniging of den goeden naam van anderen wenscht op te offeren, behoort niet langer als lid te worden geduld. Een door kanker aangestoken lichaamsdeel maakt het geheele lichaam ziek.

B. Is het de plicht van ieder lid, anderen met Theosofie bekend te maken en haar te verspreiden?

Th. Voorzeker. Niemand onzer heeft het recht, zijn handen in den schoot te leggen, onder voorwendsel, dat hij te weinig weet, om anderen te leeren. Want hij kan zich verzekerd houden, dat er velen zijn, die nog minder weten

dan hij. En eerst als men begint anderen iets te willen leeren, bemerkt men, hoe weinig men zelf weet, en alsdan tracht men dit te verbeteren. Doch dit is een zaak van ondergeschikt belang.

B. Welke dezer negatieve Theosofische plichten beschouwt gij dan wel als de voornaamste?

Th. Steeds bereid te zijn onze fouten in te zien en die te er- [253]
kennen. Zich liever aan overdreven lof te bezondigen, dan te weinig waardeering voor de pogingen van onzen naaste te hebben. Nimmer iemand achter zijn rug te belasteren, doch hem altijd openlijk en ronduit te zeggen, wat men tegen hem heeft. Nooit zich de echo van eenig ongunstig gerucht te maken en geen wrok te koesteren jegens hen, die ons beleedigd mochten hebben.

B. Doch het is dikwijls gevaarlijk de menschen de waarheid vlak in hun gezicht te zeggen, vindt gij niet? Ik ken iemand, die vroeger lid van uw Vereeniging was, doch bitter gegriefd haar verliet en haar ergste vijand werd, omdat hem eenige harde waarheden waren verweten.

Th. Zoo zijn er velen geweest. Geen lid, hetzij hij veel of weinig beteekende, is ooit heengegaan, zonder onze bitterste vijand te worden.

B. En hoe verklaart gij zulks?

Th. De zaak is eenvoudig deze. Daar zij aanvankelijk vol toewijding voor de Vereeniging waren en haar den meest overdreven lof toezwaaiden, is de eenige uitweg, dien zij zien om hun uittreden en vroegere verblindheid goed te praten, *zich voor een onschuldig en bedrogen slachtoffer uit te geven* en zoo de blaam van hun schouders op die van de Vereeniging in het algemeen en die van haar leiders in het bijzonder te werpen. Dergelijke lieden doen aan de oude fabel van den man met het mismaakte gezicht denken, die zijn spiegel aan stukken wierp, in de meening, dat

zijn gelaatstrekken er zoo misvormd door weerkaatst werden.

B. Doch wat is de oorzaak, dat zij zich tegen de Vereeniging keeren?

[254] Th. Bijna altijd gekwetste ijdelheid in den een of anderen vorm. Het is doorgaans, omdat hun raad en advies niet als afdoende en gezaghebbend worden beschouwd, of omdat zij tot diegenen behooren, die liever heer in de Hel, dan ondergeschikte in den Hemel zouden willen zijn. Kortom, zij kunnen niet verdragen, in welke zaak ook, de tweede viool te moeten spelen. Zoo hebben wij een lid gehad — een waar „Orakel" — die ieder medelid afkamde en haast belasterde zoowel tegenover buitenstaanders als Theosofen, onder het voorwendsel, dat zij *allen zoo ontheosofisch* waren en hen laakte om juist die dingen, waaraan hijzelf zich voortdurend schuldig maakte. Ten slotte verliet hij de Vereeniging, als reden opgevende zijn diepe overtuiging, dat wij allen (de Stichters in het bijzonder) BEDRIEGERS waren! Een ander stelde alle mogelijke intriges in het werk om aan het hoofd eener groote afdeeling van de Vereeniging geplaatst te worden, doch bemerkende, dat de leden niet van hem gediend waren, keerde hij zich tegen de Stichters van de T. V. en hun bitterste vijand geworden, belasterde hij hen, waar hem dit maar mogelijk was, enkel en alleen omdat zij geweigerd hadden hem aan de Leden *op te dringen*. Dit nu was eenvoudig een geval van verregaande gekwetste eigenliefde. Weer een ander had een neiging tot *zwarte magie* en maakte zich hier ook werkelijk aan schuldig, door op zekere lieden een ongeoorloofden, persoonlijken, psychischen invloed uit te oefenen, terwijl hij voorgaf zeer toegewijd te zijn en elke Theosofische deugd te betrachten. Toen hieraan een eind werd gemaakt,

brak hij met de Theosofie, en thans belastert hij de leiders op de schromelijkste wijze en tracht door den goeden naam van hen, die zich door dit waarde „Lid" niet om den tuin lieten leiden zwart te maken, de Vereeniging afbreuk te doen.

B. Hoe handelt gij met dergelijke karakters?

Th. Wij laten ze aan hun Karma over. Omdat één persoon [255] kwaad doet, is dat nog geen reden voor anderen om zulks te doen.

B. Doch waar is de grens tusschen kwaadspreken en rechtmatige critiek? Is het onze plicht niet onze vrienden en buren voor hen, die wij als gevaarlijke metgezellen hebben leeren kennen, te waarschuwen?

Th. Als anderen, door hun vrij spel te laten er nadeel van zouden kunnen ondervinden, is het stellig onze plicht hen in vertrouwen te waarschuwen en zoo het gevaar te keeren. Doch het verspreiden van een beschuldiging, hetzij die waar of valsch is, kan nimmer goed zijn. Is ze waar en treft het vergrijp enkel den schuldige, laat hem dan aan zijn Karma over. Is ze valsch, dan hebt gij voorkomen, dat de onrechtvaardigheid, die er in de wereld is, nog grooter wordt. Spreek daarom niet over dergelijke dingen met hem, die ze niet rechtstreeks aangaan. Doch als uw bescheidenheid en stilzwijgen mogelijk zouden veroorzaken, dat anderen werden benadeeld of in gevaar gebracht, dan zeg ik: *Spreek de waarheid tot elken prijs,* en zeg met Annesly: „Laat plicht beslissen en niet wat ervan komen kan." Er zijn gevallen, waarin men genoodzaakt wordt uit te roepen: „Weg met bescheidenheid als zij plicht in den weg staat."

B. Maar mij dunkt toch, dat door deze stelregels te volgen, gij een massa ellende zult oogsten!

Th. Dat gebeurt ook. Eerlijk gezegd, staan wij aan denzelfden spot bloot, als de eerste Christenen. „Zie, hoe lief deze Theosofen elkander hebben" kan nu zonder een zweem van onbillijkheid van ons gezegd worden.

B. Juist. Doch waar gij zelf toegeeft, dat er evenveel, zoo niet meer laster, tweedracht en oneenigheid in de T. V. bestaat
[256] dan in de Christelijke kerken — om over Wetenschappelijke Vereenigingen niet te spreken — zou ik willen vragen: Wat voor soort Broederschap is dit dan?

Th. Een zeer bedroevend soort inderdaad, en tenzij er zorgvuldig gezift en gereorganiseerd wordt, *niets* beter dan welke andere Vereeniging ook. Bedenk evenwel, dat de menschelijke natuur *in* de Theosofische Vereeniging dezelfde is als *daarbuiten*. Haar leden zijn geen heiligen, doch op z'n best zondige menschen, die zich trachten te beteren, maar door persoonlijke zwakheden geneigd zijn terug te vallen. Voeg hieraan toe, dat onze „Broederschap" geen „erkend" of gevestigd lichaam is en als het ware buiten het terrein der jurisdictie staat. Zij verkeert bovendien in een chaotischen toestand en is ten onrechte *impopulair, als geen ander lichaam*. Is het dan zoo vreemd, dat leden, die in gebreke bleven het ideaal der Vereeniging na te streven en haar verlieten, zich tot onze vijanden om sympathie en bescherming wenden en hun gal en bitterheid aan maar al te gereede ooren toevertrouwen? Wetende, dat zij bij hen steun, sympathie en een gretig geloof zullen vinden aan de dwaaste beschuldigingen, die zij maar tegen de Theosofische Vereeniging kunnen inbrengen, haasten zij zich dit te doen, en koelen hun wrok op het onschuldige spiegelglas, dat hun beeld maar al te trouw weerkaatste. *Men vergeeft nimmer hen, die men onrecht heeft aangedaan*. De vriendelijkheid, hun eens bewezen, doch met ondank door hen beloond, foltert hun gemoed, zoodat

zij al het mogelijke doen zich voor de wereld en hun eigen geweten te rechtvaardigen. De wereld is maar al te zeer geneigd alles te gelooven, wat tegen de gehate vereeniging wordt ingebracht, en wat henzelven betreft — doch ik zwijg hier liever over en vrees reeds te veel te hebben gezegd.

B. Uw positie lijkt mij niet heel benijdenswaardig toe.

Th. O, neen. Doch denkt gij niet, dat er achter de Vereeniging en hare wijsbegeerte iets zeer edels, verheffends en waars [257] moet liggen, als leiders en stichters der beweging nochtans voortgaan met al hun kracht er voor te werken? Zij offeren er alle gemak, wereldschen voorspoed, succes, ja hun goeden naam en reputatie — zoo niet hun eer — voor op, en wat zij er in ruil voor terugontvangen zijn onophoudelijke verwijten, bittere vervolging, laster, ondankbaarheid en verkeerd begrijpen van hun beste bedoelingen, slagen van alle kanten — terwijl, wanneer zij hun werk eenvoudig staakten, zij terstond van alle verantwoordelijkheid ontheven zouden zijn en voor verdere aanvallen gevrijwaard.

B. Ik moet bekennen, dat een dergelijke volharding mij ten zeerste verbaast en vraag mij af, waarom gij dit alles wel op u naamt.

Th. Niet uit eerzucht of genoegen, daar kunt gij zeker van zijn, doch in de hoop enkele weinigen te kunnen voorbereiden om, als de Stichters zullen zijn heengegaan, ons werk voor de menschheid naar het oorspronkelijke plan te kunnen voortzetten. Een paar van zulke edele en toegewijde zielen, die hen kunnen vervangen, vonden zij reeds. De komende geslachten zullen, dank zij deze weinigen, het pad naar den vrede iets minder doornig en den weg iets verbreed vinden, en zoo zal al dit lijden goede vruchten hebben afge-

worpen en hun zelfopoffering niet ijdel zijn geweest. Voor het oogenblik is het groote hoofddoel der Vereeniging om in de harten der menschen zaden te strooien, die mettertijd zullen ontkiemen en onder gunstiger omstandigheden een gezonde hervorming zullen teweegbrengen, welke aan de *menigte* een geluk zal verzekeren, als tot op heden niet door haar gesmaakt werd.

XIII

OVER MISVATTINGEN OMTRENT DE THEOSOPHISCHE VEREENIGING.

THEOSOFIE EN ASCESE.

B. Ik heb hooren beweren, dat uw voorschriften van alle leden eischen, vegetariërs te worden, ongehuwd te blijven en streng ascetisch te leven; tot dusver echter hebt gij dit punt nog niet aangeroerd. Zoudt gij mij voor eens en voor al kunnen zeggen, wat hiervan waar is?

Th. Niets van dit alles werd ooit voorgeschreven. De Theosofische Vereeniging verwacht zelfs niet van *één* zijner leden, dat hij asceet zou worden, behalve in zooverre — en misschien noemt gij dit ook ascese — dat hij zal trachten het welzijn van anderen te bevorderen en in zijn eigen leven onbaatzuchtig te zijn.

B. Niettemin is het een feit, dat velen uwer leden streng vegetarisch leven en er openlijk voor uitkomen, dat zij ongehuwd willen blijven. Inzonderheid is dit het geval met hen, die een belangrijk aandeel in het werk van uwe Vereeniging nemen.

Th. Dit is niet meer dan natuurlijk, omdat het meerendeel onzer werkelijk ernstige werkers tot de Innerlijke Sectie van de Vereeniging behooren, een Afdeeling, waaromtrent ik u reeds vroeger iets heb medegedeeld.

B. Voor het lidmaatschap der Innerlijke Sectie wordt dus prac- [259]
tische ascese vereischt?

Th. O neen, het wordt zelfs dáárvoor niet *vereischt* of *verlangd*. Doch ik bemerk, dat, om u onze houding ten opzichte

van het vegetarisme en dergelijke duidelijk te maken, het goed zou zijn u eerst uit te leggen, wat wij onder ascese in het algemeen verstaan.

B. Zeer gaarne.

Th. Zooals ik u zeide, wenscht het meerendeel van hen, die werkelijk ernstige beoefenaars der Theosofie en werkers in onze Vereeniging worden, iets meer dan enkel de door ons verkondigde waarheden theoretisch te bestudeeren. Zij wenschen door hun eigen rechtstreeksche, persoonlijke ervaring de waarheid te *kennen* en het Occultisme te bestudeeren, ten einde die wijsheid en macht te verwerven, welke, naar zij gevoelen, noodig zijn om anderen, niet blindelings of op goed geluk, doch met vrucht en oordeel, te kunnen helpen. Daarom treden zij vroeg of laat tot de Innerlijke Sectie toe.

B. Doch gij zeidet immers, dat zelfs in die afdeeling „practische ascese" niet verplichtend is.

Th. Dat is zij ook niet, doch hetgeen daar aan de leden in de eerste plaats wordt geleerd is een juist begrip van de betrekking, waarin het lichaam of het stoffelijk omhulsel tot den waren, innerlijken mensch staat. Het verband en de onderlinge werking dezer twee aspecten van 's menschen natuur wordt hun duidelijk gemaakt en aangetoond, zoodat zij spoedig beseffen van hoeveel meer belang de innerlijke mensch is, dan zijn uiterlijk omhulsel of lichaam. Hun wordt geleerd, dat ascese, blindelings en zonder oordeel beoefend, eenvoudig dwaasheid is, en dat een levenswijze als die van St. Labre, over wien ik u boven sprak, of van de Indische Fakirs en asceten der jungles, die zich op de wreedste en verschrikkelijkste manier verminken of snijden brandwonden toebrengen, ten einde hun wilskracht te
[260] ontwikkelen, eenvoudig zelfmarteling met een zelfzuchtig

doel is, doch voor een werkelijk spiritueele of Theosofische ontwikkeling hoegenaamd geen nut heeft.

B. Ik begrijp u; gij acht dus enkel *zedelijke* ascese noodig, en wel als middel om tot een volmaakt evenwicht van 's menschen innerlijke natuur te geraken en de volstrekte beheersching te verkrijgen over het lichaam met al zijn hartstochten en begeerten.

Th. Juist. Doch de middelen hiertoe moeten verstandig en met overleg gekozen en niet blindelings of in het wilde weg aangewend worden; zooals een athleet, die zich voorbereidt en zijn krachten voor een grooten wedstrijd oefent, en niet zooals de gierigaard, die zich tot ziekwordens toe uithongert om aan zijn gelddorst te voldoen.

B. Uw denkbeelden in het algemeen hierover begrijp ik nu. Doch hoe brengt men ze in toepassing? Hoe denkt gij b.v. over het vegetarisme?

Th. Een groot Duitsch geleerde heeft aangetoond, dat elk weefsel, van welke diersoort ook en hoe ook toebereid, zekere herkenbare karakteristieken van het dier, waarvan het afkomstig is, blijft behouden. Behalve dit, kan ieder aan den smaak een bepaalde vleeschsoort herkennen. Wij gaan nog een stap verder en bewijzen, dat dierlijk vleesch door den mensch als voedsel genuttigd, fysiologisch, hem enkele kenmerken van dat dier mededeelt. De occulte wetenschap verschaft haar beoefenaars hiervoor zichtbare bewijzen en toont tevens aan, dat het vleesch van grootere diersoorten wel het meest een dergelijke „vergrovende" of „verdierlijkende" werking op den mensch uitoefent, iets minder dat van vogels, en nog minder dat van visschen en andere koudbloedige dieren, terwijl deze invloed tot een minimum wordt beperkt, wanneer hij uitsluitend plantaardig voedsel gebruikt.

B. Maar dan deed hij beter in het geheel niet te eten.

[261] Th. Wanneer hij er buiten kon, zeker. Doch, zooals de zaak thans staat en omdat de mensch eten moet om te leven, geven wij aan alle onderzoekers, wien het werkelijk ernst is, den raad zulk voedsel te gebruiken, als hun lichaam en hersenwerking het minst bezwaart en belemmert en waarvan de invloed de ontwikkeling hunner intuïtie en innerlijke vermogens het minst in den weg staat.

B. Gij zijt het dus niet eens met alle argumenten, die de vegetariërs plegen aan te voeren?

Th. Stellig niet. Sommige dezer zijn zeer zwak en gaan vaak van geheel onjuiste vooropstellingen uit. Doch aan den anderen kant hebben zij in vele opzichten gelijk. Zoo b.v. stemmen wij met hen in, dat vele ziekten en vooral de groote vatbaarheid voor ziekte, die zoozeer een kenmerk des tijds wordt, grootendeels aan het gebruik van vleesch, vooral aan dat van geconserveerd vleesch, te wijten is. Doch het zou ons te ver voeren, dieper op het vegetarisme en de goede zijde ervan in te gaan; laat ons dus van dit onderwerp afstappen.

B. Een vraag dan nog. Welk diëet volgen de leden der Innerlijke Sectie, als zij ziek zijn?

Th. Zij houden zich aan den meest practischen raad, die hun gegeven wordt. Stel u toch niet voor, dat wij in dit opzicht dwang uitoefenen. Bedenk eens voor al, dat wij in al zulke kwesties een redelijk en geen fanatiek standpunt innemen. Als iemand door ziekte of door lang aan vleesch gewend te zijn er niet buiten kan, wel, laat hij het gerust gebruiken. Het is geen misdaad; het zal enkel zijn vooruitgang iets vertragen, want, ten slotte zijn de louter lichamelijke handelingen en functies van veel minder belang, dan hetgeen wij *denken* en *gevoelen*, en dan de verlangens,

die wij aankweeken en in ons hart laten wortel schieten [262]
en ontkiemen.

B. Hoe denkt gij over het gebruik van wijn en geestrijke dranken? Ik veronderstel, dat gij ze niet zult aanbevelen.

Th. Zij zijn voor 's menschen zedelijken en geestelijken groei nog nadeeliger dan vleesch. Alcohol, in welken vorm ook gebruikt, oefent een beslist schadelijken invloed op onze psychische natuur uit. De nadeelige werking van wijn en spiritualiën op de ontwikkeling onzer innerlijke vermogens wordt slechts overtroffen door die van het geregeld gebruik van hasjisch, opium en dergelijke bedwelmende middelen.

THEOSOFIE EN HUWELIJK.

B. Nu een andere vraag. Moet men huwen of celibatair blijven?

Th. Dit hangt geheel van den persoon af. Voor iemand, die een goed, ernstig Theosoof en een ijverig werker voor onze zaak is, doch niettemin *in* de wereld wil leven, omdat hij banden en begeerten heeft, die hem aan haar binden, en gevoelt, dat hij nog niet voor altijd heeft afgedaan met hetgeen men leven noemt noch vóór alles slechts één enkel begeeren heeft: de waarheid te kennen en anderen te kunnen helpen — voor zoo iemand zou ik volstrekt geen reden weten, waarom hij niet zou huwen, wanneer hij zichzelf wenscht bloot te stellen aan de kansen dier loterij, waarin zooveel meer nieten dan prijzen zijn. Gij acht ons toch niet zoo dwaas en dweepziek, dat wij het huwelijk overboord zouden willen werpen? Integendeel, enkele zeldzame gevallen van practisch Occultisme uitgezonderd, is het huwelijk het eenige middel tegen immoraliteit.

B. Doch waarom kan men een dergelijke kennis en macht niet [263]
verkrijgen, wanneer men gehuwd is?

Th. Mijn waarde heer, ik kan op geen fysiologische kwesties

met u ingaan, doch wel kan ik u een duidelijk en naar ik hoop voldoend antwoord geven, dat u de zedelijke gronden, die wij er voor hebben, verklaart. Kan men twee heeren dienen? Neen! Even onmogelijk is het, dat iemand zijn aandacht zou kunnen verdeelen tusschen zijn vrouw en de studie van het Occultisme. Zoo hij dit trachtte te doen, zou hij in geen van beide richtingen succes hebben; en bedenk wel, het practisch Occultisme is een veel te serieuse en gevaarlijke studie om er aan te beginnnen, tenzij men in doodelijken ernst is en bereid *alles* op te offeren, *zichzelven in de eerste plaats,* om het doel te bereiken. Doch dit geldt niet voor de leden onzer Innerlijke Sectie. Ik heb enkel het oog op hen, die besloten zijn dat pad van leerlingschap te betreden, hetwelk naar het hoogste einddoel voert. Het meerendeel van hen, die tot de Innerlijke Afdeeling toetraden, zoo niet allen, zijn slechts beginnelingen, die zich in dit leven voorbereiden, om dat pad in werkelijkheid pas in volgende levens te betreden.

THEOSOFIE EN OPVOEDING.

B. Een uwer krachtigste argumenten voor de ontoereikendheid der in het Westen gangbare godsdienststelsels, alsook, tot op zekere hoogte, der thans zoo populaire materialistische wijsbegeerte, die gij naar het schijnt als een gruwel van mistroostigheid schijnt te beschouwen, is de massa ellende en jammer, die thans, inzonderheid in onze groote steden, ontegenzeggelijk heerschende is. Gij zult echter moeten toegeven, dat reeds veel is gedaan en nog gedaan wordt om deze toestanden te verbeteren door goed schoolonderwijs en verspreiding van kennis.

[264] Th. De komende geslachten zullen u voor die „verspreiding van kennis" weinig dankbaar zijn en voor menschen met een leege maag is van onderwijs, zooals het thans is, niet veel nut te verwachten.

B. O, maar gij moet ons tijd geven. Wij zijn nog slechts enkele jaren bezig de menigte op te voeden.

Th. Maar wat heeft uw Christendom dan sinds de vijftiende eeuw uitgevoerd, als gijzelf toestemt, dat er pas nu met de opvoeding der massa begonnen wordt — juist de arbeid, die bij uitstek door een *Christelijke* d.i. een Christusnavolgende Kerk en Gemeente behoorde te worden verricht?

B. Daarin kunt gij gelijk hebben, doch thans —

Th. Laat ons het opvoedingsvraagstuk eens van een ruimer standpunt beschouwen en ik zal u aantoonen, dat gij met vele uwer zoo geroemde verbeteringen meer kwaad dan goed sticht. Hoewel uw armenscholen nog bij lange na niet zijn wat ze wezen moesten, vormen zij toch een gunstig contrast met de ellendige omgeving, waarin de armen door Uwe moderne samenleving gedoemd zijn te leven. Het *inprenten* van een weinig practische Theosofie zou de ongelukkige, lijdende massa in hun leven honderdmaal meer van nut zijn, dan al deze verspreiding van (nuttelooze) kennis.

B. Maar toch —

Th. Laat mij uitspreken. Gij hebt een punt aangeroerd, dat ons Theosofen zeer ter harte gaat en waarover ik mijn gemoed eens wil luchten. Ik geef volmondig toe, dat het voor een jong kind, geboren in de sloppen, met de goot tot speelplaats en opgroeiende te midden van voortdurende ruwheid van taal en zeden, een groot voorrecht is dagelijks in een prettig, zindelijk schoollokaal te komen, met platen versierd en dikwijls door bloemen opgevroolijkt. Men leert het er zindelijk, net en vriendelijk te wezen, zingen en spe- [265]
len; het heeft er speelgoed, dat zijn intelligentie wakker roept; het leert er zijn vingertjes handig gebruiken; men spreekt het met een glimlach in plaats van met een frons toe; het wordt zacht vermaand in plaats van uitgescholden.

Dit alles beschaaft de kinderen, ontvouwt hun denkvermogen en maakt hen voor verstandelijke en moreele invloeden ontvankelijk. De scholen zijn nog niet wat ze konden en hoorden te zijn, doch met de huisgezinnen vergeleken zijn het paradijzen, en het huisgezin neemt er langzamerhand den goeden invloed van over. En toch, hoewel dit alles van vele openbare scholen kan gezegd worden, verdient uw stelsel de strengste afkeuring.

B. Hoe zoo?

Th. Wat is het *werkelijke* doel der moderne opvoeding? Is het de ontwikkeling van het verstand in de juiste richting? Is het de onterfden en ongelukkigen te leeren den (hun door Karma opgelegden) levenslast moedig te dragen? Is het hun wil te sterken; hun naastenliefde en gevoel van saamhoorigheid en broederschap in te prenten, om zoodoende hun karakter voor het practische leven voor te bereiden en te vormen? Het ziet er niet naar uit. En toch is dit ongetwijfeld het doel van alle ware opvoeding. Niemand ontkent het; al uw paedagogen stemmen het toe en praten er breedvoerig over. Doch wat is het practische resultaat van hun werk? Elke jongen en jonge man, ja heel de jongere generatie van onderwijzers zal u antwoorden: „Het doel der moderne opvoeding is om te slagen voor examens", een stelsel, niet om bij het opgroeiende geslacht oprecht en eerlijk streven wakker te roepen, maar veeleer wangunst, haat en nijd jegens elkander en hen aldus op te
[266] leiden tot een leven van wreede zelfzucht en wedijver naar eer en voordeel in plaats van naar onderlinge welwillendheid.

B. Ik moet toestemmen, dat gij hierin gelijk hebt.

Th. En wat zijn deze examens — het schrikbeeld der tegenwoordige jeugd? Eenvoudig een hulpmiddel om de resul-

taten van het schoolonderwijs te rangschikken, m.a.w. de methode der moderne wetenschap practisch toegepast op het *genus homo, qua* verstandelijk vermogen. Welnu, de „wetenschap" leert, dat intellect een gevolg is van de mechanische wisselwerking der hersenstof; het is daarom niet meer dan logisch, dat het moderne onderwijs bijna geheel mechanisch moet zijn — een soort automatische machine voor de fabricatie van intellect per kilogram. Men behoeft slechts weinig examens te hebben meegemaakt om te weten, dat het onderwijs, volgens zulk een methode gegeven, eenvoudig op een oefening van het fysiek geheugen neerkomt, en vroeg of laat zullen al uw scholen tot dit peil gedaald zijn. Een gezonde ontwikkeling van het denk- en redeneervermogen is buitengesloten, omdat alles op de leest van het vergelijkend examen is geschoeid en de resultaten hiervan den eenigsten doorslag geven. Nu is het schoolonderwijs van onberekenbaren invloed op de vorming van het karakter, vooral van het zedelijk karakter. En aangezien het hedendaagsche stelsel van begin tot eind op twee wetenschappelijke orakelspreuken is gebaseerd, n.l.: „De strijd om het bestaan" en het „overleven van de sterksten", worden deze door practisch voorbeeld, ondervinding en rechtstreeksch onderwijs aan ieder van zijn prilste jeugd af ingeprent, zoodat het onmogelijk wordt de gedachte van zich af te zetten, dat het „zelf", het lagere, persoonlijke, dierlijke zelf, niet de alfa en de omega van het leven zou zijn. Ziehier de groote bron van den nasleep van ellende, misdaad en hartelooze zelfzucht, die gij even goed erkent als ik. [267]
Zooals reeds vele malen werd gezegd, is zelfzucht voor de menschheid de groote vloek; het is de onuitputtelijke bron, waaraan alle euvels en misdaden, die het menschelijke leven verwoesten, ontspringen; en uw scholen zijn de kweekplaatsen dezer zelfzucht.

B. Gij generaliseert zeer fraai, doch ik zou liever eenige feiten hebben en tevens vernemen, hoe dit alles verholpen kan worden.

Th. Ik zal trachten u op dit punt tevreden te stellen. Wij kunnen de inrichtingen voor onderwijs in drie soorten verdeelen, [1]) n.l. (1) de kostelooze gemeentescholen, (2) scholen voor den middenstand en (3) scholen voor de hoogere standen, welke met vele permutaties en combinaties, vanaf de meest grof-commercieele tot de meest idealistisch-klassieke, opklimmen. Het practisch-commercieele schooltype is de vader van het niet-klassieke onderwijs, [d.i. zonder oude talen] en het oude, orthodox-klassieke schooltype weerkaatst zijn zwaarwichtige eerbiedwaardigheid zelfs tot in de kweekscholen voor onderwijzers van kostelooze scholen. Hier te lande zien wij duidelijk, hoe de wetenschappelijke grof-commercieele school de afgeleefde orthodox-klassieke verdringt. En de oorzaak hiervan is niet ver te zoeken. Immers, dit soort onderwijs heeft geldmaken, dubbeltjes en centen, ten doel, het *summum bonum,* der XIXe eeuw. Aldus wordt de energie, door de hersenmoleculen der leerlingen voortgebracht, geheel geconcentreerd op één enkel punt en vormen zij, tot op zekere hoogte ten minste, een goed georganiseerd leger van *wel geoefende,* ondernemende geesten, die, hoewel zij de minderheid vormen, voldoende opgewassen zijn tegen de onnoozele massa, — hun broeders, die van een dergelijk onderwijs verstoken zijn en daarom gedoemd door hun meerderen naar het intellect, uitgezogen en verdrukt te worden. Zulk een opvoeding is niet enkel *ontheosofisch,* zij is eenvoudig ONCHRISTELIJK. En wat is

---

1) Wat hier over inrichtingen van onderwijs wordt gezegd, slaat op Engelsche scholen; niettemin zal in ieder land wel een parallel kunnen worden getrokken. (Vert.).

het rechtstreeksche gevolg ervan? Dat de arbeidsmarkt met geld-makende machines wordt overvoerd, met hartelooze, zelfzuchtige diermenschen, zorgvuldig afgericht om hunne [268] naasten uit te buiten en misbruik te maken van de onkunde hunner zwakkere broeders.

B. Toegestemd. Maar dit kan toch niet van onze groote instellingen voor de hoogere standen gezegd worden.

Th. Niet geheel en al, dat is waar. Doch hoewel de *vorm* verschilt, is de geest, die er heerscht, dezelfde: *ontheosofisch* en *onchristelijk*, onverschillig of Eton en Harrow geleerden of geestelijken en theologen de wereld inzenden.

B. Maar gij wilt toch Eton en Harrow niet „commercieel" noemen?

Th. Dat juist niet. Natuurlijk is het klassieke onderwijs vóór alles *respectabel* en het levert heden ten dage ook wel iets goeds op. Het is nog altijd het lievelingssysteem aan de groote hooger-stands-scholen, waar niet slechts een intellectueele, maar tevens een aristocratische opvoeding verkregen kan worden. Daarom wordt het van het grootste belang gevonden dat de domme zonen van adellijke en vermogende ouders naar dergelijke scholen worden gezonden om er huns gelijken van den „bloede" en uit finantieele kringen te ontmoeten. Doch er heerscht helaas een verbazende wedloop zelfs om toegelaten te worden, want de bezittende klasse neemt toe, terwijl onbemiddelde, doch knappe jongens, door middel van rijke studiebeurzen, welke aan die scholen verbonden zijn, op die instellingen en van daar aan de Universiteiten trachten te komen.

B. Als dit zoo is, dan hebben de rijke „domkoppen" nog harder dan de arme jongens te werken.

Th. Zoo is het ook. Doch vreemd genoeg, doen zij, die aan het „overleven van den sterkste" gelooven, in de practijk

hun geloof weinig gestand; want hun toeleg is, de van nature geschikten, door de ongeschikten te laten verdringen. Immers door middel van groote geldgeschenken lokken zij
[269] de beste onderwijzers, houden hen aldus af van de van nature meest geschikte leerlingen en doen hun eigen van nature ongeschikt kroost klaarstoomen voor betrekkingen, waarvoor zich zoodoende een overbodig aantal candidaten aanmeldt.

B. En waaraan schrijft gij dit alles toe?

Th. Aan het verderfelijke systeem, dat, zonder rekening te houden met natuurlijke neiging en aanleg der leerlingen, koopwaar op bestelling van hen maakt. Nauwelijks nog de kinderkamer ontgroeid, wordt de arme kleine candidaat van dit in rangen verdeelde paradijs van geleerdheid in den tredmolen gezet van een voorbereidende school voor zonen van gegoeden. De werklieden in de hersenfabriek [1]) leggen aanstonds beslag op hem en proppen hem vol met Latijnsche, Fransche en Grieksche Grammatica, jaartallen en tabellen, zoodat alle natuurlijke aanleg, voor zoover hij die bezat, er spoedig bij hem uitgeperst is door de zware walzen van „leege woordvormen" [2]) zooals Carlyle ze terecht genoemd heeft.

B. Maar behalve „leege woordvormen" leert hij er stellig toch nog iets anders en veel, dat hem rechtstreeks tot de *Theosofie*, zoo niet tot de Theosofische Vereeniging zou kunnen brengen.

Th. Zeer weinig. Wat geschiedenis betreft, zal hij enkel zoo veel van zijn eigen land leeren, als voldoende is hem met een harnas van vooroordeelen tegen alle andere volken te wapenen, en hem te doorkneden in het vuil van geboek-

---

1) Eng.: materio-intellectual factory.
2) Eng.: dead vocables.

staafden nationalen haat en bloeddorst, en dit zult gij toch zeker geen — *Theosofie* noemen?

B. Hebt gij nog meer bezwaren?

Th. Naast dit alles wordt hem ook een oppervlakkige kennis van zoogenaamde Bijbelsche feiten, zorgvuldig uitgezocht, bijgebracht, bij welke studie alle logisch denken wordt uitgeschakeld. Het is enkel geheugenwerk, want het „waarom" van den onderwijzer wordt alleen gevraagd met betrekking tot feiten, en is nimmer een redelijk „Waarom".

B. Goed, doch heb ik u zelf niet hooren zeggen, dat het steeds [270] toenemend aantal Agnostici en Atheïsten in onze dagen een verblijdend verschijnsel is? En volgt hier niet uit, dat het zoozeer door u gehekelde systeem niettemin mannen kweekt, die inderdaad zelfstandig hebben leeren *denken* en *redeneeren*?

Th. De oorzaak hiervan moet veeleer in een gezonde reactie op dit stelsel gezocht worden. Wij zien in de rijen van onze Vereeniging oneindig liever Agnostici en zelfs volslagen Atheïsten, dan dwepers van welke belijdenis ook. Een agnostisch gemoed is voor het licht der waarheid steeds toegankelijk; terwijl de dweper het schuwt, gelijk de uil het zonlicht. De beste onzer leden — d.w.z. de meest waarheid- en menschlievende, edele en oprechte onder hen — waren en zijn Agnostici en Atheïsten, in dien zin, dat zij aan geen *persoonlijk* God gelooven. Doch er zijn geen *vrij*-denkende jongens en meisjes, en gewoonlijk laat de opvoeding in onze jeugd ontvangen, blijvende sporen achter in den vorm van bekrompen en verwrongen denken. Een behoorlijk en gezond opvoedingsstelsel daarentegen zou een krachtigen vrijen geest aankweeken, niet aan banden gelegd door blind geloof, maar in logisch en juist denken geoefend. Doch hoe kunt gij ooit goede resultaten verwachten, zoolang gij het redeneervermogen uwer kinderen bederft door hen Zondags in de wonderen van den Bijbel

te doen gelooven en de zes andere dagen van de week hen te leeren, dat zulke dingen wetenschappelijk onmogelijk zijn?

B. Wat zoudt gij dan willen?

Th. Zoo wij er de middelen toe hadden, zouden wij scholen stichten, die iets beters zouden opleveren, dan lezende en schrijvende hongercandidaten. Aan kinderen moet bovenal zelfvertrouwen, liefde jegens allen, altruïsme, onderlinge hulpvaardigheid en meer dan iets anders, zelfstandig denken en redeneeren worden geleerd. Wij zouden het louter
[271] mechanische geheugenwerk tot een minimum willen beperken en den hierdoor vrijkomenden tijd aan het ontwikkelen en oefenen der innerlijke zintuigen, vermogens en latente gaven willen besteden. Wij zouden trachten elk kind als een eenheid te beschouwen en het zoo op te voeden, dat zijn vermogens tot een gelijkmatige en harmonieuse ontvouwing werden gebracht, zoodat zijn bijzondere aanleg ten volle en op natuurlijke wijze ontwikkeld werd. Ons doel zou zijn *vrije* mannen en vrouwen te vormen, intellectueel en zedelijk vrij, in alle opzichten onbevooroordeeld en bovenal *onbaatzuchtig*. En wij gelooven, dat veel hiervan, zoo niet alles, door een *juiste en in waarheid theosofische* opvoeding, verkregen kan worden.

VANWAAR DAN DE VELE VOOROORDEELEN TEGEN DE T. V.?

B. Indien de Theosofie ook maar de helft is van wat gij zegt, waarom moet er dan zulk een vreeselijke vijandschap tegen haar bestaan? Dit is voor mij meer dan raadselachtig.

Th. Dat is het; maar gij moet bedenken hoeveel krachtige tegenstanders wij wakker gemaakt hebben sedert de vorming van onze Vereeniging. Zooals ik daareven zeide, indien de Theosofische beweging een dier tallooze, moderne dwaas-

heden ware, die ten slotte even onschuldig als kortstondig zijn, zou er eenvoudig om gelachen worden — zooals nu gedaan wordt door hen, die haar wezenlijke strekking niet begrijpen — en men zou haar met vrede laten. Maar zij is niets van dien aard. In haar wezen is de Theosofische beweging de belangrijkste van deze eeuw; en bovendien een beweging, die het leven zelf bedreigt van de meeste door den tijd geheiligde vormen van humbug, vooroordeelen en maatschappelijke euvels onzer dagen — euvels, waarmede de „upper ten" en hun naäpers en vleiers, de [272] welgestelde dozijnen van den middenstand, zich vetmesten en gelukkig maken, terwijl zij de millioenen armen letterlijk verpletteren en laten doodhongeren. Bedenk dit alles eens, en gij zult gemakkelijk de reden vatten voor die meedoogenlooze vervolging, door die anderen in het werk gesteld, die opmerkzamer en scherpzinniger zijnde — ter dege het ware karakter der Theosofie zien, en haar daarom vreezen.

B. Wilt gij beweren, dat het komt, doordat enkelen begrepen hebben waartoe de Theosofie voert, dat zij trachten de beweging te gronde te richten? Maar indien de Theosofie enkel tot iets goeds leidt, kunt gij toch niet bedoelen zelfs deze enkelen van zulk een infame gevoelloosheid en kwaadwilligheid te betichten?

Th. Dit is integendeel wel mijn bedoeling. Ik noem de vijanden waartegen wij gedurende de eerste negen of tien jaren van het bestaan der Vereeniging te kampen hadden, noch machtig, noch „gevaarlijk"; maar wel degenen, die in de laatste drie of vier jaar tegen ons zijn opgestaan. En deze bestrijden de Theosofie, niet in woord of geschrift, maar werken in stilte en verbergen zich achter eenige onnoozele dwazen, die hun tot marionetten dienen. Doch al zijn zij voor het meerendeel onzer leden *onzichtbaar*, aan de werkelijke „Stichters" en beschermers van onze Vereeniging

zijn zij nochtans welbekend. Om zekere redenen echter moeten zij alsnog ongenoemd blijven.

B. En zijn zij aan velen uwer bekend, of aan uzelf alleen?

Th. Ik heb nooit gezegd, dat *ik* hen kende. Ik mag ze al of niet kennen — ik weet, *dat zij er zijn,* en dit is voldoende; en *ik tart hen tot het uiterste.* Mogelijk zullen zij groot onheil aanrichten en verwarring teweegbrengen in onze rijen, vooral onder de vreesachtigen, en hen, die alleen
[273] naar den uiterlijken schijn vermogen te oordeelen, *de Vereeniging te gronde richten kunnen zij niet,* wat er ook gebeure. Buiten deze inderdaad gevaarlijke vijanden — „gevaarlijk" echter alleen voor Theosofen, die dezen naam niet waardig zijn, en wier plaats veeleer *buiten* dan *binnen* de T. V. is — is het aantal onzer tegenstanders meer dan aanzienlijk.

B. Kunt gij die ten minste noemen, indien gij niet over de anderen wilt spreken?

Th. Natuurlijk kan ik dat. Wij hebben te kampen tegen (1) den haat der Spiritisten, Amerikaansche, Engelsche en Fransche; (2) de voortdurende tegenwerking der geestelijkheid van iedere kerk of secte; (3) in het bijzonder de meedoogenlooze haat en vervolging van de missionarissen in Britsch Indië; (4) dit leidde tot de beruchte en infame aanval op onze Theosofische Vereeniging door de Society for Psychical Research, een aanval, die aangestookt werd door een formeele samenzwering, op touw gezet door de Indische missionarissen. Ten slotte moeten wij nog meerekenen het in gebreke blijven van verscheidene vooraanstaande(?) leden, om redenen, die wij reeds vermeld hebben, en die er allen buitengewoon veel toe bijgedragen hebben om het vooroordeel tegen ons te versterken.

B. Kunt gij mij hieromtrent niet meer bijzonderheden geven, opdat ik zou weten, wat te antwoorden, wanneer mij hierover iets gevraagd werd — een korte geschiedenis van de Vereeniging b.v.; en de reden waarom de wereld hunne verklaringen gelooft?

Th. De reden hiervoor is eenvoudig. De meeste buitenstaanders weten volstrekt niets af van de Vereeniging zelf, haar motieven, doeleinden of leeringen. Vanaf het allereerste begin heeft de wereld in Theosofie niets anders gezien dan zekere wonderbaarlijke verschijnselen, waaraan trouwens twee derden van de niet-spiritisten geen geloof slaan. Al zeer spoedig begon men de Vereeniging te beschouwen als een lichaam, dat beweerde in het bezit te zijn van „miraculeuze" vermogens. De wereld heeft nooit begrepen, dat de Vereeniging juist leerde volstrekt niet in het *mirakel* of [274] zelfs in de mogelijkheid daarvan te gelooven; dat er in de Vereeniging slechts enkelen waren, die over zekere psychische vermogens beschikten en maar weinigen, die er wat om gaven. Noch heeft zij begrepen, dat de verschijnselen nooit in het openbaar teweeggebracht werden, maar slechts in besloten kring voor vrienden, en alleen als bijkomstigheid, ten einde door rechtstreeksche demonstratie te bewijzen, dat dergelijke dingen konden teweeggebracht worden zonder donkere kamers, geesten, mediums of welke der gewone parafernalia ook. Ongelukkigerwijs werden deze misvattingen grootelijks versterkt en overdreven door het eerste boek over dit onderwerp, dat in Europa sterk de aandacht trok — Sinnett's „*Occult World*". Dit werk moge er dan veel toe bijgedragen hebben om de Vereeniging in aanzien te doen stijgen, in veel ergere mate heeft het er aanleiding toe gegeven hare onfortuinlijke helden en heldin de slachtoffers te doen zijn van veel smaad, bespotting en verkeerde voorstelling. Hiertegen was de schrijver van de „*Occult World*" meer dan genoeg gewaar-

schuwd, doch hij sloeg geen acht op de *voorspelling* — want dit was het, zij het ook in bedekte termen.

B. Waarom, en sinds wanneer, leggen de Spiritisten zulk een haat jegens u aan den dag?

Th. Vanaf den eersten dag van het bestaan der Vereeniging. Zoodra bekend werd, dat de T. V. als vereeniging aan geen gemeenschap met de geesten der dooden gelooft, doch de zoogenaamde „geesten" meerendeels voor astrale reflecties van ontlichaamde persoonlijkheden, voor „schillen", enz. houdt, vatten de Spiritisten een bitteren haat tegen ons en vooral tegen de Stichters op. Ook de spiritistische tijdschriften in Amerika gaven er uiting aan door ons allerlei lastertaal en onvriendelijke opmerkingen van persoonlijken aard naar het hoofd te slingeren en van de Theosofische Leeringen een absoluut ongerijmde voorstelling te geven. Jaren lang heeft men ons vervolgd, beschuldigd en ver-
[275] guisd. Dit begon in 1875 en duurt voort tot op dezen dag. In 1879 werd het hoofdkwartier van de T. V. van New-York naar Bombay in Britsch Indië overgebracht, en later voor goed naar Madras. Toen de eerste afdeeling van onze Vereeniging, de Britsche T. V. in Londen gesticht werd, liepen de Engelsche Spiritisten tegen ons te wapen, zooals de Amerikaansche dit tevoren hadden gedaan; en de Fransche Spiritisten deden het hen na.

B. Doch wat mag de reden zijn, dat ook de geestelijkheid u vijandig is, daar toch de hoofdstrekking der Theosofische leeringen tegen het Materialisme, den grooten vijand van allen godsdienstvorm in onze dagen, is gericht?

Th. De geestelijkheid bestrijdt ons op grond van het algemeen principe, dat „wie niet vóór ons is, tegen ons is". Daar de Theosofie met geen enkele secte of kerkleer medegaat, doch leert, dat zij het allen min of meer mis hebben, wordt zij als aller vijand beschouwd. De zendelingen in Indië

waren verbeten op ons en trachtten de beweging te doen mislukken, toen zij zagen, dat de bloem der ontwikkelde Indische jongelingschap, bij wie zij hoegenaamd niets vermochten, zich in grooten getale bij onze Vereeniging aansloot. En toch, hoewel zij als klasse ons haten, telt de Vereeniging vele geestelijken en zelfs een of twee bisschoppen onder hare leden.

B. En wat heeft de S. P. R. er toe gebracht om tegen u te velde te trekken? Gij volgdet in zekeren zin beide eenzelfden tak van studie, en verscheidene van haar leden behoorden ook tot uwe vereeniging.

Th. Aanvankelijk waren wij goede vrienden met de leiders van de S.P.R.; maar toen de aanval op de verschijnselen verscheen in het *Christian College Magazine,* gestaafd door de zoogenaamde onthullingen van een huisbediende, vond de S.P.R., dat zij zich gecompromitteerd had, door in haar „Proceedings" te veel van de verschijnselen te hebben ge- [276]
publiceerd, die voorgevallen waren in verband met de T.V. Zij wenscht door te gaan voor een *gezaghebbend* en *strikt wetenschappelijk* lichaam, zoodat zij te kiezen had tusschen het behoud harer positie door de T. V. over boord te gooien en zelfs te trachten deze te gronde te richten, òf, naar de meening van de Sadduceërs *du grand monde,* gelijk gesteld te worden met de „goedgeloovige" Theosofen en Spiritisten. Een andere uitweg was er niet, en, zij verkozen ons over boord te gooien. Het was een kwestie van bittere noodzakelijkheid voor hen. Zij voelden zich echter zoozeer in het nauw gedreven om een schijnbaar aannemelijke reden te vinden voor een leven van toewijding en onverpoosden arbeid, zooals door de twee Stichters werd geleid en voor een volkomen afwezigheid van eenig geldelijk of ander voordeel voor hen, dat onze vijanden gedwongen waren hun toevlucht te nemen tot de driewerf

absurde, uitermate bespottelijke en thans beruchte „Russische spion-theorie", om deze toewijding te verklaren. Maar de oude zegswijze „Het bloed van den martelaar is het zaad der Kerk", bleek andermaal waar te zijn. Na den eersten schok van dezen aanval verdubbelde en verdriedubbelde het aantal leden der Vereeniging, doch de slechte indruk door dezen aanval teweeggebracht werkt nog voort. Een Fransch schrijver heeft terecht gezegd: „*Calomniez, calomniez toujours et encore, il en restera toujours quelque chose.*" Dit is nu de reden van de onbillijke vooroordeelen, die er heerschen en van het feit, dat alles wat maar eenigszins met de Theosofische Vereeniging en vooral met de Stichters verband houdt, geheel verdraaid wordt voorgesteld, gebaseerd als het is op louter lastertaal.

B. Doch gedurende de 14 jaar, dat de Vereeniging nu bestaat, hebt gij toch ruimschoots tijd en gelegenheid gehad uzelven en uw werk in een juist licht te stellen?

Th. Hoe en wanneer werd ons zulk een gelegenheid ge-
[277] boden? Onze meest vooraanstaande leden hadden een afkeer van alles wat naar een openbare zelfrechtvaardiging zou zweemen. Hun stelregel is altijd geweest: „Ons leven moet het tegenspreken", „Het komt er weinig op aan, wat de nieuwsbladen zeggen of de menigte denkt." De Vereeniging bezat geen middelen om openbare voordrachten te doen houden, en zoo moest de verspreiding onzer inzichten en leeringen zich tot het uitgeven van een paar Theosofische boeken bepalen, die wel succes hadden, maar toch ook dikwijls verkeerd begrepen werden of die men soms alleen van hooren zeggen kende. Onze tijdschriften werden en worden nog eenvoudig niet genoemd; ons letterkundig werk wordt niet erkend, en tot op heden schijnt niemand nog recht te weten, of de Theosofen Slang- en Duivelaanbidders, dan wel eenvoudig „Esoterische Boed-

dhisten" zijn, wat deze laatste term ook beteekenen moge. Het was verspilde moeite voor ons, dag in dag uit, alle mogelijke zottepraat te weerleggen, want was het eene gerucht weerlegd, dan ontstond er uit de asch van het vorige weer een nieuw, nog dwazer en kwaadaardiger gerucht. De menschelijke natuur is er helaas toe geneigd het goede, dat van iemand gezegd wordt, terstond te vergeten en er verder over te zwijgen. Doch zoodra een lasterpraatje of een gerucht, dat met een impopulair persoon in betrekking staat — het doet er niet toe hoe ongerijmd, valsch of ongeloofelijk het klinken moge — de wereld in gezonden wordt, dan vindt het aanstonds gereede ooren en wordt het voor waar aangenomen. Evenals Don Basilio's „CALUMNIA" komt het gerucht als een zacht koeltje, niemand weet van waar, aanzweven en doet de grassprietjes aan uw voeten nauwelijks wiegelen; doch dan, opeens, verheft het zich en wordt in minder dan geen tijd een windvlaag, ja een orkaan! Wat een octopus onder de [278] visschen is, dat is een lasterlijk gerucht onder het nieuws; het dringt zich in ons denken in, hecht zich aan ons geheugen vast, dat er zich in verlustigt en laat onuitwischbare sporen na, ook lang nadat het gerucht zelf reeds grondig is weerlegd. Een lasterpraatje is de sleutel bij uitnemendheid om tot welk brein ook toegang te verkrijgen. Het zal, hoe laag van motief ook, door ieder mensch, hetzij hoog of laag, indien hij slechts een weinig bevooroordeeld is, gastvrij ontvangen worden.

B. Maar nu drijft gij het toch te ver! Het komt niet in een Engelschman op maar voetstoots alles te gelooven. Ons volk staat integendeel spreekwoordelijk bekend voor zijn liefde tot eerlijk spel en leugens hebben korte beenen...

Th. De Engelschman onderscheidt zich in dit opzicht niet van eenig ander volk; het is geen speciale volksondeugd, maar

het ligt in de menschelijke natuur. Hoewel leugens korte beenen mogen hebben, zooals een spreekwoord zegt, hebben zij vlugge wieken, en zij vliegen verder dan welk ander soort nieuws ook, in Engeland, zoowel als daarbuiten. Let wel! Schier alle lectuur, die men gratis kan verkrijgen, is op laster uit. Wij kunnen de proef op de som nemen. Wilt gij, die zoozeer in Theosofische zaken belangstelt en zooveel omtrent ons gehoord hebt, mij over alle mogelijke geruchten, die gij u te binnen kunt brengen, en over wat gij van „hooren zeggen" weet, vragen stellen. Ik zal u de waarheid en niets dan de waarheid antwoorden en zóó, dat gij alles kunt verifieeren.

B. Laat ons dan, alvorens van het onderwerp af te stappen, het finaal afdoen. Sommige schrijvers hebben uw leeringen „onzedelijk en verderfelijk" genoemd; anderen beschuldigen
[279] u, niets beters te leeren dan Phallischen eeredienst, op grond van het feit, dat vele, zoogenaamde „autoriteiten" en Oriëntalisten, in de Indische godsdiensten, niets zien dan sexevereering in allerlei vormen. Zij zeggen, dat aangezien de hedendaagsche Theosofie zoo nauw aan de Oostersche en vooral Indische gedachte verwant is, zij van deze smet niet vrij kan zijn. Ja sommigen gaan zelfs zoover, dat zij de Europeesche Theosofen beschuldigen praktijken in te voeren, die met deze culten in verband staan. Wat is hiervan aan?

Th. Ik hoorde en las ook vroeger hiervan en moet u zeggen, dat nog nimmer een zoo volkomen ongegronde en lasterlijke beschuldiging werd uitgedacht en verspreid. Een Russisch spreekwoord zegt: „Onnoozele lieden kunnen slechts onnoozel droomen." Zulke vuige lasteringen, zonder den minsten grond en louter op hooren zeggen geuit, doen iemand het bloed koken. Vraag de honderden respectabele mannen en vrouwen, die jaren lang lid van de Theosofische Vereeniging waren, of hun ooit een *onzedelijk* voorschrift of een *verderfelijke* leering onderwezen werd. Sla

de *Geheime Leer* op, en gij zult pagina op pagina vinden, gericht tegen de Joden en andere volken, juist omdat zij zich met Phallische riten bezighouden, gebaseerd op een doode-letter-opvatting der natuur-symbolen en een grove verstoffelijking van het dualisme ervan, in alle *exoterische* godsdiensten. Zulk een voortdurende en boosaardige verdraaiïng onzer leeringen en opvattingen is inderdaad schandelijk.

B. Maar gij kunt toch niet ontkennen, dat er in Oostersche godsdiensten een Phallisch element bestaat?

Th. Dat ontken ik ook niet, alleen beweer ik, dat dit volstrekt niets meer bewijst, dan het Phallische element in het Christendom, de godsdienst van het Westen. Lees, zoo gij hieromtrent zekerheid wilt hebben, Hargrave Janning's *Rosicrucians*. In het Oosten treedt de Phallische symboliek [280] misschien onder een ruweren vorm op, omdat ze daar meer de natuur getrouw, of beter gezegd meer naïef en oprecht is, dan in het Westen. Doch ze is er niet onzedelijker om en wekt in den geest van den Oosterling niet zulke grove en ruwe ideeën op, als de Westerlingen er aan verbinden, behalve misschien bij een paar secten als de schandelijke „Maharajah" of *Vallabhachârya*-secte.

B. Een schrijver uit het *Agnostic Journal* — een uwer beschuldigers — heeft onlangs te kennen gegeven, dat de aanhangers dezer schandelijke secte Theosofen zouden zijn en op „waarachtig Theosofisch inzicht aanspraak maken."

Th. Hij schreef een onwaarheid, dat is alles. Geen Vallabhachârya is of was ooit lid van onze Vereeniging. En wat hun aanspraak op Theosofisch inzicht betreft, dat is een tweede leugen, die een verregaande onkunde omtrent de Indische Secten verraadt. Waar hun „Maharajah" aanspraak op maakt, is op het geld en de vrouwen en dochters

zijner dwaze volgelingen. Deze secte wordt door al de overige Hindoes verafschuwd.

Doch dit onderwerp kunt gij breedvoerig in de *Geheime Leer* besproken vinden, waarnaar ik u voor verdere bijzonderheden verwijs. Om te besluiten: de geest der Theosofie staat lijnrecht tegenover Phallischen eeredienst, en hare occulte en esoterische sectie nog meer dan de exoterische leeringen. Er werd nimmer een zoo leugenachtige bewering geuit, als de bovenstaande. En stel mij nu eenige andere vragen.

[281] IS DE THEOSOFISCHE VEREENIGING EEN GELD-MAKEND BEDRIJF?

B. Welnu dan, heeft een van de Stichters, Colonel H. S. Olcott of H. P. Blavatsky ooit geld of voordeel verkregen of eenig wereldlijk belang gehad bij de T. V., zooals sommige kranten beweren?

Th. Voor geen cent. De kranten liegen. Zij hebben beiden integendeel alles gegeven, wat zij hadden en zichzelve letterlijk tot den bedelstaf gebracht. Wat de „wereldlijke belangen" aangaat, denk dan aan de lasterpraatjes en beschimpingen, waarvan zij te lijden hadden en doe dan uw vraag!

B. Toch heb ik in vele Zendelingstijdschriften gelezen, dat de entreegelden en contributies meer dan voldoende waren om de onkosten te dekken; een ervan zeide, dat de Stichters twintigduizend pond per jaar maakten!

Th. Praatjes, als zoovele andere. In de gepubliceerde verslagen van Januari 1889 zult gij een preciese opsomming vinden van *al* de gelden, uit welke bron ook ooit ontvangen sedert 1879. De totale ontvangst uit alle bronnen (entreegelden, giften, enz. enz.) gedurende deze 10 jaar is onder de zesduizend pond, en hiervan was een groot

deel bijgedragen door de Stichters zelve, uit de opbrengst van hun eigen geldmiddelen en hun literair werk. Dit alles wordt nu openlijk en officieel erkend, zelfs door onze vijanden, de Vereeniging voor Psychisch Onderzoek. En nu zijn de Stichters beide zonder een cent; de een te oud en te ziek om te werken, zooals zij vroeger deed. En niet in staat tijd vrij te maken voor ander literair werk om de Vereeniging met geld te steunen, kan zij slechts schrijven voor de Theosofische zaak. De ander blijft er als te voren aan werken en ontvangt er weinig dank voor.

B. Maar zij hebben toch geld noodig om te leven? [282]

Th. Och, neen. Zoolang zij voedsel en een tehuis hebben, zelfs al danken zij dit aan de toewijding van enkele vrienden, hebben zij weinig meer noodig.

B. Maar kon vooral Mevrouw Blavatsky niet meer dan genoeg verdienen door van haar literaire werk te leven?

Th. Toen zij in Indië was, ontving zij gemiddeld eenige duizenden per jaar voor artikelen, die zij schreef voor Russische en andere tijdschriften, maar zij gaf dit alles aan de Vereeniging.

B. Politieke artikelen?

Th. Nooit. Alles, wat zij gedurende de zeven jaar van haar verblijf in Indië heeft geschreven, is hier in druk voorhanden. Het handelt alleen over godsdiensten, ethnologie en gebruiken in Indië en over Theosofie — nooit over politiek, waar zij niets van weet en nog minder om geeft. Nog twee jaar geleden weigerde zij verscheidene contracten, die tezamen ongeveer 1.200 goudroebel per maand bedroegen, daar zij ze niet kon aanvaarden zonder haar werk voor de Vereeniging op te geven, hetwelk al haar tijd en kracht vergde. Hiervoor heeft zij bewijsstukken.

B. Maar, waarom konden zij en Colonel Olcott beide niet doen als anderen — vooral vele Theosofen — n.l. hun respectieve beroepen uitoefenen en hun overige tijd wijden aan het werk van de Vereeniging?

Th. Omdat, door twee meesters te dienen, èn het beroep èn het filanthropisch werk te lijden zouden hebben. Ieder waar Theosoof is zedelijk verplicht, het persoonlijke aan het onpersoonlijke op te offeren, zijn eigen *tegenwoordig* welzijn aan het *toekomstig* welvaren van anderen. Indien de Stichters niet het voorbeeld geven, wie moet het dan doen?

B. En zijn er velen die dit doen?

Th. Ik ben verplicht u de waarheid te zeggen. In Europa in totaal ongeveer een half dozijn op meer dan evenzooveel afdeelingen.

B. Dan is het dus niet waar, dat de Theosofische Vereeniging een groot kapitaal of inkomen van zichzelf heeft?

Th. Allerminst, zij heeft in het geheel niets. Nu het entreegeld van £ 1 en de kleine jaarlijksche contributie afgeschaft zijn, is het zelfs de vraag, of de staf op het hoofdkwartier in Indië niet spoedig verhongerd zal zijn.

B. Waarom heft gij dan geen contributie?

Th. Wij zijn geen Leger des Heils; wij *kunnen niet* en *hebben nooit* gebedeld; noch hebben wij ooit het voorbeeld van de Kerken en secten opgevolgd en „collectes gehouden". Wat zoo nu en dan gezonden wordt voor ondersteuning van de Vereeniging, de kleine bijdragen van enkele toegewijde Leden, zijn alle vrijwillige giften.

B. Maar ik heb gehoord van de groote sommen aan Mevrouw Blavatsky geschonken. Er wordt verteld, dat zij vier jaar geleden £ 5000 kreeg van een rijk en jeugdig „Lid", dat zich in Indië bij hen voegde en £ 10.000 van een ander rijk en wel-

bekend Amerikaan, een van uwe leden, die vier jaar geleden in Europa stierf.

Th. Zeg aan degenen, die u dit verteld hebben, dat zij een groote leugen zelf verzinnen, òf herhalen. „Mevrouw Blavatsky" *heeft nooit* EEN CENT *gevraagd of ontvangen* van bedoelde heeren, noch iets van dien aard van iemand anders, sinds de Theosofische Vereeniging werd opgericht. Laat ieder trachten deze leugen waar te maken, en het zal hem gemakkelijker vallen te bewijzen, dat de Bank van Engeland bankroet is, dan dat gezegde „Stichtster" ooit geld heeft gemaakt uit Theosofie. Deze [284] twee leugens verzonnen door twee hooggeboren dames, uit de Londensche aristocratie, werden onmiddellijk achterhaald en weerlegd. Het zijn de overblijfselen, de geraamten van een paar verzinsels, die weer eens aan de oppervlakte zijn komen drijven van de stilstaande wateren der laster, nadat zij een tijdlang in de zee der vergetelheid ondergedompeld waren geweest.

B. Dan heeft men mij verteld van eenige groote *legaten* aan de T. V. geschonken. Een — ongeveer £ 8000 — was nagelaten door een exentriek Engelschman, die zelfs niet tot de Vereeniging behoorde. De ander — £ 3000 of £ 4000 — waren nagelaten door een Australisch lid. Is dit waar?

Th. Ik hoorde van de eerste, en weet, dat, hetzij wettelijk gelegateerd of niet, de T. V. er nooit van geprofiteerd heeft, en dat de Stichters er nimmer officieel van in kennis werden gesteld. Aangezien onze Vereeniging toen nog niet wettelijk goedgekeurd was, en dus eigenlijk nog geen rechtspersoonlijkheid had, had de Rechter van het Hof voor Verificatie van Testamenten er geen aandacht aan geschonken, naar men ons zeide en keerde de som aan de erfgenamen uit. Dit, wat betreft de eerste. Wat de tweede aangaat, is het geheel en al waar. De erflater was een van

onze toegewijde Leden en vermaakte alles wat hij had aan de T. V. Doch toen de President, Colonel Olcott, de zaak nader ging bekijken, bemerkte hij, dat deze kinderen had, die hij om de een of andere familiekwestie onterfd had. Daarom riep hij een vergadering bijeen, waarin besloten werd, het legaat te weigeren, en de gelden aan de wettige erfgenamen ter hand te stellen. De Theosofische Vereeniging zou ontrouw aan haar naam geworden zijn, indien zij gebruik maakte van geld, waarop anderen feitelijk recht hadden, ten minste volgens Theosofische beginselen, indien al niet wettelijk.

[285] B. Er was ook nog een Rajah uit Indië, en ik zeg dit met de autoriteit van uw tijdschrift de *Theosophist*, die 25.000 ropijen aan de Vereeniging schonk. Hebt gij hem niet voor zijn groote goedheid bedankt in het Januari-nummer van de *Theosophist* van 1888?

Th. Dat hebben wij, doch in deze woorden: „Dat de dank der Conventie Z. H. den Maharajah... geworde voor zijne *toegezegde, milde gift* van 25.000 Ropyen aan de kas der Vereeniging." De dank gewerd hem naar behooren, doch het geld is nog steeds een „toezegging" gebleven en heeft nooit het Hoofdkwartier bereikt.

B. Doch ongetwijfeld, indien de Maharaja deze gift beloofde en er openlijk en in druk dank voor ontving, zal hij toch wel zijn belofte houden.

Th. Het is mogelijk, hoewel de belofte 18 maanden oud is. Ik spreek over het tegenwoordige, niet over de toekomst.

B. Hoe denkt gij verder te gaan?

Th. Zoolang de T. V. nog enkele toegewijde leden heeft, die genegen zijn voor haar te werken zonder belooning of dank, zoo lang enkele goede Theosofen haar van tijd tot tijd steunen met giften, zoo lang zal zij blijven bestaan, en kan niets haar te gronde richten.

B. Ik heb vele Theosofen hooren spreken over een „kracht, die achter de Vereeniging stond", en van zekere „Mahatma's", ook vermeld in Sinnett's werken, van wie beweerd wordt, dat zij de Vereeniging gesticht zouden hebben, er over waken en haar beschermen.

Th. Gij moogt er om lachen, maar het is waar.

DE STAF VAN DE T. V.

B. Deze mannen zouden groote Adepten, Alchemisten en wat niet al zijn! Zoo dit waar is en zij van lood goud en dus zooveel geld kunnen maken als zij willen en bovendien alle [286] mogelijke wonderen kunnen verrichten, zooals vermeld staat in Sinnett's „Occult World", waarom steunen zij uwe vereeniging dan niet financieel om zoodoende de Stichters hun taak te vergemakkelijken?

Th. Omdat zij geen „wonder-club" oprichtten. Omdat de Vereeniging ten doel heeft den mensch te helpen de vermogens, die in hem sluimeren, door eigen inspanning en verdienste tot ontwikkeling te brengen. Omdat, wat voor verschijnselen zij ook al of niet teweeg mogen brengen, zij geen *valsche munters* zijn, noch de leden en candidaten door verdere moeilijkheden en zeer sterke verleidingen het pad zouden willen bemoeilijken: *Theosofie is niet te koop*. Bovendien heeft in de afgeloopen 14 jaar niet één werkend lid ooit eenige geldelijke vergoeding, hetzij van de Meesters of van de Vereeniging, ontvangen.

B. Worden dan geen van uwe medewerkers gesalarieerd?

Th. Tot nog toe niet een. Maar, omdat iedereen moet eten, drinken en zich kleeden, worden allen, die zonder eigen middelen zijn en al hun tijd wijden aan het werk der Vereeniging, aan het Hoofdkwartier te Madras in Indië voorzien van de noodzakelijkste levensbehoeften, welke „levensbehoeften" waarlijk schamel genoeg zijn. Maar nu het werk der Vereeniging zoo vooruitgegaan is en steeds blijft vooruitgaan in Europa (N.B. *dank zij alle laster)*, hebben

wij meer hulp noodig. Wij hopen enkele leden te vinden, die voortaan gesalarieerd zullen worden — zoo men in dit geval, dat woord ervoor gebruiken mag. Want ieder van deze Leden, die klaar staan om al hun tijd aan de Vereeniging te geven, verlaten goede betrekkingen met schitterende vooruitzichten, om voor ons te werken op *minder dan de helft van hun vroegere salaris.*

B. En wie zal hiervoor het geld verschaffen?

[287] Th. Eenige van onze leden, die wat rijker zijn dan de rest. Hij, die zou willen speculeeren of geld verdienen door de Theosofie, zou onwaardig zijn om in onze rangen te blijven.

B. Maar gij moet toch zeker geld verdienen met uw boeken, tijdschriften en andere publicaties?

Th. De *Theosophist* te Madras is de eenige onder de tijdschriften, die een voordeelig saldo geeft, en dit wordt geregeld ieder jaar aan de Vereeniging overgedragen, zooals de gepubliceerde verslagen aantoonen. *Lucifer* gaat hoe langer hoe meer geld kosten, en heeft tot nu toe nooit de uitgaven gedekt — dank zij het feit, dat het door de vrome boekhandelaren en de stations-kiosken geboycot is. De *Lotus* in Frankrijk — opgericht met de niet zeer ruime middelen van een Theosoof, die er al zijn tijd en werk aan besteedde — heeft opgehouden te bestaan, wegens dezelfde redenen, helaas. Evenmin dekt de *Path* van New-York de uitgaven, terwijl de *Revue Théosofique* te Parijs nu juist haar intrede gedaan heeft, eveneens uit privé geldmiddelen van een dames-lid. Bovendien, als een van de werken, uitgegeven door de Londensche Theosofische Uitgevers Maatschappij een batig saldo oplevert, dan wordt dit ten dienste van de Vereeniging gesteld.

B. En nu zou ik gaarne alles van u vernemen, wat gij omtrent de Mahatma's kunt zeggen. Er worden zoo vele ongerijmde en tegenstrijdige dingen van hen verteld, dat men waarlijk niet weet, wat ervan te moeten denken; allerlei belachelijke verhalen doen omtrent hen de ronde.

Th. Wel moogt gij ze „belachelijk" noemen!

XIV

[288] ## DE „THEOSOFISCHE MAHATMA'S".

ZIJN ZIJ „GEESTEN DES LICHTS" OF „KWELDUIVELS"? [1])

B. Wie zijn het eigenlijk, die gij uw „Meesters" noemt? Door sommigen worden zij als „Geesten" of een soort van bovennatuurlijke wezens beschouwd, terwijl anderen hen voor een „mythe" houden.

Th. Zij zijn geen van beiden. Ik hoorde een buitenstaander eens zeggen, dat zij een soort *mannelijke meerminnen* waren, de hemel weet, welk soort schepsels dit zijn. Doch gij zult nimmer een juist begrip omtrent hen krijgen, zoolang gij naar het gepraat der menschen luistert. In de allereerste plaats zijn zij *levende menschen*, geboren zooals wij en gedoemd te sterven als ieder ander sterveling.

B. Maar het gerucht gaat toch, dat sommigen hunner duizend jaar oud zijn. Is dit waar?

Th. Het is even waar als de miraculeuse haargroei op het hoofd van Meredith's Shagpat. Evenmin als de „Identical" is tot nog toe eenig Theosofisch scheermes erin geslaagd dergelijke praatjes radicaal weg te scheeren. Hoe meer wij ze tegenspreken en de menschen trachten in te lichten, des te dwazer worden de verzinsels. Men vertelde mij eens, dat Methusalem 969 jaar oud was geworden, doch daar ik het niet behoefde te gelooven, lachte ik er om en werd toen
[289] door velen voor een goddeloozen ketter aangezien.

---

[1]) Goblins damned.

B. Maar nu in ernst. Bereiken zij een veel hoogeren leeftijd. dan gewone menschen?

Th. Wat noemt gij den gewonen leeftijd? Ik herinner mij in de *Lancet* over een Mexicaan te hebben gelezen, die bijna 190 jaar was geworden; doch ik hoorde nooit van eenig sterfelijk mensch, leek of Adept, die half zoo oud is geworden als van Methusalem verteld wordt. Sommige Adepten bereikten een leeftijd, die de grens, van wat gij den gewonen gelieft te noemen, ver overschrijdt; doch hier ligt niets wonderbaarlijks in, en weinigen hunner beoogen een lang leven.

B. Wat beteekent het woord „Mahatma" eigenlijk?

Th. Eenvoudig „groote ziel", groot door zedelijke voortreffelijkheid en verstandelijke vermogens. Als het epitheton „groot" zelfs van een dronken soldaat als Alexander wordt gebezigd, is er toch niets tegen, om hen „Groot" te noemen, die in de verborgen rijken der Natuur veel grootere overwinningen behaalden dan ooit Alexander op het slagveld bevocht. Bovendien is de uitdrukking Indisch en zeer oud.

B. En waarom noemt gij hen „Meesters"?

Th. Omdat zij onze leeraren zijn en wij al de Theosofische waarheden, hoe gebrekkig ook door sommigen onzer vertolkt en door anderen begrepen, van hen ontvingen. Deze mannen, die een groote kennis en een nog grooter heiligheid van levenswandel bezitten, noemen wij Ingewijden. Het zijn geen asceten in den gewonen zin, hoewel zij zich van het gewoel en den strijd der Westersche wereld stellig ver houden.

B. Maar is een dergelijke afzondering niet zeer zelfzuchtig?

Th. Waarin bestaat die zelfzucht? Het lot van de Theosofische Vereeniging bewijst immers voldoende, dat de wereld nog [290]

niet gereed is hen te erkennen, noch met hun leeringen hun voordeel te doen. Hoe zoudt gij het vinden, als een Prof. Clerk Maxwell naar school ging om een klasse jonge kinderen de tafels van vermenigvuldiging te leeren? Bovendien houden zij zich enkel van het Westen afgezonderd. In hun eigen land bewegen zij zich even vrij en openlijk als ieder ander.

B. Schrijft gij hen bovennatuurlijke krachten toe?

Th. Wij gelooven in niets bovennatuurlijks, zooals ik reeds zeide. Als Edison tweehonderd jaar vroeger had geleefd en toen zijn fonograaf had uitgevonden, zou hij hoogst waarschijnlijk met fonograaf en al verbrand zijn geworden en zijn heele uitvinding aan den duivel zijn toegeschreven. De krachten, waarover de Mahatma's beschikken, zijn eenvoudig tot ontwikkeling gebrachte vermogens, die in alle menschen sluimeren, en waarvan het bestaan zelfs door de officieele wetenschap begint erkend te worden.

B. Is het waar, dat deze mannen sommigen uwer schrijvers *inspireeren,* en dat vele, zoo niet al uwe Theosofische werken door hen werden gedicteerd?

Th. Sommigen van hen deden aldus. Er zijn heele passages *woordelijk* door hen gedicteerd; doch in de meeste gevallen bepalen zij zich tot het ingeven der gedachte en laten de inkleeding aan den schrijver over.

B. Maar dit is op zichzelf reeds een *wonder.* Hoe kan dit?

Th. Mijn waarde heer, gij verkeert in een grove dwaling; binnen niet te langen tijd zullen al uw argumenten door de wetenschap zelf ontzenuwd worden. Waarom zou het een „wonder" moeten zijn? Een wonder wordt verondersteld de werking van iets bovennatuurlijks te zijn, terwijl er inderdaad niets boven of buiten de NATUUR en hare wetten bestaan kan. Tot de vele vormen van „wonderen",

die door de hedendaagsche wetenschap erkend zijn gewor- [291]
den, behoort het Hypnotisme en één fase ervan wordt „Suggestie" genoemd, een soort van gedachten-overbrenging, die met goed gevolg is aangewend om lichamelijke ongesteldheden en andere ziekten te bestrijden. De tijd is niet ver meer, dat de Wetenschappelijke Wereld tot de erkenning zal moeten komen, dat twee denkvermogens, door welken afstand ook gescheiden, even goed op elkaar kunnen inwerken als twee voorwerpen, die met elkaar in contact komen. Als er tusschen die twee denkvermogens een band van sympathie bestaat en de instrumenten waardoor zij werken zoo gestemd zijn, dat zij magnetisch en electrisch op elkander kunnen reageeren, staat het overbrengen der gedachten van het eene brein naar het andere zoo de wil hierop gericht is, niets in den weg; want, omdat het denkvermogen niet van tastbaren aard is, zoodat afstand het niet kan scheiden van het voorwerp zijner beschouwing, volgt hieruit, dat het eenige verschil, hetwelk tusschen twee denkvermogens kan bestaan, een verschil van TOESTAND is. Als dit nu is opgeheven, waar blijft dan het „wonder" der *gedachtenoverbrenging* op welken afstand ook?

B. Maar gij zult toch toegeven, dat het Hypnotisme zoo iets miraculeus en wonderlijks niet tot stand brengt?

Th. Integendeel; het is een wel bewezen feit, dat een Hypnotiseur het brein van zijn sujet zoo kan beïnvloeden, dat het diens gedachten in zich opneemt, ja dat het organisme van den patiënt ze in diens eigen woorden teruggeeft; en hoewel verschijnselen, aan deze wijze van werkelijke gedachten-overbrenging eigen, nog gering in aantal zijn, zal niemand, denk ik, durven zeggen, welk een uitbreiding zij in de toekomst kunnen krijgen, als de wetten, waardoor zij

teweeg worden gebracht, meer wetenschappelijk zijn vast-
[292] gesteld. Indien nu dergelijke resultaten reeds door een op-pervlakkige kennis van het Hypnotisme verkregen wor-den, wat zou dan den Adept, die over Psychische en Gees-telijke vermogens beschikt, verhinderen, resultaten teweeg te brengen, die gij van wege uw vooralsnog beperkte ken-nis dezer wetten, geneigd zijt „miraculeus" te noemen?

B. Waarom trachten onze doctoren dan niet door experimen-teeren evenveel tot stand te brengen? [1])

Th. In de eerste plaats, omdat zij geen Adepten zijn, vertrouwd met de geheimen en wetten der psychische en geestelijke gebieden, doch materialisten, o zoo bang om buiten het enge spoor der stoffelijke waarnemingen te gaan; en ten tweede, omdat zij voorloopig *niet zullen kunnen* slagen, ja dit nimmer zullen kunnen, zoolang zij niet tot de erken-ning zijn gekomen, dat zulke vermogens te verwerven zijn.

B. En zou men hun dit niet kunnen leeren inzien?

Th. Niet, tenzij zij zich vóór alles daartoe open hebben gesteld door de materialistische droesem, die zich in hun hersenen heeft afgezet, radicaal op te ruimen.

B. Dat is wel interessant. Doch zeg mij nu eens, hebben de Adepten velen uwer Theosofen aldus geïnspireerd of ge-dicteerd?

Th. Neen, integendeel maar zeer enkelen. Zulk een gedachten-overbrenging vereischt bijzondere voorwaarden. Een Adept der Zwarte Broederschap („Broeders van de Schaduw" en

---

[1]) Zooals b.v. Prof. Bernheim en Dr. C. Lloyd Tuckey in Enge-land; de Professoren Beaunis en Liégois te Nancy; Delboeuf te Luik; Burot en Bourru te Rochefort; Fontain en Sigard te Bordeaux; Forel te Zurich en de Drs. Despine te Marseille; van Renterghem en van Eeden te Amsterdam; Wetterstrand te Stockholm; Schrenck-Notzing te Leipzig en vele andere doctoren en schrijvers van naam.

Dugpa's, zooals wij ze noemen), die het niet zeer nauw neemt, doch in de kunst bedreven is, heeft met veel minder moeilijkheden te kampen. Daar geen wetten van Zede- [292] lijken aard zijn handelingen in den weg staan, kan zulk een Dugpa-„toovenaar" zonder vorm van proces macht over iemands denkvermogen verkrijgen en het geheel aan zijn verderfelijken invloed onderwerpen. Doch onze Meesters zullen dit nimmer doen. Indien zij zich het recht gingen aanmatigen iemands onsterfelijk Ego volslagen te beheerschen, zouden zij tot Zwarte Magie vervallen, en daarom oefenen zij enkel invloed uit op iemands stoffelijke en psychische natuur, zoodat zijn vrije wil volkomen onaangetast blijft. Vandaar, dat, tenzij iemand in psychische gemeenschap met de Meesters is gebracht en daarbij gesteund wordt door een onwankelbaar vertrouwen en toewijding aan hen, deze, zoo vaak zij hun gedachten op iemand overbrengen, die niet aan die voorwaarden voldoet, groote moeilijkheden ondervinden om door den dichten chaos van zijn gedachtensfeer heen te dringen. Doch het is hier de plaats niet om een dergelijk onderwerp te behandelen. Laat het genoeg zijn te constateeren, dat, indien dat vermogen bestaat, er ook Intelligenties (hetzij belichaamd of onbelichaamd) moeten bestaan, die dit vermogen uitoefenen, als ook levende, bewuste instrumenten, door wier toedoen die kracht wordt uitgezonden en door wie zij wordt ontvangen. Wij hebben enkel voor *zwarte* magie op onze hoede te zijn.

B. Doch wat verstaat gij eigenlijk onder „zwarte magie"?

Th. Eenvoudig een *misbruik van psychische krachten* of *natuurgeheimen;* het aanwenden van occulte vermogens voor baatzuchtige en ongeoorloofde doeleinden. Een hypnotiseur, die door partij te trekken van zijn vermogen tot „sugges-

tie", zijn sujet tot diefstal of moord noopt, zou door ons een *zwarten magiër* genoemd worden. De beruchte „verjongingskuur" van Dr. Brown-Sequard te Parijs, welke op een weerzinwekkende *dierlijke inspuiting* in het menschelijk bloed berust — een uitvinding, die door al de medische bladen van Europa thans besproken wordt — is, indien waar, *onbewuste, zwarte magie*.

[294] B. Maar dit is een middeleeuwsch bijgeloof in heksen en tooverij! Zelfs de Wet houdt met dergelijke dingen geen rekening meer.

Th. Des te erger voor de wet, want juist door dit gebrek aan inzicht, heeft zij zich aan meer dan één gerechtelijke dwaling en misdaad schuldig gemaakt. Het is enkel het woord „tooverij", dat u afschrikt om de „bijgeloovige" klank ervan. Moet de wet het misbruiken der hypnose, waarvan ik daareven sprak, niet straffen? In Frankrijk en Duitschland is het reeds strafbaar gesteld en toch zouden zij de bewering verontwaardigd ontkennen, dat zij de wet toepasten op misdaden van klaarblijkelijke *tooverij*. Doch het gaat niet aan om te gelooven aan den invloed en de realiteit *van de macht der suggestie,* zooals die door artsen en mesmeriseurs (of hypnotiseurs) wordt uitgeoefend en tegelijkertijd diezelfde macht, zoodra ze voor een slecht doel wordt gebruikt, te verwerpen. En indien gij ze nièt verwerpt, dan gelooft gij aan *Tooverij*. Gij kunt niet aan het goede gelooven en het kwade loochenen, echt geld aannemen en het bestaan van valsche munt ontkennen. Er is niets zonder zijn tegenstelling; en uw bewustzijn zou evenmin van het goede als van het daglicht kennis kunnen dragen, wanneer er geen kwaad en geen duisternis was om het bij wijze van contrast te doen uitkomen.

B. En toch heb ik personen gekend, die, hoewel stellig gelooovende aan hetgeen gij groote psychische of magische ver-

mogens zoudt noemen, met Heksen en Toovenaars den spot dreven.

Th. Wat bewijst dit? Eenvoudig, dat zij niet consequent zijn. Des te erger voor hen. Wij, die weten, dat er goede en heilige Adepten bestaan, gelooven evenzeer, dat er ook slechte en onheilige Adepten of — *Dugpa's* zijn.

B. Doch, indien de Meesters werkelijk bestaan, waarom vertoonen zij zich dan niet in het openbaar en doen eens en voor al de vele beschuldigingen te niet, tegen Mevr. Blavatsky en de Vereeniging ingebracht?

Th. Welke beschuldigingen?

B. Dat *zij* niet zouden bestaan, doch door haar zijn uitgevonden. Dat het stroomannen zijn, „Mahatma's van mousseline en goudpapier." Werpt dit alles geen smet op haar goeden naam?

Th. Hoe zou zulk een beschuldiging haar werkelijk kunnen kwetsen? Sloeg zij ooit geld uit hun voorgewend bestaan of verschafte het haar roem en voordeel? Het bezorgde haar enkel laster, beleediging en schimp, die haar zeer zouden gegriefd hebben, had zij niet reeds lang geleerd volmaakt onverschillig onder dergelijke aantijgingen te blijven. Want, waar komt per slot van rekening alles op neer? Op een *bedekt compliment,* waarvoor haar dwaze beschuldigers zich wel gewacht zouden hebben, als niet haat hen verblind had. Want te beweren, dat zij de Meesters uitvond, staat gelijk met te zeggen, dat zij de geheele wijsbegeerte der Theosofische literatuur uitvond. Zij moest dan de auteur der brieven zijn geweest, naar welke „Esoterisch Boeddhisme" werd geschreven; ja de uitvindster van elke stelling der „Geheime Leer", een boek, dat, zoo de wereld rechtvaardig wilde zijn, erkend zou worden vele ontbrekende schakels op wetenschappelijk gebied aan te vullen, zooals over een honderd jaar blijken zal. Door dergelijke dingen van haar te vertellen, plaatsen zij haar feitelijk

op een voetstuk, want indien zij gelijk hadden, dan moest zij de honderden, die gelooven in hetgeen zij zegt (en van wie velen *zeer* knap zijn en waaronder niet weinig wetenschappelijke menschen), verre in knapheid overtreffen, daar — zij dan allen om den tuin had geleid! Zij moest dan
[296] verscheidene Mahatma's tegelijk zijn geweest, tot één in elkaar gezet als een nest Chineesche doozen, want, onder de zoogenaamde „Mahatma-brieven" zijn er verscheidene in totaal verschillende en zeer bepaalde stijlen, waarvan hare beschuldigers beweren, dat zij die geschreven zou hebben.

B. Juist, dit zeggen zij. Doch, is het niet zeer pijnlijk voor haar, in het openbaar gebrandmerkt te worden als „de meest geslepen bedriegster der eeuw, wier naam aan het nageslacht verdient te worden overgeleverd", gelijk de „Society for Psychical Research" in haar verslag schrijft?

Th. Het zou pijnlijk voor haar zijn, indien het waar was, of de beschuldiging van lieden uitging, die minder hevig materialistisch en bevooroordeeld waren. Thans echter bejegent zij persoonlijk de geheele zaak met minachting, terwijl de Mahatma's er eenvoudig om lachen. Werkelijk, ik herhaal het, men zou haar geen grooter compliment kunnen maken.

B. Doch haar vijanden houden vol, dat zij de waarheid hunner beschuldigingen hebben bewezen.

Th. Het is gemakkelijk genoeg iets dergelijks te beweren, wanneer men zichzelven tot rechter, jury en officier van justitie heeft opgeworpen. Doch wie, behalve hun directe aanhang en onze vijanden, slaat er geloof aan?

B. Maar zij zonden toch een vertegenwoordiger naar Indië om de zaak te onderzoeken?

Th. Voorzeker, en hun eindconclusie berustte geheel op het ongeverifieerde verslag en de door niets gestaafde bewerin-

gen van dezen jongen man. Een advocaat, die het rapport door had gelezen, vertelde aan een mijner vrienden, dat hij nog nimmer „zulk een *belachelijk* en zelf-beschuldigend document" gezien had. Het wemelde van veronderstellingen en „*werk*-hypothesen", die lijnrecht met elkaar in strijd waren. Noemt gij dit een ernstige beschuldiging?

B. Toch heeft ze de Vereeniging veel kwaad gedaan. Waarom bracht Mevrouw Blavatsky de zaak niet voor de Rechtbank, om haar naam van zulk een blaam te zuiveren?

Th. In de eerste plaats, omdat het haar plicht als Theosoof is, [297] op geen persoonlijke beleedigingen in te gaan. Ten tweede, omdat de Vereeniging, noch zij zelf, financieel bij machte was zulk een proces te voeren. En ten derde, omdat het voor beiden belachelijk zou zijn geweest, ontrouw aan hun beginsel te worden uit hoofde van een aanval, die op touw werd gezet door een kudde onnoozele, oude, Britsche hamels, op hen afgestuurd door een al te dartel lammetje uit Australië.

B. Dit mag een compliment heeten. Doch denkt gij niet, dat het de zaak der Theosofie goed zou gedaan hebben, indien zij al de beschuldigingen langs wettelijken weg had kunnen weerleggen?

Th. Misschien. Maar gelooft gij, dat een Engelsche jury of rechter ooit de realiteit van psychische verschijnselen zou hebben erkend, al was hij ook volkomen onbevooroordeeld? En wanneer gij bedenkt, dat het schrikverwekkende, sensationeele gerucht van mogelijk een „Russische spion" te zijn, de beschuldigingen van *Atheïsme* en *afvalligheid* en al de andere lasteringen, die men over ons in omloop heeft gebracht, hen bij voorbaat tegen ons moesten innemen, dan zal het u duidelijk zijn, dat de poging, aan welke Rechtbank ook, in deze zaak recht te verkrijgen, meer dan vruchteloos zou zijn geweest. Dit wisten de mannen der

Vereeniging voor Psychisch Onderzoek zeer goed, en zij trokken er op gemeene, laaghartige wijze partij van, ten einde hun positie te versterken en zich ten koste van ons, schoon te wasschen.

B. De S. P. R. ontkent het bestaan der Mahatma's thans beslist en beweert, dat zij eenvoudig een sprookje zijn, door Mevrouw Blavatsky's brein verzonnen.

Th. Zij had minder vernuftige dingen kunnen uitdenken. In elk geval hebben wij er niets op tegen, dat men er zoo over denkt. Zooals de zaak thans staat, geeft zij er bijna de
[298] voorkeur aan, dat men niet aan de Meesters gelooft. Zij verklaart openlijk, liever de grijze stof van haar brein als het eenige Mahatma-land te zien beschouwd, kortom, ervan verdacht te worden, de Mahatma's uit de diepten van haar eigen innerlijke bewustzijn te hebben voortgebracht, dan hun namen en verheven ideaal zoo schandelijk ontheiligd te zien, als thans geschiedt. Aanvankelijk was zij gewoon zich tegen den geringsten twijfel omtrent hun bestaan verontwaardigd te verzetten. Thans blijft zij kalm en wenscht zich er niet meer tegen te weer te stellen. Laat men denken wat men wil.

B. Maar de Meesters *bestaan* dan toch?

Th. Wij beweren *van wel*. Doch natuurlijk helpt dit niet veel. Velen, onder wie Theosofen en ex-Theosofen, zeggen dat zij nimmer een bewijs voor hun bestaan hebben gehad. Nu goed dan; en dan plaatst Mevrouw Blavatsky hen voor dit alternatief: — Indien zij hen uitvond, dan vond zij ook hun wijsbegeerte en hun daadwerkelijke kennis uit, die enkelen verkregen; en als dit zoo is, wat maakt het dan uit, of zij al dan niet bestaan, daar zij zelve er toch is en *haar eigen bestaan* toch moeilijk ontkend kan worden? En indien de kennis, die verondersteld wordt van

hen afkomstig te zijn, wezenlijk goed is en als zoodanig door velen van meer dan middelmatige intelligentie wordt erkend, waarom dan zooveel *drukte* over die zaak gemaakt? Het feit, dat zij een bedriegster zou zijn, *werd nimmer bewezen* en zal altijd *sub judice* blijven, terwijl het aan den anderen kant onomstootelijk vaststaat, dat de wijsbegeerte, die de „Meesters" onderwezen, door wie ook uitgevonden, zoo ze juist wordt begrepen, een der meest grootsche en weldadige is. Terwijl hare lasteraars dus door de laagste gevoelens — door haat, wrok, boosaardigheid, [299] gekwetste eigenliefde of teleurgestelde eerzucht — worden beheerscht, schijnen zij er niet het minste idee van te hebben, dat zij aan haar intellectueele gaven de grootste hulde brengen. Zoo zij het, indien de arme dwazen het met alle geweld willen. Mevrouw Blavatsky heeft er werkelijk niet het minste tegen, door haar vijanden voor een *drievoudigen* Adept en een „Mahatma" op den koop toe te worden gehouden. Het is enkel haar afkeer om met geleende veeren te pronken, die haar tot op heden noopte de waarheid in deze zaak gestand te doen.

B. Doch, indien gij zulke wijze en goede mannen bezit om de Vereeniging te leiden, hoe komt het dan, dat er zooveel fouten zijn begaan?

Th. De Meesters leiden de Vereeniging *niet*, noch zelfs de Stichters ervan, en niemand beweerde ooit, dat zij het wel deden; zij waken er enkel over en beschermen haar. Dit blijkt voldoende uit het feit, dat geen enkele misstap haar aan het wankelen heeft kunnen brengen en geen beroeringen in eigen boezem, noch gevaarlijke aanvallen van buiten, haar te gronde hebben kunnen richten. De Meesters zien naar de toekomst, niet naar het heden, en elke misslag wordt een wijze les te meer voor de dagen, die komen. Die andere „Meester", die den dienstknecht met de

vijf talenten uitzond, zeide hem niet, hoe hij ze kon verdubbelen, noch belette hij den dwazen dienstknecht, die slechts één talent had ontvangen, dit in de aarde te begraven. Ieder moet door zijn eigen ondervinding en verdienste wijsheid vergaren. De Christelijke Kerken, die op een veel hoogeren „Meester", den Heiligen Geest zelven, aanspraak maken, hebben zich niet slechts aan vele „misslagen", doch bovendien de eeuwen door aan een reeks bloedige misdaden schuldig gemaakt. Niettemin zal geen Christen, denk ik, daarom zijn geloof aan *dien* „Meester" verzaken, hoewel
[300] zijn bestaan veel meer een *hypothese* is, dan dat der Mahatma's. Immers niemand heeft ooit den Heiligen Geest gezien, terwijl bovendien *diens* leiding over de Kerk door hun eigen kerkgeschiedenis beslist wordt tegengesproken. *Errare humanum est.* Doch keeren wij tot ons onderwerp terug.

HET MISBRUIK VAN HEILIGE NAMEN EN UITDRUKKINGEN.

B. Het is dus niet waar, dat velen uwer Theosofische schrijvers beweren door de Meesters geïnspireerd te zijn of hen te hebben gezien en gesproken, zooals mij gezegd werd?

Th. Het kan al dan niet waar zijn. Hoe kan ik dat weten? De bewijslast rust op hen. Sommigen hunner, een paar — zeer weinigen inderdaad — hebben beslist *gelogen,* òf hadden hallucinaties, toen zij pochten op zulk een inspiratie; anderen waren werkelijk geïnspireerd door groote Adepten. Men kent den boom aan zijn vruchten; en evenals alle Theosofen naar hun daden en niet naar hetgeen zij schrijven of zeggen moeten beoordeeld worden, zoo dienen ook *alle* Theosofische werken naar de verdienste, die ze hebben, en niet naar een eventueele aanspraak op gezag te worden beoordeeld.

B. Maar zou Mevrouw Blavatsky dezen regel ook voor haar eigen geschriften willen laten gelden, — voor de *Geheime Leer* b.v.?

Th. Zeer zeker; zij zegt uitdrukkelijk in het VOORWOORD, dat zij de leeringen geeft, die zij van de Meesters heeft ontvangen, doch voor hetgeen zij alzoo geschreven heeft, maakt zij hoegenaamd geen aanspraak op inspiratie. En wat de besten onder onze Theosofen betreft, ook zij zouden in deze veel liever gezien hebben, dat de namen der Meesters nimmer op eenigerlei wijze aan onze geschriften verbonden waren geworden. Op enkele uitzonderingen na, zijn de meeste dezer geschriften niet slechts onvolledig, doch bepaald onjuist en misleidend. Groot is de ontheili- [301]
ging geweest, welke de namen van twee der Meesters ondergaan hebben. Er is bijna geen medium, dat niet beweerd heeft hen te hebben gezien. Elke zwendelvereeniging gaat er tegenwoordig prat op, leiding en raad van „Meesters" te ontvangen, die dikwijls hooger dan de onze worden gesteld, met het eenig doel haar eigen zakken te spekken. Zwaar wegen de zonden van hen, die uit winzucht, ijdelheid of ontoerekenbaar mediumschap zich op dergelijke aanspraken lieten voorstaan. Groot is het aantal van hen geweest, die door zulke vereenigingen van hun geld werden beroofd, in den waan gebracht, dat verborgen krachten, kennis en geestelijke waarheden voor waardeloos goud te koop waren. En het ergste is wel, dat de heilige naam van het Occultisme en die van zijn verheven bewaarders in het slijk zijn gesleurd door aan lagere bedoelingen en immoreele practijken dienstbaar te worden gemaakt, terwijl duizenden door de minachting en het discrediet, waarin het ware Occultisme door al dezen zwendel gebracht is, van het pad naar waarheid en licht zijn afgehouden. Ik her-

haal het, elk ernstig Theosoof betreurt het uit den grond zijns harten, dat er aan deze heilige namen en dingen ooit bekendheid is gegeven en zou niets liever gewild hebben, dan dat zij binnen den engen kring van beproefde en toegewijde vrienden, besloten waren gebleven.

B. Het is waar, men hoort hen tegenwoordig dikwijls noemen, en ik herinner mij niet vroeger ooit van zulke „Meesters" gehoord te hebben.

Th. Zoo is het; en indien wij een wijs stilzwijgen hadden bewaard, in plaats van alles, wat wij wisten openbaar te maken, zouden wij een dergelijke ontheiliging hebben voorkomen. Ongeveer veertien jaar geleden, voordat de Theosofische Vereeniging werd gesticht, was er alleen maar
[302] sprake van „Geesten". Zij waren overal en op ieders lippen; en niemand sprak of droomde toen van het bestaan van levende „Adepten", „Mahatma's" of „Meesters". Men kende nauwelijks den naam Rozekruiser, terwijl maar zeer enkelen vermoedden, dat er zoo iets als „Occultisme" bestond. Nu is dit alles veranderd. Wij, Theosofen, waren helaas de eersten, die over deze dingen spraken en het feit, dat er in het Oosten Occulte kennis, „Adepten" en „Meesters" bestonden, bekend maakten, en thans zijn deze namen gemeengoed geworden. Op ons zijn de Karmische gevolgen der ontwijding van heilige namen en zaken gevallen. Alles, wat gij heden in de literatuur van den dag omtrent deze dingen vindt — en dat is niet weinig — kan teruggebracht worden tot den stoot, door de Theosofische Vereeniging en haar Stichters in die richting gegeven. Onze vijanden doen er thans hun voordeel mede. Het laatst verschenen boek, dat tegen onze leeringen is gericht, heet geschreven te zijn *door iemand, die sinds twintig jaar Adept is*. Nu is dit een *tastbare leugen*. Wij kennen den scribent en ook *hen, die hem inspireerden* (daar hij zelf te on-

wetend is om iets dergelijks te schrijven). Deze „inspirators" zijn levende personen, wier wraakzucht en gewetenloosheid aan hun verstandelijke bekwaamheden geëvenredigd is. En denk nu niet, dat het aantal dezer *pseudo*-Adepten tot één of twee is beperkt, het zijn er vele. De kring van „Adepten", die als stormrammen moesten dienen om al wat Theosofisch was, stuk te breken, deed twaalf jaar geleden zijn intrede met „Louis" uit *Art Magic* en *Ghost-Land* van Mevr. Emma Hardinge Britten en culmineert thans in den „Adept" en „Auteur" van *The Light of Egypt*, een werk, door Spiritisten tegen de Theosofie en haar leeringen, geschreven. Doch het is nut- [303]
teloos te treuren over hetgeen geschied is en wij kunnen ons er enkel bij neerleggen, in de hoop, dat onze onvoorzichtigheid nog enkelen het pad naar die Meesters doet vinden, wier namen thans overal misbruikt worden en die reeds bij zoo vele ongerechtigheden als dekmantel hebben moeten dienen.

B. Verwerpt gij het Adeptschap van „Louis"?

Th. Wij veroordeelen niemand, doch laten deze schoone taak aan onze vijanden over. De spiritistische schrijfster van *Art Magic*, etc. kan met zulk een Adept kennis gemaakt hebben en ook niet — dat is geheel haar eigen zaak — en hiermede zeg ik veel minder kwaad, dan wat deze dame de laatste zeven jaar over ons en de Theosofie gezegd en geschreven heeft. Wanneer echter een zoogenaamd „Adept" op een plechtig oogenblik zijner mystieke visie „geesten" vermoedt te zien door Lord Rosse's telescoop te Greenwich in Engeland, terwijl die telescoop vervaardigd werd te Parsonstown in Ierland en daar altijd is gebleven, [1]) dan staat het ons toch zeker vrij over de on-

[1]) Zie „Ghost Land" Deel I, p. 133 e.v.

kunde van dien „Adept" in zake wetenschappelijke aangelegenheden ons te verbazen. Dit overtreft verre al de fouten en vergissingen, die ooit door de *chela's* onzer Leeraren werden begaan! En het is deze „Adept", die thans geciteerd wordt om de leeringen onzer Meesters te niet te doen!

B. Ik begrijp uw gevoelen in deze zaak en kan mij er volkomen indenken. Alles, wat gij nu verklaard en uitgelegd hebt, samengevat, blijft er nog één onderwerp over, waaromtrent ik u nog eenige vragen zou willen stellen.

Th. Ik zal trachten ze te beantwoorden. Welk onderwerp bedoelt gij?

BESLUIT.

DE TOEKOMST VAN DE THEOSOFISCHE VEREENIGING. [304]

B. Wat kan volgens u voor de Theosofie in de komende jaren worden verwacht?

Th. Indien gij THEOSOFIE bedoelt, moet ik u zeggen, dat, evenals zij gedurende kringloop na kringloop in het eindeloos Verleden heeft bestaan, zij ook in de oneindigheid van de Toekomst zal blijven bestaan, omdat Theosofie synoniem is met EEUWIGDURENDE WAARHEID.

B. Neemt u mij niet kwalijk, ik had het oog op de Theosofische Vereeniging.

Th. Haar toekomst zal bijna geheel afhangen van de mate van belangeloosheid, ernst, toewijding en niet het minst van de mate van kennis en wijsheid onder die leden, aan wie het beschoren zal zijn het werk voort te zetten en de Vereeniging te leiden, na den dood van de Stichters.

B. Dat toewijding en belangeloosheid in deze zaak van groot gewicht zijn, zie ik in, doch ik begrijp niet, dat *kennis* een even belangrijke factor zou kunnen uitmaken. De literatuur, die er reeds bestaat en waaraan nog telkens meer wordt toegevoegd, zou dunkt mij voldoende moeten zijn.

Th. Ik bedoel niet een technische kennis van de esoterische leer, hoe belangrijk die ook is, maar veeleer een onbevangen oordeel, een helder doorzicht, dat onze opvolgers in [305] de leiding van de Vereeniging van noode zullen hebben. Al dergelijke pogingen als de Theosofische Vereeniging zijn tot nog toe gefaald, omdat zij vroeg of laat tot secten

zijn ontaard, die onaantastbare, eigen dogma's formuleerden en zoodoende bij onmerkbare graden die levenskracht verloren, welke de levende waarheid alleen, kan schenken. Gij moet niet vergeten, dat al onze leden in een of ander geloof of godsdienst zijn geboren en opgevoed; dat allen min of meer, naar lichaam en geest, kinderen van hun eigen tijd zijn, en dat bij gevolg hun oordeel onbewust maar al te zeer geneigd is vertroebeld en gekleurd te worden door enkele of door alle deze invloeden te zamen. Indien zij zich nu niet kunnen vrijmaken van deze aangeboren vooroordeelen of ten minste leeren, er steeds op hun hoede voor te zijn om zoo te voorkomen, dat zij er op een dwaalspoor door geraken, kan het gevolg enkel zijn, dat de Vereeniging zal afdrijven naar de een of andere gedachte-zandbank, om daar als een gestrand wrak te blijven liggen, te vermolmen en te vergaan.

B. En als dit gevaar wordt afgewend?

Th. Dan zal de Vereeniging de twintigste eeuw door blijven voortleven. Zij zal langzamerhand met haar onbekrompen en edele ideeën omtrent Godsdienst, Plicht en Menschenliefde, tot de groote massa denkende en intelligente menschen doordringen. Langzaam doch zeker zal zij de ijzeren boeien van geloofsvormen en dogma's, van maatschappelijke en kastevooroordeelen verbreken; zij zal de antipathieën en slagboomen tusschen rassen en volkeren doen verdwijnen en den weg openen tot de practische verwezenlijking van de Broederschap aller menschen. Door haar leeringen, door de wijsbegeerte, die zij voor den modernen denker toegankelijk en verstaanbaar heeft gemaakt, zal het Westen het Oosten leeren verstaan
[306] en op zijn juiste waarde leeren schatten. En voorts zal de ontwikkeling der psychische krachten en vermogens, waar-

van de eerste teekenen en symptomen reeds in Amerika merkbaar worden, gezond en normaal plaats grijpen. De menschheid zal dan voor de vreeselijke gevaren, die haar naar lichaam en geest daarbij bedreigen, behoed worden, gevaren, die onvermijdelijk zijn, wanneer die ontwikkeling, zooals thans te vreezen staat, in een broeinest van zelfzucht en allerlei booze hartstochten, plaats zou grijpen. 's Menschen verstandelijke en psychische groei zal in harmonie met zijn zedelijken vooruitgang toenemen, terwijl zijn stoffelijke omgeving den vrede en broederlijke welwillendheid zal weerspiegelen, welke in zijn geest de plaats van tweedracht en strijd, die thans alom heerschen, zullen hebben ingenomen.

B. Waarlijk een verrukkelijk tafereel! Doch verwacht gij werkelijk, dat dit alles binnen den korten tijd van één eeuw tot stand zal komen?

Th. Ternauwernood. Ik moet u echter zeggen, dat er gedurende het laatste vierde deel van elke eeuw door de „Meesters", over wie ik u sprak, een poging wordt gedaan, om den geestelijken vooruitgang der Menschheid een bepaalden stoot te geven. Onveranderlijk zult gij vinden, dat er tegen het einde van elke eeuw een geestelijke uitstorting of opheffing — noem het Mysticisme, zoo ge wilt — heeft plaats gehad. Een of meer personen zijn als hunne vertegenwoordigers op het wereldtooneel verschenen en hebben een grooter of kleiner aantal occulte leeringen onder het algemeen bereik gesteld. Indien gij het zoudt wenschen, zoudt gij deze bewegingen eeuw na eeuw kunnen nagaan, tot zoover als de bijzonderheden onzer geschiedkundige opteekeningen reiken.

B. Doch in welk verband staat dit met de toekomst der Theosofische Vereeniging?

Th. Als de tegenwoordige poging, in den vorm van onze Ver-

eeniging, beter slaagt dan de vorige, zal zij een georganiseerd, levend en gezond lichaam zijn, wanneer de tijd daar
[307] is voor de pogingen der twintigste eeuw. Het denkvermogen en het hart der menschen in het algemeen zal dan verbeterd en gezuiverd zijn door de verspreiding harer leeringen en zooals ik gezegd heb, zullen hun vooroordeelen en dogmatische illusies, voor een groot gedeelte althans, zijn verdwenen. Dit niet alleen, maar behalve een uitgebreide en algemeen toegankelijke literatuur zal de nieuwe impuls een uitgebreid en *eensgezind* lichaam van menschen vinden, die gereed staan den nieuwen toortsdrager der Waarheid te verwelkomen. Hij zal het denkvermogen der menschen voorbereid vinden voor zijn boodschap, een taal voor hem gereed zien, waarin hij de nieuwe waarheden kan kleeden, een organisatie, die zijn komst verbeidende, de louter technische en stoffelijke hinderpalen en moeilijkheden op zijn pad, wegruimt. Bedenk eens, hoeveel iemand, wien zulk een gelegenheid wordt geboden, zou kunnen volbrengen. Vergelijk het eens met wat de Theosofische Vereeniging werkelijk *heeft* volbracht in de laatste veertien jaar zonder *één* dezer voordeelen en belemmerd door een massa hinderpalen, die dezen nieuwen leider niet in den weg zouden staan. Bedenk dit alles eens en vertel mij dan, of ik te veel verwacht, wanneer ik zeg, dat, indien de Theosofische Vereeniging blijft leven en aan haar roeping en oorspronkelijke impulsies door de volgende honderd jaren heen, trouw blijft, — vertel mij dan, herhaal ik, of ik te ver ga, als ik beweer, dat de aarde, vergeleken met hetgeen ze nu is, in de eenentwintigste eeuw een hemel zal zijn!

EINDE.

WOORDENLIJST

A.

AANGEZICHT (HET GROOTE-).

Een Kabalistische uitdrukking: in het Hebreeuwsch *Arikh Anpin* of het „Groote Aangezicht"; in het Grieksch *Macroprosopos*, tegenovergesteld aan het „Kleine Aangezicht" of *Zeir Anpin*, den *Microprosopos*. Het eene heeft betrekking op de Godheid, het ander op den mensch, het „kleine beeld van den grooten vorm".

AARTSENGEL

Hoogste of opperste engel. Van twee Grieksche woorden: *arch*, „eerste", en *angelos*, „boodschapper".

ADAM KADMON (*Heb.*).

Het archetype van den mensch — de Menschheid. De nog niet tot zonde vervallen „Hemelsche mensch". Kabalisten duiden er op het gebied der menschelijke waarneming de Tien Sephiroth door aan. In de Kabala is Adam Kadmon de geopenbaarde Logos, die met onzen *derden* Logos overeenkomt, terwijl de ongeopenbaarde de eerste ideëele modelmensch is en het heelal *in abscondito* of — om met Aristoteles te spreken — in zijn „onttrekking" [1]) verzinnebeeldt. De eerste Logos is het „licht der Wereld", terwijl de tweede en derde zijn allengs donkerder wordende schaduwen zijn.

ADEPT (*Lat. adeptus*).

In het Occultisme iemand, die den staat der inwijding heeft bereikt en een Meester in de wetenschap der Esoterische Wijsbegeerte is geworden.

AETHER (*Gr.*).

Bij de Ouden de goddelijke, lichtgevende zelfstandigheid, welke het gansche heelal doordringt; het „kleed" der opperste

[1]) Eng.: privation.

godheid, Zeus of Jupiter. Bij de modernen Ether; de beteekenis, die in de natuur- en scheikunde hieraan gehecht wordt, sla men na in een encyclopaedie. In de Esoteriek is Ether het derde beginsel van het Kosmische Zevental, terwijl stof (aarde) het laagste en Akasha het hoogste is.

AGATHON (*Gr.*).

Plato's Opperste Godheid — letterlijk „het Goede". Onze ALAYA of „Wereldziel".

AGNOSTICUS.

Een benaming voor iemand, die aan niets gelooft dan hetgeen hem door de zinnen kan worden aangetoond. Het woord werd het eerst door Prof. Huxley gebruikt.

AHANKARA (*Sk.*).

Het begrip „ik", zelfbewustzijn of zelf-identiteit; het „ik", of het egoïstisch en *mayavisch* beginsel in den mensch, voortspruitende uit onze onwetendheid, welke ons „ik" van het Universeele EENE *Zelf* gescheiden houdt. Persoonlijkheid en ook egoïsme.

AIN SOPH (*Heb.*).

De „Grenzenlooze" of „Onbegrensde" Godheid, de emaneerende en uitbreidende. Men schrijft ook En Soph en Ain Suph, want niemand, zelfs geen Rabbijn, is geheel zeker van de klinkletters. In de godsdienstige metafysica der oude Hebreeuwsche wijsgeeren was het Eene Beginsel evenals Parabrahman een abstractie, hoewel het den modernen Kabalisten door louter drogredenen en paradoxen gelukt is er een „Oppersten God" en niets verheveners van te maken. Doch voor de vroegere, Chaldeeuwsche Kabalisten was Ain Soph „zonder vorm of wezen" en had het „geenerlei overeenkomst met wat ook". (Zie Franck, *Die Kabbala*, p. 126). Dat Ain Soph nimmer als „Schepper" werd opgevat, blijkt afdoende uit het feit, dat zelfs een rechtzinnige Jood als Philo den naam van „schepper" aan den *Logos* geeft, die het dichtst bij den „Onbegrensden" staat en de „TWEEDE God" is. „In zijn (d.i. Ain Soph's) wijsheid", zegt Philo in *Quaest et Solut*, „is de *tweede* God vervat". De Godheid is NIETIETS ze is naamloos en wordt daarom Ain Soph genoemd, daar het woord *Ain niets* beteekent. (Zie ook Franck's Kabbala, p. 153.

ALCHEMIE (in het Arabisch *Ul-Khemi*)

is, zooals de naam doet vermoeden, de scheikunde der natuur. Feitelijk echter is Ul-khemi of Al-Kimia een verarabischt

woord, ontleend aan het Grieksch *χημετα*, van *χυμός*, het het uit een plant getrokken „sap". De alchemie houdt zich met de meer subtiele natuurkrachten bezig en met de toestanden der stof, waarin men ze werkzaam ziet optreden. De Alchemisten, die onder den sluier eener min of meer gekunstelde taal den oningewijden zooveel van het *Mysterium Magnum* wenschen duidelijk te maken als zonder gevaar aan een zelfzuchtige wereld kan worden toevertrouwd, stellen als eerste beginsel het bestaan van een universeel oplossingsmiddel, dat in de homogene substantie, waaruit de elementen werden ontwikkeld en welke zij het zuiver goud of *summum materiae* noemen, aanwezig is. Dit oplossingsmiddel, ook *menstruum universale* geheeten, bezit de kracht alle ziektekiemen uit het menschelijk lichaam te verwijderen, de jeugd te hernieuwen en het leven te verlengen. Het is de *lapis philosophorum* (de steen der wijzen). De Alchemie werd in de achtste eeuw onzer jaartelling voor het eerst in Europa door Geber ingevoerd, den grooten Arabischen wijze en philosoof, hoewel zij eeuwen te voren in China en Egypte bekend was en beoefend werd. Talrijke papyrusrollen, over Alchemie handelende, en andere manuscripten, waaruit blijkt, dat zij de geliefkoosde studie van koningen en priesters was, zijn aan het licht gebracht en staan onder den algemeenen naam van Hermetische geschriften bekend. (Zie *Tabula Smaragdina*). De Alchemie wordt onder drie onderscheidene aspecten bestudeerd, welke zich op velerlei wijze laten vertolken, n.l. de Kosmische, de Menschelijke en de Aardsche.

Deze drie methodes werden door de drie alchemistische eigenschappen — zwavel, kwikzilver en zout — voorgesteld. Verschillende schrijvers hebben verklaard, dat er respectievelijk drie, zeven, tien en twaalf processen zijn; doch zij komen allen hierin overeen, dat de Alchemie slechts één doel kent, n.l. de omzetting van onedele metalen in zuiver goud. Doch wat dit goud werkelijk is, wordt door zeer weinigen juist begrepen. Zonder twijfel bestaat er in de Natuur iets dergelijks als het omzetten van de onedele metalen in de edele, want wij zien hetzelfde proces in de ingewanden der aarde plaats grijpen, doch dit is slechts één aspect der Alchemie — het aardsche of zuiver stoffelijke. Er wordt echter in de Alchemie naast en boven deze vertolking nog een symbolische beteekenis gevonden, die zuiver psychisch en geestelijk is. Terwijl de Kabalist-Alchemist de verwezenlijking van het eerste zoekt, schenkt de Occultist-Alchemist, die het goud der aarde versmaadt, al zijn aandacht aan de omzetting van het lagere *viertal* in de goddelijke opperste *drieëenheid* in den mensch, die wanneer zij tenslotte vermengd zijn een

eenheid vormen, en op dat doel is al zijn streven gericht.

De geestelijke, mentale, psychische en stoffelijke gebieden van het menschelijk bestaan worden in de Alchemie met de vier elementen: vuur, lucht, water en aarde vergeleken, en kunnen ieder in drieërlei gesteldheid, n.l. vast, veranderlijk en vluchtig voorkomen. Weinig of niets weet de wereld omtrent den oorsprong van dezen archaïschen tak van wijsbegeerte; doch het is zeker, dat hij de samenstelling van welken bekenden Zodiak ook voorafging, en daar hij zich met de gepersonifieerde natuurkrachten bezighoudt, is hij vermoedelijk ook ouder dan elke bestaande mythologie. Evenmin is het aan eenigen twijfel onderhevig, dat de ware geheimen der transmutatie (op het stoffelijk gebied) oudtijds bekend waren en vóór het gloren van het zoogenaamd historisch tijdperk verloren gingen. De moderne chemie heeft haar grootste en belangrijkste ontdekkingen aan de Alchemie te danken; doch ondanks de onbetwistbaar ware stelling van laatstgenoemde, dat er n.l. slechts *één* element in het heelal is, plaatste de scheikunde de metalen in de klasse der elementen en begint zij nu eerst haar groote fout in te zien. Zelfs enkele encyclopedisten zijn gedwongen te erkennen, dat zoo al de meeste verhalen over de omzetting van metalen op bedrog of begoocheling berusten, „er toch enkele gesteund worden door getuigenissen, *die hen waarschijnlijk maken.* De galvanische batterij heeft aan het licht gebracht, dat zelfs de alkaliën een metallieke basis hebben. De mogelijkheid om metaal uit andere stoffen te verkrijgen, die de bestanddeelen ertoe bevatten, en *om het eene metaal in het andere om te zetten,...* moet daarom een open kwestie blijven. Ook mag men alle Alchemisten geen bedriegers noemen. Velen hebben gearbeid in de overtuiging hun doel te zullen bereiken, en dat met een onuitputtelijk geduld en met een reinheid van hart, welke door de Alchemisten als eerste vereischte voor het welslagen van hun arbeid ernstig wordt aanbevolen." (Pop. Encyclop.).

ALEXANDRIJNSCHE WIJSGEEREN (of School).

Deze beroemde school ontstond in Alexandrië (Egypte), een stad, die gedurende vele eeuwen een zetel van kennis en wijsbegeerte was. Ze was vermaard vanwege haar boekerij, die door Ptolemeus Soter (283 v. Chr.) bij den aanvang zijner regeering gesticht, zich volgens Aulus Gellius op zekeren tijd in het bezit van 700.000 rollen of boekdeelen verheugde; van wege haar museum, de eerste werkelijke Academie van Wetenschappen en Kunsten; van wege haar wereldberoemde geleerden, zooals Euclides, de vader der wetenschappelijke

geometrie, Apollonius van Perga, de auteur van het nog voorhanden werk over kegelsneden, Nicomachus, de wiskunstenaar; van wege haar sterrekundigen, natuurfilosofen, anatomen als Herophilus en Erasistratus, geneesheeren, musici, kunstenaars enz. Doch zij werd nog meer beroemd door haar Eclectische of *Nieuw*-Platonische School, in 173 na Chr. door Ammonius Saccas gesticht, van wien Origenes, Plotinus en vele andere in de geschiedenis vermaarde mannen leerlingen waren. De befaamdste scholen der Gnostieken hadden haar oorsprong in Alexandrië. Philo Judaeus, Josephus, Jamblichus, Porphyrius, Clemens van Alexandrië, Eratosthenes de astronoom, Hypatia, de maagd-wijsgeer, en tallooze andere sterren der tweede grootte, zij allen behoorden op verschillende tijden tot deze groote scholen en droegen er toe bij Alexandrië terecht tot een der meest vermaarde zetels van kennis te maken, welke de wereld ooit gekend heeft.

ALTRUISME.

Van *Alter*, ander. Een hoedanigheid, die het tegenovergestelde van Egoïsme is; handelingen, die vrij van eigen belang anderen tot welzijn strekken.

AMMONIUS SACCAS.

Een groot en edel wijsgeer, die in de tweede en derde eeuw onzer jaartelling te Alexandrië leefde en de stichter der Neo-Platonische School van Philalethen of „beminners der waarheid" werd. Hij was van nederige afkomst en uit Christenouders geboren, doch blonk uit door een bijna bovenmenschelijke heiligheid van leven, zoodat hij *Theodidaktos*, de „door God onderwezene" werd genoemd. Hij eerbiedigde het goede in het Christendom, doch brak reeds op jeugdigen leeftijd met de kerken, omdat hij er niets in kon vinden, dat hooger dan de oude godsdiensten stond.

ANALOGETEN.

De leerlingen van Ammonius Saccas (zie boven), aldus genoemd, omdat zij alle heilige legenden, mythen en mysteriën volgens een beginsel van overeenkomst of analogie plachten uit te leggen, een regel, die thans nog door het Kabalistisch stelsel en in 't bijzonder door de scholen der Esoterische Wijsbegeerte in het Oosten gevolgd wordt. (Zie „De Twaalf Teekenen van den Dierenriem" door T. Subba Rao, in „Five Years of Theosophy").

ANANDA (*Sk.*).

Zaligheid, vreugde, geluk. De naam van een geliefden leerling van Gautama, den Boeddha.

ANAXAGORAS.

Een beroemd Ionisch wijsgeer, die ongeveer 500 v. Chr. leefde. Hij studeerde filosofie onder Anaximenes van Miletus en vestigde zich in de dagen van Pericles te Athene. Socrates, Euripides, Archelaus en andere op den voorgrond tredende wijsgeeren behoorden tot zijn discipelen en leerlingen. Hij was een zeer geleerd sterrekundige en een der eersten, die hetgeen door Pythagoras in 't geheim was geleerd openlijk onderwees, n.l. de beweging der planeten, de zon- en maaneclipsen, enz. Hij was het, die op grond van het axioma, dat „niets uit niets geboren wordt" *(ex nihilo nihil fit)*, de theorie van den chaos onderwees, alsmede die der atomen als de onderliggende essentie en substantie van alle lichamen, volgens hem „van dezelfde gesteldheid als de lichamen, die zij vormen". Deze atomen, zoo leerde hij, werden oorspronkelijk door *nous* (universeele intelligentie, het *Mahat* der Hindoes) in beweging gebracht, welke *nous* een onstoffelijke, eeuwige, geestelijke wezenheid is; door dit proces werd de wereld gevormd: de grof stoffelijke lichamen zonken naar beneden, en de etherische atomen (of vurige ether) stegen op en verspreidden zich in de opperste hemelgebieden. Tweeduizend jaar op de moderne wetenschap vooruit loopende, onderwees hij, dat de sterren van dezelfde substantie waren als onze aarde, dat de zon een gloeiende massa en de maan een donker, onbewoonbaar lichaam was, hetwelk zijn licht van de zon ontving; en boven en behalve deze wetenschap erkende hij ook, dat hij er stellig van overtuigd was, dat van het *wezenlijk bestaan der dingen*, die wij door onze zintuigen waarnemen, geen tastbaar bewijs kan worden geleverd. Hij stierf in ballingschap te Lampsacus in den ouderdom van twee en zeventig jaar.

ANIMA MUNDI (*Lat.*).

De „Ziel der Wereld", hetzelfde als de Alaya der Noordelijke Boeddhisten, de goddelijke Essentie, die alle dingen, van het kleinste stof-atoom tot den mensch en god toe, doordringt en ze met leven en intelligentie bezielt. Ze is in zekeren zin de „Moeder met de zeven huiden" uit de stanza's van *De Geheime Leer*, de essentie der zeven gebieden van gewaarwording, bewustzijn en differentiatie, zoowel moreel als stoffelijk. In haar hoogste aspect is ze *Nirvana;* in haar laagste het *Astrale Licht*. Door de Gnostieken, de eerste Christenen en de Nazareërs werd zij vrouwelijk, doch door de andere secten, die haar enkel op haar vier lagere gebieden beschouwden — n.l. als vuurachtig en etherisch in de objectieve vormenwereld en als goddelijk en geestelijk op haar drie hoogere

gebieden — tweeslachtig opgevat. Wanneer men zegt, dat elke menschelijke ziel geboren werd door zich van de *Anima Mundi* los te maken, dan beteekent dit in esoterischen zin, dat onze hoogere Ego's *Haar* in essentie gelijk zijn, en dat *Mahat* een uitstraling van het immer ongekende Universeele ABSOLUTE is.

ANOIA (*Gr.*).

„Gebrek aan oordeel", „dwaasheid". De uitdrukking wordt bij Plato en anderen van den lageren Manas gebezigd, wanneer deze te nauw met *Kama* is verbonden, hetgeen zich kenmerkt door redeloosheid (*anoia*). Het Grieksche *agnoia* is blijkbaar ontleend aan het Sanskrit *ajnana* (phonetisch *agnyana)* of onwetendheid, redeloosheid en gemis aan kennis.

ANTHROPOMORPHISCH.

Van het Grieksch *Anthropos,* mensch — van God of de goden gebezigd, wanneer hun een menschelijken vorm en menschelijke eigenschappen worden toegekend.

ANUGITA (*Sk.*).

Een ~~van de~~ Oepanishads. Een zeer occulte verhandeling. Een vertaling ervan is opgenomen in de serie der „Sacred Books of the East".

APOLLO VAN BELVÉDÈRE.

Van al de bestaande klassieke Apollo-beelden het beste en meest volmaakte. Het werd in 1503 tusschen de bouwvallen van Antium opgedolven en bevindt zich in de Belvédère Galerij van het Vaticaan te Rome. Het wordt de *Pythische Apollo* genoemd, omdat het den god voorstelt op het oogenblik, dat hij den draak Python overwint. Apollo was de zoon van Jupiter en Latona en werd ook Phoebus, Helios, de Stralende en de Zon genoemd.

APOLLONIUS VAN TYANA.

Een ongewoon begaafd wijsgeer, omstreeks het begin der eerste eeuw in Cappadocië geboren, een vurig Pythagoreër. Hij bestudeerde de Phoenicische wetenschappen onder Euthydemus, en de Pythagoreïsche wijsbegeerte en andere onderwerpen onder Euxenes van Heraclea. Getrouw aan de stellingen der Pythagoreïsche school, bleef hij heel zijn lange leven vegetariër, at enkel vruchten en kruiden, dronk geen wijn, droeg kleeren, enkel uit plantenvezels vervaardigd, liep barrevoets en liet zijn haar voluit groeien, zooals alle Ingewijden vóór en na hem plachten te doen. Hij werd door de priesters van den tempel van Aesculapius (Asklepios) te

Aegae ingewijd en leerde vele door den God der geneeskunde bewerkte „wonderen" ter genezing van zieken. Nadat hij zich door vijf jaren stilzwijgens en door reizen — hij bezocht Antiochië, Ephese, Pamphylië en andere streken — voor een hoogere inwijding had voorbereid, begaf hij zich over Babylon naar Indië, geheel alleen, daar al zijn leerlingen, het „Land der betooveringen" vreezende, hem hadden verlaten. Hij ontmoette echter onderweg zekeren Damis, die zijn leerling werd en hem verder op zijn reizen vergezelde. Te Babylon werd hij ingewijd door de Chaldeeuwen en Magiërs, zooals Damis ons bericht, wiens verhaal honderd jaar later door iemand, die zich Philostratus noemde, werd afgeschreven. Na zijn terugkeer uit Indië gaf hij blijk een waar Ingewijde te zijn, doordat de pest, de aardbevingen en de dood van koningen en andere gebeurtenissen, die hij voorspeld had, werkelijk plaats vonden.

De priesters van Orpheus op Lesbos werden naijverig op hem en weigerden hem in hun bijzondere mysteriën in te wijden, ofschoon zij verscheidene jaren later er toch toe overgingen. Hij leerde het volk van Athene en andere staten de zuiverste en edelste ethica, en de phenomena, die hij teweegbracht, waren even verbazingwekkend als talrijk en wel geverifiëerd. „Hoe komt het toch", roept Justinus de Martelaar geheel verslagen uit, „dat de talismans (*telesmata*) van Apollonius kracht hebben — want zij bedaren, *zooals wij zien*, de woede der golven, de heftigheid der winden en de aanvallen van wilde dieren; en dat, terwijl *de wonderen van onzen Heer enkel bij overlevering bewaard worden*, die van Apollonius *zeer talrijk zijn en daadwerkelijk openbaar worden in feiten, die heden geschieden?*" (Quest. XXIV). Doch een antwoord hierop wordt gemakkelijk gevonden in het feit, dat Apollonius, na den Hindoe-koesj te zijn overgetrokken, door een koning naar het *verblijf der Wijzen* was geleid, dat zich mogelijk nog heden op dezelfde plek bevindt, die hem in hun onovertroffen kennis onderwezen. Zijn gesprekken met den Corinthiër Menippus doen ons inderdaad den esoterischen catechismus aan de hand en ontsluieren (mits behoorlijk begrepen) menig belangrijk natuurgeheim. Apollonius was de vriend, gemachtigde en gast van koningen en koninginnen, en geen wonderbare of „magische" vermogens zijn beter gestaafd dan de zijne. Tegen het einde van zijn lang en merkwaardig leven opende hij een esoterische school te Ephese Hij stierf op den rijpen leeftijd van honderd jaar.

ARHAT (*Sk.*)

Ook uitgesproken en gespeld: Arahat, Arhan, Rahat, enz.

de „waardige"; een volmaakt geworden Arya; iemand, die van reïncarnatie ontslagen is en „Goddelijke eer verdient". Het was de naam, die eerst aan de Jaïnitische en later aan de Boeddhistische heiligen werd gegeven, die in de esoterische mysteriën waren ingewijd. Een Arhat is iemand, die het laatste en hoogste pad heeft betreden en derhalve niet meer aan de wedergeboorte onderworpen is.

ARIANEN.

De volgelingen van Arius, een presbyter der kerk te Alexandrië uit de vierde eeuw, die de meening was toegedaan, dat Christus, hoewel een groot en edel mensch en een waar Adept, ervaren in alle goddelijke mysteriën, een geschapen en menschelijk wezen was, beneden God den Vader staande.

ARIËRS (*Sk.*).

Lett. de „heiligen". Zij, die de „edele waarheden" (Arya-satyani) hadden vermeesterd en het „edele pad" (Arya-marga) dat naar Nirvana of Moksha leidt, het groote „viervoudige" pad, hadden betreden. Zij waren oorspronkelijk onder den naam van Rishi's bekend; thans echter duidt het woord een ras aan, daar onze Oriëntalisten, de Hindoesche Brahmanen van hun aanspraken beroovende, van alle Europeanen Ariërs hebben gemaakt. Aangezien in het esoterisch stelsel de vier paden of trappen enkel door middel van groote geestelijke ontwikkeling en „toeneming in heiligheid" kunnen worden betreden, worden zij de Arya-marga geheeten. De graden van het Arhatschap, achtereenvolgens Srotapatti, Sakridagamin, Anagamin en Arhat genoemd, of de vier klassen der Arya's, komen met de vier paden en de vier waarheden overeen.

ARISTOBULUS.

Een Alexandrijnsch schrijver en duister wijsgeer. Een Jood, die trachtte aan te toonen, dat Aristoteles de esoterische gedachten van Mozes verklaarde.

ASPECT.

In de Theosofie wordt de vorm (*roepa*), waaronder een beginsel, tot het zevenvoud van den mensch of dat der natuur behoorende, zich vertoont, een *aspect* of *aanzicht* van dat beginsel genoemd.

ASTRAAL LICHAAM.

De etherische tegenhanger of het evenbeeld van elk stoffelijk lichaam. — *Dubbelganger.*

ASTROLOGIE.

De wetenschap, die den invloed der hemellichamen op de aardsche zaken bepaalt en er aanspraak op maakt uit den stand der sterren toekomstige gebeurtenissen te kunnen voorspellen. Van wege haar hoogen ouderdom moet ze tot de allereerste takken van menschelijke kennis worden gerekend. Deze wetenschap bleef in het Oosten vele eeuwen geheim en is zulks in dieperen zin tot op den huidigen dag gebleven, terwijl in het Westen alleen haar exoterische toepassing gedurende het tijdsverloop, sedert Varaha Mihira ongeveer veertien honderd jaar geleden zijn boek over de Astrologie schreef, een zekeren graad van volmaking heeft bereikt. Claudius Ptolomeus, de beroemde geograaf en wiskunstenaar, die het astronomisch stelsel, dat onder zijn naam bekend staat, ontwierp, schreef zijn Tetrabiblos, een werk, dat thans nog de basis der moderne astrologie vormt, in het jaar 135 na Chr. De wetenschap der Horoscopie wordt heden ten dage voornamelijk onder vier hoofden bestudeerd, en wel (1) als *wereldsch,* in haar toepassing op meteorologie, seismologie en landbouw; (2) als *staatkundig* of *burgerlijk,* met betrekking tot de toekomst der volken, koningen en heerschers; (3) als *het uur betreffende,* ten einde twijfelingen, in verband met eenig onderwerp gerezen, op te heffen; en (4) als *de geboorte betreffende,* in verband met iemands toekomstigen levensloop. De Egyptenaren en de Chaldeeuwen behoorden tot de eerste beoefenaars der Astrologie, hoewel hun wijze om de sterren te lezen aanmerkelijk van de moderne methodes verschilde. De Egyptenaren beweerden, dat Belus, de Bel of Elu der Chaldeeuwen, een spruit van de *Goddelijke* Dynastie of de dynastie der Koning-goden, tot het land van Khemi had behoord en het had verlaten ten einde een Egyptische kolonie aan de oevers van den Euphraat te vestigen, waar een tempel werd gebouwd, die door priesters in dienst van de „heeren der sterren" werd bediend. Wat den oorsprong der astrologie betreft, is het eenerzijds bekend, dat Thebe zich er op beroemde haar te hebben uitgevonden, terwijl aan den anderen kant allen het er over eens zijn, dat het de Chaldeeuwen waren, die deze wetenschap aan de andere natiën onderwezen. Nu was Thebe niet alleen aanmerkelijk ouder dan het „Ur der Chaldeeuwen", doch ook ouder dan Nipur, waar Bel het eerst vereerd werd, terwijl Sin, zijn zoon (de maan), de voorzittende godheid van Ur was, het geboorteland van Terah de Sabeeër en sterrenvereerder, en van Abram, zijn zoon, de groote astroloog der bijbelsche overlevering. Alles wijst er dan ook op, dat de aanspraken van Egypte juist zijn. Dat later de naam

astroloog te Rome en elders in discrediet kwam, was te wijten aan het bedrog van hen, die uit hetgeen een onafscheidelijk deel van de Heilige Wetenschap der Mysteriën vormde, geld wilden slaan en die, onervaren in deze Wetenschap, een stelsel ontwikkelden, dat geheel op wiskunde was gebaseerd, in plaats van op de transcendentale metafysica met de stoffelijke hemellichamen als haar oepadhi of materieelen grondslag. Toch is niettegenstaande alle vervolging het getal aanhangers der Astrologie onder de meest intellectueel en wetenschappelijk ontwikkelden altijd zeer groot geweest. Als Cardan en Kepler tot haar vurige verdedigers hebben behoord, dan hebben latere voorstanders geen reden om er voor te blozen, zelfs in haar thans onvolmaakten en verwrongen vorm. Zooals in *Isis Unveiled* (Dl. I, p. 259) wordt gezegd, „staat de Astrologie tot de exacte astronomie in dezelfde verhouding als de psychologie tot de exacte fysiologie. In de astrologie en de psychologie moet men zich aan gene zijde van de zichtbare wereld der stof begeven en het gebied van den bovenzinnelijken geest betreden."

ATHENAGORAS.

Een Platonisch wijsgeer uit Athene, die in het jaar 177 na Chr. een aan Marcus Aurelius gerichte Apologie voor de Christenen schreef ten einde aan te toonen, dat de tegen hen ingebrachte beschuldigingen van bloedschande en het eten van vermoorde kinderen valsch waren.

ATMAN OF ATMA (*Sk.*).

De Universeele Geest of goddelijke monade, in de exoterisch „zevenvoudige" verdeeling van den mensch het zoogenaamd „zevende Beginsel". De Opperste Ziel.

AURA (*Gr.* en *Lat.*).

Een subtiele, onzichtbare essentie of fluïde, die van menschelijke, dierlijke en andere lichamen uitstraalt. Het is een psychische uitwaseming, waaraan het verstand en het lichaam beide deel hebben, daar er zoowel een electro-vitale als te zelfder tijd een electro-mentale aura bestaat, in de Theosofie de Akashische of magnetische aura genoemd. In de Roomsch-Katholieke Martyrologie een Heilige.

AVATARA (*Sk.*).

Goddelijke incarnatie. Een goddelijk of ander verheven Wezen, dat hoewel in zijn ontwikkeling boven het punt gestegen, waarop wedergeboorte noodig is, in het lichaam van een gewoon sterveling afdaalt. Krishna was een *Avatara* van Vishnoe. De Dalai-Lama wordt als een *Avatara* van Avalo-

kiteshvara, en de Teschoe-Lama als een *Avatara* van Tson-Kha-pa of Amitabha beschouwd. Er zijn twee soorten Avataras, de eene uit een vrouw geboren, en de andere „ouderloos" — *Anoepadaka*.

B.

BHAGAVAD-GITA (*Sk.*).

Lett. het „Lied des Heeren". Een gedeelte uit het *Mahabharata*, het groote heldendicht van Indië. Het bevat een samenspraak, waarin Krishna — de „Wagenmenner" — en Arjoena, zijn *chela*, de hoogste geestelijke wijsbegeerte bespreken. Het is in het bijzonder van occulten of esoterischen aard.

BOEDDHA (*Sk.*).

De „Verlichte". De titel, waaronder Gautama Boeddha, de Prins van Kapilavastoe en stichter van het hedendaagsch Boeddhisme, algemeen bekend staat. De hoogste trap van kennis en heiligheid. Om een Boeddha te kunnen worden, moet men de slavernij der zinnen en der persoonlijkheid verbreken; een volledig begrip van het *ware Zelf* verkrijgen en leeren het niet van de andere Zelven te scheiden; door ondervinding het onwerkelijke van alle verschijnselen, in de eerste plaats van het zichtbare heelal, leeren inzien; zich volkomen losmaken van alles wat voorbijgaand en eindig is en zelfs reeds hier op aarde enkel in het onsterfelijke en eeuwigdurende leven.

BOEDDHI (*Sk.*).

Universeele Ziel of Denkvermogen. *Mahaboeddhi* is een naam voor Mahat (z.a.); Boeddhi is ook de Geestelijke Ziel in den mensch (exoterisch gesproken het zesde beginsel), het voertuig van Atma, dat volgens de exoterische rangschikking het zevende is.

BOEDDHI-TAIJASI (*Sk.*)

Een zeer mystieke uitdrukking, die verschillende uitleggingen toelaat. In het Occultisme echter en met betrekking tot de menschelijke „Beginselen" (exoterisch opgevat) duidt ze den toestand van onzen tweevoudigen Manas aan, telkens wanneer die zich n.l. gedurende het leven op aarde hereenigt met Boeddhi, de geestelijke ziel, en zich in haar stralenglans baadt. Want „Taijas" beteekent de *stralende*, en Manas, die deze hoedanigheid deelachtig wordt door zijn vereeniging met Boeddhi en er als 't ware in opgaat, wordt hierdoor identiek met de laatste; de triade is één geworden, en daar het

element van Boeddhi het hoogste is, wordt zij Boeddhi-Taijasi. Kortom, zij is de menschelijke ziel, verlicht door den glans der goddelijke ziel, de menschelijke rede, door het licht van den Geest of het *Goddelijk* ZELFBEWUSTZIJN verhelderd.

BOEDDHISME (Het-)

is de godsdienstige wijsbegeerte, door Gautama den Boeddha onderwezen. Het is thans in twee afzonderlijke kerken, de Zuidelijke en de Noordelijke gesplitst. De eerste heet de zuiverste, omdat zij de oorspronkelijke leeringen van Boeddha met meer piëteit heeft bewaard. Het Noordelijk Boeddhisme bepaalt zich tot Tibet, China en Nepal. Deze onderscheiding is echter niet geheel juist. Al is het waar, dat de Zuidelijke Kerk dichter bij de openbare of exoterische leeringen van Sakyamoeni staat en zij feitelijk daarvan niet is afgeweken — behalve misschien met betrekking tot onbeduidende dogma's, die uit de vele concilies, na den dood van den MEESTER gehouden, zijn voortgekomen — zoo is toch de Noordelijke Kerk het product van Siddharta Boeddha's esoterische leeringen, die hij enkel aan zijn uitverkoren Bhikshoe's en Arhats gaf. Feitelijk kan het Boeddhisme in onzen tijd naar geen zijner exoterische populaire vormen rechtvaardig beoordeeld worden. Men kan van het wezenlijk Boeddhisme slechts een juist begrip krijgen door de wijsbegeerte der Zuidelijke Kerk en de metafysica der Noordelijke Scholen te vereenigen. Moge de eene te afbrekend en te streng schijnen en de andere te metafysisch en te transcendentaal, zóó dat gebeurtenissen en feiten bedolven raakten onder het onkruid van het Indisch exotericisme — vele der goden uit zijn Pantheon toch werden onder nieuwe namen op Tibetaanschen bodem overgeplant — dan is de populaire vorm van het Boeddhisme in de beide kerken hiervan uitsluitend de schuld. Zij staan in dezelfde betrekking tot elkander als het Protestantisme en het Roomsch-Katholicisme. Beide dwalen door een te grooten ijver en door onjuiste vertolkingen, ofschoon de geestelijkheid van het Zuidelijk noch die van het Noordelijk Boeddhisme ooit bewust van de Waarheid is afgeweken, en nog minder ooit het oor leende aan *priesterheerschappij*, eerzucht of persoonlijk gewin en macht, zooals bij de latere Kerken het geval is geweest.

BOEK DER SLEUTELS.

Een oud Kabalistisch werk. Het origineel bestaat niet meer; mogelijk echter zijn er nog onechte of verminkte copiën of vervalschingen van.

BÖHME (JAKOB-).

Een mysticus en groot wijsgeer, een der uitstekendste Theosofen uit de middeleeuwen. Hij werd omstreeks 1575 te Oud-Diedenberg, ongeveer twee mijlen van Görlitz (Silezië) geboren en stierf in 1624, bijna 50 jaar oud. In zijn jeugd moest hij de schapen hoeden, en na op een dorpsschool lezen en schrijven te hebben geleerd kwam hij te Görlitz in de leer bij een armen schoenmaker. Hij was van nature helderziend in de meest opmerkelijke mate. Zonder opvoeding of wetenschappelijke kennis schreef hij werken, die zooals thans bewezen is, tal van wetenschappelijke waarheden behelzen; doch deze „zag hij", zooals hij zelf schrijft, „als in een Groote Diepte in het Eeuwige". Hij kon „het heelal overzien, als in een chaos", die zich echter van tijd tot tijd in hem opende, „als in een jonge planeet", gelijk hij zegt. Hij was een geboren mysticus en blijkbaar met een hoogst zeldzame constitutie begaafd, een dier fijne naturen, wier stoffelijk omhulsel in geen enkel opzicht de rechtstreeksche, zij het dan ook slechts sporadisch voorkomende gemeenschap tusschen het intellectueele en het geestelijke Ego in den weg stond. Het is dit *Ego*, 't welk door Jakob Böhme, evenals door zoovele andere ongeoefende mystici, ten onrechte voor God werd gehouden. „De mensch moet erkennen", schrijft hij, „dat de kennis, die hij bezit, niet zijn eigendom, maar van God is, die de *Ideeën* der Wijsheid aan de Ziel des Menschen openbaart, *in zoover het hem behaagt*". Ware deze groote Theosoof driehonderd jaren later geboren, dan zou hij het mogelijk anders hebben uitgedrukt. Hij zou dan geweten hebben, dat de „God", die door zijn arm, onontwikkeld en ongeoefend brein sprak, zijn eigen Goddelijk *Ego* was, de alwetende Godheid in hemzelven, en dat hetgeen deze Godheid hem openbaarde niet gegeven werd „in zoover het haar behaagde", doch naar gelang van de meerdere of mindere ontvankelijkheid der sterfelijke en tijdelijke woning, die zij tot leidstar was.

BRAHMA (*Sk.*).

De leerling make onderscheid tusschen het onzijdige Brahma en den mannelijken Schepper van het Indische Pantheon, Brahmâ. Het eerste — Brahma of Brahman — is de onpersoonlijke, Opperste en onkenbare Ziel van het Heelal, uit welker essentie alles voortkomt en waartoe alles terugkeert; het is onlichamelijk, onstoffelijk, ongeboren, eeuwig, zonder begin en zonder einde. Het doordringt alles en bezielt zoowel den hoogsten god als het kleinste delfstof-atoom. Brahmâ echter, de mannelijke zoogenaamde Schepper bestaat enkel

in zijn periodieke openbaring en gaat dan in *pralaya* over — d.w.z. verdwijnt dan en wordt — eveneens periodiek — *vernietigd*. (Vide infra).

BRAHMA'S DAG.

Een tijdperk van 2,160,000,000 jaren [1]), gedurende hetwelk Brahmâ na uit zijn Gouden Ei (Hiranya-Garbha) te zijn voortgekomen de stoffelijke wereld schept en formeert. (Want hij is niets anders dan de vruchtbaar makende en scheppende kracht in de Natuur). Na dit tijdperk verdwijnt hij met de objectieve natuur, waarbij de werelden beurtelings door vuur en door water worden vernietigd, en dan treedt in

BRAHMA'S NACHT.

Een tijdperk van gelijken duur, waarin Brahmâ heet te slapen. Bij zijn ontwaken hervat hij het proces, en dit gaat zoo voort, totdat een EEUW van Brahmâ, bestaande uit 100 jaren van dergelijke elkaar afwisselende „Dagen" en „Nachten", zonnejaren, is voltooid. Er zijn vijftien cijfers noodig om den duur van zulk een eeuw uit te drukken; na de voleinding ervan treedt de Mahapralaya of Groote Ontbinding in, en dit tijdperk duurt even lang.

BRAHMA-VIDYA (*Sk.*)

De kennis of esoterische wetenschap omtrent den waren aard der twee Brahma's.

BUITEN-KOSMISCH.

Buiten den Kosmos of de Natuur om. Een onzinnige uitdrukking, verzonnen om de voorstelling van een *persoonlijk* god, onafhankelijk van of buiten de Natuur per se, te kunnen blijven handhaven; onzinnig omdat, daar de Natuur of het heelal oneindig en grenzeloos is, er niets buiten haar kan bestaan. Het woord is gesmeed als een antithese tot het Pantheïstische denkbeeld, dat de geheele Kosmos door den geest der Godheid bezield en voorgelicht wordt, en de Natuur slechts het kleed, en de stof de bedriegelijke schaduw der reëele, ongeziene Tegenwoordigheid is.

C.

CHELA (*Sk.*).

Een discipel. De leerling van een Goeroe of Wijze; de volgeling van een Adept of van een wijsgeerige school.

[1]) Dit getal berust vermoedelijk op een vergissing. Vgl. Manvantara en Secret Doctrine II, 68—70. — (*Vert.*)

CHRESTOS (*Gr.*).

De oorspronkelijke gnostieke uitdrukking voor Christus, in de vijfde eeuw v. Chr. door Aeschylus, Herodotus en anderen gebezigd. Eerstgenoemde spreekt (Choeph. 901) van de *Manteumata pythocresta*, de „door een Pythischen God" bij monde eener Pythia „verkondigde Orakels", en *Pythocréstos* is afgeleid van *chrao*. *Chrésterion* is niet slechts de „orakelspreuk", doch ook een offerande, voor of ten behoeve van het orakel gebracht. *Chréstos* beteekent iemand, die de orakelspreuk verklaart, een „profeet en waarzegger", en *Chrésterios* iemand, die een orakel of een God dient. De eerste Christenschrijver, Justinus de Martelaar, noemt in zijn eerste *Apologie* zijn medegeloovigen *Chréstenen*. „Het is enkel uit onkunde", zegt Lactantius (Boek IV, Hst. VII), „dat men zich Christen in plaats van Chrésten noemt". De woorden Christus en Christen, oorspronkelijk Chrestos en Chresten gespeld, zijn aan de Tempeltaal der Heidenen ontleend. *Chréstos* beteekende daarin „leerling op proef", een candidaat voor het ambt van hiërophant, die wanneer hij hiertoe door Inwijding, langdurige beproevingen en lijden opgeklommen en gezalfd was (d.i. „met olie gewreven", iets wat als bezegeling der ritueele plechtigheid met de Ingewijden en zelfs de Beelden der Goden geschiedde), een *Christos*, d.i. in de esoterische taal der mysteriën een „gereinigde" werd. In mystieke symbologie beteekende *Christes* of *Christos*, dat de „weg" of het *Pad* reeds betreden en het doel bereikt was, dat, nadat door moeizamen arbeid de *persoonlijkheid* van vergankelijke klei vereenigd werd met de onvernietigbare INDIVIDUALITEIT, de vruchten van dezen arbeid geleid hadden tot hare transformatie in het onsterfelijk EGO, „Aan het eind van den weg staat de Christes", de Reinmaker, en als de eenheid is bereikt, wordt Chréstos, de „man der smarten", zelf de *Christos*. Paulus de Ingewijde droeg hiervan kennis en doelde juist hierop in Galaten IV : 19, waar de poovere vertaling hem laat zeggen: „Die ik wederom arbeide te baren, tot Christus eene gestalte in u krijge", hetwelk juister weergegeven zou zijn met... „totdat gij in u den Christos zult hebben gevormd". Doch de leeken, die enkel wisten, dat *Chrestos* op de een of andere wijze met priester en profeet verband hield en omtrent de verborgen beteekenis van Christos niets afwisten, stonden er op, zooals Lactantius en Justinus de Martelaar, dat zij *Chréstenen* in plaats van Christenen zouden worden genoemd. Elk edel denkend mensch kan daarom, zooals Paulus het uitdrukt, Christus in zijn „innerlijken mensch" vinden (Eph. III : 16, 17), onverschillig of hij Jood, Muzelman, Hindoe of Christen is.

CHRISTIAN SCIENCE.

Een nieuwe benaming ter aanduiding eener geneeswijze door den *wil*. De naam is slecht gekozen, daar een Boeddhist of Jood, een Hindoe of een Materialist dezen nieuwen vorm van *Westersche Yoga* met evenveel succes kan beoefenen, als hij maar in staat is zijn wil met voldoende vastheid te leiden en te beheerschen. Een andere, concurreerende school van dezelfde soort vormen de „Mental Scientists". Hun methode van werken bestaat hierin, dat zij elke denkbare ziekte en ieder denkbaar kwaad absoluut ontkennen. Zij beweren naar syllogistischen betoogtrant, dat aangezien de Universeele Geest aan de zwakheden des vleesches niet onderhevig kan zijn en elk atoom Geest en *in* den Geest is, en zij allen — zoowel genezers als genezenen — ten slotte in dezen Geest of Godheid zijn opgenomen, er niet zoo iets als ziekte bestaat noch bestaan kan. Dit neemt echter niet weg, dat zoowel Christian als Mental Scientists aan ziekten bezwijken en jarenlang in hun eigen lichaam chronische kwalen aankweeken, juist zooals andere gewone stervelingen.

CHRISTUS. Zie CHRESTOS.

CLEMENS ALEXANDRINUS.

Kerkvader, een zeer vruchtbaar schrijver, die Neo-Platonist en leerling van Ammonius Saccas geweest is. Hij was een der weinige Alexandrijnsche Christen wijsgeeren uit de tweede en derde eeuw onzer jaartelling.

CODEX NAZARAEUS.

De Geschriften der Nazareners en ook die der Nabatheërs. Volgens verschillende Kerkvaders — met name Hieronymus en Epiphanius — waren het kettersche leeringen; in werkelijkheid vormen zij echter een der talrijke Gnostieke lezingen aangaande de wereld- en godenwording, waardoor een bepaalde sekte in 't leven werd geroepen.

COLLEGE VAN RABBIJNEN. Zie RABBIJNEN-COLLEGE.

CYCLUS (*Gr.*). (Van KUKLOS).

De ouden verdeelden de tijd in eindelooze cyclussen, raderen in raderen, daar het alle kringloopen van verschillenden duur waren en elk het begin of het einde van de een of andere gebeurtenis, hetzij van een cosmisch, wereldsch, stoffelijk of metafysiek karakter, aanduidde. Er waren cyclussen, die slechts enkele jaren en andere, die een onmetelijken tijdsduur in beslag namen. De groote Orphische cyclus, die met de ethnologische verandering der rassen in verband stond, duurde

120.000 jaar en die van Cassandrus 136.000. De laatste bracht een volledige wijziging in de invloeden der planeten en de daarmede in verband staande wederkeerige betrekkingen tusschen menschen en goden teweeg — een feit, dat door de hedendaagsche astrologen geheel uit het oog wordt verloren.

D.

DEÏST.

Iemand, die de mogelijkheid van het bestaan van een God of goden aanneemt, doch niets van hen zegt te weten en alle openbaring ontkent. Een *agnosticus* uit den ouden tijd.

DEVA (*Sk.*).

Een god, een „schitterende" Godheid — *Deva (Deus)*, van den wortel *div* „schijnen". Een Deva is een hemelsch wezen — goed, slecht of neutraal — dat „de drie werelden" of de *drie gebieden* boven ons bewoont. Er bestaan 33 groepen of millioenen Deva's.

DEVACHAN (*Sk.*)

De „woonplaats der Goden". Een toestand tusschen twee aardsche levens in, dien het Ego (Atma-Boeddhi-Manas of de tot één geworden Triade) na zich van Kama Roepa te hebben gescheiden en na het uiteen vallen der lagere beginselen, bij den dood van het lichaam intreedt.

DHAMMAPADA (*Pâli*).

Een werk, dat verschillende aphorismen uit de Boeddhistische geschriften bevat.

DHYANA (*Sk.*)

Een der zes Paramitas van volmaaktheid. Een toestand van afgetrokkenheid, welke den asceet, die dezen beoefent, ver boven het gebied der zintuiglijke waarneming en buiten de wereld der stof voert. Lett. „overpeinzing". Het verschil in de zes toestanden van Dhyana wordt enkel bepaald door de mate, waarin het persoonlijk Ego zich aan het leven der zintuigelijke gewaarwording heeft onttrokken.

DHYAN CHOHANS (*Sk.*).

Lett. de „Heeren des Lichts". De hoogste goden, met de Aartsengelen der Roomsch-Katholieke Kerk overeenkomende. De goddelijke Intelligenties, die met het oppertoezicht over den Kosmos belast zijn.

DRAAD-ZIEL.

Hetzelfde als *Soetratma;* zie „Manas-soetratma".

DUBBEL.

Hetzelfde als het Astrale lichaam of de „Dubbelganger".

E.

EEUW (GOUDEN-).

De ouden verdeelden den kringloop van het leven in een Gouden, Zilveren, Bronzen en IJzeren Eeuw. De Gouden Eeuw was een tijdperk van oorspronkelijke reinheid, eenvoud en algemeen heerschend geluk.

EEUW (GROOTE-).

Er werden door de ouden verschillende „Groote Eeuwen" vermeld. In Indië omvatte de Groote Eeuw den geheelen Maha-Manvantara, de „Eeuw van Brahmâ", waarvan elke „Dag" den Levenskring eener „keten" vertegenwoordigt, m.a.w. de Groote Eeuw beslaat een tijdperk van Zeven Ronden (zie „Esoteric Buddhism" door A. P. Sinnett). Terwijl dus een „Dag" en een „Nacht", d.i. een Manvantara en een Pralaya, 8,640,000,000 jaren aanhouden, is de duur eener „Eeuw" op 311,040,000,000,000 te stellen, na welke periode de *Pralaya* of ontbinding van het heelal algemeen wordt. Bij Egyptenaren en Grieken sloeg de „Groote Eeuw" enkel op het Tropische of Siderische Jaar, waarvan de duur 25,868 zonnejaren is. Over den volledigen tijdkring — dien der Goden — zwegen zij, daar dit een onderwerp was, dat enkel bij de Mysteriën en tijdens de Inwijdingsplechtigheden besproken en medegedeeld werd. De „Groote Eeuw" der Chaldeeuwen werd door dezelfde cijfers als die der Hindoes voorgesteld.

EGO (*Lat.*).

„Ik"; het bewustzijn in den mensch van „Ik ben Ik"; Het gevoel van *Ikheid*. De Esoterische Wijsbegeerte leert het bestaan van twee *Ego's* in den mensch: het sterfelijke of *persoonlijke* en het hoogere, goddelijke of *onpersoonlijke Ego;* het eerste noemt zij de „persoonlijkheid", het andere de „individualiteit".

EGOITEIT. (Van het woord „Ego").

Egoïteit staat gelijk met „individualiteit" — nimmer met „persoonlijkheid", want zij is het tegenovergestelde van *egoïsme* of „zelfzucht", wat het kenmerk *bij uitnemendheid* van de „persoonlijkheid" is.

EIDOLON (*Gr.*).

Hetzelfde als wat bij ons de menschelijke schim, de Astrale vorm heet.

ELEMENTALEN

of Geesten der Elementen. De schepselen, die in de vier Rijken of Elementen — Aarde, Lucht, Vuur en Water — ontwikkeld worden. Met uitzondering van enkele hoogere soorten en hunne heerschers, worden zij door de Kabalisten respectievelijk Gnomen (van de Aarde), Sylphen (van de Lucht), Salamanders (van het Vuur) en Undinen (van het Water) genoemd. Zij zijn veeleer natuurkrachten dan etherische mannen en vrouwen. Deze krachten kunnen als willooze werktuigen van den occultist verschillende verschijnselen teweeg brengen; doch door *elementaren* (Kama Roepa's) gebruikt — in welk geval zij het medium tot slaaf maken, — zijn zij bedriegelijk van aard. Al de lagere onzichtbare wezens, die op het vijfde, zesde en zevende Gebied onzer aardsche atmosfeer worden voortgebracht, zijn Elementalen, of anders genoemd: Peri's, Devs, Djins, Silvanen, Saters, Faunen, Elfen, Dwergen, Trollen, Kobolden, Nymphen, Kabouters, Klopgeesten, Witte Wijven, Spoken, Feeën, enz.

ELEUSINIA (*Gr.*)

De Eleusinische Mysteriën waren (op die van Samothrace na) van al de Grieksche de meest vermaarde en oudste. Zij vonden plaats bij het vlek Eleusis, niet ver van Athene. Volgens Epiphanius dagteekenden zij uit den tijd van Iacchos (1800 v. Chr.). Zij werden gehouden ter eere van Demeter — de groote Ceres en de Egyptische Isis. De laatste plechtigheid ervan stond in verband met een zoenoffer en een opstanding, waarbij de Ingewijde tot den hoogsten graad van Epopt werd toegelaten. Het feest der Mysteriën begon in de maand Boëdromion (September) ten tijde van den wijnoogst en duurde van den 15den tot den 22sten — zeven dagen. Het Joodsche Loofhuttenfeest — het feest der inzamelingen — in de maand Ethanim (de zevende) begon ook op den 15den en eindigde op den 22sten van die maand. De naam Ethanim wordt door sommigen van Adonim, Adonia, Athenim, Ethanim afgeleid, en deze maand was gewijd aan Adonia of Adonis (Tham), wiens dood door de Hebreeuwen in de bosschages van Bethlehem beweend werd. Het offer van „Brood" en „Wijn" vond zoowel in de Eleusinia als gedurende het Loofhuttenfeest plaats.

EMANATIE.

Hoewel deze leer, metafysisch opgevat, tegenover die der evolutie staat, is zij er toch één mee. De wetenschap zegt, dat — fysiologisch genomen — evolutie een wijze van voortplanting is, waarbij de kiem, die zich tot foetus ontwikkelt,

vooraf in het ouderlichaam bestaat, en dat in den groei, den eindvorm en de kenteekenen ervan door de natuur voorzien wordt — een proces, dat volgens haar (evenals in de kosmologie) door de correlatie der elementen en hun verschillende verbindingen *blindelings* plaats grijpt. Het Occultisme daarentegen leert, dat dit slechts de *schijnbare* manier is, en dat het werkelijke proces Emanatie is, door intelligente krachten onder een onwrikbare WET ten uitvoer gelegd. Hoewel de Occultisten en Theosofen aan de leer der evolutie, zooals die door Kapila en Manoe is gegeven, vasthouden, zijn zij veeleer *Emanationisten* dan *Evolutionisten*. Deze Emanatieleer was eens algemeen verspreid. Zij werd zoowel door de Alexandrijnsche als door de Indische wijsgeeren, door Egyptische, Chaldeeuwsche en Helleensche Hiërophanten en ook door de Joden (in hun Kabala en zelfs in Genesis) onderwezen. Want het is enkel aan een opzettelijke wanvertaling te wijten, dat het Hebreeuwsche *asdt* naar de Septuaginta overgezet werd met „engelen", daar het evenals bij de Gnostieken Emanaties, Aeonen beteekent. Zoo wordt in Deuteronomium XXXIII : 2 het woord *asdt* of *ashdt* als „vurige wet" vertaald, terwijl de juiste vertaling van den tekst zou luiden: „Van zijn rechter hand ging (niet *een vurige wet*, doch) *een vuur overeenkomstig de wet*", m.a.w. de eene vlam ontstak de andere, en zoo plantte het vuur zich als een loopend vuur voort. Dit nu is eenvoudig Emanatie, gelijk in *Isis Unveiled* wordt aangetoond. „Men begint thans te begrijpen, dat krachtens de Evolutie er in alle stof de aandrift sluimert om steeds hoogere vormen aan te nemen — een onderstelling, welke door Manoe en andere Hindoesche wijsgeeren uit de verste oudheid zeer duidelijk is uitgedrukt. De boom der wijzen illustreert het in het geval der zinkoplossing. Het geschilpunt tusschen de volgelingen dezer school en de Emanationisten komt hierop neer: de Evolutionist staakt alle verder onderzoek, zoodra hij de grenzen van het „onkenbare" nadert; de Emanationist daarentegen is van meening, dat niets geëvolueerd, ontwikkeld of „gebaard" kan worden — dit toch beteekent het woord — tenzij het eerst geïnvoluëerd, *in*-gewikkeld is, en wil hiermede dus zeggen, dat het leven aan een geestelijke kracht ontspringt, die boven het geheel staat."

ESOTERISCH.

Verborgen, geheim. Van het Grieksche *Esoterikos*, „innerlijk", verborgen.

ESOTERISCH BODHISME.

Geheime wijsheid of intelligentie; van het Grieksche *Esoterikos*, „innerlijk", en het Sankritsche *Bodhi*, „kennis", in tegen-

stelling met *Boeddhi*, het „vermogen van kennis of intelligentie", en *Boeddhisme*, de wijsbegeerte of Wet van Boeddha, de „Verlichte". Het wordt ook „Boedhisme" geschreven, van Boedha (intelligentie, wijsheid), de zoon van Soma.

EURAZIËRS.

Een verkorting van „Europeesche Aziaten". Het gemengde ras der *kleurlingen* in Indië. De nakomelingen van een blanken vader en een zwarte moeder, of omgekeerd.

EXOTERISCH (*Gr.*).

Uiterlijk, openbaar; het tegengestelde van esoterisch of verborgen.

EXTASE (*Gr.*)

Een psycho-spiritueele toestand; een lichamelijke trance, die tot helderziendheid leidt; ook een staat van gelukzaligheid, waarin men visioenen heeft.

EXTRAKOSMISCH. Zie BUITEN-KOSMISCH.

F.

FERHO (*Gnostisch*).

Bij de Nazareensche Gnostieken de verhevenste en grootste scheppingsmacht. *(Codex Nazareus)*.

G.

GAUTAMA (*Sk.*).

In Indië een eigennaam. Aldus heette de Prins van Kapilavastoe, de zoon van Soeddhodana, de Shakya koning van een klein grondgebied op de grenzen van Nepal, in de zevende eeuw v. Chr. geboren en thans de „Redder der Wereld" genoemd. Gautama of Gotama was de priesternaam der Shakya familie. Als eenvoudig sterveling geboren, bereikte hij door persoonlijke verdienste zonder hulp van buiten, het Boeddhaschap: een mensch waarlijk grooter dan eenig God!

GEBIED.

(In het Eng. plane, afgeleid van het Latijnsche planus, plat, vlak). Een uitgestrektheid in de ruimte, hetzij in stoffelijken of metafysischen zin. In het Occultisme de omvang of uitbreiding van den een of anderen staat van bewustzijn of de toestand der stof overeenkomstig de waarnemingsvermogens eener bepaalde reeks zintuigen of overeenkomstig de werking eener bepaalde kracht.

GEBIROL.

Solomon Ben-Yehoedah, in de letterkunde *Avicebron* geheeten. Van geboorte een Israeliet; een wijsgeer, dichter en Kabalist; een vruchtbaar schrijver en mysticus. Hij werd in 1021 te Malaga geboren, te Saragossa opgevoed en stierf, door een Mohammedaan om het leven gebracht, te Valencia in het jaar 1070. Zijn geestverwanten noemden hem Salomon de Sephardi, d.i. de Spanjaard, en de Arabieren Aboe Ayyoeb Soeleiman ben-Ya'hya Ibn Jebirol, terwijl de Scholastieken hem den naam van Avicebron gaven. (Zie Myer's Qabbalah). Ibn Gebirol was stellig een der grootste wijsgeeren en geleerden van zijn tijd. Hij schreef veel in het Arabisch, en de meeste zijner manuscripten zijn bewaard gebleven. Zijn grootste werk schijnt de *Me'qor' Hayyim* — de „Fontein des Levens" — te zijn geweest, „een der eerste uiteenzettingen van de geheimen der Bespiegelende Kabala", zooals zijn levensbeschrijver ons inlicht.

GERMAIN (GRAAF St.-).

Een geheimzinnige persoon, die gedurende het laatste deel der achttiende en het begin der negentiende eeuw in Frankrijk, Engeland en elders optrad.

GNOSIS (*Gr.*).

Lett. „kennis". De technische benaming, door de scholen der godsdienstige wijsbegeerte, die even vóór en gedurende de eerste eeuwen van het zoogenaamde Christendom bloeiden, ter aanduiding van het doel harer nasporingen gebezigd. Deze geestelijke en heilige kennis, de *Goepta Vidya* der Hindoes, kon enkel door Inwijding in de Geestelijke Mysteriën, waarvan de ceremoniëele „Mysteriën" een voorbeeld waren, worden verkregen.

GNOSTIEKEN (*Gr.*).

De wijsgeeren, door wie de „Gnosis" of kennis geformuleerd en onderwezen werd. Hunne school bloeide in de eerste drie eeuwen der Christelijke jaartelling. Simon Magus, Valentinus, Basilides en Marcion waren eenige der voornaamste onder hen.

GOEHYA VIDYA (*Sk.*).

De geheime kennis der Mystieke mantra's.

GOEPTA VIDYA (*Sk.*).

Hetzelfde als Goehya Vidya. Esoterische of geheime wetenschap en kennis.

GYGES.

De „ring van Gyges" is in de Europeesche letterkunde een bekende beeldspraak geworden. Gyges was een Lydiër, die na Koning Candaulus vermoord te hebben met diens weduwe huwde. Plato vertelt, dat Gyges, eens in een kloof afgedaald, daar een koperen paard vond, in welks open zijde zich het geraamte van een reusachtig groot mensch bevond, die een koperen ring aan zijn vinger had. Wanneer hij dezen ring aan zijn eigen vinger deed, werd hij onzichtbaar.

H.

HADES (*Gr.*)

of *Aïdes* is de „onzichtbare", het rijk der schimmen, waartoe ook de Tartarus, een oord van volslagen duisternis, behoorde, dat met het gebied van den diepen, droomloozen slaap uit Amenti overeenkomt. Te oordeelen naar de allegorische beschrijving der daar opgelegde straffen, droeg de plaats louter een Karmisch karakter. Hades noch Amenti waren de hel, die thans nog door sommige achterlijke priesters en geestelijken wordt gepredikt, en konden enkel, hetzij als de Elyseesche Velden of als den Tartarus opgevat, bereikt worden door de rivier naar den „anderen oever" over te steken. Zooals Bonwick in zijn „Egyptian Belief" terecht opmerkt, wordt het verhaal van Charon, de veerman over de Styx, niet slechts bij Homerus doch in de poëzie van vele volkeren gevonden. Vóór men de Eilanden der Gelukzaligen kon bereiken, moest de *Rivier* worden overgestoken. Het Egyptisch Ritueel maakt reeds eeuwen vóór Homerus van een Charon en diens boot melding. Het is Khu-en-ra, de „stuurman met havikhoofd" (zie Hel).

HALLUCINATIE.

Een toestand, soms door fysiologische ongeregeldheden, soms door mediumschap en in andere gevallen door dronkenschap teweeg gebracht. Toch moet datgene wat de gezichten veroorzaakt op een dieper liggend gebied dan dat der fysiologie gezocht worden. Aan al dergelijke visioenen, inzonderheid aan de door mediumschap teweeggebrachte, gaat een verslapping van het zenuwstelsel vooraf, welke als regel een abnormalen magnetischen toestand verwekt, waardoor de lijder golvingen van astraal licht tot zich trekt. Het zijn deze golvingen, die de verschillende hallucinaties doen ontstaan, welke echter niet altijd, zooals de geneesheeren gewoonlijk verklaren, ijdele en onwezenlijke droomen zijn. Niemand kan zien wat niet bestaat, m.a.w. wat niet in of op de astrale golvingen is

afgedrukt. Doch een ziener kan voorwerpen en tafereelen — hetzij tot het verleden, het heden of de toekomst behoorende — aanschouwen, die in geenerlei betrekking tot hemzelven staan, en bovendien op een en denzelfden tijd verschillende dingen zien, die hoegenaamd geen verband met elkaar houden, hetgeen tot de meest grillige en dwaze combinaties aanleiding kan geven. Zoowel de dronkaard als de Ziener, het medium als de Adept ziet beelden in het astrale licht; doch terwijl de dronkaard, de krankzinnige, het ongeoefend medium of iemand, wiens brein in een koortsachtigen toestand verkeert, dingen ziet buiten zijn wil om, en hij onbewust verwarde beelden oproept, zonder in staat te zijn die te beheerschen, kan de Adept en de geoefende Ziener deze dingen naar eigen keuze oproepen en heeft hij ze geheel in zijn macht. Hij weet, waarheen den blik te richten, hoe de tafereelen, die hij wenscht te aanschouwen, te bestendigen en ook hoe door de buitenste lagen van het astrale licht heen te zien. Bij de eerstgenoemden zijn dergelijke vluchtige beelden, in de *golvingen* van dit licht opgemerkt, hallucinaties; bij den laatste worden zij de getrouwe afspiegeling van hetgeen werkelijk is geschied, bezig is te geschieden of nog plaats zal vinden. De flikkeringen, die het medium in 't wilde weg opvangt, en diens onbestendige visioenen in het bedriegelijk licht aanschouwd, worden onder den besturenden wil van den Adept of den Ziener in constante tafereelen omgezet; zij worden de getrouwe voorstelling van hetgeen hij in het brandpunt zijner waarneming wenscht samen te brengen.

HEILIGE WETENSCHAP.

Aldus worden in 't algemeen de occulte wetenschappen genoemd. De Rozenkruizers verstaan er de Kabala en in 't bijzonder de Hermetische wijsbegeerte onder.

HEL.

Een uitdrukking, door het Angel-Saksische ras blijkbaar aan den naam der Skandinavische godin Hela ontleend, op dezelfde wijze als het woord *Ad* in het Russisch en andere Slavische talen, dat hetzelfde begrip aanduidt, van het Grieksche Hades stamt; het eenige verschil tusschen de Skandinavische Hel en de heete Hel der Christenen ligt in hun respectievelijke temperatuur. Toch is het denkbeeld van dergelijk oververhitte gewesten niet uitsluitend Europeesch, aangezien ook vele andere volken aan de onderwereld een bepaald klimaat toeschreven, hetgeen wij ook met onze Hel kunnen doen door haar in het centrum der aarde te plaatsen. Al de exoterische godsdiensten — het geloof der Brahmanen,

Boeddhisten, Parsen, Mohammedanen, Joden en de rest — stellen hun Hellen als heet en donker voor, hoewel vele meer aantrekkelijk dan afschrikwekkend zijn. Het denkbeeld van een heete Hel is een latere gedachte en de verbastering eener sterrekundige allegorie. Bij de Egyptenaren werd de hel niet vóór de Zeventiende of Achttiende Dynastie een plaats voor straf door middel van het vuur, toen Typhon van een God tot een Duivel werd getransformeerd. Doch op welk tijdstip men ook begon met dit vreeselijk bijgeloof in de gemoederen der arme, onwetende massa te zaaien, is toch de opvatting van een brandende Hel met daarin gepijnigde zielen zuiver Egyptisch. Ra (de Zon) werd in *Karr*, de Hel der Pharao's, de Heer van den Oven, en men dreigde den zondaar „in de hitte der helsche vuren" met allerlei folteringen. „Daar was een Leeuw", schrijft Dr. Birch, „die het brullende monster werd genoemd." Een ander schildert de plaats als „de bodemlooze afgrond en de poel des vuurs, waarin de slachtoffers geworpen worden" (Vergelijk Johannes' *Openbaring)*. Aan het Hebreeuwsche woord *gaï-hinnom* (gehenna) werd feitelijk nimmer de beteekenis gehecht, die de Christelijke orthodoxie eraan geeft.

HELDERHOORENDHEID.

Het vermogen om op welken afstand ook te hooren, hetzij aangeboren of door occulte oefening verkregen.

HELDERZIENDHEID.

Het vermogen om met het innerlijk, geestelijk oog te zien. De uitdrukking wordt tegenwoordig zeer losjes en oppervlakkig gebruikt, zoodat ze zoowel een gissen op goed geluk, aan een natuurlijk vernuft of intuïtie te danken, kan aanduiden, als het vermogen, dat op zulk een merkwaardige wijze door Jakob Böhme en Swedenborg werd aangewend. En toch hebben zelfs deze beide groote zieners, daar zij zich niet boven den algemeenen geest van den Joodschen Bijbel en boven sectarische leeringen konden verheffen, hetgeen zij zagen jammerlijk verward en de ware clairvoyance niet kunnen bereiken.

HERINNERING.

Occultisten maken onderscheid tusschen de *herinnering*, het *zich te binnen brengen* en de *reminiscentie*. Daar een woordenlijst echter voor een volledige uitlegging der metafysische en subtiele verschillen, waarvoor deze drie termen vatbaar zijn, niet de plaats is, kunnen wij volstaan met te zeggen, dat het gebruik ervan afhangt, of deze functies met de vorige

dan wel met de tegenwoordige geboorte in verband worden gebracht, of een dezer aspecten van het geheugen tot het geestelijk dan wel tot het stoffelijk brein, tot de „Individualiteit" of tot de „Persoonlijkheid" behoort.

HERMAS.

Een oud Grieksch schrijver, van wiens werken nog slechts een paar fragmenten bestaan.

HIËROGRAMMATEN.

De naam, aan diegenen onder de Egyptisch priesters gegeven, wien het schrijven en voorlezen der heilige en geheime gedenkrollen was toevertrouwd. Lett. de „schrijvers der heilige opteekeningen". Zij waren de leermeesters der neophieten, die zich voor de inwijding gereed maakten.

HIEROPHANT.

Van het Grieksche *Hiërophantes*, lett. „hij die heilige dingen uitlegt", een titel, aan de hoogste Adepten uit de tempels der oudheid gegeven. Zij waren de leeraren en vertolkers der Mysteriën en tevens de Inwijders in de groote Mysteriën, die aan het slot kwamen. De Hiërophant vertegenwoordigde den Demiourgos en verklaarde aan de Inwijdingscandidaten de verschillende scheppingsverschijnselen, die als deel van hun onderricht aanschouwelijk werden gemaakt. „Hij was de eenige tolk der esoterische geheimen en leeringen. Het was zelfs verboden in het bijzijn van een niet-ingewijde zijn naam te noemen. Hij was gezeten in het Oosten en droeg als teeken zijner waardigheid een gouden bol, die aan zijn hals hing. Hij werd ook Mystagogus genoemd. (Mackenzie, *The Royal Masonic Cyclopedia)*.

HILLEL.

Een groot Babylonisch Rabbi uit de eerste eeuw voor Chr. Hij was de stichter van de secte der Farizeën, een geleerd en heilig man.

HINAYANA (*Sk.*).

Het „Kleine Voertuig"; een Geschrift en een School der Boeddhisten, in tegenstelling met de *Mahayana* of het „Groote Voertuig". Het zijn beide mystieke scholen (Zie Mahayana). In het exoterisch bijgeloof beteekent hinayana ook de laagste vorm van zielsverhuizing.

HOMOGENITEIT.

Van de Grieksche woorden *homos*, „gelijk", en *genos*, „soort". Datgene wat in al zijn deelen van gelijken aard is, ongedifferentieerd, niet-samengesteld, zooals men van het goud *veronderstelt*.

HYPNOTISME (*Gr.*).

Een naam, door Dr. Braid gegeven aan het proces, dat plaats vindt, wanneer iemand van krachtiger wil een zwakkere in een soort van trance brengt. Eens in zulk een toestand verkeerende, zal het sujet alles uitvoeren, wat de hypnotiseur hem *suggereert*. De Occultisten noemen het *zwarte magie* of tooverij, tenzij het verricht wordt met goede bedoelingen. Het is zoowel moreel als fysiek de gevaarlijkste aller practijken, daar het de zenuwstroomen in de war stuurt.

I.

ILLUSIE.

In het Occultisme wordt alles wat eindig is (zooals het Heelal en wat het bevat) Illusie of Maya genoemd.

INDIVIDUALITEIT.

Een der namen, in de Theosofie en het Occultisme aan het menschelijk Hooger *Ego* gegeven. Wij maken onderscheid tusschen het onsterfelijk, goddelijk en het sterfelijk, menschelijk Ego, dat vergaat. Het laatste, de „persoonlijkheid" of het persoonlijk Ego genoemd, overleeft het gestorven lichaam slechts een tijdlang in Kamaloka; de „Individualiteit" vergaat nimmer.

INGEWIJDE.

De naam voor iemand, die met de mysteriën of geheimen der Maçonnerie of het Occultisme bekend werd gemaakt. In oude tijden degenen, die in de arcane kennis, door de Hiërophanten der Mysteriën onderwezen, waren ingewijd; en op den huidigen dag zij, wien de Adepten der mystieke wetenschap de geheimzinnige kennis toevertrouwden, die hoeveel eeuwen ook verstreken zijn, nog een paar werkelijke toegewijden op aarde heeft.

ISHVARA (*Sk.*).

De „Heer"; de persoonlijke god of *goddelijke geest in den mensch*. Lett. „souverein" (onafhankelijk) bestaan. Een naam, aan Shiva en andere goden in Indië gegeven. Shiva wordt ook Ishvaradeva of Souvereine Deva genoemd.

J.

JAMBLICHUS.

Een groot Theosoof en Ingewijde uit de derde eeuw. Hij schreef zeer veel over de verschillende soorten van demonen, die opgeroepen kunnen worden, doch waarschuwde ernstig

tegen dergelijke verschijnselen. Hij blonk uit in ernst, strengheid van zeden en levensreinheid. Men verhaalt van hem, dat hij zich — evenals sommige hedendaagsche Yogi's en mediums — tien ellen hoog boven den grond verhief.

JAVIDAN KHIRAD (Perz.).

Zeker werk, dat over zedelijke voorschriften handelt.

JHANA (*Sk.*).

Of *Jnana*, kennis: Occulte Wijsheid.

JOSEPHUS (FLAVIUS-).

Een geschiedschrijver uit de eerste eeuw; een gehelleniseerde Jood, die in Alexandrië woonde en te Rome stierf. Volgens Eusebius schreef hij de zestien beroemde regels, die op Christus betrekking hebben, doch die zeer waarschijnlijk door Eusebius zelven, een der grootste vervalschers onder de Kerkvaders, werden ingelascht. Bedoelde passage, waarin Josephus, niettegenstaande hij een vurig Jood was en in dit geloof stierf, Jezus' *Messiasschap* en goddelijke afkomst zou erkennen, wordt thans door het meerendeel der Christelijke Bisschoppen (o.a. door Lardner) en zelfs door Paley (zie zijn *Evidences of Christianity*) als onecht verklaard. Eeuwenlang golden deze regels als een der krachtigste bewijzen voor het werkelijk bestaan van Jezus den Christus.

JU-KABAR ZIVO.

Een Gnostieke uitdrukking. In het stelsel der Nazareners de „Heer der Aeonen". Hij is de voortbrenger (Emanator) der *zeven heilige levens* (de zeven eerste Dhyan Chohans of Aartsengelen, van wie elk een der hoofddeugden voorstelt), en wordt zelf het derde leven (de derde Logos) genoemd. In de Codex Nazaraeus wordt hij aangesproken als het *Roer* en de *Wijnstok* van het levensvoedsel. Hij is dus identiek met Christus (Christos), die zegt: „Ik ben de *ware wijnstok*, en mijn Vader is de landman" (Joh. XV : 1). Het is wel bekend, dat Christus in de Roomsch-Katholieke Kerk evenals Michael, die „Gods gelijke is", als het „Hoofd der Aeonen" wordt beschouwd. Aldus was ook het geloof der Gnostieken.

K.

KABALA (*Heb.*).

„De verborgen wijsheid der Hebreeuwsche Rabbijnen uit de middeleeuwen, ontleend aan de oudere geheime leerstelsels omtrent goddelijke dingen en de wereldwording, welke na

de Babylonische ballingschap tot een theologie werden vereenigd." Alle werken, die onder de esoterische categorie vallen, worden Kabalistisch genoemd.

KAMALOKA (*Sk.*).

Het *semi*-materieele gebied, voor ons subjectief en onzichtbaar, waar de ontlichaamde „persoonlijkheden", de astrale vormen, Kama Roepa genoemd, achterblijven, totdat zij na de volkomen uitputting van de gevolgen der mentale aandriften, die deze *eidolons* der lagere, dierlijke hartstochten en begeerten in 't leven riepen, vervluchtigen. (Zie Kama Roepa). Het is de Hades der oude Grieken en het Amenti der Egyptenaren — het land der Zwijgende Schimmen.

KAMA ROEPA (*Sk.*).

In onze Esoterische Wijsbegeerte en metafysisch genomen, is het de subjectieve vorm, dien elk bewerktuigd wezen door zijn begeerten en gedachten, hetzij die van stoffelijken of verstandelijken aard zijn, in verband met de voorwerpen der uiterlijke wereld schept, — een vorm, die den dood van het fysiek lichaam overleeft. Na dezen dood toch blijven drie der zeven „beginselen" (of laat ons zeggen die bewustzijnsgebieden, waarop de menschelijke aandriften en gedachtestroomingen beurtelings werken), t.w. het lichaam, zijn astraal prototype en de stoffelijke levenskracht, daar ze verder van geen nut zijn, op aarde; de drie hoogere beginselen, tot één geworden, gaan over in een staat van Devachan (zie aldaar), waarin het hooger Ego tot op het uur van zijn nieuwe incarnatie blijft verkeeren, terwijl het *eidolon* der gewezen persoonlijkheid in zijn nieuwe omgeving alleen wordt gelaten. Het bleeke afschijnsel van den mensch, die was, blijft hier aanvankelijk een soort van plantenleven leiden, welks duur door den graad der stoffelijkheid, die er in is overgebleven, en door het karakter van het pas geëindigde leven bepaald wordt. Van zijn hooger denkvermogen, geest en stoffelijke zintuigen beroofd en aan zijn eigen zinlooze impulsies overgelaten, vervaagt het allengs en valt dan uiteen, tenzij het naar de aardsche sfeer met kracht wordt teruggetrokken, hetzij door het hartstochtelijk verlangen en de vurige smeekbeden van achtergebleven vrienden, of door regelmatige necromantische praktijken, waarvan mediumschap wel een der verderfelijkste is. In dat geval kan het „spook" een veel langere tijd zijn leven rekken dan het menschelijk lichaam. Als het Kama Roepa den terugweg naar de levende menschelijke lichamen eens gevonden heeft, wordt het een vampier, die zich met de levenskracht van hen, die naar zijn gezel-

schap zoo verlangend uitzien, voedt. In Indië worden deze *Eidolons Pisacha's* genoemd en zeer gevreesd.

KAPILAVASTOE (*Sk.*).

De geboorteplek van den Boeddha, het „gele verblijf" geheeten, de residentie van den vorst, dien Gautama Boeddha tot vader had.

KARDEC (ALLAN-).

Zoo noemde de stichter der Fransch-Spiritistische school zich. Zijn eigenlijke naam was Rivaille. Hij verzamelde de in trance geuite communicaties van zekere mediums, gaf ze in 't licht en smeedde er later, tusschen de jaren 1855 en 1870, een „filosofie" van.

KARMA (*Sk.*).

Fysiek genomen, handeling; metafysisch opgevat de WET VAN VERGELDING, de Wet van Oorzaak en Gevolg of de Wet der Zedelijke Oorzakelijkheid; Nemesis alleen in den zin van slecht Karma. Bij het orthodox Boeddhisme is het de elfde *Nidana* in de aaneenschakeling van oorzaken en gevolgen; nochtans is het de macht, die alle dingen beheerscht, de resultante van zedelijke handelingen, de metafysische Samskara of het moreele gevolg van daden, uitgevoerd ter verkrijging van iets, wat een persoonlijk verlangen bevredigt. Er is het Karma van verdienste en dat van schuld. Karma straft noch beloont; het is eenvoudig *de eene* Universeele WET, die op onfeilbare wijze alle andere wetten, welke uit den loop der oorzaken zekere gevolgen voortbrengen, als 't ware blindelings leidt. Wanneer het Boeddhisme leert, dat „Karma de zedelijke Kern (van eenig wezen) is, welke alleen den dood overleeft en zich bij wijze van transmigratie (of reïncarnatie) bestendigt", dan bedoelt het hier enkel mede, dat er bij den dood van elke persoonlijkheid slechts de door haar in 't leven geroepen oorzaken overblijven, welke niet sterven, d.w.z. niet uit het Heelal verwijderd kunnen worden, totdat zij door haar rechtmatige gevolgen vervangen of — om zoo te zeggen — uitgewischt zijn. Indien dergelijke oorzaken niet tijdens het leven van den persoon, die ze voortbracht, door evenredige gevolgen vereffend zijn, zullen zij het reïncarneerend Ego volgen en het in zijn toekomstige incarnaties bereiken, totdat de harmonie tusschen gevolgen en oorzaken weer ten volle hersteld is. Geen „persoonlijkheid" — welke louter een aggregaat van stoffelijke atomen en van instinctieve en verstandelijke eigenschappen is — kan natuurlijk als zoodanig in de wereld van den zuiveren geest voortleven. Alleen wat uiteraard onsterfelijk en in kern goddelijk is — n.l. het Ego

— kan blijven voortduren. En daar het dat Ego is, 't welk de persoonlijkheid, die het na elk Devachan zal voorlichten, kiest, en door middel dezer persoonlijkheden de gevolgen der karmische oorzaken ontvangt, is het ook het Ego, het *Zelf* — hetwelk de „zedelijke Kern" en feitelijk het belichaamd Karma zelf is — „dat alleen den dood overleeft".

KASTE.

Oorspronkelijk het stelsel der vier erfelijke standen, waarin de Indische bevolking was verdeeld: Brahmaan, Kshatriya, Vaishya en Shoedra — (a) afstammelingen van Brahmâ; (b) krijgslieden; (c) kooplieden; en (d) de laagste of boerenstand. Uit deze vier zijn honderden onderverdeelingen en kleinere kastes ontstaan.

KETHER (*Heb.*).

„De Kroon, de hoogste der tien Sephiroth; de eerste der opperste Triade. Het komt met den Macroposopos, het Groote Aangezicht of Arikh Anpin overeen, dat in Chokman en Binah differentieert".

KOEMARA (*Sk.*).

Een reine jongeling of jonge celibatair. De eerste Koemara's zijn de zeven zonen van Brahmâ, uit de ledematen van den god geboren, in de zoogenaamde *Negende* Schepping. Het heet, dat zij aldus genoemd werden van wege hun besliste weigering om hun geslacht „voort te planten", en zoo „bleven zij Yogi's" volgens de legende.

KRISHNA (*Sk.*).

De vermaardste Avatara van Vishnoe, de „Verlosser" der Hindoes en de meest populaire god. Hij is de achtste Avatara, de zoon van Devaki en neef van Kansha, den Indischen Herodes, die onder het herdersvolk, dat hem verborgen hield, naar hem zoekende, duizenden van hun pasgeboren kinderen om het leven liet brengen. Het verhaal van Krishna's ontvangenis, geboorte en kinderjaren is het nauwkeurig prototype van het Nieuw-testamentische. De zendelingen trachten natuurlijk te bewijzen, dat de Hindoes het verhaal aan de eerste Christenen, die naar Indië kwamen, hebben ontleend.

KSHETRAJNA OF KSHETRAJNESHVARA (*Sk.*).

In het Occultisme de belichaamde Geest, het bewuste Ego in zijn hoogste openbaringen; het reïncarneerend Beginsel of de „Heer" in ons.

L.

LABRE (St.-).

Een Roomsch-Katholiek Heilige, die enkele jaren geleden op plechtige wijze zalig is verklaard. Zijn groote heiligheid bestond hierin, dat hij veertig jaar lang dag en nacht bij een der poorten van Rome zat en gedurende al dien tijd ongewasschen bleef, met het gevolg, dat hij door het ongedierte tot op zijn beenderen letterlijk werd opgevreten.

LAO-TZE (*Chin.*).

Een groot Wijze, Heilige en Wijsgeer, die aan Confucius voorafging.

LINGA SHARIRA (*Sk.*).

„Astraal lichaam", d.w.z. het luchtig symbool van het lichaam. Het is een benaming voor den *dubbelganger* of het „astraal lichaam" van mensch of dier, het *eidolon* der Grieken, het levens- en *model*-lichaam, of de weerkaatsing van den vleeschelijken mensch. Het wordt vóór den mensch geboren, en als de laatste atoom van het lichaam verdwijnt, sterft het mede weg.

LOGOS (*Gr.*).

Bij elk ras en volk de *geopenbaarde* godheid; de uiting of het gevolg der immer verborgen Oorzaak. Zoo is de spraak de logos der gedachte, en wordt daarom, metafysisch genomen, zeer goed door „Verbum" en „Woord" weergegeven.

LONGINUS (DIONYSIUS CASSIUS-).

Een beroemd critisch schrijver en wijsgeer, in het begin der derde eeuw (ong. 213 n. Chr.) geboren. Hij ondernam groote reizen en woonde te Alexandrië de lezingen van Ammonius Saccas, den stichter van het Neo-Platonisme bij, doch was meer een criticus dan een volgeling. Tot zijn leerlingen behoorde Porphyrius (de Jood Malek of Malchus), die later de discipel van Plotinus werd. Men zeide van hem, dat hij een levende bibliotheek en een wandelend museum was. Tegen het einde van zijn leven werd hij de leermeester van Zenobia, de koningin van Palmyra, en onderwees haar in de Grieksche letteren. Zij beloonde zijn diensten door hem bij Keizer Aurelianus te beschuldigen, dat hij haar tegen dezen had willen opruien, een vergrijp, waarvoor hij met verscheidene anderen op last des keizers in 273 ter dood werd gebracht.

M.

MAGIE.

De „groote" Wetenschap. Volgens Deveria en andere Oriëntalisten werd de Magie door de oudste en meest beschaafde en ontwikkelde volkeren „als een heilige wetenschap beschouwd, welke van den godsdienst niet te scheiden was". Zoo waren, om een voorbeeld te noemen, de Egyptenaren een zeer ernstig religieus volk, evenals nog heden ten dage de Hindoes. „Magie wordt bereikt door en bestaat in het aanbidden der goden", zegt Plato. Kan een volk, dat naar het onweerlegbaar getuigenis van inscripties en papyrusrollen gedurende duizenden jaren stellig aan magie heeft geloofd, al dien tijd om den tuin geleid zijn? Is het waarschijnlijk, dat een geleerde en vrome hierarchie, waarvan velen een leven van zelfopoffering, heiligheid en ascese hebben geleid, het eene geslacht voor en het andere na, zichzelven en de menigte (of zelfs alleen de laatste) bedrogen zouden hebben, omdat zij er vermaak in schiepen het geloof aan „wonderen" te bestendigen? Men zegt, dat dwepers, die het geloof in hun god aan anderen wenschen op te dringen, voor niets terugdeinzen. Ons antwoord hierop is: In dat geval zouden de Brahmanen en Egyptische *Rekhget-amens* of Hiërophanten stellig het geloof *in 's menschen macht om de hulp der goden door magische praktijken te gebieden* niet onder het volk verbreid hebben; deze goden toch zijn inderdaad slechts de occulte krachten of vermogens der Natuur, verpersoonlijkt door de geleerde priesters zelven, die in hen enkel de eigenschappen van het eene onbekende en onnoembare Beginsel vereerden. Proclus, de Platonist, zegt het zeer juist: „De priesters der oudheid, ziende, dat er tusschen de natuurlijke dingen een zekere verwantschap en sympathie bestaat, evenals tusschen die, welke voor occulte vermogens waarneembaar zijn, en ontdekkende, dat alles in alles bestaat, *ontleenden aan deze onderlinge sympathie en gelijksoortigheid een heilige wetenschap,...* en bezigden voor occulte doeleinden, zoowel hemelsche als aardsche naturen, waardoor het hun gelukte door middel van een zekere overeenkomst goddelijke naturen in dit lagere verblijf te lokken." Magie is de wetenschap, hoe met hemelsche, bovenaardsche machten gemeenschap te verkrijgen en ze te richten, alsook hoe de krachten, die tot de lagere sferen behooren, te bevelen; een practische kennis van de verborgen mysteriën der natuur, die aan zoo weinigen bekend zijn, omdat het zoo moeilijk is, ze zich eigen te maken, zonder tot zonde tegen de wet te vervallen. De oude en middeleeuwsche mystieken verdeelden de magie in drie klassen:

Theürgia, Goëtia en Natuurlijke Magie. „De Theürgia is sinds lang de bijzondere sfeer voor Theosofen en metafysici geweest", zegt Kenneth Mackenzie. „Goëtia is zwarte magie, en „natuurlijke" of witte magie heeft zich met genezing in haar wieken tot de eervolle plaats eener exacte en vooruitstrevende studie opgewerkt." De ophelderingen, door wijlen onzen geleerden broeder hieraan toegevoegd, verdienen de aandacht. „De realistische strevingen der nieuwere tijden hebben er toe bijgedragen de magie in een kwade reuk te brengen en haar belachelijk te maken... Geloof (in zichzelve) is een essentieel element in de magie en bestond lang vóór andere ideeën, die eveneens de aanwezigheid van dat geloof vooropstellen. Men zegt, dat het een wijs man moet zijn, die zich onverstoord voor een dwaas laat houden; en men moet welhaast tot waanzin toe in geestvervoering geraken — m.a.w. de ontvankelijkheid van iemands brein moet hoog boven het lage, jammerlijke peil der moderne beschaving zijn opgevoerd — aleer hij in den waren zin des woords een magiër kan worden, want het navorschen dezer wetenschap brengt een zekere mate van afzondering en zelfverloochening mede." Inderdaad een zeer groote afzondering, en dit te volbrengen mag een fenomeen, een wonder op zichzelf heeten. Toch is de magie niet iets *bovennatuurlijks*. Gelijk Jamblichus verklaart: „Door middel der priesterlijke theürgie beweren zij in staat te zijn tot *meer verheven en universeele essenties* op te stijgen, ja tot die, welke boven het lot zijn gesteld, d.i. tot god en den demiourgos, zonder de stof te gebruiken noch andere zaken daarnevens aan te wenden behalve het inachtnemen van een gelegen tijdstip." Enkelen beginnen reeds het bestaan van subtiele krachten en invloeden in de natuur te erkennen, waar zij tot nog toe niets zagen. Doch zooals Dr. Carter Blake terecht opmerkt: „De negentiende eeuw heeft niet de neiging gehad op de wording van nieuwe en het completeeren van oude denkwijzen behoorlijk acht te geven", waaraan de Heer Bonwick toevoegt, dat „zoo de Ouden al weinig van onze methode van onderzoek in de geheimen der Natuur afwisten, hun wijze van navorschen ons nog minder bekend is".

MAGIE (CEREMONIEELE-).

Naar het zeggen der Rozenkruizers en andere mystieken: magie, uitgevoerd volgens Kabalistische riten om Machten op te roepen, die geestelijk hooger staan dan de Mensch, en om Elementalen te gebieden, d.z. wezens, die veel lager staan in de schaal des levens.

MAGIE (WITTE-).

Zoogenaamde „Weldadige Magie" is *goddelijke* magie, vrij van eigenbaat, winstbejag, eer- of heerschzucht en enkel gericht op het welzijn der wereld in 't algemeen en op dat van den naaste in 't bijzonder. De geringste poging om door deze abnormale vermogens het zelf te bevredigen doet ze in tooverij of Zwarte Magie ontaarden.

MAGIE (ZWARTE-).

Tooverij; necromancie, of het oproepen der dooden en ander zelfzuchtig misbruik van abnormale vermogens. Hoewel het zonder opzet moge geschieden, blijft het, zoolang men voor eigen genoegen of bevrediging verschijnselen oproept, *„zwarte* magie".

MAHAMANVANTARA (*Sk.*).

Lett. het groote tijdsverloop tusschen de Manoe's, — het tijdperk van universeele werkzaamheid. Manvantara beteekent hierin enkel een periode van activiteit, het tegenovergestelde van Pralaya of rust, buiten verband met den duur van den cyclus.

MAHAT (*Sk.*).

Lett. „de Groote". Het eerste beginsel van Universeel Denken en bewustzijn. In de Poeranische wijsbegeerte het eerste product der wortel-natuur of *Pradhana* (hetzelfde als Moelaprakriti); de voortbrenger van *Manas*, het gedachtebeginsel, en van *Ahankara*, het Ikheidsbesef of het gevoel van „Ik ben Ik" in den lageren Manas.

MAHATMA (*Sk.*).

Lett. „Groote Ziel". Een Adept der hoogste orde, een verheven wezen, dat een volkomen heerschappij over zijn lagere beginselen heeft verkregen en derhalve niet meer door den „vleeschelijken mensch" belemmerd wordt. De kennis en de macht, die de Mahatma's bezitten, houdt met hun geestelijke evolutie gelijken tred. In het Pali worden zij *Rahats* en *Arhats* genoemd.

MAHAYANA (*Sk.*).

Een wijsgeerige, Boeddhistische school; lett. het „Groote Voertuig". Een mystiek stelsel, door Nagarjoena ontworpen. De werken der school werden in de tweede eeuw voor Christus geschreven.

MAKROKOSMOS.

Het „Groote Heelal" of de Kosmos.

MANAS (*Sk.*).

Lett. „Verstand". Het redelijk vermogen, dat den mensch tot een intelligent en zedelijk wezen verheft en hem van het dier onderscheidt; een synoniem voor Mahat. Esoterisch beteekent het echter, indien ongequalificeerd, het hooger Ego of het bewuste, reïncarneerende Beginsel in den mensch; gequalificeerd daarentegen wordt het door theosofen Boeddhi-Manas of de geestelijke ziel genoemd, in tegenstelling met haar menschelijke weerkaatsing, Kama-Manas.

MANASA-POETRA (*Sk.*).

Lett. de „Zonen van het Verstand" of de uit het verstand geboren Zonen; een naam, waarmede onze Hoogere Ego's, vóór hun incarneeren in het menschdom, worden aangeduid. In de *exoterische*, hoewel allegorische en zinnebeeldige Poerana's (de aloude en heilige geschriften der Hindoes) is het de titel, die aan de uit Brahmâ's verstand geboren zonen, de *Koemara's*, wordt gegeven.

MANAS-SOETRATMA (*Sk.*).

Twee woorden, die „verstand" (*Manas*) en „Draad-Ziel" (*Soetratma*) beteekenen. Zooals gezegd, is het een synoniem voor ons *Ego* of datgene wat reïncarneert. Het is een technische term uit de Vedanta-filosofie.

MANAS-TAIJASI (*Sk.*).

Lett. de „stralende" Manas; een toestand van het Hooger Ego, die enkel door subtiele metafysici kan beseft en begrepen worden. Hetzelfde als „Boeddhi-Taijasi". (Zie aldaar).

MANOE (*Sk.*).

De groote Indische wetgever. De naam komt van den Sanskritischen wortel *man*, denken. MAN staat feitelijk enkel voor Svayambhoeva, den eersten der Manoe's, die aan Svayambhoe, den Zelfbestaanden, ontsprong. Laatstgenoemde is derhalve de Logos en de stamvader van het menschdom. Manoe is de eerste wetgever — bijna een goddelijk wezen.

MANTRA'S (*Sk.*).

Verzen uit de Vedische werken, als incantaties of tooverformules gebezigd. Onder Mantra's worden die deelen der Veda's verstaan, welke niet tot de Brahmana's of de uitlegging ervan behooren.

MANVANTARA (*Sk.*).

Een tijdperk van openbaring, het tegendeel van Pralaya (ontbinding of rust). Verschillende cyclussen worden aldus ge-

noemd, in 't bijzonder die van een Dag van Brahmâ, 4,320,000,000 Zonnejaren, en die der regeering van één Manoe of 308,448,000 jaar. Lett. Manoe-antara, tusschen de Manoe's. (Zie *Secret Doctrine*, Dl. II, p. 68 en volg.).

MATERIALISATIES.

In het Spiritisme beteekent dit woord het objectief verschijnen van de zoogenaamde „geesten der dooden", die zich somtijds opnieuw met stof bekleeden, m.a.w. zich uit de voorhanden bouwstoffen, welke in de atmosfeer en de uitstralingen der aanwezigen worden gevonden, een tijdelijk lichaam vormen, dat op den overledene gelijkt, zooals hij bij zijn leven was. De Theosofen erkennen het verschijnsel der „materialisatie", doch verwerpen de theorie, dat het door „Geesten", d.i. door de onsterfelijke beginselen van ontlichaamde personen bewerkstelligd zou worden. Zij beweren, dat voor zoover de verschijnselen echt zijn — wat veel zeldzamer het geval is dan algemeen wordt aangenomen — zij door de *larvae*, de *eidolons* of Kamalokische „spoken" der doode persoonlijkheden worden teweeggebracht. (Zie „Kamaloka" en Kama Roepa"). Daar Kamaloka zich op het aardsche gebied bevindt en haar graad van stoffelijkheid enkel verschilt, omdat haar bewustzijnsgebied een ander is, om welke reden zij aan ons normaal gezicht ontsnapt, is het zichtbaar worden van dergelijke schillen even natuurlijk als dat van electrische bollen en andere dampkringsverschijnselen. Electriciteit is altijd, hoewel onzichtbaar, als fluïdum of atomische stof (want de Occultist beweert met Maxwell, dat zij atomisch is) in de lucht aanwezig. Dit fluïdum kan zich onder verschillende vormen openbaren, hoewel de „verstoffelijking" ervan aan zekere voorwaarden is gebonden; zijn deze voorhanden, dan gaat het van zijn eigen gebied naar het onze over en objectiveert zich. Evenzoo gaat het met de *eidolons* der dooden. Zij bevinden zich rondom ons, doch op een ander gebied, en zien ons dus evenmin als wij hen. Doch telkens wanneer het vurig verlangen van levende personen gepaard gaat met toestanden, als de abnormale lichaamsgesteldheid van mediums die meebrengt, dan worden deze *eidolons* getrokken, ja met kracht van hun gebied naar het onze gedrongen en objectief gemaakt. Dit is necromantie; het doet den doode geen goed; het schaadt den levende, terwijl het bovendien een natuurwet verkracht. Het materialiseeren van het „astraal lichaam" of het dubbel eener levende persoon zooals wel eens geschiedt is een geheel andere zaak. Dit „astraal" wordt dikwijls voor de verschijning van een doode aangezien, daar zoowel onze eigen „elementaren" als die der ontlichaamde zielen en ook Kosmische Elementalen vaak de

beelden, die in ons denkvermogen het sterkst zijn afgedrukt, kameleon-achtig nabootsen. Kortom, het zijn de aanwezigen en het medium, die op de zoogenaamde „materialisatie-séances" de *geestverschijning scheppen.* Spontane „verschijningen" behooren tot een andere klasse van psychische fenomena.

MATERIALIST.

Niet noodzakelijk iemand, die aan God noch ziel en haar voortbestaan gelooft, doch evenzeer ieder, die het zuiver geestelijke verstoffelijkt, als b.v. degenen, die gelooven aan een anthropomorfische godheid, aan een ziel, die in het helsche vuur kan branden, aan hel en paradijs als localiteiten in plaats van als bewustzijnstoestanden, en dergelijke meer. De Amerikaansche „Substantialisten", een Christelijke secte, zijn even goed *materialisten* als de zoogenaamde Spiritualisten.

MAYA (*Sk.*).

Illusie; het kosmisch vermogen, waardoor het fenomeneel bestaan en de waarneming ervan, mogelijk is. In de Hindoesche wijsbegeerte wordt enkel hetgeen onveranderlijk en eeuwig is, *werkelijkheid* genoemd; alles wat aan verandering is onderworpen, doordat het tot verval komt en differentieert — en bijgevolg begin en einde heeft — wordt als MAYA of Illusie beschouwd.

MEDIUMSCHAP.

Een woord, dat thans gebezigd wordt om dien abnormalen psycho-fysiologischen toestand aan te duiden, waarin men de beelden zijner imaginatie, zijne hallucinaties, 't zij die op iets reëels berusten of artificieel zijn, in ieder geval voor werkelijkheden aanziet. Niemand, die fysiologisch en psychisch volmaakt gezond is, kan ooit medium zijn. Hetgeen mediums zien, hooren en gewaarworden „bestaat", doch is *onwezenlijk;* het is òf een samenraapsel uit de astrale sfeer, zoo bedriegelijk wat haar trillingen en ingevingen betreft, òf louter aan hallucinaties ontleend, die enkel in eigen brein bestaan. „Mediumschap" is een soort gevulgariseerd *middelaarschap,* waarbij men veronderstelt, dat degene, die met dit vermogen behept is, een tusschenpersoon voor communicatie tusschen de levenden en de „Geesten" der afgestorvenen vormt. Er bestaan vaste oefenmethoden, hoe zich voor het verkrijgen van een dergelijk, onbegeerlijk vermogen te bekwamen.

MEESTER.

Een vertaling van het Sanskritsche *Goeroe,* „Geestelijk leeraar", en door de Theosofen overgenomen om de Adepten aan te duiden, wien zij hun leeringen te danken hebben.

MERCAVAH OF MERCABAH (*Heb.*).

„Een wagen. De Kabalisten zeggen, dat de Allerhoogste, na de tien Sephiroth te hebben daargesteld — die in hun totaliteit Adam Kadmon, het Archetype van den Mensch zijn — deze als een wagen of troon der heerlijkheid gebruikte ten einde daarin tot de ziel der menschen af te dalen."

MESMERISME.

Het woord is afgeleid van Mesmer, die deze magnetische kracht omstreeks 1775, toen hij te Weenen was, opnieuw ontdekte en ze praktisch aanwendde. Het is een levensstroom, dien de eene persoon op den ander kan overdragen en waardoor hij diens zenuwgestel in een abnormalen toestand brengt, zoodat hij op het verstand en den wil van het *sujet* of den gemesmeriseerde rechtstreeks invloed kan uitoefenen.

METAFYSICA.

Van het Grieksche *meta*, boven, en *fysica*, de dingen der uitwendige, stoffelijke wereld. Door het met „boven de natuur" of *bovennatuurlijk* te vertalen offert men den geest aan de doode letter op, want het wil eenvoudig zeggen de kennis van hetgeen boven het zichtbare en concrete gaat. In de ontologie en de wijsbegeerte is de metafysica die wetenschap, welke zich in plaats van met het onwezenlijk, illusoir verschijnsel der dingen met hun reëelen en blijvenden bestaansgrond bezig houdt.

MIKROKOSMOS.

Het „kleine" Heelal, de mensch, naar het beeld van zijn schepper, den Makrokosmos of het „groote" Heelal, gevormd en alles bevattende, wat hierin voorhanden is. Het zijn uitdrukkingen, die in het Occultisme en de Theosofie worden gebruikt.

MISHNAH (*Heb.*).

Lett. een „herhaling" van het woord *Shanah*, het „herhalen" van een mondeling gezegde. Het kort begrip der geschreven uitleggingen, aan de mondelinge overleveringen der Joden ontleend, en de kanon der Geschriften, waarop de latere Talmoed is gegrond.

MOKSHA (*Sk.*).

Hetzelfde als Nirvana; een toestand na den dood, waarin de „Pelgrim-ziel" rust en zaligheid geniet.

MONADE.

De „Eenheid" of het „EENE". Doch in het occultisme beteekent het dikwijls het tot één geworden tweevoud, Atma-

Boeddhi, — het onsterfelijk deel van den mensch, dat in de lagere natuurrijken geïncarneerd en geleidelijk daaruit opklimmende tot Mensch van daar zijn weg naar den eindpaal, Nirvana, vindt.

MONAS (*Gr.*).

Hetzelfde als het Latijnsche Monade; „de eenige", een Eenheid. In het stelsel van Pythagoras emaneert het Tweevoud uit de hoogere en eenige *Monas*, die dus de Eerste Oorzaak is.

MONOGENES (*Gr.*).

Lett. de „eenig geborene"; een naam van Proserpina en andere godinnen en goden, alsook van Jezus.

MOENDAKYA OEPANISHAD (*Sk.*).

Lett. De „Moendaka esoterische leer." Een werk van hoogen ouderdom. Het is vertaald door Raja Ram Mohum Roy.

MYSTERIËN.

De Heilige Mysteriën werden in de aloude tempels door de ingewijde Hiërophanten uitgevoerd en dienden tot het welzijn en tot onderricht der candidaten. De meest plechtige en occulte waren ongetwijfeld die, welke in Egypte door de „rij der geheimhouders", zooals de Heer Bonwick de Hiërphanten noemt, werden uitgevoerd. Maurice geeft in een paar regels het karakter ervan zeer duidelijk weer. Over de Mysteriën sprekende, die op Philae (het eiland in den Nijl) werden gehouden, zegt hij: „Het was in deze sombere spelonken, dat den in aanbidding verzonken aspirant de grootsche mystieke arcana der godin (Isis) ontvouwd werden, terwijl de echo der plechtige inwijdingshymne zich door de gangen der steengewelven voortplantte". Het woord „mysterie" komt van het Grieksche *muo*, „den mond sluiten", en elk symbool, dat er mee in betrekking stond, had een verborgen zin. Zooals Plato en menig andere wijze uit de oudheid verklaart, droegen de Mysteriën een in hooge mate religieus karakter en oefenden zij als zedelijke school een weldadigen invloed uit. De Grieksche Mysteriën — die van Ceres en Bacchus — waren slechts een navolging van de Egyptische; en zooals de schrijver van „Egyptian Belief and Modern Thought" mededeelt, zou ons woord „*kapel* of *capella* van *caph-el*, het college van *El*, de zonnegodheid, zijn afgeleid." Ook de welbekende Kabiri stonden met de Mysteriën in verband.

Kortom, de Mysteriën waren in elk land een reeks dramatische voorstellingen, waarin de geheimenissen der Wereldwording en die der natuur in 't algemeen verpersoonlijkt werden door de priesters en neophieten, die de rollen der ver-

schillende goden en godinnen op zich nemende, veronderstelde gebeurtenissen (allegorieën) uit het leven der laatsten dramatiseerden, waarvan de verborgen zin aan de inwijdings-candidaten werd uitgelegd en in wijsgeerige leeringen belichaamd.

MYSTERIE-TAAL.

Het sacerdotale geheime „jargon", door de ingewijde priesters enkel bij het bespreken van heilige zaken gebruikt. Elk volk had zijn eigen „mysterie"-dialect, dat slechts aan hen, die tot de Mysteriën waren toegelaten, bekend was.

MYSTICUS.

Van het Grieksche woord *mysticos*. In de oudheid iemand, die tot de deelnemers aan de Mysteriën behoorde; thans ieder, die mystiek beoefent of zich in mystieke, transcendentale bespiegelingen verdiept.

MYSTIEK.

Elke leer, die een mysterieus, bovenzinnelijk karakter vertoont en zich meer met de ideëele wereld dan met ons actueel feitenheelal bezighoudt.

N.

NECROMANTIE.

Het oproepen der schimmen, in de oudheid en door de Occultisten van heden als Zwarte Magie beschouwd. Jamblichus, Porphyrius en andere theürgen kwamen met kracht tegen deze praktijk op, evenals vóór hen Mozes, die de „heksen" van zijn tijd zelfs ter dood veroordeelde, hoewel deze heksen dikwijls slechts mediums waren, zooals blijkt uit het verhaal van de heks van Endor en Samuel.

NEO-PLATONICI.

Een wijsgeerige school, die in de tweede en derde eeuw onzer jaartelling ontstond en door Ammonius Saccas van Alexandrië werd gesticht. Zij werden ook Philalethen, Analogeten, Theürgen en nog anders genoemd. Zij waren de Theosofen der eerste eeuwen. Het Neo-Platonisme is Platonische wijsbegeerte, *plus extase*, goddelijke Raya Yoga.

NEPHESH (*Heb.*).

„Levensadem, *Anima, Mens Vitae*, begeerten. De Bijbel gebruikt de uitdrukking zeer losjes. In 't algemeen wordt er *Prana*, „leven", mede bedoeld; in de Kabala staat het voor de dierlijke hartstochten en de dierlijke ziel." Nephesh is derhalve, zooals de Theosofische leeringen het uitleggen, het Prana-Kamische Beginsel of 's menschen dierlijke levensziel.

NIRMANAKAYA (*Sk.*).

In de Esoterische Wijsbegeerte iets geheel anders dan de populaire opvattingen en de fantasiën der Oriëntalisten hieromtrent. Sommigen noemen het Nirmanakaya-lichaam „Nirvana met het (stoffelijk) overschot" (Schlagintweit), waarschijnlijk veronderstellende, dat het een soort Nirvanische toestand is, doch met behoud van bewustzijn en *vorm*. Anderen zeggen, dat het een der *Trikaya* (drie lichamen) is, met het „vermogen om ter verspreiding van het Boeddhisme een vorm of schijnlichaam aan te nemen" (Eitel's opvatting); of ook, dat „het de geïncarneerde avatara eener godheid is" (dez.). Het Occultisme daarentegen zegt (zie de „Stem van de Stilte"), dat Nirmanakaya, hoewel letterlijk een getransformeerd „lichaam" beteekenend, een toestand is. Het is de vorm van den Adept of Yogi, die aan een dergelijke toestand na den dood boven den Dharmakaya of *volstrekten* staat van Nirvana, de voorkeur geeft, aangezien het laatste *Kaya* hem voor altijd van de wereld der vormen scheidt en hem een toestand van *zelfzuchtige* gelukzaligheid verleent, waarin geen ander levend wezen deelen kan, zoodat hij de Adept, de menschheid noch zelfs de Deva's meer hulp kan bieden. Als een Nirmanakaya echter laat de Adept enkel zijn stoffelijk lichaam achter en behoudt elk ander „beginsel", behalve het Kamische, daar hij dit in den loop zijns levens voor goed uit zijn aard heeft uitgedelgd en het in zijn *post-mortem* staat nimmer kan herleven. In plaats dus van een zelfzuchtige zaligheid te aanvaarden, kiest hij een leven van zelfopoffering, ten einde de menschheid op onzichtbare, doch zeer krachtdadige wijze te kunnen helpen, een bestaan, dat enkel met den levens-cyclus een einde neemt. (Zie de derde verhandeling uit de Stem van de Stilte, „De Zeven Portalen"). Een Nirmanakaya is dus niet, zooals de populaire opvatting wil, het lichaam, „waarin een Boeddha of Bodhisattva op aarde verschijnt", doch in werkelijkheid iemand, die — hetzij een *Choetoektoe* of een *Khoebilkhan*, een Adept of een Yogi, gedurende zijn leven — een deel van die onzichtbare Heirschaar is geworden, welke immer de menschheid beschermt en over haar waakt, voor zoover Karma zulks veroorlooft. Verkeerdelijk voor een „Geest", een Deva of voor God zelven aangezien, is een Nirmanakaya steeds een beschermend, mededoogend wezen, ja voor hem, die zijn hulp waardig is, in waarheid een beschermengel. Al moge men het met deze leer oneens zijn of haar geheel ontkennen — daar zij tot nog toe nimmer in Europa openbaar werd gemaakt, zoodat de Oriëntalisten die haar niet kennen er noodzakelijk een „mythe van moderne vinding" in zullen zien — zal toch niemand

durven beweren, dat een dergelijke gedachte van hulpbetoon aan de lijdende menschheid ten koste eener zelfopoffering, die schier eindeloos mag heeten, niet een der grootste en edelste is, die het menschelijk brein ooit heeft voortgebracht.

NIRVANA (*Sk.*).

Volgens de Oriëntalisten algeheele „uitblussching", als van de vlam eener kaars, de volkomen vernietiging van het bestaan. Doch in de esoterische uitleggingen is het die toestand van absoluut bestaan en absoluut bewustzijn, waartoe het Ego van dengene, die gedurende zijn leven den hoogsten trap van volmaking en heiligheid bereikte, na den dood van het lichaam, of zelfs gelijk Gautama Boeddha en anderen, reeds gedurende het leven, ingaat.

NIRVANI (*Sk.*).

Iemand, die Nirvana heeft bereikt — een bevrijde Ziel. Dat Nirvana iets geheel anders beteekent dan de kinderachtige verklaringen, die de Oriëntalisten ervan geven, weet ieder geleerde, die Indië, China of Japan heeft bezocht, zeer goed. Het is „ontkoming aan ellende", d.w.z. aan de ellende der stof, bevrijd te zijn van *Klesha* of *Kama*, en een volkomen afsterving der dierlijke begeerten. Wanneer men ons zegt, dat de Abhidamma het Nirvana als een „toestand van absolute vernietiging" beschrijft, is dit juist, als wij er aan toevoegen „een vernietiging van alles wat met de stof en de fysieke wereld in verband staat", om de eenvoudige reden, dat de laatste (met alles wat zij inhoudt) illusie of Maya is. Shakyamoeni Boeddha zeide in de laatste oogenblikken van zijn leven: „Het geestelijk lichaam is onsterfelijk". (Zie „Sans.-Chin. Dict."). Eitel, de geleerde Sinoloog, omschrijft het als volgt: „De exoterische stelsels voor de menigte komen hierin overeen, dat zij Nirvana *negatief* opvatten, als een volkomen vrijstelling van den kringloop der geboorten, een toestand, waarin men van alle bestaansvormen is bevrijd — en als eerste stap alle begeerten en pogen heeft opgegeven: een staat van onverschilligheid voor alles wat zinnelijk is", en bovendien — zou hij er aan hebben kunnen toevoegen — een „vernietiging van alle *mededoogen* voor de lijdende wereld". Dit toch is de reden, waarom de Bodhisattva's, die het Nirmanakaya-kleed boven dat van Dharmakaya verkiezen, in de schatting van het volk hooger dan de Nirvanî's staan. Doch dezelfde geleerde vervolgt, dat „zij Nirvana positief (en esoterisch) als den hoogsten staat van geestelijk geluk opvatten, als een volstrekte onsterfelijkheid, doordat de Ziel (versta de Geest) tot zichzelve inkeert, doch haar *indi-*

vidualiteit bewaart, zoodat Boeddha's, die Nirvana zijn ingegaan, wederom op aarde — d.w.z. in den toekomstigen Manvantara kunnen verschijnen".

NOUMENON (*Gr.*).

De ware essentieele aard van het Bestaande, in tegenstelling met hetgeen de zinnen ervan waarnemen, hetgeen illusoir is.

NOUS (*Gr.*).

Een Platonische uitdrukking voor de Hoogere Rede of Ziel. Het duidt in tegenstelling met de dierlijke Ziel, *Psyche*, den Geest aan, het goddelijk bewustzijn of de rede in den mensch. De naam werd door de Gnostieken op hun eersten bewusten Aeon toegepast, die bij de Occultisten Kosmisch de derde *logos* en in den mensch Manas, (van boven af) het derde „beginsel" is. (Vide infra „Nout").

NOUT (*Eg.*).

In het Egyptisch Pantheon het „Eene-Alleen-Eéne", aangezien men in den exoterischen of den volksgodsdienst niet verder ging dan de *derde* manifestatie welke, volgens de Esoterische wijsbegeerte aller volkeren, van het *Onkenbare* en *Onbekende* uitstraalt. De *Nous* van Anaxagoras was de *Mahat* der Hindoes — Brahmâ, de eerste *geopenbaarde* godheid — „de Zelf-Vermogende Geest". Dit scheppende beginsel is het *primum mobile* van alles wat in het Heelal gevonden wordt — de Ziel of Ideatie ervan.

O.

OCCULT WORLD.

De naam van het eerste boek, dat over theosofie, hare geschiedenis en enkele harer leeringen handelde. Geschreven door A. P. Sinnett, toentertijd Redacteur van het toonaangevende blad, The Pioneer, te Allahabad, Indië.

OCCULTE WETENSCHAPPEN.

De wetenschap van de geheimen der natuur — zoowel stoffelijk en psychisch als mentaal en geestelijk; Hermetische en Esoterische Wetenschappen genoemd. In het Westen kan de Kabala er toe gerekend worden; in het Oosten mystiek, magie en Yoga-wijsbegeerte. De laatste wordt door de Chela's uit Indië dikwijls als de *zevende „Darshana"* of wijsgeerige school aangeduid, terwijl er slechts *zes* Darshana's in Indië aan de profane wereld bekend zijn. Deze wetenschappen worden en werden sinds eeuwen buiten het bereik der groote massa gehouden, om de goede reden, dat de zelfzuchtige

klasse der ontwikkelden ze nimmer zou waardeeren, doch ten eigen bate misbruiken en zoo de Goddelijke wetenschap in *zwarte magie* doen verkeeren; ook de onontwikkelde zou er niets aan hebben, omdat hij ze niet begrijpen zou. Men heeft dikwijls de Esoterische Wijsbegeerte der Kabala verweten, dat haar literatuur met een „barbaarsch jargon zonder zin" doorspekt is, dat voor den gewonen lezer onverstaanbaar is. Doch laten ook de *exacte* Wetenschappen — als geneeskunde, fysiologie, chemie, en de rest — zich niet een dergelijk verwijt aanwrijven? Versluieren de mannen der officieele wetenschap niet hun waarheden en ontdekkingen door het gebruik eener allerbarbaarschte nieuw-bakken Grieksch-Latijnsche terminologie? Zooals wijlen onze broeder Kenneth Mackenzie terecht opmerkt: „Een dergelijk goochelen met woorden, waar de feiten zoo eenvoudig zijn, is de kunst der hedendaagsche geleerden, in schrille tegenstelling met die der zeventiende eeuw, toen men schoppen schoppen noemde en men niet van „landbouwwerktuigen" sprak". Terwijl bovendien de „waarheden" der geleerden, zoo men ze in de gewone taal weergaf, hoogst eenvoudig en begrijpelijk worden, zijn de waarheden der Occulte wetenschap zóó diepzinnig van aard, dat in de meeste gevallen de Europeesche talen geen woorden bezitten om ze uit te drukken. En ten slotte is ons „jargon" om twee redenen noodig: (1) om deze waarheden voor hen, die in de occulte terminologie thuis zijn, duidelijk te beschrijven, en (2) om ze voor den profaan te verbergen.

OCCULTISME. Zie OCCULTE WETENSCHAPPEN.

OCCULTIST.

Iemand, die het Occultisme beoefent, een adept in de Geheime Wetenschappen. De naam duidt ook vaak bloot een leerling aan.

OEPADHI (*Sk.*).

De basis of onderbouw van iets. Zoo is in het Occultisme substantie de *oepadhi* van Geest.

OEPANISHAD (*Sk.*).

Lett. „Esoterische Leer". De derde afdeeling der Veda's en nog tot de openbaring (*Shroeti* of het „geopenbaarde woord") gerekend. Een 150-tal der Oepanishads bestaan nog, hoewel slechts een dozijn hiervan als vrij van vervalschingen kunnen worden beschouwd. Deze twaalf dagteekenen alle van vóór de zesde eeuw v. Chr. Zooals de Kabala den esoterischen zin van den Bijbel vertolkt, zoo geven de *Oepanishads* de mystieke beteekenis der Veda's terug. De twee volgende

uitspraken van Prof. Cowell omtrent de *Oepanishads* zijn even belangwekkend als juist. Ten eerste zegt hij: „Deze werken zijn reeds hierom merkwaardig, dat het exclusief karakter van het Brahmanendom aan de leer ervan ten eenenmale vreemd is... Zij ademen een geheel afwijkende geest, een gedachtevrijheid, die in de vroegere werken, met uitzondering der *Rig Veda* hymnen zelven, onbekend is". En vervolgens: „Het komt hier herhaalde keeren voor, dat de groote leermeesters der hoogere kennis (*Goepta-Vidya*) en de Brahmanen zich tot Kshatriya-koningen wenden om hun leerlingen (*chela's*) te worden". Dit toont ons afdoende aan, (1) dat de *Oepanishads* geschreven werden, voordat het *gedwongen* kastestelsel en de Brahmaansche priesterheerschappij bestond, en deze werken, wat hun ouderdom betreft, dus onmiddellijk op de Veda's volgen; en (2) dat de occulte wetenschappen in Indië of de „hoogere kennis", zooals Cowell het noemt, dagteekenen ver vóór den tijd der Brahmanen of tenminste vóór het kastestelsel. De Oepanishads zijn echter van veel lateren datum dan de Goepta-Vidya, of de „Geheime Wetenschap", die even oud als 's menschen wijsgeerig denken is.

OLYMPIODORUS.

De laatste vermaarde en beroemde Neo-Platonist uit de Alexandrijnsche school. Hij leefde in de zesde eeuw onder Keizer Justinianus. Verschillende schrijvers en wijsgeeren uit de eeuwen vóór en na Christus droegen dezen naam. Een hunner was de leermeester van Proclus, een ander een geschiedschrijver uit de achtste eeuw, enz.

OORZAKELIJK LICHAAM.

Dit „lichaam", dat feitelijk in 't geheel geen lichaam is — objectief noch subjectief — maar *Boeddhi*, de Geestelijke Ziel, draagt dien naam, omdat het de rechtstreeksche oorzaak van den *Soeshoepti* staat is, welke naar dien van *Toeriya*, den hoogsten staat van *Samadhi* leidt. De „Taraka Raja" Yogi's noemen het *Karanopadhi*, de „grondslag der oorzaak", waarmede in het Vedantijnsche stelsel zoowel het *Vynanamaya* als het *Anandamaya Kosha* overeenkomt (het laatste staat het dichtst bij Atma en is daarom het voertuig van den Universeelen Geest). Boeddhi op zich zelf zou geen „Oorzakelijk lichaam" genoemd kunnen worden, doch wordt zulks in verbinding met Manas, de incarneerende Entiteit of het EGO.

ORIGENES.

Een Geestelijke der Christelijke kerk, waarschijnlijk in Afrika op het einde der tweede eeuw geboren, van wien weinig,

zoo al iets bekend is, daar zijn uit fragmenten bestaande levensbeschrijving door de handen van Eusebius, den meest doortrapten vervalscher, dien de wereld gekend heeft, tot ons is gekomen. Men veronderstelt, dat de laatste ruim een honderdtal brieven van Origenes (Origenes Adamantius) verzameld heeft, die later echter verloren moeten zijn geraakt. Voor Theosofen is het belangwekkendste werk van Origenes zijn „Leer van het Vóór-bestaan der Zielen". Hij was een discipel van Ammonius Saccas en bezocht langen tijd de lezingen van dien grooten leeraar der wijsbegeerte.

P.

PANDORA.

In de Grieksche Mythologie de eerste vrouw op aarde, door Vulcanus uit klei geschapen ten einde Prometheus te misleiden en voor de stervelingen zijn gave waardeloos te maken. Nadat elke god haar het een of ander goeds ten geschenke had gegeven, deed men haar dezen in een doos naar Prometheus brengen, die echter, daar hij in de toekomst kon zien, haar wegzond en de gaven in onheil deed verkeeren. Toen nu zijn broeder Epimetheus haar later huwde en de doos opende, vlogen al de kwalen, waardoor het menschdom thans bezocht wordt, er uit en zijn tot op dezen dag in de wereld gebleven.

PANTAENUS.

Een Platonisch wijsgeer uit de Alexandrijnsche school der Philalethen.

PANTHEÏST.

Iemand, die God met de natuur en de natuur met God vereenzelvigt. Indien wij de Godheid als een oneindig en alomtegenwoordig Beginsel opvatten, kan het moeilijk anders, en is de natuur eenvoudig het stoffelijk aspect der Godheid of haar lichaam.

PARABRAHMAN (*Sk.*).

Een Vedantijnsche uitdrukking, die zooveel beteekent als „boven Brahmâ". Het Allerhoogste en Volstrekte Beginsel, dat onpersoonlijk en zonder naam is. In de Veda's wordt het aangeduid als „DAT".

PARANIRVANA.

In de Boeddhistische wijsbegeerte de hoogste vorm van *nirvana* — feitelijk er boven.

PARSEN OF PARSIS.

De tegenwoordige Perzische volgelingen van Zoroaster, die thans in Indië, vooral te Bombay en Gujerat wonen; zon- en vuuraanbidders. Een der meest beschaafde en geachte gemeenschappen des lands, welker leden zich in 't algemeen op den handel toeleggen. Een duizend jaar geleden vestigden zij zich in Indië, en hun aantal bedraagt thans nog 50.000 à 60.000.

PERSOONLIJKHEID.

De leeringen van het Occultisme verdeelen den mensch in drie aspecten — den *goddelijken*, den *denkenden* of rationeelen en den *irrationeelen* of dierlijken mensch. Uit een metafysisch oogpunt wordt hij ook zevenvoudig opgevat, of — om een gangbaar geworden Theosofische term te gebruiken — als uit zeven „beginselen" bestaande, waarvan drie de hoogere *Triade* en de overblijvende vier het lager *Viertal* vormen. Het is in het laatste, dat de *Persoonlijkheid* met al de haar toebehoorende eigenschappen van elk stoffelijk leven op aarde — geheugen en bewustzijn meebegrepen — verblijf houdt. De *Individuliteit* is het Hooger Ego (Manas) der als Eenheid beschouwde Triade. M.a.w. de *Individualiteit* is ons onvergankelijk *Ego*, dat zich bij elke incarnatie in een nieuwe persoonlijkheid kleedt.

PHALLISCHE EEREDIENST.

Sekse-vereering; het aanbidden van goden en godinnen, die zooals Shiva en Doerga in Indië de twee geslachten voorstellen.

PHILADELPHIËRS.

Lett. „die hun broeders liefhebben". Een sekte uit de zeventiende eeuw, door Jane Lead gesticht. Zij verwierpen alle riten, vormen en plechtigheden der Kerk, ja de Kerk zelve, doch verklaarden in hart en ziel door een innerlijke Godheid, hun eigen Ego of God binnen in hen, geleid te worden.

PHILALETHEN. Zie NEO-PLATONICI.

PHILO JUDAEUS.

Een gehelleniseerde Jood uit Alexandrië, beroemd geschiedschrijver en wijsgeer uit de eerste eeuw, geboren omstreeks 30 v. Chr. en gestorven tusschen de jaren 45 en 50. Zeer merkwaardig is Philo's Bijbelsymboliek. De dieren, vogels, reptiliën, boomen en plekken, die in de Bijbel vermeld worden, zijn volgens hem alle „allegorieën van zielstoestanden, vermogens, neigingen of hartstochten; de nuttige planten stellen

deugden, de schadelijke de gezindheden der dwazen voor, en zoo met alle dingen uit het delfstoffenrijk, met hemel, aarde en sterren; met bronnen en rivieren, velden en woningen; metalen, zelfstandigheden, wapens, kleederen, sieraden, meubelen, het lichaam en zijn deelen, de seksen en onzen uitwendigen toestand". (Dict. Christ. Biog.) — hetgeen alles er op wijst, dat Philo met de aloude Kabala bekend was.

PHREN.

Een Pythagoreesche uitdrukking voor hetgeen wij Kama-Manas noemen, nog door Boeddhi-Manas overschaduwd.

PLANEETGEESTEN.

De Heerschers en bestuurders der Planeten. Planeetgoden.

PLASTISCH.

In het Occultisme van den aard en het wezen van het astraal lichaam of de „proteïsche ziel" gebezigd. (Zie „Plastic Soul" in *The Theosophical Glossary).*

PLEROMA.

„Volheid"; een Gnostieke uitdrukking, ook door Paulus gebruikt. De goddelijke wereld of het verblijf der goden. De Universeele Ruimte, in metafysische Aeonen verdeeld.

PLOTINUS.

Een voortreffelijk Platonisch wijsgeer uit de derde eeuw, een groot practisch mysticus, om zijn deugden en geleerdheid vermaard. Hij onderwees een leer als die der Vedantijnen, dat n.l. de geestelijke ziel uit het Eene Vergoddelijkend Beginsel emaneert en na haren pelgrimstocht op aarde hiermede hereenigd wordt. (Zie *Theosophical Glossary).*

POERANA'S (*Sk.*).

Lett. de „ouden"; Mythologische geschriften der Hindoes, waarvan er een aanmerkelijk aantal voorhanden zijn.

PORPHYRIUS.

Zijn eigenlijke naam was *Melech;* vandaar dat men hem voor een Jood hield. Hij kwam van Tyrus, en na eerst onder Longinus, den bekwamen criticus en wijsgeer, gestudeerd te hebben, werd hij te Rome de leerling van Plotinus. Hij was een Neo-Platonist en een voortreffelijk schrijver, vooral bekend om zijn geschil met Jamblichus in zake het kwaad bij de practijk der Theürgie; ten slotte echter omhelsde hij de inzichten van zijn tegenstander. Van nature een Mysticus, volgde hij evenals zijn leermeester Plotinus het zuivere In-

dische Raya Yoga stelsel, dat door voortdurende oefening tot vereeniging der ziel met de overziel van het heelal, en van de menschelijke met haar *goddelijke* ziel, Boeddhi-Manas, leidt. Hij betreurde het echter, dat ten spijt van al zijn pogingen de hoogste toestand der extase slechts eens in zijn leven — toen hij achtenzestig jaar was — door hem bereikt werd, terwijl zijn leermeester Plotinus dien staat van opperst geluk zes keer had ervaren. (Zie „Porphyrius" in de *Theos. Gloss.)*.

POT AMUN.

Een Koptische uitdrukking voor „iemand, die aan den god Amun (den god der Wijsheid) is gewijd". De naam van een Egyptisch priester en Occultist uit den tijd der Ptolemaeën.

PRAJNA (*Sk.*).

Een naam, die het „Universeel Denkvermogen" aanduidt. Een synoniem voor *Mahat*.

PRALAYA (*Sk.*).

Ontbinding, het tegenovergestelde van Manvantara; de een is het tijdperk van rust voor een planeet of heelal, de ander dat van volledige werkzaamheid, respectievelijk dus dood en leven.

PRANA (*Sk.*).

Levensbeginsel of levensadem, *Nephesh*.

PROTEÏSCHE ZIEL.

Een naam voor het *Mayavi roepa* of gedachte-lichaam, de hooger astrale vorm, die door den wil van een adept geleid, alle mogelijke vormen kan aannemen. (Zie „Plastic Soul" in *The Theos. Gloss.)*.

PSYCHISME.

Een nieuw gesmeed woord, gebruikt voor onverschillig welk soort mentaal verschijnsel; het duidt zoowel den hoogsten vorm van sensitiviteit als gewoon mediumschap aan.

PYTHAGORAS.

De meest vermaarde mystieke wijsgeer der Grieken, omstreeks 586 v. Chr. op Samos geboren. Hij onderwees het heliocentrisch stelsel en reïncarnatie, de hoogste wiskunde en tevens de hoogste metafysica. Zijn school was alom beroemd. (Zie voor verdere bijzonderheden *Theos. Gloss.)*.

R.

RABBIJNEN-COLLEGE.

Een college te Babylon, dat gedurende de eerste eeuwen van het Christendom zeer beroemd was; zijn vermaardheid werd echter grootelijks overschaduwd door het optreden van Helleensche leeraren te Alexandrië, zooals Philo Judaeus, Josephus, Aristobulus en anderen. Eerstgenoemden wreekten zich op hun succesvolle mededingers door van de Alexandrijnen als Theürgen en onreine profeten te spreken. Doch de Alexandrijnsche geleerden, die in de Thaumaturgie geloofden, werden niet als zondaren en bedriegers beschouwd, toen er rechtzinnige Joden aan het hoofd van zulke scholen van „hazim" stonden. Dit waren colleges voor het onderricht in profetie en occulte wetenschappen. Samuel was het hoofd van zulk een college te Ramah, Elisa te Jericho. Hillel, een leerling van het Babylonisch college, had een geregelde school voor profeten en zieners; en hij was het, die de secte der Farizeën en der groote orthodoxe Rabbijnen stichtte.

REÏNCARNATIE OF WEDERGEBOORTE.

De eens algemeen verbreide leer, volgens welke het Ego ontelbare malen op deze aarde herboren wordt. Door de Christenen, die de leeringen van hun eigen Evangeliën naar het schijnt misverstaan, wordt zij heden verworpen. Niettemin leert de Bijbel, evenals alle andere oude geschriften, dat 's menschen hoogere Ziel (Boeddhi-Manas of Ego) periodiek en gedurende lange cyclussen in het vleesch komt, en met „opstanding" wordt enkel het herboren worden van het Ego in een anderen vorm bedoeld. (Zie *Theos. Gloss.)*.

REUCHLIN (JOHANNES-).

Een groot Duitsch filosoof en filoloog, Kabalist en geleerde. Hij werd geboren te Pfortzheim in Duitschland in 1455 en werd opgeleid voor diplomaat. Tijdens een deel van zijn leven bekleedde hij het hooge ambt van rechter te Tübingen, waar hij elf jaar woonde. Hij was ook de leermeester van Melanchton en werd door de geestelijkheid hevig vervolgd wegens zijn verheerlijking van de Hebreeuwsche Kabala, maar werd tegelijkertijd de „Vader der hervorming" genoemd. Hij stierf in 1522 in groote armoede en deelde aldus het lot van al degenen, die zich in die dagen verzetten tegen de doode letter van de Kerk.

S.

SAMADHI (*Sk.*).

In Indië de naam voor geestelijke extase. Het is een toestand van volslagen trance, welke door middel van mystieke concentratie verkregen wordt.

SAMKHARA (*Pâli*).

Een der vijf Boeddhistische *Skandha's* of eigenschappen. (Zie Skandha's). „Verstandelijke neigingen".

SAMMA SAMBOEDDHA (*Pâli*).

Het zich plotseling herinneren van al zijn vroegere incarnaties, een geheugenverschijnsel, dat door Yoga tot stand gebracht wordt. Een mystieke uitdrukking bij de Boeddhisten.

SAMOTHRACE.

Een eiland in den Griekschen archipel, in de oude dagen vermaard van wege de in zijn tempels opgevoerde Mysteriën, welke wereldberoemd waren.

SAMYOETTAKA NIKAYA (*Pâli*).

Een der Boeddhistische *Soetra's*.

SANNA (*Pâli*).

Een der vijf Skandha's of eigenschappen; „abstracte denkbeelden".

SAT (*Sk.*).

De essentieele beteekenis van dit onvertaalbare woord trachten Theosofen zoo dicht mogelijk te benaderen met den term HET ZIJN. Sat beteekent niet een „wezen", want het begrip „wezen" veronderstelt een zintuigelijk bewustzijn van te bestaan. Aangezien de term Sat enkel wordt gebruikt voor het absolute beginsel, hetwelk door het filosofisch Pantheïsme vooropgesteld en de diepste wortel van den Kosmos, ja, de Kosmos zelve wordt genoemd — kan het niet vertaald worden met den enkelen term „wezen". *Sat* is inderdaad niet eens „het onbegrijpelijke Wezen" gelijk sommige Oriëntalisten het vertalen, want het is niet méér een „Wezen" dan een niet-wezen, doch allebei. Zooals gezegd, is het absoluut ZIJN, niet een „wezen"; het eene, zonder-tweede, onverdeelde en ondeelbare Al — de wortel der zichtbare en onzichtbare natuur beide, objectief en subjectief, begrijpelijk en — nimmer ten volle te begrijpen.

SÉANCE.

Het aanzitten met een medium om allerlei verschijnselen te verkrijgen. Een uitdrukking, hoofdzakelijk door Spiritisten gebezigd.

SEPHIROTH.

Een Hebreeuwsch Kabalistisch woord voor de tien goddelijke emanaties van Ain Suph, het onpersoonlijk, universeel Beginsel of de GODHEID. (*Zie Theos. Gloss.)*.

SKANDHA'S.

De *eigenschappen* van iedere persoonlijkheid, die na den dood als 't ware den grondslag voor een nieuwe Karmische reïncarnatie vormen. Het populair of exoterisch stelsel der Boeddhisten kent er vijf, t. w.: *Roepa,* vorm of lichaam, waarvan de magnetische atomen en occulte affiniteiten achterblijven; *Vedana,* gewaarwordingen, waarvan hetzelfde geldt; *Sanna,* abstracte denkbeelden, die als scheppende vermogens van de eene incarnatie tot de andere aan het werk zijn; *Samkhara,* geestelijke neigingen; en *Vinnana,* mentale vermogens.

SOETRATMA.

Zie onder Manas-Soetratma.

SOMNAMBULISME.

„Slaapwandelen"; een welbekende psycho-fysiologische toestand, die geen nadere opheldering behoeft.

SPIRITISME.

Hetzelfde als Spiritualisme, doch met dit verschil, dat de aanhangers van het laatste bijna eenparig de leer van Reïncarnatie verwerpen, terwijl de Spiritisten er een voornaam geloofsartikel van maken. Er bestaat echter tusschen hunne opvattingen en de wijsgeerige leeringen der Oostersche Occultisten op dit punt een groot verschil. De Spiritisten behooren tot de Fransche school, door Allan Kardec gesticht, de Spiritualisten uit Amerika en Engeland daarentegen tot die der „Gezusters Fox", die hun theorieën het eerst te Rochester, U. S. A., verkondigden. Hoewel Theosofen de mediummieke verschijnselen van zoowel Spiritualisten als Spiritisten aannemen, verwerpen zij hun denkbeelden omtrent de „geesten".

SPIRITUALISME.

Het hedendaagsch geloof, dat de geesten der dooden naar de aarde terugkeeren om met de levenden gemeenschap te hebben. (Zie Spiritisme).

STEEN DER WIJZEN.

Een Alchemistische uitdrukking, ook het *Projectiepoeder* genoemd; een geheimzinnig „beginsel", dat het vermogen bezit de onedele metalen in zuiver goud om te zetten. In de Theosofie verzinnebeeldt het de transmutatie van 's menschen lagere dierlijke in de hoogste goddelijke natuur.

STHOELA SHARIRA (*Sk.*).

In het Occultisme en de Vedantijnsche Wijsbegeerte 's menschen fysiek lichaam.

STHOELOPADHI (*Sk.*) *).

Het stoffelijk lichaam in wakenden, bewusten toestand *Jagrat*.

SOEKSHMOPADHI (*Sk.*) *).

Het stoffelijk lichaam in den droomtoestand (*Svapna*) en *Karanopadhi*, het „oorzakelijk lichaam".

SWEDENBORG (EMANUEL-).

Een beroemd geleerde en clairvoyant uit de achttiende eeuw, een man van groote kennis, die zich op wetenschappelijk gebied zeer verdienstelijk heeft gemaakt, doch van wege zijn mystiek en transcendentale filosofie tot de fantastische droomers wordt gerekend. Hij staat thans algemeen als stichter van de sekte der Swedenborgianen of van de Kerk van het Nieuw Jeruzalem bekend. In 1688 te Stockholm uit Luthersche ouders geboren (zijn vader was Bisschop van West-Gothland) werd hij in 1719 in den adelstand verheven en geridderd, bij welke gelegenheid zijn familienaam Swedberg in Swedenborg werd veranderd. In 1743 werd hij Mysticus en vier jaren later legde hij zijn betrekking van buitengewoon Assessor bij het Mijnwezen neer om zich daarna uitsluitend aan de Mystiek te wijden. Hij stierf in 1772.

T.

TAIJASA (*Sk.*).

Van *tejas*, „vuur". Het beteekent de „stralende" of „lichtgevende", en wordt van het *manasa-roepa* of „lichaam van Manas" als ook van de sterren en *sterachtige* omhulsels gebezigd. Het is een term uit de Vedantijnsche wijsbegeerte, die behalve de hier gegeven Occulte beteekenis nog andere heeft.

*) Deze termen behooren tot de leeringen der TARAKA RAYA YOGA school.

TARAKA RAYA YOGA (*Sk.*).

Een der Brahmaansche Yoga-stelsels, het wijsgeerigste en feitelijk meest geheime van alle, daar de wezenlijke leeringen ervan nimmer openbaar werden gemaakt. Het is een zuiver intellectueele en geestelijke oefenschool.

TETRAGRAMMATON (*Gr.*).

De naam der godheid, uit vier letters bestaande, met Latijnsche karakters IHVH geschreven. Het is een Kabalistische term en beantwoordt op een meer stoffelijk gebied aan de heilige *Tetraktys* der Pythagoreeërs. (Zie *Theos. Gloss.).*

THEODIDAKTOS (*Gr.*).

De „door God onderwezene", een naam aan Ammonius Saccas gegeven.

THEOGONIE.

Van het Grieksche *theogonia,* lett. de „Afstamming der Goden".

THEOSOFIA (*Gr.*).

Lett. „goddelijke wijsheid of wijsheid der goden". (Voor een vollediger uiteenzetting van woorden als „Theosofie", „Theosoof", „Theosofische Vereeniging", enz. zie men *The Theos. Gloss.).*

THERAPEUTEN (*Gr.*).

Een Joodsche, mystieke school van genezers of esoterici, door sommigen ten onrechte voor een sekte gehouden. Zij woonden in en om Alexandrië, doch wat zij deden en geloofden, is tot op heden voor de onderzoekers een geheim gebleven, daar hun wijsgeerige stellingen naar het schijnt een combinatie van Orphische, Pythagoreesche, Esseesche en zuiver Kabalistische riten waren. (Zie *Theos. Gloss.).*

THEÜRGIE.

Van het Grieksche *theourgia.* Heilige handelingen, die ten doel hadden de Geesten of Goden der planeten alsook andere op het aardsche gebied te brengen. Om een dergelijk doel te verwezenlijken behoorde de Theürg volstrekt zuivere en onbaatzuchtige beweegredenen te koesteren. De beoefening der Theürgie is in onze dagen niet begeerenswaardig en zelfs gevaarlijk. De wereld is te verdorven en te slecht geworden om zich op een werk te kunnen toeleggen, dat alleen door heilige en welervaren mannen als Ammonius, Plotinus, Porphyrius en Jamblichus (die van alle Theürgen de geleerdste was) straffeloos ondernomen kon worden. De Theürgie —

goddelijke, weldadige magie — zou thans maar al te licht gevaar loopen in *goëtische* magie (Tooverij) te ontaarden. Van de drie hoofden, waaronder de magie wordt gebracht — theürgische, goëtische en natuurlijke — staat eerstgenoemde bovenaan.

THUMOS (*Gr.*).

Een naam, door Pythagoras en Plato ter aanduiding van het hartstochtelijk, *Kama-roepisch* aspect der menschelijke ziel gebezigd. Het komt zeer dicht bij het Sanskritsche *tamas*, „de hoedanigheid van duisternis", en is waarschijnlijk van dit woord afgeleid.

TIMAEUS (van LOCRIS).

Een Pythagoreesch wijsgeer, te Locris geboren. Op het punt der metempsychose verschilde hij iets met zijn leermeester. Hij schreef in het Dorisch dialect een nog bestaande verhandeling over de Ziel der Wereld en haar aard en wezen.

TRIADE OF DRIEËENHEID.

In elk godsdienstig en wijsgeerig stelsel de drie in Eén.

U.

UNIVERSEELE BROEDERSCHAP.

De tweede benaming voor de Theosofische Vereeniging en het eerste der drie doeleinden, welke zij beoogt.

V.

VAHAN (*Sk.*).

„Voertuig". Hetzelfde als *Oepadhi*.

VALLABACHARYA'S (*Sk.*).

De „sekte der *Maharaja's*", een losbandige gemeenschap, die zich met phallischen eeredienst bezig houdt en haar brandpunt te Bombay heeft. Het voorwerp harer vereering is de knaap Krishna. De regeering van Engelsch-Indië is meermalen genoodzaakt geweest tusschenbeide te komen om aan haar ceremoniën en schandelijke praktijken een eind te maken, en haar tegenwoordige Maharaja, een soort hoogepriester, werd meer dan eens, en dat zeer terecht, gevangen gezet. De sekte is een der ergste smetten, die Indië missieren.

VEDANTA (*Sk.*).

Lett. het „einde van alle kennis". Als een der zes *Darshana's* of wijsgeerige scholen wordt zij ook *Oettaramimansa* of de

„latere" Mimansa genoemd. Sommigen, die haar esoterische zijde niet begrijpen, beschouwen de school als atheïstisch, doch dit is onjuist, want Shankaracharya, haar groote apostel, die de leer onder het volk verbreidde, was een der grootste mystieken en adepten van Indië.

VIDYA (*Sk.*).

Kennis, of juister gezegd „Wijsheid-Kennis".

VIERTAL.

De vier lagere „beginselen" in den mensch, welke zijn persoonlijkheid (d.w.z. het Lichaam, het Astraal Dubbel, *Prana* of het leven, de organen der begeerte en den lageren *Manas* of het brein-verstand) samenstellen, en waarvan het hoogere Drietal of Triade, uit de hoogere Geestelijke Ziel, de Rede en Atma (het Hooger Zelf) bestaande, wel onderscheiden dient te worden.

VINNANA (*Sk.*).

Een der vijf Skandha's, lett. „mentale vermogens". (Zie „Skandha's").

VUUR-FILOSOFEN.

Een naam, aan de Hermetische wijsgeeren en Alchemisten der middeleeuwen alsook aan de Rozenkruizers gegeven. De laatsten beschouwden in navolging der Theürgen het vuur als een symbool der Godheid. Het was niet slechts de bron der stoffelijke atomen, doch bevatte ook de Geestelijke en Psychische Krachten, door welke deze bezield worden. Ruwweg ontleed, is het vuur een drievoudig beginsel, doch esoterisch opgevat is het evenals de andere elementen een zevenvoud. De mensch bestaat uit Geest, Ziel en Lichaam plus een viervoudig aspect; evenzoo het Vuur. Gelijk in de werken van Robert Fludd (Robertus Fluctibus), een der beroemde Rozenkruizers, wordt geleerd, bevat het vuur (1) een zichtbare vlam (het lichaam); (2) een onzichtbaar astraal vuur (de ziel) en (3) den geest. De vier aspecten zijn (a) hitte (het leven); (b) licht (het verstand); (c) electriciteit (Kamische of moleculaire krachten), en (d) de synthetische essenties *boven den geest* of de grondoorzaak van zijn bestaan en openbaring. Een vlam, op het objectief gebied uitgebluscht, gaat volgens de opvatting der Hermetici of Rozenkruizers eenvoudig van de zichtbare wereld in de onzichtbare, van het bekende naar het onbekende over.

W.

WET VAN VERGELDING.

Zie Karma.

WIJSHEID-RELIGIE.

Hetzelfde als Theosofie. Een naam voor de geheime leer, die aan alle exoterische geschriften en godsdiensten ten grondslag ligt.

Y.

YOEGA *(Sk.)*.

Een wereld-eeuw. Er zijn vier dergelijke tijdperken, die op elkaar volgen, t.w. *Krita* (of *Satya) Yoega*, de gouden eeuw; *Treta Yoega; Dvapara Yoega*, en ten slotte *Kali Yoega*, de zwarte eeuw, waarin wij thans zijn. (Zie *„De Geheime Leer"* voor volledige toelichting).

YOGA *(Sk.)*.

Een door Pantanjali gestichte wijsgeerige school, doch waarvan de in systeem gebrachte levensleer reeds lang vóór dien wijze bekend was. Het heet, dat Yajnavalkya, een beroemde wijze uit de grijze oudheid, aan wien de *Witte Yajoer-Veda*, de *Shatapatha Brahmana* alsook de *Brihad Aranyaka* worden toegeschreven en die vóór de Mahabharata-periode leefde, de eerste was, door wien godsdienstige overpeinzing en het zich terugtrekken in het woud als een noodzakelijke en positieve plicht werd ingeprent, en die daarom als grondvester der Yoga-leer wordt beschouwd. Prof. Max Müller beweert, dat het Yajnavalkya was, die de wereld op de prediking van Boeddha voorbereidde. Patanjali's Yoga is echter, als wijsgeerig stelsel opgevat, minder vaag en onnauwkeurig en belichaamt meer van de occulte wetenschappen dan de werken, die op naam van Yajnavalkya staan.

YOGI *(Sk.)*.

Een toegewijde; iemand, die het Yoga-stelsel beoefent. Er zijn verschillende graden en soorten van Yogi's, en de naam wordt thans in Indië van elken asceet gebezigd.

Z.

ZELF.

Er zijn twee Zelven in den mensch — het Hooger en het Lager, het Onpersoonlijk en het Persoonlijk Zelf. Het eene

is goddelijk, het andere half dierlijk. Er dient een groot onderscheid tusschen de twee te worden gemaakt.

ZENOBIA.

De Koningin van Palmyra, die door Keizer Aurelianus verslagen werd. Haar leermeester was Longinus, de vermaarde criticus en redekunstenaar uit de derde eeuw n. Chr. (Zie Longinus).

ZIVO, KABAR (of Jukabar). Zie ook JU-KABAR-ZIVO.

De naam voor een der Scheppende goden in de Codex Nazaraeus (vgl. *„Isis Ontsluierd"*).

ZOHAR (*Heb.*).

Het „Boek der Pracht", een Kabalistisch werk, dat aan Simeon ben-Iochai, die in de eerste eeuw onzer jaartelling leefde, wordt toegeschreven. (Zie voor vollediger toelichting *Theos. Gloss.)*.

ZOMERLAND.

Een poëtische naam, door de Spiritisten aan het oord gegeven, waar hun ontlichaamde „geesten" verblijf houden en dat zij ergens in den Melkweg plaatsen. Naar de schildering, die *terugkomende* „geesten" ervan ophangen, is het een bekoorlijk land vol fraaie steden, gebouwen, een congres-zaal, musea, enz. (Zie de werken van Andrew Jackson Davies).

ZOROASTER (volgeling van-).

Een volgeling van den godsdienst der Parsis; zon- of vuuraanbidders.

ZWARTE MAGIE (Zie Magie).

Tooverij, misbruik van vermogens.

14.031.302